مکمل او مدلل

دلمانځه مسئلې

دقرآن او احادیثو په رڼا کې

مؤلف

مولنا محمد رفعت قاسمی
ددیوبند ددارالعلم اوستاذ

پښتو ترجمه

مولوی میرزامحمد شکیب

مکتبه رحمانیه
ارگ بازار کندهار افغانستان

180

مکمل او مدلل

دلمانځه مسئلې

دقرآن او احادیثو په رڼاکي

مؤلف

مولنا محمد رفعت قاسمی

ددیوبند د دارالعلم اوستاذ

پښتو ترجمه

مولوی میرزا محمد شکیب

خپرونکی

رشیدیه کتابخانه سرکی روډ کوټه

دکتاب پېژندنه :-

د کتاب نوم	دلمانځه مسئلې
مؤلف	مولانامحمدرفعت قاسمی
پښتوترجمه	مولوی میرزامحمدشکیب
دکمپوزاوترجمې چارې	دنورالقرآن ادارې دکمپوزځانګه
خپروونکی	رشیدیه کتابخانه سرکی روډ کوټه
تصحیح اوډیزاین	ابوخالدمولوی عبدالاحد «مجروح»
دوهم چاپ	۲۰۰۰ ټوکه
چاپ ځای	لاهور
دچاپ کال	۲۰۰۸ دجولایي میاشت
خپروونکی	محمدساجد

اللهم اختم لنا بالخیر و السعادة و البشارة و الایمان

د دعا محتاج «ابوخالد»

د مؤلف خبرې

الحمدلله رب العلمین والصلوة والسلام علی سیدالمرسلین وعلی آله و اصحابه اجمعین

اما بعد: د الله تعالی عظیم احسان او مهرباني ده چې د مسائلو د انتخاب دا سلسله په عوامو او خواصو کې نه یوازې دا چې مقبوله ګرزیدلې بلکې د دوی ګټورو مشورو موږ ته هم ښه حوصله او توانمندي رابخښلې ده. فجزاهم الله خیرالجزاء .

د لوی خدای ﷻ په مرسته د دې لړۍ دغه دیارلسم کتاب دی چې ستاسو محترمو لوستونکو په وړاندې یې ږدو . په دې کتاب کې د لمانځه په اړه له تکبیر تحریمه څخه نیولې تر دعاء پورې ټول ضروري مسائل راغونډ کړل شوي دي چې مجموعي شمېر یې تقریبا **۱۵** سوه مسائلو ته رسیږي .

دا ټول د الله تعالی فضل وکرم او د محترمو استاذانو پاملرنه او هغوی د دعاء ګانو برکت دی خصوصا د فقیه الامت حضرت مولانا مفتی محمود حسن صاحب دامت برکاتهم د زیات شفقت او لارښوونو نتیجه ده . الله تعالی دې د دوی ټولو د عاطفت سایه تر ډېره زمونږ پر سرونو ولري . آمین څرنګه چې هیڅ بشر له هېرې او خطا څخه معصوم نه دی ،خو بیا تر ډېره حده پوره زیار ایستلی چې غلطۍ ونلرې ؛ ولې بیا هم کیدای شي څه غلطي تاسي ته په مخه درشي ، نو که له هغې څخه مو خبر کړې عندالله به ماجور یاست . ان شاء الله

محمد رفعت قاسمي

خادم التدریس دارالعلوم دیوبند نیټه ۲۷/ رمضان المبارک /۱۴۱۶هـ

مطابق ۱۷ / فروري / ۱۹۹۶ میلادي

د کتاب په اړه د مترجم څو خبرې

حامدا ومصليا -------- وبعد :

قال رسول الله ﷺ : ان أول مايحاسب به العبد يوم القيامة من عمله صلوته فان صلحت فقد أفلح وأنجح و ان فسدت فقد خاب وخسر »

بې له شکه چې د قيامت په ورځ به له بنده سره ترهرڅه لومړی د لمانځه حساب کتاب کيږي ، که چيرې هغه په دې خپل عمل کې کامياب وی نو د نجات يوه نيکمرغه لاره يې وموندله او که داسې نه وی نو يوه لويه بدمرغي يې په برخه شوه .

حقيقت دا دی چې لمونځ ام الاعمال بلل شوی ، د دين بنيادی ستن بلل شوی ، د الله تعالى د ټولو عباداتو يوه بهترينه مجموعه ګڼله شوي . او د مؤمن معراج بلل شوی دی . لمونځ د الله تعالى د محبت او رحمت يوه عظيمه وسيله ده . د ګناهونو کفاره ده . لمونځ انسان د اخروی تجلياتو قابل ګرځوی . لکه چې رسول کريم ﷺ فرمايي : نژدې ده ، تاسو به خپل خالق ووينئ ، پس که پر تاسو باندی (دنياوی) مشاغل غلبه ونه مومی نو له لمرختو او لمر لويدو مخکې ټول لمونځونه په ښه توګه اداء کړئ »

که څوك د دې ستر عبادة په حقيقت پوهـ شي او هغه له خپلو ټولو حقوقو سره يه ښه توګه اداء کړي نو هغه بنده به د الله تعالى په ذمه کې وی ، په دنيا کې به يې رزق ور زياتوی ، د قبر له عذابه به نجات مومی ، جنت ته به يې الله تعالى داخلوی او بالاخره د دنيا او آخرت نيکمرغي به يې په برخه وی . خو د لمانځه په سبب به د دې ټولو انعاماتو مستحق هغه څوك وی چې د لمانځه په ټول حقيقت او مسائلو باندی پوهـ وی او هغه له خپلو ټولو حقوقو سره اداء کوی .

کله خو داسی هم وی چې ځينی خلکو ته دا خپل لمونځ د غاړې طوق وی ، هغه له دې کبله چې دوی لمونځ په ښه توګه نه وی اداء کړی او نه يې د هغه په ضروري مسائلو ځان پوهـ کړی وی . او په دې توګه يې د ټول عمر کړی عبادة عبث شي .

په هر حال د لمانځه په اړه فضائل او حکمتونه په کتابونو کې ډېر زيات بيان شوی دی چې دلته د ټولو ذکر کول ناشونی کار دی . خو موږ به صرف د دې کتاب په اړه څو لنډې خبرې وکړو :

دغه ستاسو په لاس کې کتاب «د لمانځه مسائل» دا د حضرت مولانا محمدرفعت قاسمی صاحب تأليف دی . نوموړی چې د هندوستان د «دارالعلوم ديوبند» مدرس دی . د خپل عصر يو جيد نامتو محدث او فقيه عالم دی ؛ ده پر هره دينی موضوع باندی مستقل کتاب ليکلی چې په دې يوه (فقهي) سلسله کې يې د تأليفاتو شمېر اوس ۱۸ ته رسيږي .

پر دې کتاب باندی چونکه ډېرو زياتو جيدوعلماء کرامو جدا جدا تقريظونه کړيدی لکه : حضرت مولانا مفتی محمودحسن صاحب مفتی اعظم دارالعلوم ديوبند ، مولانا مفتی نظام الدين صاحب بانی ومفتی دارالعلوم ديوبند ، حضرت مولانا مفتی محمد ظفيرالدين صاحب مرتب فتاوی دارالعلوم ديوبند ، مفتی محمد سعيد احمد صاحب محدث دارالعلوم ديوبند او داسی نور... چې د داسی جيدو علماؤ له نظره هم دا کتاب د ډېر اهميت درلودونکی دی . خو موږ د هغوی تقريظونه ځکه ټول رانقل نکړل چې د کتاب حجم زياتوی . او دلته يوازی د هغوی پر يادونه اکتفاء کوو.

نو د دې لپاره چې دغه ګټور کتابونه له اردو ژبې څخه پښتو ته وژباړل شي او زموږ مسلمانان ورونه ورڅخه استفاده وکړي ؛ د « نورالقرآن اداری » د تألیف او ترجمې څانګې دې کار ته ملا تړلې ترڅو لومړی دغه اتلس فقهی کتابونه او بیا وریسې نور ګڼ مختلف کتابونه په پښتو ژبه ترجمه ، کمپوز او چاپ ته تیار کړی . چې د چاپ لګښت او د هغوی خپرول به د « رشیدیې کتابخانی » لخوا ترسره کیږی .

نو « **د لمانځه مسائل** » د دې سلسلې لومړنی کتاب دی چې دا دی اوس له چاپه راوتلی دی او وریسی یې نور کتابونه لکه «د زکوة مسائل» ، « د روژې مسائل » ،«د امامت مسائل» او داسی نور ... » چاپ ته چمتو دی .

له لوی خدای ﷻ څخه مو ارزو دا ده چې زموږ مسلمانان ورونه له دې کتاب څخه اعظمی استفاده وکړی ترڅو د لمانځه او دغه رنګه د دین په نورو فریضه او وجیبه مسائلو څان پوهـ کړی او په هغوی باندی عمل وکړی . آمین .

په اخیر کې مو له درنو لوستونکو څخه هیله ده چې د مؤلف ، ژباړونکي ، خپروونکي او نورو ټولو هغو ورونو په حق کې چې په دې کار کې یې خواري کښلي ؛ د اجر او مغفرت دعاګاني وکړی .

والسلام

ژباړونکی

تاریخ //..../۱۴۸۵/ حمل /هش

/۱۴۲۷/ربیع الأول/هق

۲۰۰۶/مارچ /میلادی

بسم الله الرحمن الرحيم

دنورالقرآن اداري يادښت

دلمانځه مسئلې دوهم چاپ

لوی خدای ﷻ لره دی حمدوي چې دنورالقرآن اداره په خپل هوډ کی دلوی خدای ﷻ په پوره مرسته کامیابه اونسو بمنه شوه همدا دمسائلو کتابونه یادوو چې دلمانځه مسائل ددې لړۍ اولنی کتاب وو چې یو چاپ ئې ختم اواوس ددوهم ځل لپاره چاپیږي ،اوداهم په داسی وخت کی چې ددې کتاب په سریزه کې موږ یادونه کړې وه چې دنورالقرآن اداره هوډ لري چې درفعت قاسمی صاحب اتلس کتابونه ټول په پښتو ترجمه کړي نودلوی خدای ﷻ په مرسته داکاروشو چې دحج اوعمرې مسائل ئې اخیرنی کتاب دی چې ترچاپ لاندی دی.

محترمو لوستونکو څرنګه چې دالړۍ پای ته ورسیده لله الحمد دې کتابونودومره محبوبیت پیداکړچې موږ ئې اټکل نشو کولای نوموږ هم اراده لرو چې ددې کتابونو په تصحیح اوچاپ کې نورزیات زیار وباسو چې تردې مخکې د(قربانی مسئلې) هم دوهم ځل تصحیح اوچاپ شوي اودادي اوس دلمانځه مسئلې ددوهم ځل لپاره تصحیح اوچاپیږي له تاسو محترمو مو مخکې هم خواست کړی وو: چې که تاسوته غلطي په نظر درځي موږ ترې خبر کړي څکه داکتابونه زموږ په کمپیوټري کتابتون کي تروخته وخته انشاء الله پراته وي چې ددوهم چاپ له مخې ئی نوي اصلاح کولای شو. په همدې پسی به انشاء الله ټول کتابونه ورو،ورو ددوهم چاپ لپاره نوي اصلاح اوتصحیح کیږي داکار زموږ په توان نه بلکه دلوی خدای ﷻ په مرسته اوستاسو ددعاګانو په برکت.

دنورالقرآن اداري خادم

ابوخالد مولوی عبدالاحد «مجروح»

دهجرت مینه پښتون آباد کوټه

۲۰۰۸میلادی کال / دجولائي میاشت

د لمانځه پېژندنه

أَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

(لمونځ قائم کړئ او له مشرکينو څخه مه کېږئ)

لمونځ يو داسې عبادت دی چې د ټولو انبياؤ په شريعتونو کې موجود وو، له حضرت آدم عليه السلام څخه نيولې تردې وختې پورې د هر نبي پر امت باندې لمونځ فرض دی البته په کيفيت او د اداء کولو په طريقه کې يې تغير شته.

د نبي کريم ﷺ پر امت باندې په لومړي سر کې دوه وخته لمونځ فرض و، يو د لمر ختلو نه مخکې او بل يې د لويدلو نه مخکې ادا کيده. خو د هجرت څخه يو نيم کال وړاندې د نبي کريم ﷺ معراج ته د تللو پر مهال بيا لمونځ پنځه وخته فرض کړی شو.

سهار، ماپښين، مازيګر، ماښام او ماخستن. چې دا پنځه وخته لمونځونه يوازې په همدې امت پورې خاص دي. ولې پر نورو امتونو، پر چا باندې صرف د سهار لمونځ فرض و، پر چا د ماپښين او پر چا د مازيګر. (علم الفقه ص۱ ج۲)

لمونځ د اسلام يو ستر رکن دی. حتی چې د اسلام دارمدار پر لمانځه باندې دی پر هر بالغ، عاقل مسلمان باندې په شپه ورځ کې ۵ خله لمونځ فرض عين دی. که امير وي، که فقير وي، روغ وي يا ناروغ، مسافر وي که مقيم. تردې چې کله د دښمن سره جګړه روانه وي، هغه مهال هم د لمانځه پرېښودل جائز نه دي. ښځې ته د ولادت پروخت چې يو سخت مصيبت دی؛ هم لمونځ پرېښودل روا نه دی. او

کوم څوک چې د لمانځه له فرضيت نه منکر شي، نو يقينا هغه کافر دی، د لمانځه د تاکيد او د هغه د فضائلو په اړه په قرآنکريم او احاديثو کې ډېر زيات آثار موجود دي. چې د لمانځه په پرتله د بل عبادت دومره تاکيد نه دی شوی.

د نبي کريم ﷺ عظيم صحابي، امير المؤمنين حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه د لمانځه پرېښودونکي ته کافر ويلی. د نورو صحابه کرامو او امام احمد رحمه الله هم همدا مسلک دی. دا راز امام شافعي رحمه الله د هغه د قتل (وژلو) فتوی ورکړې، د امام اعظم أبو حنيفه رحمه الله په نزد که څه هم لمونځ پرېښودونکی کافر نه دی، مګر د سخت تعزير قول ورځينې رانقل شويدی.

کوم احاديث چې د لمانځه تاکيد او فضيلت په کې بيان شوی؛ که سره يو ځای کړل شي؛ نو هرو مرو دا نتيجه ورڅخه راوځي چې لمونځ پرېښودونکی د خدای او رسول ستر دښمن ډېر ګناهکار او نافرمانه بنده دی. (علم الفقه ص۳ ج۲، درمختار ص۹ ج۱ کتاب الصلوة)

د صلوة معنی: صلوة په لغت کې دعا ته وايي او په شريعت کې د هغه ځانګړي عبادت نوم دی چې له يو شمېر ارکانو او شرايطو سره د څو مخصوصو اقوالو او افعالو په صورت کې ادا کيږي. چې په تکبير سره پيل او په سلام سره پای ته رسيږي. چې په پښتو کې ورته لمونځ ويل کيږي. (مظاهر حق ص۱۰۵ ج۱)

د پنځو لمونځونو ثبوت:

الله ﷻ فرمايي: «اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا»

(بیشکه، لمونځ پر مؤمنانو فرض کړل شوی دي، چې وختونه یې ټاکل شویدی)

په دې آیة کې کتابا په معنی د مکتوب یعنی مفروض دی. یعنی هرهغه امر چې فرض کړل شوی وی. او د موقوت د لفظ معنی دا ده چې ګویا په دی کې د هر یوه لپاره د وخت حد مقرر شوی دی. په دی آیة کریمه کې ویل شوی چې لمونځ پر مسلمانانو فرض کړل شوی او په وختونو یې رسول کریم ﷺ خبر او عالم دی. او الله ﷻ هغه ته حکم کړی چې په دې اړه چې د الله تعالی له لوری هر څه ورباندی نازل شی ، هغه دی خلکو ته ورسوی.

کیدای شی له ځینی خلکو سره دا پوښتنه وی چې په قرآنکریم کې خو یوازی د لمانځه فرضیت ثابت دی. خو د رکعتونو او وختونو د شمېر او په خاصه طریقه سره یې د ادا کولو په باره کې قرآنکریم هیڅ نه دی ویلی؟

د دې لپاره جواب دا دی چې نبی کریم ﷺ ته حکم دا دی چې څه شی د الله له لوری را نازلیږی ، هغه خلکو ته ووایی او ورسره خلکو ته هم دا حکم شوی چې د رسول کریم ﷺ په هر څه کې پیروی وکړی. الله ﷻ فرمایی: «ومَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا». (پ۲۸ سورة الحشر)

(هغه څه چې د رسول الله ﷺ فرمان وی ، پر هغه عمل وکړئ او له کومې خبرې چې منع راغلی وی ، له هغه نه ځان وساتئ.

له همدی کبله ده چې هر څه رسول کریم ﷺ د الله تعالی له خوا بیان کړی ، ګویا هغه عینا له قرآن څخه ثابت دی. له ډېرو صحیح احادیثو

نه دا ثابته ده چې د لمونځونو وختونه پنځه دی؟ او دا احادیث تول د متواتر په درجه کې دی. چې دا ورځینی ثابتیږی چې لمونځونه پنځه ۵ دی.

(کتاب الفقه على المذاهب الأربعة ص۲۸۶، درمختار ص۶ ج۱، فتاوی دارالعلوم ص۳۳ ج۲)

لمونځ ترټولو لومړی چا اداء کړ ؟

د هدایې په شرح «عینی» کې راغلی چې د سهار لمونځ ترټولو لومړی حضرت آدم علیه السلام هغه مهال اداء کړ چې له جنت څخه رادباندی شو او د شپی د تیارې نه وروسته سهار شو. او د ماپښین لمونځ ترټولو لومړی ابراهیم علیه السلام هغه وخت ادا کړ چې کله ورته د خپل ګران زوی حضرت اسماعیل علیه السلام د ذبح کولو حکم راغی. او د مازیګر لمونځ ترټولو اول حضرت یونس علیه السلام هغه مهال ادا کړ چې کله نوموړی د ماهی له ګیډی څخه روغ رمټ رااووتی. او د دوهم ځل لپاره یې ژوند په برخه شو.

او د ماښام لمونځ ترټولو له مخه حضرت عیسی علیه السلام د شکرېې په توګه ادا کړ او د ماخوستن لمونځ حضرت موسی علیه السلام هغه وخت ادا کړ کله چې له مدین څخه بهر ووتی. نو اوس پر موږ ټولو مسلمانانو باندی دا پنځه وخته لمونځونه فرض دی.

(درمختار ص۷ ج۱ – کتاب الصلوة)

د لمانځه فضیلت: نبی کریم ﷺ فرمایلی چې د اسلام بنیاد پر پنځو شیانو دی: ۱- د توحید او رسالت اقرار کول ۲- لمونځ ادا کول ۳ زکوة ورکول ۴- د رمضان المبارک روژی نیول ۵- (د قدرت لرلو په شرط) حج کول. (بخاری او مسلم)

نبی کریم ﷺ فرمایلي چې د ایمان او کفر ترمنځ حد فاصل یوازې لمونځ دی.

(مسلم)

همدارازنبی کریم ﷺ فرمایي: چاچې لمونځ په قصدی توګه پریښود ، هغه کافر سو. (مشکوة)

حضرت أبوذر رضی الله عنه فرمایي: یوه ورځ نبی کریم ﷺ د خزان په موسم کې چې د یخنی شپې ورځې وې؛ دباندې راووت او د یوې ونې دوې ښاخلې (څانګې) یې ونیوې او ویې ښورولې چې د هرې پاڼې ورځینی راتوی شوې بیا هغه ﷺ وفرمایل: ای ابوذره! څوک چې د زړه له اخلاصه لمونځ ادا کوی نو د هغه ګناهونه به دا ډول توئیږی لکه د دې ونې پاڼې چې توئیږي. (مسند امام احمد)

حضرت ابن مسعود رضی الله تعالی عنه فرمایي چې ما یو ځل له نبی کریم ﷺ څخه وپوښتل چې الله تعالی ته ترټولو غوره عبادت کوم یو دی؟ هغه ﷺ وفرمایل: لمونځ. (بخاری ومسلم، علم الفقه ص۵ ج۲)

د الله ﷻ په نزد ترټولو ستر عبادت لمونځ دی. پرخپلو بندګانو یې پنځه وخته فرض کړی؛ په ادا کولو یې زیات ثوابونه او په پریښودلو سره یې د سخت عذاب وعده ورکړې.

په حدیث شریف کې راځي: څوک چې په ښه طریقه سره اودس تازه کړي، او په ښه اخلاص سره لمونځ ادا کړي، د قیامت په ورځ به الله تعالی د هغه ستری او وړې ګناوې ټولې وبخښي. او په بدل کې به یې جنت ورپه برخه کړي. او آنحضرت ﷺ فرمایي چې لمونځ د دین ستن ده. نو چاچې هغه په ښه توګه ادا کړ، ګویا دین یې ښه ثابت کړ

، او چاچې دا ستن ړنګه کړه (یعنی لمونځ یې ونکړ) ګویا هغه دین برباد کړی. دا راز آنحضرت ﷺ وفرمایل: چې د قیامت په ورځ به ترهرڅه وړاندې د لمانځه پوښتنه کیږی او په هغه ورځ به د لمونځ کوونکو، لاس، مخ او پښې د لمر په څیر ځلیږی. چې بې لمانځه به له دې نعمت څخه محروم او بې برخې وی. همدارنګه لمونځ کوونکې به د قیامت په ورځ د انبیاؤو، شهیدانو او وولیانو په ډله کې راپاڅیږی. او بې لمانځه به له قارون، فرعون، هامان او نورو غټو کافرانو سره راپورته کیږی. نو ځکه لمونځ کول ډیر ضروری امر دی، چې په نه کولوئې د دنیا او آخرت نقصان دی. (بهشتی زیور ص۹ ج۲ بحواله مسلم)

د لمانځه اصلی هدف

د لمانځه اصلی مقصد دادی چې د کائناتو د خالق د عظمت او لوئي نقشه پکې رسم شي، تردې چې د الهی عذاب څخه د ویرې له امله د هغه په ټولو احکامو تعمیل او له موانعو څخه ئي پرهیز وکړای شی، په دې کې د ټولو انسانانو ګټه ده، ځکه چې کوم سړی چې په نیکیو باندې عمل کوونکي وی او له بدونه ئې ځان ساتلی وی، له هغه نه بد کاری هیڅکله نه صادریږی، او کوم سړی چې لمونځ اداکوی، خوزړه ئې له الله ﷻ څخه غافل، یعنی پوره توجه ئې برابره نه وی، په نفسی خواهشاتو او جسمانی لذتونو کې را ایساروی، نو د هغه لمونځ د ځینو آئمه وو په قول، تنها فرض اداء شول، ولې د لمانځه هغه اصلی موخه او هدف حاصل نه شو، په اصل کې کامل لمونځ هغه ده چې الله ﷻ فرمایي: « قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي

صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ » یعنی هغه مسلمان چې لمونځ په خشوع (عاجزی) سره اداء کوی ، هغه بریالی او کامیاب دی .

مطلب داچې د لمانځه حقیقی هدف ، په رښتینی توګه د الله ﷻ د عظمت اعتراف کول دی ، همدا وجه ده چې په رښتیا سره هیڅوک لمونځ کوونکې نشی جوړیدای ترڅوئي په پوره ډول توجه خدای ﷻ ته نه وی ، د هغه تعالی ویره ئي په زړه کې قایمه وی ، له باطلو خیالاتو ئي ځان ساتلی وی ، د رحمت په امید وی ، د دنیا او نورو فکرونو څخه ئي ذهن خالی وي ، یوازی او یوازی خداوند متعال ته متوجه وی ، نو هغه مهال چې کله داټول کیفیت موجود وی ، نو بیا د لمانځه په وجه د هغه د باطنی او ظاهري اعمالو اصلاح او جوړښت کیدلای شی ، په همدی حالت کي به ئي له الله ﷻ سره رابطه وي او له هغه ناوړه کارونو څخه به ئي الله ﷻ د لمانځه په وجه وساتی چې الله ﷻ ورځینی منع کړی وی لکه چې الله ﷻ فرمایی : «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» یعنی بیشکه لمونځ سړی له منکر او فحشاء څخه راګرځوي. لنډه داچې کوم لمونځ چې سړی له ناوړه کارونو څخه ساتی ، هغه هغه لمونځ دی چې سړی پکې د خپل رب د عظمت اعتراف وکړی ، د هغه له عذاب څخه په زړه کې ویره ولري او د هغه تعالی د رحمت امیدوار واوسی ، له داسی لمانځه نه هرسړی د دومره فیض احساس کوی چې خود بخوده ئي زړه د الله تعالی طرفته مائل کیږی ، او د الله ویره ئي په زړه کې ځای نیسی ، ځکه چې الله د خپلو بندګانو په زړونو عالم او خبر وی. الله پاک فرمایی: «واقم الصلوة لذکري» (یعنی لمونځ په داسی ډول اداکول پکاردی چې الله

پاک په ذکر کې مستغرق وی) او هغه څوک چې د لمانځه پرمهال ئي زړه له الله تعالی څخه غافل وی ، نو هغه ته عبادت کوونکی نشی ویل کیدی ، په حقیقت کې داسړی لمونځ کوونکی نه دی ، لکه چې رسول کریم ﷺ فرمایی : «لاینظر الله الی صلوة لایحضر الرجل فیها قلبه مع بدنه » (یعنی الله تعالی دهغه چا لمانځه ته نه ګوري ترڅوئي زړه او بدن په پوره توګه الله ته متوجه کړی نه وی.) د دین له نظره لمونځ همدادی. او همدا لمونځ دی چې انسانی نفوس او د هغوی اخلاق جوړوی ، ځکه چې د لمانځه په هرجزء کې د بشري فطري فضائلو د برتری دستورالعمل او د انسانی غوره اخلاقو دیو نه یو خصلت تمرین او مشق پکی موجود وی. اوس مونږ د لمانځه د څه اندازې اعمالو یادونه کوو ، چې د بشری نفسونو په جوړولو کې د هغوی څومره اغیز دی .

د لمانځه اجزاوې

په دې اجزاؤو کې یوهم نیت دی ، چې مطلب ئي د الله ﷻ د حکم د ادایني (لمانځه) په پوره ډول د پرځای کولو اداره کول دی ، یعنی داسی لکه الله تعالی چې ئي حکم کړی دی. نو که هغه تنها د الله تعالی د خوښی لپاره وی. اوس که یو سړی دا ډول عمل په شپه او ورځ کې پنځه ځله انجام کړی نو هرو مرو دا کیفیت د هغه په طبیعت کې ځای نیسی او له نیکو صفتونو څخه ئي ګرځی ، چې ډیر ښه اغیز ئي په انفرادی او ټولنیز ژوند کې پریږدی.

د بشري ټولنې لپاره تردی بل ستر او ګټور شئ نشته چې په خپل قول او عمل کې ئي د نیت خلوص د تل لپاره پروت وی ، که چیری دا.

شئ وجود ولري ، يقينا چي تولنه به ديو نيکمرغه او هوساژوند څخه
برخمنه وى ، او د دنيا او آخرت خوښى به ئي په برخه وي ،

د لمانځه دوهم جزء قيام (د الله په وړاندى دريدل دى)

لمونځ کوونکى قلبا او جسما دخپل پروردګار په حضور کې په
عاجزانه ډول دريږى او د خپل نجات غوښتنه له الله ﷻ څخه کوى ،
الله ﷻ بنده ته د هغه ترښارګ ډير ورنژدى دى ، نو هرڅه چي بنده
وايى الله پاک ئي ډير ښه اوري ، څه چي ئي په زړه کې وزګرځي په
هغه باندى الله پاک خبر وى. نو هيڅ شک نشته ، کوم بنده چي
داعمل (لمونځ) په شپه او روځ کې پنځه ځله تکراروى الله پاک به د
هغه په زړه کې ځاى ولري. د الله تعالى د حکم تعميل به کوى ، او له
منهياتو څخه به ئي ځان ساتى ، نتيجه به ئي داوى چي له دى شخص
څخه به د بشريت پرضد هيڅ ډول جنايى عمل نه صادريږى ، نه د هغه
پر ځان ، او نه ئي پرمال ، نه به ئي د چا دين او عقيدى ته زيان رسيږى
، او نه به ئي عزت او ابروته.

دريم جزء قرائت دى

يعنى په لمانځه کې قرآن پاک لوستل ، د آئمه کرامو په نزد.
د لمانځه اړوند مسائل او احکام به مخکې راشى ، اوس به دا ووايو
چې تلاوت کوونکي ته نه ښايى چي پرژبه قرآن وايى او زړه ئي غافل
وى ، بلکى لازمه دا ده چي څه په خوله وايى بايد د هغه په حقيقت او
مطلب کې غور او فکر وکړى ، اوپند ورڅخه واخلى ، اوداچي د کوم
چا پرژبه د الله پاک ذکر جريان لري ، پکار ده چي د هغه په زړه او
دماغ کې د خداى پاک دعظمت او قدرت ، هيبت پروت وي ، لکه

چي الله پاک فرمايى: « إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ
قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا » يعنى ، د مؤمنانو نښه
دا ده چي کله د الله ﷻ ذکر کيږى نو د دوى پرزړه د هغه تأثير او هيبت
پروت وى او کله چي د قرآن اياتونه د دوى په وړاندى تلاوت کيږى
نو ايمان ئي نورهم قوي کيږى.
همدا راز کله چي د الله ﷻ د رحمت او احسان د صفتونو يادونه
کيږى ، نو واجب دا ده چي انسان په زړه کې دا فکر وکړى چي هغه
څنګه کولاى شى خپل ځان اصلاح کړى آنحضرت ﷺ فرمايى: «تخلقوا
باخلاق الله فهو سبحانه کريم عفو غفور عادل لايظلم الناس شيئا » يعنى
اى خلکو ! تاسو پخپلو ځانونو کې الهى اخلاق پيدا کړئ هغه پاک
ذات بخښښ کوونکى ، معافى کوونکى ، مغفرت کوونکى ، عادل
دى ، او هيڅکله پر هيچا ظلم نه کوى.
له همدى امله انسان مکلف دى چي پخپل ځان کې همدا اخلاق
پيدا کړى اوس که کوم سړى د قرآنکريم هغه آياتونه تلاوت کوى چي
د الله ﷻ کريمه صفتونه پکښي ذکر وى ، او دى د هغو په مطلب او
حقيقت ځان پوه کړى او دا عمل شپه او ورځ ډير ځله تکرار کړى نو
هرومرو ئي هغه پر طبيعت اثر غورځوى او چي کله پر طبيعت د غه
جميله صفتونه اغيز وکړى ، نو سمدلاسه دى پخپله پر همدى
ښائسته صفتونو سره متصف ګرځى ، خلاصه دا چي د نفس او
اخلاقو د تهذيب او ښايست لپاره تر ټولو غوره او لنډه لاره همدا ده.

څلورم جزء رکوع او سجده ده

یعنی د الله تعالی په وړاندی سر ټیټول او پر ځمکه ایښودل دی. د غه ډول عمل د خالق تعالی د تعظیم نښه ده. مګر د لمونځ کوونکی لپاره بوازی دا کافی نه ده چې صرف د عادت په ډول دا عمل اجراء کړی، بلکی د هغه زړه باید له دې څخه پوره واقف وی چې دی ئي یوادنی عاجز بنده دی او د عظیم خدای په وړاندی د تعظیم سر ټیټوی. لمونځ کوونکی ته چې دا تصور په شپه او ورځ کې څوځله پیدا شی نو د هغه زړه د تل لپاره د الله تعالی له عذاب څخه په ویره کې وی او هیڅکله به داسی کار چې الله پاک ته ناخوښه وي؛ څینی صادر نه شی. لمونځ کوونکی چې کله د خپل خالق په وړاندی سر پر سجده او تندی پر ځمکه ږدی؛ نو دا د خپلې بندګی اظهار کوی، په داسی حال کې نو هغه ته ښکاره ده چې د بندګی په نهایت عجز او د پروردګار چې معبود برحق دی؛ له عظمت څخه اګاه او خبروی. ښکاره ده چې الهی خوف او ویره به ئي په زړه کې موجوده وی او له ناوړه کارونو نه به ئي ځان ژغورلی وی.

له دې پورتنیو اجزاؤ نه پرته په لمانځه کې نور هم ډیر عظیم الشانه او ګټوری خبرې شته، چې یو ئې هم په جماعت سره لمونځ اداکول دی، اسلام په جماعت سره د لمانځه د اداکولو حکم کوی، او نبی کریم ﷺ د هغه ترغیب (هڅونه) داسی فرمایی: «صلوة الجماعة افضل من الصلوة الفذ بسبع وعشرين درجة» (یعنی په جماعت سره لمونځ اداکول تر جدا جدا کولو ۲۷ اوه ویشت درجې بهتر دی.) په صف کې د سیده او برابر دریدلو باندی تأکید د دې خبرې

ښکارندویي کوي چې په لیرې والی او چپه و راسته دریدلو کې زړونه یو د بل سره لیری کیږی او کینه پکښې ځای نیسی، نو په صف کې برابر دریدل د اتحاد (یووالی) او اتفاق وسیله ګرځي، زړونه یو بل ته نژدی کیږی. چې دا ډیر ګټور عمل دی او الله ﷻ په دی اړه داسی فرمایی:

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُوا» یعنی ای خلکو د الله ﷻ رسی محکمه ونیسئ او پخپل منځ کې تفرقه (بیل والی) مه کوئ. دا راز په جماعت سره لمونځ کول هغه اخوت او وروروړلی مسلمانانو ته یادوي چې الله پاک ئې داسی یادونه کوی: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» یعنی ټول مؤمنان پخپلو کې سره ورونه دی. نو بس هغه مسلمانان خودې هرومرو دا خبره له یاده نه باسی چې دوی د خالق تعالی عبادت ته یو ځای راټولیږی؛ چې دوی پخپل منځ کې سره ورونه دی. نو هغوی ته لازمه ده چې مشران پر کشرانو شفقت ولري او کشران دی بیا د خپلو مشرانو د احترام خیال وساتی، څوک چې امیر وی، هغه دی د غریبانو ستونزی ورحل کړی او چې څوک غښتلی وی، هغه دی د کمزوری او بیچاره مرسته وکړی. او صحت مند دی د ناروغانو پوښتنه او لاس نیوی وکړی، ترڅو د رسول الله ﷺ په دې ارشاد عمل وشی چې فرمایی: «المسلم اخو المسلم لايظلمه ولايثلمه من كان فى حاجة أخيه كان الله فى حاجته ومن فرج عن مسلم كربة من كرب الدنيا فرج الله بماعنه كربة من كرب يوم القيامة و من ستر مسلما ستره الله يوم القيامة» ژباړه: یو مسلمان د بل مسلمان ورور دی. بس هغه ته ښکاره ده چې نه پر بل ظلم وکړی او نه کوم نقصان و ر

ورسوي، څوک چې د ضرورت او اړتیا بروخت دخپل ورور پکار
ورشي الله پاک به د قیامت په ورځ دهغه ستونزې ورحل کړي، چاچې
د کوم مسلمان پرده خوندي کړه، الله پاک به د قیامت په ورځ دهغه
پرده خوندي کړي.

لنډه داچې که موږ هڅه وکړو چې دلمانځه ټولې ښیګڼې بیان کړو
نو امکان لري چې په څوڅو دا ډول کتابونو کې هغه راټولې نکړای
شو. نو له همدې کبله موږ اوس په همدې اکتفاء کوو، او الله ﷻ ته دا
دعاء کوو چې موږ ټولو ته پر دین حنیف باندې دعمل کولو وس او
توان راپه برخه کړي.
آمین یارب العالمین. (کتاب الفقه ص ۲۷۵ تر ص ۲۷۸ پورې لومړی ټوک).

لمونځ ولې یو جامع عبادت دی؟

که څه هم له ایمان بالله څخه وروسته د اسلام مدار پر دغو پنځو
عباداتو قائم دی، لکه: لمونځ، روژه، حج، زکوة، جهاد في سبیل
الله. مګر داچې دلته زموږ موضوع دا نه بلکې یوازې د لمانځه بحث
او څیړنه ده نو ځکه له هغې موضوع څخه صرف نظر کوو او دلمانځه
پر مسائلو او فضائلو رغیږو.

لکه مخکې مو چې وویل: لمونځ دځو مخصوصو اقوالو او افعالو
مجموعه ده چې د خدای ﷻ د عظمت اظهار پکې مقصد وي. دغه
مجموعه چې د تکبیر تحریمه په ویلو سره پیل او د سلام په ګرځولو
پای ته رسیږي؛ بنده دخپل خالق په وړاندې دخپلې عاجزۍ او
نیازمندۍ او دخدای ﷻ دعظمت او د هغه د انعامو د اعتراف
څرګندونه کوي، او دخپلو ټولو مشکلاتو حل له الله ﷻ غواړي دغه

ډول عبادت اسلامي شریعت پر هر عاقل بالغ مسلمان، که نر وي او
یا ښځه آزاد وي که غلام، پر ټولو فرض ګرځولی دی، هرسړی دخپل
وس مطابق له همغه نه ګټه پورته کوي. دا هغه عظیم الشان عبادت
دی چې پرېښوونکی ته ئې امام احمد بن حنبل رحمه الله کافر ویلی
دی. او امام شافعي رحمه الله ئي د قتل خبره کړې ده. او امام اعظم
أبو حنیفه رحمه الله ئي ترتوبې ایستلو د حبس او بندي کولو فتوا
ورکړې ده.

دا د اسلامي ملت هغه شعار دی چې که سړی ئې په له منځه تللو
سره د اسلام له منځه تلل وګڼي نو هم پرځای خبره ده. دا هغه عبادت
دی چې د تهذیب نفس او اخلاق ترټولو ګټوره نسخه ده. چې زړونه
له هر ډول ن- کیو څخه ساتي او د اخروي تجلیلاتو لپاره ئې اراسته
کوي. د بدی- حی بکې رامنځ ته کوي. لکه چې په حدیث شریف
کې راځي: د -حضرت: په زمانه کې یو سړی یوه اجنبي ښځه پرمخ
مچ کړه، وروسته ئي د یوې ډېرې لویې خطا او ګناه احساس وکړ.
او په خپل پاک زړه کې ئې یو بد ډول ظلمت محسوس کړ، نو د نبي
کریم ﷺ په خدمت کې په داسې حال کې چې سخته پښېماني او
شرمندګي ئي څرګندوله؛ حاضر شو او خپله کړې غلطي ئي ورته
بیان کړه، پخپل فکر ئي داسې انګیرله چې دا له ماڅخه صادره
شوې ګناه د ښلو قابل نه ده، نو ئي په بیړه بیړه ویل؛ «هلکت
هلکت» تباه شوم هلاک شوم آنحضرت ﷺ پرته له دې چې ځواب
ورکړي، د لمانځه ترادا کولو پورې ئې سکوت غوره کړ، چې په
لمانځه کې دغه سائل هم شامل شو، د ده د ډېرې عاجزۍ او

خجالت د احساس په وجه الله پاک پر نبی کریمﷺ دا آیة رانازل کړ: «
وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّئَاتِ » د ورځې په داوړو اړخونو کې او د شپې په یو څه برخه
کې لمونځ قائم ساته ځکه چې نیکۍ ، بدۍ له مینځه وړی. نو رسول
کریمﷺ سمدستی هغه سائل ته دازیری واوراوه ، او وئې فرمایل: «ان
الله قد غفر لک ذنبک » یعنی بیشکه چې الله پاک ستا ګناه وبخښله
بیا دې سائل وپوښتل چې آیا دا حکم یوازې زما لپاره دی ؟ آنحضرت
ﷺ وویل: نه. دا حکم زما د ټول امت لپاره ده. او بیا آنحضرتﷺ د دې
خبرې په ترځ کې وفرمایل: «لوان نهرا بباب أحدکم یغتسل فیه کل یوم
خمسا هل یبقی من درنه شئ قالوا لاقال فذلک مثل الصلوة الخمسة یمحوا
الله بها الخطایا» که چیری په تاسو کې د کوم سړي د کور ترمخ د اوبو
نهر (ویاله) جاری وی او سړی د ورځې پنځه ځله ورکې غسل کوی ،
نو آیا د هغه پربدن به کوم خیری پاتی شی ؟ صحابه کرامو رضی الله
تعالی عنهم عرض وکړ: نه ! هغهﷺ وفرمایل: همداسی پنځه وخته
لمونځونه هم دی چې خدای تعالی په لمانځه سره د سړی ټولی بدۍ
لیری کوی او بیائې همدارنګه وفرمایل:

«الصلوات الخمسة والجمعة الی الجمعة ورمضان الی رمضان مکفرات
لما بینهن اذا اجتنبت الکبائر».

یعنی که چیري له ګناه کبیره څخه سړی پرهیز وکړی ، نو پنځه
لمونځونه او جمعه تربلي جمعی اوروژه تربلي روژي پوری په منځ کې
د ټولو ګناهونو لیري کوونکی دی.

چې همداراز الله تعالی پخپل مقدس کتاب کې فرمایی: «ان الصلوة
تنهی... » بیشکه چې لمونځ سړی له بې حیائۍ او بدو خبرو څخه
ژغوري

د خپل امت ټولو ګناهکارانو ته پوره ډاډ ورکوی چې کوم شخص چې
لمونځ په پاک نیت ، په ښه توجه قلبی او په کامله خشوع او خضوع
سره هروخت اداء کړی ، نو یقینا چې داسړی د الله تعالی د رحمت
غیر متناهی دریاب ته ورسید ، چې له امله به ئې د ده واړه واړه
ګناهونه د خس او خاشاک په څیر سوځول کیږی او د زړه له پردی څخه
ئې ګناهونه داسې توئیږی ، لکه د خزان د موسم دونو پاڼې چې
توئیږي.

پردې برسیره لمونځ یو داسی عبادت دی چې د اسلام نور ارکان هم
په ضمن کې ورسره ئیسی ، د مثال په توګه په روژه کې روژه دار ته
حکم دا دی چې له سهاره ترماښامه پوری له خوراک ، څښاک
اوجماع څخه ځان وژغوری ، نو همداراز په لمانځه کې هم عینا د
همدې شیانو خیال ساتل ضروري حکم دی. څرنګه چې په دغه ذکر
شویو شیانو سره روژه ماتیږی ، داراز لمونځ هم له مینځه ځی ، حتی
چې په لمانځه کې ئې تاکید ډیر زیات دی . تردې چې په لمانځه کې
به سړی د سترګو ترڅنګ هم چاته نظر نه کوی داځکه چې توجه ئې
غیر الله ته نشی او صرف الله تعالی ته متوجه واوسي پرژبه به ئې ذکر
اوتلاوت وی او د بدن هرغړی به له بیځایه حرکته ساتی ، چې لمونځ
ئې فاسد نشي ، په داسې حال کې چې دا ټول امور داسې دی چې
روژې ته مخل نه واقع کیږی. همدارنګه د حج افعال هم په لمانځه کې

مونډل کیږي ، که په حج کې احرام تړلی دی. نو په لمانځه کې تکبیر تحریمه دی. که هلته د کعبې طواف او پر عرفات دریدل دی ، نو په لمانځه کې استقبال القبلة او قیام ده ، که په حج کې د صفا او مروه ترمنځ سعی ده نو په لمانځه کې د رکوع او سجدې حرکات دي.

همدا راز څرنګه چې په زکوة کې له ټول نصابي مال څخه یوه معلومه اندازه د خدای ﷻ په لاره کې صرف کول ضروري دي ؛ دا راز لمونځ کوونکي ته هم دا حکم دی چې د خپلې شپې ورځې له وختونو څخه دې یوه اندازه معین وخت د خدای ﷻ د رضاء لپاره د خدای په عبادت کې تیر کړي. مطلب دا چې لمونځ هغه عبادت دی چې ټولو عباداتو ته جامع او شامل دی. د قرآن تلاوت ، شهادت ، ذکر ، دعاء او تسبیح ټول په لمانځه کې شته نو مطلب تر لمانځه افضل عبادت نشته. لکه چې له رسول الله نه همدا وپوښتل شول: «أی الاعمال أفضل»؟ (په ټولو اعمالو کې کوم یو عمل بهتر دی ؟) نو هغه ﷺ وفرمایل: «الصلوة لوقتها » یعنی لمونځ پروخت اداکول.

او کله چې د محشر په ورځ د مخلوقاتو د راغونډولو په غرض د صور شپیلۍ پوک کړله شي ، او ټول خلک د حساب کتاب لپاره راټول شي ، نو تر هر څه وړاندې به د لمانځه محاسبه کیږي ، له همدې کبله ده چې د ایمان او عقیدې تر صحت او اصلاح وروسته لومړی مقام د لمانځه دی. آنحضرت ﷺ د دې ارشاد فرمایلی چې د عمر په ابتداء کې باید په همدې عبادة سړی عادت کړای شي چې والدینو (مور او پلار) ته داسې فرمایي: «مروا اولادکم بالصلوة وهم ابناء سبع سنين واضربوهم عليها وهم ابناء عشر سنين » یعنی ستاسو اولادو نه

چې د ۷ کالو عمر ته ورسیږي نو تاسو ئې په لمانځه امر کوئ او چې کله بیا لسو کالو ته ورسیږي ، نو د لمانځه پخاطر وهل ورکوئ.

غرض دا چې په قرآن او حدیث کې د لمانځه ډیر زیات فضائل ذکر شوي او شارع علیه السلام د هغه د وختونو ، ارکانو ، شرائطو او آدابو په بیانولو کې تر ټولو عباداتو ډیر اهتمام کړی دی ، پس ریښتیني او کامل انسان هغه دی چې له شرک او مخلوق پرستۍ څخه ځان بیزاره ښيئ او د خپل حقیقي پروردګار عبادت په اکمله او احسنه طریقه سره ادا کړي. همدا رنګه د خپل هوا او هوس په فکر کې نشي ، بلکې د خپل خدای ﷻ د شکر په ادا ینه کې تیار او مستعد واوسي ، او د الله تعالی اوامر او نواهیو ته متوجه واوسي.

حضرت شاه عبدالعزیز محدث دهلوی رحمه الله د «فصل لربک» د تفسیر کولو په ترځ کې فرمایلي چې لمونځ یو داسې عبادة دی چې په دنیا کې د کوثر نمونه ده. (له «الرشید» رسالې څخه اخیستنه شوال المکرم کال ۱۳۳۲ ه)

د لمانځه د صحت شرطونه

څرنګه چې لمونځ تر ټولو اهم عبادت دی. له همدې امله ئې شرائط هم ډیر زیات دي. خو دلته مونږ صرف هغه شرطونه بیانوو چې په هر لمانځه کې ئې اړتیا وي ، ځینې هغه شرائط چې له خاصو لمونځونو سره تعلق لري ، لکه د جمعې لمونځ هغوی به پر خپل ځای ذکر کړو ، او هغه شرائط د مرتب په یوه بل کتاب «مسائل نماز جمعه وعیدین» کې هم مطالعه کولای شئ.

لومړی شرط: طهارت (پاکي) د لمونځ کوونکي بدن باید له سپکې او درنې لیدونکې او نالیدونکې مردارۍ څخه پاک وي ، خو که دا

نجاست دومره کم وي چې د بخښنې قابل وي ؛ بیا پروانلري. مګر ښه دا ده چې له ډیر وړوکي نجاست څخه هم باید سړی ځان وساتي. همدارنګه د نجاست حکمي له دواړو فردونو (حدث اکبر او حدث إصغر) څخه هم باید سړی پاک وي ، د بدن د پاکۍ ترڅنګ باید سړی دخپلو جامو د صفائي خیال هم وساتي. همدارنګه هغه ځای چې لمونځ ورباندې کیږي ؛ هم باید پاک وي. خو که کم وي بیا څه حرج نشته د لمانځه دځای څخه مطلب هغه ځای دی چې پښې وربانــدې ږدي د سجدې په حالت کې دځنګنو د اینښودلو او په سجده کې دتندي او پوزې د اینبودلو ځای مراد دی. (درمختار)

مسئله : که چیرې پریو ناپاک ځای باندې څادر اویابل توکر د لمانځه لپاره وغوړول شي نو په هغه کې شرط دا دی چې دا توکر به دومره نرئ نه وي چې لاندې ځمکه اویابل شی ترلاندې ښکاره شي.

(بحرالرائق شرح الوقایه ،علم الفقه ص ۲۴ ج ۲ هدایه ص۵۸ ج۱ شرح نقایه ص۶۲ ج۱ وکبیری ص۱۷۷ اونماز مسنون ص۲۶۵)

دوهم شرط: سترالعورة (د فرجو پټول) یعنی د لمانځه په حالت کې به سړي د بدن هغه برخه پټوي چې ښکاره کول ئي شرعا حرام دی. دا که یوازې لمونځ کوي اویائي دچاپه وړاندې اداکوي. که چیرې یو سړی په توره شپه کې اویا په یو ډیر تنها مکان کې لمونځ اداء کوي په داسې حال کې هم پرده (سترالعورة) فرض دی که څه هم د بل چا دلیدلو احتمال ئي نه وي. خو که پخپله ئي نظر پرخپلو فرجو دلمانځه په حالت کې ولګیږي ، نو څه باک نشته. (بحرالرائق ، درمختار ، مراقی الفلاح ، علم الفقه ص۲۶ ج ۱ ، کبیری ص۲۱۰ کتاب الفقه ص۲۸۳ ج۱)

مسئله : د نارینه لپاره له نامه څخه کښته ، د ځنګانه ترسترګیو پورې پټول فرض دي ، ولې د ښځې بیا له مخ ، لاس او پښو نه پرته ټول بدن پټول فرض دی. (هدایه ص۵۸ ج۱ ، شرح نقایه ص۶۴ ج۱ وکبیری ص۲۱۰ کتاب الفقه ص۲۸۳ ج۱)

دریم شرط: استقبال القبلة: (قبلې ته مخ کول) یعنی په لمانځه کې دا شرط دی چې مخ او سینه به د کعبې شریفې پرلوري سیده کوي ، هغه که حقیقتا وي ، که حکما او کعبې ته مخ بالکل برابرول سنت دی ، مګر شرط نه دی ، که چیرې یو سړی صرف مخ کعبې څخه وګرځوي ، اونور سیده وي ، هم لمونځ وکړي ، لمونځ ئی اداء کیږي ، مګر د خلاف سنت په وجه مکروه تحریمی ګرځي. او هغه چاته چې کعبه ښکاري ؛ یعنی کعبې ته نژدې وي ، په منځ کې بل کوم حایل نه وي نوپر هغه فرض دی. چې خاص به وکعبې ته مخ ګرځوي اولمونځ به اداء کوي ، یعنی بالکل کعبې ته سیده دریدل وریاندې فرض دی. (علم الفقه ص۲۸ ج۲ هدایه ص۶۱ ج۱ ، شرح نقایه ص۶۱ کبیری ص۲۱۷ ، کتاب الفقه ص۳۰۹ ج۱)

مسئله : قبلې ته مخ ګرځول او لمونځ کول واجب دی خو په دوه شرطه ، یو دا چې قدرت به ئی وي او بل دا چې د امن خطر به ورته نه وي. (کتاب الفقه ص۲۲۴ ج۱)

څلورم شرط: نیت . یعنی په زړه کې دلمانځه د اداء کولو قصد ته نیت وائي ، په ژبه سره هم ویل افضل کاردی ، (نیت خو فقط د ارادې نوم دی چې محل ئي زړه دی ، نه ژبه.) که چیرې فرض لمونځ اداکیده ، نو د هغه وخت د فرض تعین کول هم په نیت کې ضروري دی. مثلاً که د ماپښین لمونځ اداءکوي نو په زړه کې دا قصه کول چې ماپښین لمونځ اداکوم ، او داسې نور...) او که واجب لمونځ ... نو هم ئي د تعین نیت

ضروري دی ، چې داکوم واجب دی ، وتردی ، د اختر لمونځ دی ، که د نذر لمونځ ؟!

همداراز مقتدی ته د امام د اقتداء نیت کول هم شرط دی ، او امام به صرف د خپل لمانځه نیت کوی ، د امامت نیت ورته شرط نه دی. مگر که چیری له شا ښځه د نارینه وو سره برابره په صف کې پسی ودریږی ، او دا لمونځ د جنازې یا اخترانو اوجمعې نه وی ؛ نو د هغې د اقتداء د صحت لپاره امام ته د هغې د امامت د صحت لپاره نیت پکار دی او که له نارینه وو سره په صف کې برابره نه وي ولاړه یا دا جنازي ،اخترانو او دجمعي لمونځ وي، نوبیا امام ته دهغې د امامت نیت کول شرط نه دی. د جنازې په لمانځه کې دا نیت کول ارین دی چې ووایی زه دا لمونځ د الله تعالی د خوښي پخاطر اودې مړي ته د دعاء په نیت اداء کوم که چیری مقتدی ته دا معلومه نه وی چې دا مړی نارینه دی که ښځینه ،نوبیا دا ورته کافی ده چې ووایی: زما امام چې د چا د لمانځه نیت کړی وی زما هم هغه نیت دی. (علم الفقه ص۳۰ ج۲)

مسئله: نیت له تکبیر تحریمه سره یو ځای تړل کیږی ، خو که تر تکبیر وړاندی شی بیا هم صحیح دی. په دې شرط چې د نیت او تکبیر ترمنځ بل کوم داسی فاصل نه وی چې دلمانځه سره منافی وی. مثلا خوراک څښاک خبری اتری. او که چیری همدا شرط پر ځای شی ؛ بیا که نیت تر وخت هم لمخه وتړل شی پروا نلری صحیح دی. خو تر تکبیر تحریمه وروسته نیت کول صحت نلری ، دغه نیت ته هیڅ اعتبار نشته .(علم الفقه ص۳۱ ج۱ کتاب الفقه ص۲۲۵ ج اول).

که چیری لمونځ کوونکې په زړه کې دلمانځه اراده وکړی او په ژبه څه ونه وایی ، نو لمونځ یې درست دی ، البته د عامه خلکو لپاره دزړه د نیت ترڅنګ په ژبه هم ویل بهتر او ښه کار دی. ځینی خلک داسی وی چې د نیت اوږده او لنډ الفاظ سره کتار کړی ، دا ښه نه دی ، ځکه چې امام قرائت شروع کړی ، دی لا په نیت لګیاوی . (رفعت قاسمی)

نیت دې ته وائي ، چې سړی د خدای لپاره د لمانځه د اداکولو اراده وکړی ، په داسی طوز سره چې له دنیوی امورو څخه هیڅ شئ پکې شامل نه وی. (کتاب الفقه ص۲۲۳ ج۱ ، بحر ص۲۸۲ ج۱)

پنځم شرط: تکبیر تحریمه: یعنی د لمانځه د شروع په وقت کې الله اکبر ویل یا دې ته په معنی کې ورته لفظ ویل ، ځرنګه چې له دې تکبیره وروسته لمونځ

پیل کیږی ، دلته خوراک ، څښاک ، تلل راتلل ، خبری کول ، ډیری داسی شیان چې له لمانځه بهر جایز وی او س هغه حرامیږی ، نو ځکه دی تکبیر ته تکبیر تحریمه وائي.

د تکبیر تحریمه لپاره اته شرطونه : (۱) دغه تکبیر به له نیت سره یو ځای وی ، که حقیقتا وی ، یعنی په یوه وخت کې نیت او تحریمه به دواړه وی . که حکما وی ، یعنی د نیت او تحریمې ترمنځ کوم د لمانځه منافی شی فاصل نه وی ، خودوی دوه وی سره بیل ، باید وویل شی چې د نیت څخه وروسته د لمانځه لپاره کښیناستل پورته کیدل ، تلل راتلل ، اودس کول او داسی نور باید دلمانځه سره منافی ونه ګڼل شی ، په داسی ډول فاصل سره نیت صحت ته هیڅ خلل نه پیښیږی ، مګر بهتره دا ده چې نیت او تحریمه حقیقتا سره یو ځای

وشی. (مراقي الفلاح) (۲) په کومو لمونځونو کې چې قیام یعنی دریدل فرض وی، نو د هغوی تکبیرتحریمه هم په ولاړی ویل فرض دی، او په نورو لمونځونو کې چې ئي څنګه زړه وي. مګر ددې خبري باید حتمی خیال وساتل شی چې په هرلمانځه کې ضروری ده چې تکبیر تحریمه د رکوع په حالت کې او یارکوع ته نژدی د انحناء په حالت کې ونه ویل شي، که چېری ئي څوک په همدې حالت کې چې رکوع ته تر ولاړی نژدی وي او وئي وایی نو تحریمه ئي قطعا نه صحی کیږی .او که ولاړي ته نژدي وي نو تحریمه صحیح کیږي. (مراقی الفلاح)

مسئله: ځینی ناخبره خلک چې کله مسجد ته راشی امام د رکوع په حال کې ووینی، نو په ډیره بیړه (تلوار) سره راځغلی، په امام پسی تیتیږی، په همدی حالت کې تحریمه هم وائي، نود دي سړی لمونځ نه صحی کیږی، ځکه چې تکبیرتحریمه د لمانځه د صحت لپاره شرط دی، چې کله دا شرط درست نه وی، نو لمونځ به څنګه صحی شی، یعنی لمونځ ئي ونشو

۳- تحریمه به ترنیت له مخه نه وی، یعنی لمړی به نیت تړل کیږی بیابه تحریمه وی که تحریمه له نیت څخه مخکي کړي نو تحریمه نه صحیح کیږي. (مراقی الفلاح)

۴- تکبیر تحریمه به په دومره اوچت آواز لوستل کیږی چې پخپله ئي واوری، په دې شرط که کوڼ نه وی. د ګونګي لپاره د ژبی خوځول ضروری نه دی، په ژبه د هغه تکبیر ویل معاف دی.

۵- تکبیر تحریمه په داسی اندازکې اداکول، چې د خدای ﷻ د عظمت څرګند ونه ورځني کیږی.

۶- د الله اکبر همزه یا «با» به نه لوړه وی، که چیری کوم څوک «الله اکبرُ الله اکبار» ووایی نو تکبیر ئي درست نه دی.

۷- په الله کې له «لام» څخه وروسته به «الف» وایی. که چیری ئي څوک ونه وایی تکبیریی نه دی صحیح.

۸- د تکبیر تحریمه لپاره بسم الله او یانور الفاظ نه لوستل کیږی. که چېري څوک د تحریمه پرځای بسم الله الرحمن الرحیم اویا بل څه ووایی، نو تکبیر ئي صحت نلری. (درمختار، مراقی الفلاح) او تکبیر تحریمه به قبلی ته مخامخ وائي، که عذر ئي نه درلود. (علم الفقه ص ۳۲ ج۲)

په رکوع کي د شاملید لوپر مهال د تکبیر تحریمه حکم

مسئله: که چېری امام په رکوع کې وی، او یو سړی غواړی چې په رکوع کې ورسره شامل سی، نو مسنونه طریقه دا ده چې د تکبیر تحریمه د ویلو وروسته بل تکبیر ولولی او بیا رکوع ته ولاړ شی او که فرضادا سړی دویم تکبیر ونه ویلای شی، خو رکوع ئې له امام سره پیداکړه، نو د ده لمونځ صحیح شو او رکعت ئي وموند. (اګرچه سنت طریقه ورځینی پاتی شوه).

(درمختار برحاشیه شامی ص ۴۴۳ ټوک اول)

د غلیظه او خفیفه نجاست تعریف

نجاست غلیظه د امام ابوحنیفه رحمة الله علیه په نزد هر هغه نجاست ته ویل کیږی چې په مردار والی کې ئي دلائل متفق وی. د علماؤو که اختلاف وی پکښی او که نه وی. دا راز که بلوی عامه وی

، یانه وی ، او نجاست خفیفه هرهغه مرداري ته ویل کیږی چې دلائل پکښې متعارض وی.

«ان الامام قال توافقت علی نجاسته الادلة فمغلظ سواء اختلف فیه العلماء وکان فیه بلوی أم لا والا فمخفف .

(طحطاوی علی العراقی ص۸۲ هکذا فی فتح القدیر ص۲۰۳ ج۱ وبحرالرائق ص۲۲۹ ج ۱ والشامی ص۲۱۱ ج۱)

د صاحبینوپه نزد غلیظ نجاست هرهغه مردلري ته ویل کیږی چې په مرداروالی کې ئي اتفاق وی د علماؤو ، اوپکښي بلوی عامه نه وی ، که چیری د علماؤو اختلاف وی او یا عمومی بلوا وي ، نو بیا دې نجاست ته خفیفه ویل کیږي. «وقالا مااتفق العلماء علی نجاسته ولم یکن فیه بلوی فمغلظ و الا فمخفف ولانظر للادلة.»

(طحطاوی علی العراقی ص۸۲ فتح ص۲۰۲ ج۱ بحرالرائق ص۲۲۹ ج۱ ش ص۲۱۱ ج۱)

د نجاست غلیظه حکم

که چېری داسی نرمه او یابهیدونکي غوندي مرداري پربدن یاجامه ولګیږی ، نو که دیوه درهم په اندازه یا ترهغه کم وی ؛ نو څه باک نلری معاف دی له پریمنځلو پرته لمونځ صحی کیږی لیکن نه پریمنځل اوداشان لمونځونه کول مکروه دی. پریمنځل ئې ښه کار دی او که له یوه درهم څخه زیات ځای خراب کړی نوبیا معاف نه دی. پریمنځل ئي ضروری دی له پریمنځلو پرته لمونځ نه دی روا او که چیري غلیظ نجاست یو څه سخته لنده مرداري پربدن یاجامه ولګیږی لکه د چرګ یابل دغسی شئ مرداري، نو که وزن ئي څلورنیم ماشه اویا له هغه څخه کم وي نو بیاله پریمنځلو پرته لمونځ کامل درست دی او که

چیری ئي وزن له دې اندازې څخه زیات وی ؛ نوله پریمنځلو بغیر ئې لمونځ هیڅ صحت نلری.

(کمافی الطحطاوی الکبیری والشامی و ایضا فی البحر)

د خفیفه نجاست (سپکې مرداری) حکم

دغه نجاست که چېری پربدن یاجامه ولګیږی ، نو پرکومه برخه چې لګیدلی وی ؛ که له څلورمې برخې څخه کم وو ، بیامعاف دی. باک نلری ، اوکه پوره څلورمه حصه اویاترهغه زیاته وه. نو بیانه بخښل کیږی ، پریمنځل ئی ضروری دی ، مثلا پرلستوني ولګیده ، نو د لستوني څلورمه حصه شمیرله کیږی ، داسی نه چې ټول کمیس حسابیږی.

(کمافی الطحطاوی ص۸۴ شامی ص۲۱۲ کبیری ص۱۲۵ بحرالرائق ص۲۳۰ ج۱ تبیین الحقائق ص۷۵ ج۱) محمد طاهر عفاالله عنه مفتی دارالعلوم دیوبند)

د لمانځه وختونه: څرنګه چې لمونځ د الله ﷻ دهغو نعمتونو په بدل کې د شکرادا ینه ده چې هره شیبه د بنده په خدمت کې وي ، نوله همدې امله دهغه مقتضاء دا ده چې هیڅ کله باید انسان له دې عبادة څخه وخت خالي تیرنکړی ، مګر داچې شرعی ضروری حوائج پوره کړی په هغه کښي حرج راځي. همدا وجه ده چې لږلږ شیبه وروسته په ورځ کې داغه پنځه وخته لمونځونه فرض کړل شویدی: (۱) سهار ، ماپښین ، مازدیګر ، ماښام ، ماخستن.

د سهار وخت : له صبح صادق (رښتینی سهار) څخه پیل کیږی بیاتر لمرختلو پوری دی. (بحرالرائق ، درمختار ، هدایه ، ص۵۰ ج۱ ، شرح نقایه ص۵۴ ج۱ کبیری ص۲۲۶)

د شپې په وروستنۍ برخه کې د اسمان په څنډه کې یوډول
سپینه روښنائي راپورته کیږي ، او بیالږ شیبه وروسته بیرته تیاره
جوړیږي سپین والی ورک شی . نودي ته صبح کاذب (دروغجن
سهار) ویل کیږي. له دې نه وروسته بیاد اسمان په څنډوکې یو سپین
والی راڅرګند یږي ، چې وارپه وار زیاتیږي ، هغه ته صبح صادق
(رښتینی سهار) ویل کیږي ، له همدې سهاره څخه د لمانځه وخت
پیل کیږي بیاتر لمرختلو پوري.

د نارینه وو لپاره د سهار لمونځ په داسې وخت کې اداکول مستحب
دي چې روښنی ښه زیاته شی او په لمانځه کې څلویښت ، پنځوس
آیتونه تلاوت کړی ، او له لمانځه نه فارغ سی ، بیاهم دومره وخت
لمرختو ته پاتې وي چې که بیرته لمونځ راګرځول وغواړي ، نو بیرته
ئي د څلویښت پنځوس ایتونو په تلاوت سره راوګرځولای شي.

مګر د ښځو لپاره همیشه په تیاره کې د لمانځه اداکول مستحب دي
او د نارینه وو لپاره یوازې په حج کې په مزدلفه کې د سهار لمونځ په
تیاره کې اداکول مستحب دي. (علم الفقه ص۸ ج ۲ ، درمختار، مراقی الفلاح ، وشرح
وقایه ، ص۱۳۰ ج۱ شرح نقایه ، ج۱ ص۵۴ نسائی شریف ص۵۰ ج۱)

د ماپښین وخت: د غه وخت د لمر د زوال نه پیل کیږي بیاتر هغه
وخته پوري چې د هرشي سایه د خپلې اصلي سایې نه پرته دوه چنده
شی؛ دوام لري. مګر احتیاط دا دی چې د یوه مثل په دننه دننه کې د
ماپښین لمونځ اداء کړی شی.

داراز دجمعې د لمانځه وخت هم همدادی. ولی یوازی فرق دادی
چې د ماپښین لمونځ د ګرمیو په موسم کې باید په لږ تاخیر سره اداء

شی ، که ګرمي وی کنه ! او دیخنی په موسم کې بیا په بیړه او
پروخت اداء کول مستحب دی. (شامی ، بح ، علم الفقه ص۹ ج۱)

مسئله : د هرشئ له اصلی سایې نه پرته که د هغه سایه تر دوه مثله
ورسیږي نو نور د ماپښین وخت پای ته رسیږي. (هدایه ص۴۹ ج۱ ، کبیری
ص۲۲۷)

د مازیګر وخت : د مازیګر وخت د ماپښین له ختمیدلو څخه
سمدستي پیل کیږي بیاتر لمرلویدلو پوري دوام کوي. د مازیګر د
لمونځ اداء کولو لپاره مستحب وخت هغه دی چې په لمر کې
دژړوالی نښه نه وی پیداشوی ، خو روښنایي ئي دومره کمه شوې وی
چې که ورته وکتل شی ، سترګی دغرمی په څیر نه پرې سوځی.
یعنی سړی ورته کتلای شی. له دی وروسته اداء کول ئي مکروه دی
، خود مازیګر لمونځ که په ګرمي کې وی او که په یخنی کې په
تاخیرسره اداء کول ئي ښه دی ، خودومره ناوخته نه چې په لمر کې
ژړوالی څرګند شی ، او په کومه ورځ چې وریځ وی ، په دغه ورځ
بیابیړه او تلوارپکاردی چې وختي اداشی. (درمختار) چې د ساعت
یاپه بله وسیله د وخت تعین ممکن نه وی .(علم الفقه ص۹ ج ۲ ، هدایه ص۴۹ ج۱ ، کبیری
ص۲۴۷ ، کتاب الفقه ص۲۹۱ ج۱)

د ماښام وخت : د ماښام وخت له لمر لویدلو څخه پیل بیاترهغه
پوري چې د اسمان په څنډوکې د شفق سپین والی وی. (بحرالرائق ،
طحطاوی ، حاشیه مراقی الفلاح)

د ماښام لمونځ د وخت له پیل کیدلو سره سم اداءکول مستحب دی .
هغه وخت چې ستوری په ښه توګه پرآسمان راښکاره شی. د لمانځه

اداء کول مکروه دی. مګر په کومه ورځ چې وريځ وی ، که تاخير
وشی ترڅو د وخت د ننه داخليدو احتمال ختم شی ، او يقين شی چې
ماښام داخل دی ، نو بيا تاخير (ځنډول) مستحب کار دی.

د ماښام وخت بالکل د سهار بالعکس دی ، هغه داچې په سهار کې
لومړی سپيدې (سپين والی) راښکاره کيږی ، بياوروسته سوروالی
راځی. خو په ماښام کې اول سرخی بيا سپين والی راځی. (علم الفقه ص١٠ ج٢)

مسئله : د ماښام دلمانځه وخت له لمرلويدو څخه بياد شفق
ترلويدو پورې دی. (کتاب الفقه ص٢٩٢ ج١ و هدايه ص٤٩ ج١ ، شرح نقايه ص ٥٢ ج١ کبيری ص٢٢٨)

مسئله : له لمرلويدو څخه د شفق ترلويدو پورې وخت ، د شفق د
سپين والی لويدل مراددی ، چې اندازه ئې پاو بالا يوساعت ياله يو
څوډقيقو نورهم زيات کيږی. (هدايه ص٧٨ باب المواقيت ، تفصيل امداد الاحکام له ص٤٠١ څخه ترص٤١٦ ج١)

مسئله : ماښام له لمانځه نه پرته په څلور رکعتيز لمونځونو کې د
آذان او تکبير ترمنځ دومره فاصله مستحب ده چې يوڅوک خوراک
څښاک اويابل دارنګه کوم ضرورت پوره کړای شی. (الجواب المتين ص١١٠ ، ميان أصغر حسين رحمة الله تعالى عليه)

د ماښام دلمانځه لپاره که څه وخت وی ، خو مناسب نه ده چې سړی
تاخير (ځنډ) کوي. مګر په روژه مبارکه کې د افطار (روژه ماتی) په
وجه تاخير جائزدی ، هيڅ حرج په کي نشته ځکه چې وخت هم وی ، نو
د يو ضروری کار په وجه که څه هم تاخير وشی ، هيڅ باک نلری.
(ماخوذ ، فتاوی دار العلوم ص٤٥ ج٢ ، بحواله عالمگيری ص١٦ ج١) - (رفعت قاسمی)

د ماخستن وخت: د ماخستن وخت د شفق ترلری کيدلو وروسته پيل
کيږی ، بياترڅو چې صبح صادق نه وی راختلی. (بحرالرائق ، فتح القدير)

مسئله : د ماخستن لمونځ د شپې د دريمې برخې نه وروسته او يا
نيمې شپې تيريدلو نه مخکې اداء کول مستحب دی. له هغه نه
وروسته مکروه دی. (شامی)

په کومه ورځ کې چې وريځ وی نو په هغه ورځ د ماخستن لمونځ وختی
اداکول مستحب دی. (درمختار، علم الفقه ، ص١٠ ج٢ ، هدايه ص٥١ ج١ ، شرح نقايه ص٥٥ و کتاب الفقه ص٢٩٣ ج١)

مسئله : د ماخستن ترلمانځه وراندی ويده کيدل ، اوترلمانځه
وروسته غير ضروري خبری او مجلسونه مکروه دی. (شرح نقايه ص٥٥ ج١)
ځکه چې په همدې وجه د ماخستن او د سهار پرلمانځه اثر غورځول
کيږی. (رفعت قاسمی)

د وترو وخت: وتر د ماخستن ترلمانځه وروسته اداء کيږی ، څوک
چې د شپې په اخير کې راپاڅيدلای شی ، نو مستحب داده چې د
شپې په آخيرکې وتر اداء کړی ، اوکه ئې يقين نه وو. چې راپورته
کيدای شی نو بيا پکارده چې د ماخستن ترلمانځه وروسته ئې
سمدستی اداء کړی.
(مراقی الفلاح ، درمختار ، علم الفقه ص١٠ ج٢ ، هدايه ص ٥٠ ج١ ، شرح نقايه ص٥٣ ج١ کبيری ص٢٢٩).

د وترو وخت د ماخستن دلمانځه وروسته ترصبح صادق پورې شته

د اخترونو وخت :
د اختر دلمانځه وخت له هغه وخته څخه پيل کيږی چې لمر ښه
راپورته شی ، اوبيا دلمر ترزوال پورې دوام لری ، د لمر د ښه راپورته

کیدا مطلب دادی چې د لمر هغه ژړوالی پرختمیدو شی ، او د لمر سترګې ته سړی کتلای نشی ، ددې اندازې لپاره فقهاؤ لیکلی چې لمر دیوې نیزې په اندازه راپورته شی.

د اخترلمونځ ژرادا کول مستحب دی.

(مراقی الفلاح شامی ، علم الفقه ص۱۰ ج۲ هدایه ص۱۱۹ ج۱ ، شرح نقایه ص۱۲۸ ج۱)

د جمعی دلمانځه وخت: د جمعی دلمانځه وخت همغه د ماپښین وخت دی. (نمازمسنون ص۵۰۴)

مسئله : د احنافو په نزد د جمعی او اخترونو په لمانځه کې جماعت شرط دی ، په تراویح او د جنازې په لمانځه کې کفایی سنت دی. او په نفل لمونځونو کې مطلقا مکروه دی ، او د رمضان المبارک د میاشتی نه پرته وتر لمونځ په جماعت سره مکروه دی اوداشان که په نفلي لمونځو کې تر درې کسان زیات وی نو جماعت مکروه دي. (کتاب الفقه ص۶۵۰ ج۱ فتاوی دارالعلوم ص۳۲ ج ۲)

د تفصیل لپاره د احقر مرتب کرده «مسائل تراویح» او مسائل نماز جمعه » وګوری) رفعت.

مکروه وختونه: «۱» د لمر د راختلو مهال ، ترهغه وخته پوری چې د لمر ژړوالی زائلیږی او سړی ورته کتلای نشی. اوداحالت دلمر دیوې نیزې په مقدار پورته کید وسره حاصلیږي

۲- تیک د غرمی وخت چې لمر زوال نه وی کړی.

۳- په لمر کې د ژړوالی د راپیدا کیدو څخه ترلمر لویدو پوري.

۴- د سهار دلمانځه له اداکولو وروسته ترلمرختو پوري

۵- دمازیګرله لمانځه وروسته ترلمرلویدو پوري

۶- د سهار وخت ، پرته له خپلو دوو سنتو د نور لمانځه لپاره مکروه ده

۷- دماښام وخت او دماښام ترلمانځه وړاندی.

۸- کله چې امام خطبی ته پورته شی ، که د جمعی خطبه وی ، که داختروی ، د نکاح ، حج او یاهم د بل شی خطبه وی.

۹- کله چې د فرض لمانځه تکبیر وویل شی ، مګر یوازې د سهار سنت که چانه وو اداء کړی او یقین ئي وو چې د جماعت یو رکعت نیولای شی نو بیا سنت کول مکروه نه دی.

۱۰- د اختر ترلمانځه وړاندی وخت مکروه دی ، که په کورکې وی او که په عیدګاه کې.

۱۱- د اختر دلمونځونو وروسته په عیدګاه کې لمونځ اداء کول مکروه دی.

۱۲- په عرفه کې دمازیګر او ماپښین ترمنځ او یاله هغوی وروسته وخت.

۱۳- په مزدلفه کې دماښام او ماخستن ترمنځ اویاله هغوی وروسته.

۱۴- کله چې د لمانځه وخت ډیر لنډ اوتنګ شی ، پرته د خپل وخت له فرضو نه ، نورلمونځونه مکروه دی. که څه هم قضاء ئي واجب الترتیب وی.

۱۵- د غټویا وړوبولو او یا خروج ریح د ضرورت په وخت کې لمونځ مکروه دی.

۱۶- د ډوډۍ ترتیاریدلو وروسته ، که دهغه طبیعت ډوډۍ ته کیده او ګمان ئی داوو چې که ترمخه لمونځ اداء کړی ، بیائي ډوډۍ ته زړه نه کیږی. او داحکم په ټولو هغو شیانو کې چې صورت ئي داوی ؛

یعنی دلمانځه تر ادا ینې وروسته ئي او طبیعت ځینی ماتیږی ، مګر که وخت کم وی نو بیا لمونځ مکروه نه ، بلکه ضروری دی. (طحطاوی)

۱۷ – له نیمې شپې وروسته د ماخستن لمونځ کول.

۱۸ – کله چې ستوری په اسمان کې ډیر راځرګند شی ، بیا د ماښام لمونځ کول مکروه دی.

په دغو پورتنیو ټولو وختونو کې لمونځ مکروه دی ، مګر دومره خبره ده چې په لومړی ، دوهم ، دریم ، پنځلسم شپاړسم وختونو کې ټول لمونځونه مکروه دی. فرض وی که نفل. که واجب ، سجده تلاوت یا سجده سهو هرډول لمونځ پکې کراهیت لري.

په او دریو وختونو کې که لمونځ شروع هم شی ؛ باطل دی. شروع ئي ناسمه ده. که چیری سری لمونځ پیل کړی وی. له دی وختونو یو وربا ندی را ورسیږی ، لمونځ ئي باطلیږی. لیکن شپږ شیان داسی دی چې د هغوی شروع په دی وختونو کې هم صحیح ده.

۱ – دجنازی لمونځ ، په دی شرط چې جنازه په همدې دریو وختونو کې راوړله شوی وی.

۲ – دتلاوت سجده: په دی شرط چې دسجدی آیة په همدی دریو وختونو کې تلاوت شوی وی.

۳ – د هغی ورځی دمازیګر لمونځ.

۴ – نفل لمونځ.

۵ – هغه لمونځ چې نذر کړل شوی وی ، خو نذر ئي په همدی دریو وختونو کې یو وخت شوی وی.

۲ - د هغه لمانځه قضاء چې په دغو دریو وختونو کې فاسد شوی وي. یعنی شروع ئي مخکی شوی وی بیا دا وخت وربا ندی را رسیدلی وی د جنازې دلمانځه شروع بې له کراهته صحي بلکه افضل ده.

او دتلاوت د سجدی شروع د تنزیهی کراهت سره سره صحت لری.

او د نورو پاتی دریو شروع کول له کراهت تحریمی سره صحی ده. مګر داچې هغوی باطل کړل شی بیا یې په صحیح وخت کې راګرځول ، واجب دی ، په دوو وختونو کې صرف د لمونځو اداء کول مکروه دی. او په پاتی نورو کې یوازی نوافل اداء کول مکروه دی ، فرض او واجب اداء کیدلای شی. د دوو وختونو لمونځ پریوه ځای اداء کول صحي نه دی. مګر په دوو وختو کې: یو په عرفات کې د ماپښین او مازیګر لمونځ د ماپښین په وخت کې. (۲) په مزدلفه کې د ماښام او ماخستن لمونځ په ماخستن کې. (شامی ، علم الفقه ص۱۲ ج۲، هدایه ص۵۳ ج۱ ، شرح نقایه ص۵۷ ج۱ ، کبیری ص۲۲۸ ، کتاب الفقه ص۲۹۶ ج۱)

مسئله : که پرچاباندی د سهار په لمانځه کې لمر راوخیژی ، لمونځ ئي فاسد شو او قضا بي هغه وخت راوړی چې لمر ښه یعنی یوه نیزه راپورته شی ، ژړوالی ئي ورک شی. (فتاوی دارالعلوم ص۴۷ ج۴ ، ردالمحتار ص۳۴۶ ج۱ کتاب الصلوة)

مسئله : د مازیګر لمونځ که چیری پوره آدا نشی ، یعنی د لمانځه په شروع کې پرسرې لمر ولویږی ، نو لمونځ دی پسی پوره کړې ، صحت لری. مګر قصدا به داسی نه کوی. چې داګناه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۲ ج۲ بحواله هدایه ص۲۸ ج۱ کتاب الصلوة)

داځکه چې په حدیث شریف کې راغلي چې د طلوع او غروب (لمرختو او لویدو) په وخت کې کافران د لمرعبادة کوي ، نو په دې وختونو کې باید لمونځ اداء نشي (مشکوة ص۹۲ ج۱)

د ځو مصطلحو الفاظو معنی

(۱) د لمر زوال ، یعنی لمر چې کله د آسمان بلکل پرنیمایي ودریږي ؛ چې هغې ته استواء الشمس ویل کیږي ، اوس که له دې ځایه یعنی د آسمان له نیمائي څخه د غروب پرلوري لږ وخوځیږي ؛ نو دې ته زوال افتاب ویل کیږي.

۲- اصلی سایه. دا د شئ هغه سایه ده چې د زوال په وخت کې ئې ولري. دا سایه د هر ښار په اعتبار مختلفه وي ، په یو ځای کې لږ زیاته په بل کې کمه او په ځینو کې خو بیخي اصلي سایه وجود نلري. لکه په مکه مکرمه او مدینه منوره کې. د زوال او اصلی سایې د پیژندلو لپاره اسانه تدبیر او لاره چاره دا ده چې یوه سیده لکړه په هواره ځمکه کې ووهله سی ، بیاچې ترکومه ځایه د هغې لکړې سایه ورسیده ؛ پرهغه ځای باندې یوه نښه ودروله شي. بیا وکتل شي چې دا سایه نوره کمیږي او که زیاتیږي ، که چیری پرځای ولاړه وي نو پوهه شه چې غرمه یعنی د استواء وخت دی. او که چیری د دانښې سایه له خپلې اصلي سایې څخه د لویدیز پرلور روانه ده نو زوال شوی دی او که د ختیځ طرفته میلان لري نو پوه شه چې زوال نه دی سوی.

۳- یومثل ، د هرشئ له اصلي سایې څخه علاوه که ئې نوره سایه د هغې خپلې سایې په اندازه برابره شوه ، نو دې ته مثل وائي.

۴- دوه چنده: هغه زیاته سایه چې د اصلی سایې څخه علاوه دوه برابره شی.

۵- مدرک: هغه سړی ته ویل کیږي چې په امام پسی په ټولو رکعتونو کې شریک وی. چې دې ته مقتدی او مؤتم هم ویل کیږي.

۶- مسبوق: هغه چاته ویل کیږي چې یو رکعت یا زیات جماعت ورځینی تیرشوی وي له هغه وروسته په جماعت کې شریک شی.

۷- لاحق: هغه چاته ویل کیږي چې له امام سره په لمانځه کې شریک شوی وی له شرکته وروسته بیاټول رکعتونه او یا یو څو رکعتونه د څه عذر په وجه ورځینی تیرشي.

عمل کثیر: په لمانځه کې هغه فعل (کار) ته ویل کیږي چې یو بل سړی په دې نه پوهیږي چې د غه کس لمونځ کوی که بل څه ، او نور لمونځ کوونکي ئې ټول ځان ته متوجه کړی وی ، هغه که په دواړو لاسونو عمل کوی او یا هم بل اندام. یو تعریف ئې دا هم دی: چې په لمانځه کې هغه کار چې په دواړو لاسونو ترسره شی لکه لنګوټه تړل او یا داسی بل شی ، دې ته عمل کثیر ویل کیږي.

۹- عمل قلیل: هغه فعل چې لمونځ کوونکی ئې پخپل ذهن ډیر ونه ګڼي

۱۰- اداء: هغه لمونځ چې پرخپل وخت اداء شی.

۱۱- قضاء: هغه لمونځ چې پروخت ونشی ، بیا وروسته اداء شی ، مثلا د ماپښین لمونځ ، مازیګر راوګرځول شی. (علم الفقه ص۶ تر۸ پوری ج دویم).

د جماعت (جمع) بیان

څرنګه چې په جماعت سره لمونځ اداء کول واجب یا سنت مؤکد دی ، نوله همدې وجې د هغه ذکر د لمانځه د واجباتو او سنتو څخه وروسته او له مکروهاتو او نورو څخه وړاندې مناسب دی.

جماعت لږترلږه دوو سړیو څخه جوړیږي یعنی دا چې کم تر کمه دوه
سړي یو ځای په یوه امام پسې لمونځ اداء کړي. همدارازکه دوه تنه
وي، یو متبوع یعنی امام او بل تابع یعنی مقتدي شي، لمونځ اداء
کړي، د دوی لمونځ هم صحیح او جماعت ورته ویل کیږي، دغه تابع
یعنی مقتدي که نروي، یا ښځه، غلام وي یا آزاد. او که نابالغ ماشوم
وي، مګر د جمعې او نورو لمونځونو کې له امام نه پرته دوه سړي
ضروري دي، تردې کم جماعت نه صحي کیږي. (بحرالرائق، درمختار، شامی،
د تفصیل لپاره - مکمل او مدلل مسائل نماز جمعه وګورئ)

د جماعت د صحت لپاره دا هم ضروري نه ده چې فرض لمونځ به وي،
بلکې که نفل وي هم دوه نفره په همدې شکل چې یو تابع او بل متبوع
شي، اداء کړي، نو جماعت کیږي، نو رکه دوی دواړه (امام مقتدي)
نفل کوي او که یوازې مقتدي نفل کوي. (شامی، علم الفقه ص۶۳ ج۲ کتاب الفقه
ص۶۴۹ ج۱)

مګر د احنافو په نزد نفل لمونځ په جماعت سره د دوو درو افرادو
جائز دي، خو که تر درې تنه زیات وي بیا مکروه تحریمي دي. (رفعت
قاسمی غفرله)

د جماعت لنډ فضائل

د جماعت د فضیلت په باره کې دومره شمیر صحیح احادیث وارد
شوي چې که سره یو ځای کړل شي نو ډیر ستر کتاب تري جوړیدای
شي، نو دومره احادیثو ته په پام سره دا نتیجه ترلاسه کیږي چې
یقینا جماعت د لمانځه د تکمیل لپاره یو اهم شرط دی، نبی کریم ﷺ
هیڅکله جماعت پري ایښی نه دی، ان تردې چې د ناروغۍ په حالت

کې چې مسجد ته د تګ توان یې نه درلود؛ نو د دوو تنو په مرسته
ئي تر مسجده ځان رساوو او په جماعت ئي لمونځ اداء کړ. تارک
الجماعة د نبی کریم ﷺ ډیر بد ایسیده حتی چې زړه ئي غوښتل
تارک الجماعة سړي ته ډیره سخترینه سزاورکړي. په دې کې شک
نشته چې په محمدی شریعت کې د جماعت ډیر زیات اهتمام شوی دی
چې پکار هم همدا دی، ځکه چې د لمانځه غوندې عظیم الشان
عبادت همدا تقاضاده چې د مکمل ئې هم په همغه شان اهتمام وشي
(یعنی هغه چې لمونځ ورباندې کامليږي) جماعة.

۱- نبی کریم ﷺ فرمایي چې: د جماعة لمونځ تر تنها لمانځه ۲۷ درجې
زیات ثواب او اجر لري. (صحیح بخاری، مسلم)

۲- آنحضرت ﷺ فرمایي چې: تر یوازې لمانځه له یوه سړي سره لمونځ
کول بهتر دي، او له دوو سړیو سره یو ځای اداء کول بیا نور بهتر دي،
او څومره چې جماعت زیاتیږي هغومره د الله تعالی په نزد قدر
پیدا کوي. (ابوداؤد)

۳- نبی کریم ﷺ فرمایي: څومره وخت چې د لمانځه په انتظار کې
تیریږي، هغه ټول په لمانځه کې شمیرل کیږي. (صحیح بخاری)

د ډیرو احنافو په نزد جماعت مؤکد سنت دی. خو د واجب په حکم کې
ده. حقیقت دا دی چې دا دواړه قولونه درست دي.

(علم الفقه ص۷۴ ج۲ مظاهر حق ص۵۲ ج۲، حجة الله البالغة ص۲۹۴)

۴- نبی کریم ﷺ فرمایي: جماعت پریښودل ترک کړئ (یعنی
د جماعة لمونځ مه پریږدئ) کنه نو الله ﷻ پرزړونو مهر لګوي او تاسې

به له هغوی څخه وګرځي چې خدای پاک غافل ګرځولي دي. (ابن ماجه معرب ص ۲۶۰ ج ۱)

۵ - آنحضرت ﷺ په یو حدیث کې فرمایي: زما زړه غواړي چې ځوانانو ته حکم وکړم چې لرګي راټول کړئ، بیا زه هلته ورشم، هغه څوک چې له عذره پرته په کورکې لمونځ اداء کوي؛ هغوی سره د کورنۍ له خلکو وسوځم. (ابوداؤد شریف ص۸۸ ج۱)

تاسو فکر وکړئ، د هغه چالپاره چې لمونځ کوي خو مسجد ته نه حاضریږي؛ نبي کریم ﷺ په اورکې د سوځولو خبره کړي، نو د هغه سړي چې بیخي لمونځ نه کوي سزا به ئې څه وي؟ او څومره ستر ګناهکار به وي

(فتاوی رحیمیه ص۲۱۲ ج۱)

په مخکینیو زمانو کې یو ستر بزرګ عالم د جماعة په تیریدلو دومره غمجن کیده چې تر ۷ اوه ورځو پورې به ئې ماتم او غمرازي کوله، او که تکبیر اولی به ځیني فوت شو، نو دري ورځې به ئې غم او ماتم کاوه.

(احیاء العلوم ص۱۵۱ ج۱)

له همدې کبله پر مسلمانانو لازمه ده چې پنځه وخته لمونځ په جماعة سره اداء کړي او د تکبیر اولی ثواب ترک نکړي. (فتاوی رحیمیه ص۲۱۲ ج۱)

د جماعة نظام ولې مینځ ته راغلی؟

رسول کریم ﷺ پر هر مسلمان چې ناروغي او یا یو بل شرعي عذر ونلري؛ دا لازمه کړي چې په جماعة سره لمونځ اداء کړي. په دې کې

یو خاص حکمت او راز پروت دی. هغه دا چې په دې توګه د امت وګړي هره ورځ بلکه په ورځ کې پنځه ځله د هغوی احتساب وی. مشاهده، تجربه او پوهه یې زیاتیږي. د جماعة د دې نظام په وجه د پر هغه خلګ چې پخپلو انفرادي کارونو کې پابندي نشي کولای. د پنځه وخته لمانځه پابندي په هغه کې دا کمزوري له مینځه وړي.

پردې برسیره د امت د وګړو لپاره دا جماعة یو داسي نظام دی چې د هغوی ډېري ګټی او فائدې پکي نغښتي دي او د بل په حال احوال خبریدلای شی د روغ ناروغ پوښتنه کولای شی، ترمنځ ئي اتحاد او اتفاق ټینګیږي. همدارنګه جماعة یو هغه وسیله ده چې بندګان تر بل هرځای د الله تعالی قربت حاصلولای شی. او توجه الی الله هلته ډېره زیاته وی، چې په نتیجه کې الله تعالی رحمتونه وربانډې نازلوي او زړونه ئې د خدای په عبادة سره ژوندي کیږي، او داسې نوري ډېري بې شمیره ګټې پکښې خوندي دي. چې شمیرل ئې ګران کار دی. همدارنګه د جماعة په برکت سړی له فرښتو سره یوځای کیدای شي چې نبی کریم ﷺ په ډېرو احادیثو کې فرمایلي چې په جماعة کې د خلکو ترڅنګ فرښتې هم برخه اخلي نو دا نیکمرغي صرف د همدې نظام برکت دی.

پردې برسیره د جماعة د نظام په برکت په امت کې یو اجتماعیت تولنیز ژوند پیدا کیدلای شی. د سیمی (محلې) د چم او ګاونډ خلک په ورځ کې پنځه ځله سره یوځای کیږي په هره جمعه کې یوځل ډېر خلک د جمعې لمانځه لپاره سره یوځای کیږي، او په کال کې خو دوه ځله د اخترونو په لمونځونو کې غټې اجتماعګانې جوړیږي او تر

تولو بیا ستره اجتماع د حج ده چې په دې تولو کې مسلمان یود بل
سره د اخوت او ورورولۍ اظهار کوي او ترمنځ ئې ډیري معاملې
سره حل او فصل کیږي ، یود بل په حال سره خبریږي ، یو له بل سره د
خوښۍ او خپګان تولی پیښې شریکوي. ترمنځ ئې دیني محبت او
ایماني اخوة راپیداکیږي ، چې دا د اسلامي شریعت ستر هدف دی
او په قرآنکریم او احادیثو کې ئې ځای پرځای تاکید او فضیلت
ذکر شوی. (مظاهر حق ص۵۲ ج ۲)

د جماعة د وجوب شرطونه

۱-اسلام. پر کافرانو باندې جماعة واجب نه دی.
۲-نارینه به وی. پر ښځو باندې جماعة واجب نه دی. (بحرالرائق درمختار)
۳-بلوغ. پر نابالغو ماشومانو جماعة واجب نه دی. (بحرالرائق)
۴-عقل. پر لیونی ، بیهوښه ، مست باندې جماعة واجب نه دی.
(بحرالرائق، درمختار)
۵-آزاد. پر غلام باندې جماعة نشته.
۶-بی عذره. د شرعي عذر په حالت کې پر سړی جماعة واجب نه دی
. خو که ئې اداء کړی ؛ بهتر کار دی. په نه اداء کولو سره د جماعة له
ثوابه محروم ګرځی. (شامی)

د جماعة د پریښودلو ۱۵ عذرونه دي.

۱- د لمانځه د صحت له شرطونو څخه د یوه نه موجودیت ، لکه
طهارت ، یا سترالعورة...

۲-تیزباران. (که څه هم په دې وخت کې مسجد ته نه تلل جائز دی؛
مګر بهتره داده چې مسجد ته ولاړ شي لمونځ په جماعة سره اداء کړی
-- رفعت قاسمی)
۳-ډیره زیاته یخنی. په لاره کې ختې او یا بل دغسی مانع چې د
غورځیدلو ، یا ناروغ کیدلو او یا ئې د اضافه کیدلو ویره وي.
۴-مسجد ته په تللو کې د مال او سامان د غلا کیدلو خوف موجود
وی.
۵-مسجد ته په لاره کې د دښمن د مخامخ کیدلو خطره وي.
۶-مسجد ته په تلو کې دا احتمال وي چې کوم قرضدار (پوروړی) به
درسره مخ شي په داسې حال کې چې پر قرض ورکولو قدرت نلری ، که
ئې قدرت وو نو بیا ظالم بلل کیږي.
۷-ډیره تیاره وي. لاره نشي لیدل کیدای.
۸-شپه وي او سخت باد او طوفان وي.
۹-د مریض په حفاظت او خدمت مصروف وي ، په تګ سره ئې
ناروغ ته تکلیف رسیږي ، (بل څوک هم غمخوار نه وي)
۱۰- خواړه تیار وي ، سړي وږي وي و لمانځه ته په تللو سره ئې
اشتها ختمیږی یا یې په لمانځه کې د طبیعت د نه لګیدو ویره وی.
۱۱-د پیشاب اثرات راښکاره شي.
۱۲-د سفر اراده ئې وي ، او په جماعة سره ورباندې ناوخته کیږي
او قافله ورځینی روانیږي. (د اورګاډي او موټر مسئله باید پردې
قیاس نکړل شي ولی که ډیره مجبوري نه وي ، نو په بل کې هم تلای
شي)

۱۳- د فقه او دین د نورو کتابونو په لوستلو او تدریس کي مصروف وی ، تردی چې هیڅ فرصت ورته نه پیدا کیږی. په دي شرط چې کله ناکله بي له قصد ه جماعة ورځینی پاتي کیږی.

۱۴- یوه داسي ناروغي وي چې له امله ئي سړی تګ راتګ نشي کولای ، اویا روند وی. (علم الفقه ص۸۲ج۲، کتاب الفقه ص۶۸۴ج۱، فتاوی دار العلوم ص۸۵ج۳، درمختار ص۲۸۸ج۱)

مسئله: پر هر عاقل بالغ غیر معذور باندي جماعت واجب دي که یو سړی معذور وي یعنی داسی عذر ورته پیښ وي چي د هغه له وجې مسجد ته ولاړ نشی او په جماعت کي ګډون نشی کولای پرده باندي جماعت واجب نه دي فقهاء کرامو د جماعت پریښودلو دا عذرونه بیان کړي دي .(مظاهر حق ص۵۲ج۲)

د جماعة احکام

جماعة د جمعي او اخترانو په لمونځونو کي شرط دی. (بحر، درمختار)

جماعة د پنځه وخته لمونځونو لپاره واجب دی ، که په کوز کي اداء شي ، اویا په مسجد کي ، په دي شرط چې کوم عذر ونلري ، او د جماعة د پریښودلو ۱۵ عذرونه دی چي مخکي ذکرشول.

جماعة په تراویح کي سنت مؤکد دی که څه هم یو قرآنکریم له جماعة سره پوره شو. او د کسوف د لمانځه لپاره هم جماعة مستحب دی. (بحر الرائق)

د روژی مبارکي په میاشت کي د وترو لمونځ په جماعة سره مستحب دی . له روژی پرته په جماعة سره وتر کول مکروه دی ، خوشرط یکي داده چي په مواظبت (پابندۍ) سره وشی ، که

مواظبت نه وی ، بلکې کله ناکله ، دوه دری تنه سره یو ځای شی ، په جماعة سره وتر اداء کړی ، نو دا مکروه نه دی. (د تفصیل لپاره مکمل و مدلل مسائل تراویح باب الوتر وګوری)

د خسوف په لمانځه کې جماعة

(یعنی چې سپوږمۍ تندرونیسی) او په نورو نوافلو کې جماعة کول مکروه تحریمی دی.

په دې شرط چې د فرض لمانځه غوندی اهتمام ئي وشی. یعنی آذان و اقامت ورته وشی او خلک په څه ترتیب سره راغونډ کړل شی ، او که دغسی په ناڅاپی ډول دوه دری تنه یا زیات سره را یو ځای شی د خوف لمونځ یا نور نوافل په جماعت سره اداء شی نو څه حرج نشته.

په مسجد کې دوهمه جمع (جماعة)

کله چې په مسجد کې جماعة اداء شی ، بیا د هغه فرض د اداء کولو لپاره دویم جماعة تحریمی مکروه دی ، مګر په دی لاندینو څلورو شرطونو:

۱- مسجد د کلی یا محلی وی. پر عامه لویه لاره نه وی. ۲- اول جماعة د آذان او اقامة په لوړ آواز سره اداشوی وی. ۳- لومړی جماعة هغو خلکو کړی وی چې د دغی سیمی او محلې اوسیدونکې وی. او د مسجد واک او اختیارئي په ولکه کې وی.

۴- دوهم جماعة هم په همغه شکل چې اول جماعة شوی وی ؛ اداء شی. یعنی آذان اقامت وشی ، امام بیا هم په محراب کې ودریږی ، او داسی نور که چیری په دی څلورو شرطونو کې یو و نه موندلای شی مثلا مسجد د محلی او یا کلی نه وی پرلویه لاره وی ، نو دویم جماعة

نه بلکې دریم څلورم جماعة هم مکروه نه دی. داراز دانور شرطونه
دروا خله. (ردالمختار، علم الفقه ص۹۰-۹۱ ج۲)

مسئله : د کعبې شریفې په دننه او دبانډې خواوشاکې او پرنورو
لوړو ځایونو او یاخپله د کعبې پرسطح لمونځ صحیح دی. البته د
کعبې پربام باندې لمونځ د بې ادبۍ په وجه مکروه دی. (کتاب الفقه ص۳۲۶ ج۱)

مسئله : که چیرې یو مقتدي له امام سره د لمانځه په هره برخه کې
شریک شي. جماعة ئي پیدا کړ، که څه هم په اخیره قعده (ناسته) کې
وي، یعنې ترسلام ګرځولو مخکې ئي په امام پسې تحریمه وویله.
که څه هم دولاړې موقع پیدانکړي، مګر هغه ثواب چې په تکبیر
اولی کې ورته وي؛ هغه نشي موندلای، د مطلق جماعة ثواب ئي
پیدا کړ. (کتاب الفقه ص۲۹۸ ج۱)

مسئله : دغه سړی چې تراول سلام مخکې له امام سره ګډ شوی وی،
جماعة خو ئي پیدا کړ. مګر که تکبیراولی ووائي، بیا تیت شي په
امام پسې د رکوع تکبیرهم ووائي، امام لاله رکوع پورته شوی نه وی
دی په رکوع کې ورسره شریک شي. نو دغه سړی بیا رکعت هم
پیدا کړ، خو که دی تکبیر ووائي امام راپورته شي له ده څخه رکعت
تیر دی. (کتاب الفقه ص۲۰۹ ج۱)

۰ جماعة د لاس ته راوړلو طریقه

۱- که د یو سړي کور مسجد ته نژدې وی، دی مسجد ته داسې وخت
ورسیږي چې جماعة تیرشوی وی؛ نو کوشش دی وکړي چې بل
مسجد ته د جمع په نیت ولاړشي چې دا مستحب کار دی. او دائي هم

خوښه ده چې بیرته کورته راشي. د کور خلک سره راټول کړي، په
جماعة لمونځ اداء کړي. (شامي وغیره)

۲- که یو سړی په خپل کور کې فرض لمونځ اداء کړي، بیا وروسته
پوه شي چې همدا فرض هاغه دی په جماعة سره اداء کیږي؛ نو دی دی
ورسره شریک شي. په دې شرط چې د سهار، مازیګر، ماښام
لمونځ نه وی، ځکه چې سهار او مازیګر کې ترفرضو وروسته نفل
نشته. او د ده دا په جماعة کې شریک لمونځ نفل ګرځي. خپل فرض
ئي تنها اداء شویدی. او د ماښام له فرضو وروسته که څه هم نفل
کیدای شي خو فرض ئي بیا دری رکعته دی، چې نفل خودری رکعته
نشته. (شرح وقایه وغیره)

۳- که چیرې یو سړی خپل فرض لمونځ شروع کړي او پرځنګ ئي
جماعة ودریږي نو دی به سمدستي خپل لمونځ پریږدي او په جماعة
کې به ګډیږي، په دې شرط که چیرې د سهار لمونځ وو، او ده د دوهم
رکعت سجده نه وه کړې، او یا د بل وخت لمونځ وو، او ده د دریم
رکعت سجده نه وه کړې، که ئې دا کړې وو نو بیا پکار دا ده چې
لمونځ پوره کړي، سلام وګرځوي. له دې ورسته که جماعة پاتې وو
او د ماپښین یا ماخستن وخت و، نو په جماعت کې دې ورسره
شریک شي. که د مازیګر، ماښام، یا ماخستن لمونځ و، نو موړی
صرف د اول یا دوهم رکعت سجده هم کړې وه نو لمونځ به باطله وی نه
، دوه رکعته به پوره کوي بیا به سلام ګرځوي. (علم الفقه ص۹۸ ج۲)

مسئله : که څه هم په هغه مسجد کې چې خلک ډیر جمع کیږي،
لمونځ زیات ثواب لري. خو د کلي یا محلې مسجد د سړي لپاره تر هغه

مسجد چې خلک په کې ډیروی ؛ افضل دی ، ځکه چې دغه مسجد
پرسړی حق لری یعنی پرهغه چا چې ذدې ځای اوسیدونکې وی.
نو پکارده چې د مسجد حق اداء کړی یعنی لمونځ په بل مسجد کې نه
بلکې پخپل مسجد کې وکړی. (فتاوی محمودیه ص۱۰۵ ج۱۴)

په پابندۍ سره د لمانځه د اداء کولو طریقه

سړی دی په دی خبروکې فکروکړی چې د تارک الصلوة لپاره
څومره وعیدونه ذکرشویدی. رسول الله چې دغه سړی ته چې لمونځ
نه کوی ؛ کافر ویلی دی (که څه هم په تأویل سره وی) او د دغه سړی
به ځای دوزخ وی، له فرعون ، قارون ، هامان اونورو کافرانو سره به
راپاڅیږی ، د قیامت په ورځ به لومړی پوښتنه د لمانځه کیږی. د
دوزخ د حالاتو په باره کې دی لوستل او اوریدل پیل کړی نو انشاء
الله د لمانځه سره د بی پروایی عادت به ختم سی ، او له دی بد مرغی
ناروغۍ څخه به وژغورل شی.

۲- د لمانځه د قضاء کیدلو په وجه دی پرځان یوه اندازه چې نه ډیرکم
وی او نه ډیر زیات (مالی جرمانه) مقرره کړی. چې کله لمونځ
ورځینی پاتی شی، نو هغه جرمانه دی پرغریبانو ویشی ، او د
اصورت له سنت سره بالکل موافق دی ، او یادی پرځان بدنی جرمانه
وټاکې ، چې که لمونځ ورځینی پاتی شی نو دی به نور شل رکعاته
نفل اداء کوی. یاداچې د یوه لمانځه په قضاء کیدلو سره به د یوه
وخت خوراک ښناک پریږدی ، د دوو وختونو پروخت به دوه وخته
خوراک پریږدی ،او داسی نور ... څرنګه چې دا یو ګران کاردی پرنفس

باندی. نو ان شاء الله چې په همدی توګه به ئې ناروغی ورکه شی.
(اغلاط العوام ص۶۶)

لمونځ باید په څنګه خولۍ کې اداء شی؟

مسئله : کومه خولۍ چې یو سړی پرسرکوی اوله هغې خولۍ سره
د مشرانو خلکو په غونډواو مجلسو کې ګډون کوی ، نو له همغی
خولۍ سره لمونځ اداء کول او جماعة ورکول جائز دی.

مسئله : د څرمنی خولۍ پرسرکول او د څرمنی شی اغوستل مباح دی
او لمونځ پکښنی روادی.

مسئله : په مساجدو کې چې کومې خولۍ پرتې وي ، هغه که ښه
صفا او سپیڅلي وي ، نو لمونځ ورسره کول جائز دی. خو که زړې ،
خیري او خیرني وي نو بیا درست کارنه دی. ځکه چې یو سړی په نورو
وختونو کې دا ډول خولۍ پرسر د ځان عیب ګڼي او پری شرمیږی ،
نو د احکم الحاکمین ذات په دربارکې په همدې خولۍ او لباس کې
دریدل لویه بی ادبي ده.

مسئله : له موزو سره لمونځ اداء کول صحیح دی. (آپ کی مسائل ص۳۱۱ ج۳)
که په موزو کې پونډۍ پټی وی نو هیڅ حرج نشته. (رفعت قاسمی)

مسئله : د کاغذ څخه جوړه شوی خولۍ باندی لمونځ اداء کول صحیح
دی خو په دې شرط لکه مخکې چې وویل شول. په همدې خولۍ کې
په بازار او نورو ځایونو کې له پرسر کولو څخه د شرم احتمال نه وی.
کنه بیا مکروه دی. (فتاوی دار العلوم قدیم ص۵۷ ج۱)

مسئله : د ستمال ، روی مال او دې ورته بل شی پرخولۍ باندی تړل مکروه
نه ، بلکې د بګړی حکم لری. تړونکی یې مستحق ثواب دی. (فتاوی دار العلوم ص۹۵ ج۴)

مسئله : په خولۍ باندې امامت ورکول هیڅ ډول کراهت نلري. البته لنګۍ ته ترل ، بیالمونځ ورکول افضل او بهتر کار دی. مګر په خولۍ هم صحت لري. (فتاوی دارالعلوم ص ٩٧ ج ۴ غنیة المستملی ص ٣٣٧)

مسئله : که د پګړۍ ول د سجدې په حالت کې پرتندي راشي اوتندی بیاهم پرځمکه لګیدلای شي ، نو باک نلري سجدهٔ صحي ده. که چیری تندی ځمکې ته نه پریږدي نو بیا سجده نه اداء کیږي ، (یعنې په داسې ډول چې له ځمکې سره تندی هیڅ ډول تماس نشي پیدا کولای. هسې خو هاغه دی پربل کالی هم تندی لګیږي ، خو تماس ئې ځمکې ته رسیږي) . (کبیری ص ٢٨٧)

مسئله: جالۍ لرونکې خولۍ وي یعنې په خولۍ کې داسې سوري وي چې سرترې ښکاره کیږي ؛ نو داکراهت نلري ، لمونځ صحي دی. (فتاوی محمودیه ص ٢٥٩ ج ١٠)

مسئله : که څوک پوځي خولۍ پرسرکړي لمونځ ورسره صحي دی ، په جامه او خولۍ کې کوم خاص طرز شرط نه دی. بلکې د هرملک او سیمې د خلکو چې کوم ډول عادت او رواج وي ، دهغوی مطابق لباس اغوستل اولمونځ کول درست دی. په حدیث شریف کې راځي: څه چې دی زړه غواړي ، خوره او اغونده مګر له حرامو ځان ساته اوتکبر او اسراف مه کوه. (البته پرفوجي خولۍ یانور لباس که دژوندي شي تصویر وي ؛ بیاجواز نلري. (فتاوی دارالعلوم ص ١٠٢ ج ۴.)

مسئله : له جالۍ دارې خولۍ سره لمونځ مکروه نه دی ، د نارینه وو هغه جامه چې سوري لري هم صحیح دی ، خو په دې شرط چې د کشف العورة احتمال ئې نه وي.

یعنې هغه حصه (سترالعورة په هرصورت ضروري دی) باید پټه وي. مطلب نو له جالۍ دارې جامې سره لمونځ کول جائز دی.
فتاوی دارالعلوم ص ١٢٨ ج ۴)

مسئله: د عاجزۍ پخاطر لڅ سرلمونځ کول هیڅ کراهت نلري.
(فتاوی دارالعلوم ص ٩٢ ج ۴ ردالمحتار ص ٥٩٩)

مسئله : له خولۍ پرته لڅ سر که دسستۍ په وجه وي ، نو لمونځ مکروه تنزیهي دی. که خولۍ نلري او یائي عجز اوانکساری مطلب وي ، نوهیڅ حرج نشته. (نماز مسنون ص ٢٢٩ ، بهشتی زیور ص ۶۶ ج ١ ، عالمگیری ص ١٠٥ ج١)

مسئله: که په لمانځه کې له سرې څخه خولۍ وغورځي څه به کوي ؟ د رکوع او قیام په حالت کې غورځیدلې خولۍ راپورته کول بیاپرسر کول جائز نه دی. عمل کثیر ګڼل کیږي. چې هغه لمونځ فاسده وي. البته د سجدې په حالت کې که له سر سره نژدې لویدلې وي اوپه دې حالت کې پرسرشي نو دا عمل قلیل بلل کیږي. مثلا په یوه لاس خولۍ را اوچته شي ، دا صحیح ده بلکې افضل ده. لمونځ نه خرابیږي. (فتاوی رحیمیه ص ٣٧٨ ج ۴ ، شامی ص ۶٠٠ ج ١ ، کبیری ص ۴١٩)

مسئله : له کرتې یاقمیص پرته یوازې بنیان ، صدرۍ اوداسې بل شي سره د نارینه وو لپاره لمونځ صحت لري ، په دې شرط چې له نامه ترځنګنو پورې برخه ئې لڅه نه وي. (نماز مسنون ص ١٦٨)

مسئله: دلمانځه په وخت کې که چا جبه (چپنه) اغوستې وي ، لاسونه به له لستوڼو څخه باسي د ننه به ئې په چپنه کې نه نغاړي چې دامکروه دی. (فتاوی دارالعلوم ص ١٢٢ ج ۴ بحواله رد المحتار ص ٥٩٨ ج ١)

مسئله: که چاغلا شوي جامې په قیمت واخیستې، لمونځ پکښې درست دی خو قصدا به د غلا جامې نه اخلی، مناسب نه دی چې سړی لمونځ پکښې اداکړی خو که بیا هم لمونځ ورسره وشی؛ څه حرج نشته
(فتاوی دارالعلوم ص۳۶ ج۴، ردالمحتار ص۱۸۰ ج۱)

مسئله: د رشوت په جامو کې لمونځ اداکیدلای شی، خو له کراهت سره. یعنی هغه سړی ګناه کار دی چې په حرام شی کې لمونځ کوی.
(فتاوی دارالعلوم ص۴۸ ج۴، بحواله ردالمحتار ض۲۹۲ ج۱)

مسئله: که په لمانځه کې د نارینه ګریوان خلاص وی، لمونځ نه مکروه کیږی. (فتاوی محمودیه ص۲۷۸ ج۱۰ شامی ص۴۳۰ ج۱، امداد الفتاوی ص۴۳۲ ج۱)

مسئله: د نصاراوو کارول شوی (مستعمل شوی) جامې سره لمونځ جائز بلل شوی دی. پرته له ازار او پرتوګ څخه چې په غالب ګمان هغه اکثرا مردار وی. نو د ټولو جامو پریمنځل بنه احتیاط دی، ولی د ازار او پرتوګ پریولل اشد ضروری دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۲۶ ج۴، شامی ۳۲۴ ج۱)

مسئله: په هغه جامه کې چې تصویر (انځور) وی، که د ذی روح (ژوندی) شئ وی، بیالمونځ نه صحیح کیږی او که د غیرذی روح وی، بیالمونځ صحیح دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۳۷ ج۱ ردالمحتار ص۶۰۵ ج۱)

مسئله: په خیرنو جامو کې لمونځ صحیح دی، په دې شرط چې پاکي وي. (فتاوی دارالعلوم ص۱۳۹ ج۴ ردمحتار ص۵۹۹ ج۱)

مسئله: روپۍ، نوټ او پوستی کارډ باندی اکثرا تصویروی؛ له هغه سره لمونځ اداکیدای شی، صحت لری، چې په جیب کې وی او لمونځ ورسره وشی. (فتاوی رحیمیه ص۱۸۴ ج۴، بخواله ردمحتار ص۶۰۷ ج۱)

مسئله: ترڅنګلو پورته لستوني پورته کول، یاداسی کمیس او دریشی اغوستل چې لستوني ئې لنډ وي یعنی ترڅنګلو پورته وي، لمونځ ورسره مکروه دی، که د اوداسه په وخت کې لستوني پورته شوي وي، دی په بیړه په جماعة کې شرکت وکړی. لستونی ئې هیرشی، نو ورو ورو دې په لمانځه کې په یوه لاس راکښته کړی. په دواړولاسونو نه، چې بیاعمل کثیر ګرځی او لمونځ فاسد یږی. او دا هم باید په یاد ولرو چې د ګرمۍ په موسم کې ځینی خلک د ګرمۍ په وجه لستوني پورته کوی او دا عمل کثیر دی، لمونځ فاسدیږی، له دې څخه اجتناب او پرهیز پکار دی.

مسئله: د پیسو نوټ، پاسپورټ، تذکره، ویزه او داسی نور... پردی باندی تصویرونه شته، د مجبورۍ او اضطراري حالت په وجه، ګناه یوازی پر هغه چا ده چې دا کارئي کړی، استعمالوونکي ته څه باک نلری. (شرح نقایه ص۱۹۶ ج۲، کبیری ص۳۵۴)

مسئله: که څنګلی خلاصي وی، لمونځ له کراهته سره اداء کیږی که چیری د پټیدلو لپاره جامه موجوده وی. که نه وی، بیابی له کراهته صحت لری. (فتاوی دارالعلوم ص۱۰۰ ج۴، عالمګیری ص۱۰ ج۱)

مسئله: که په جیب کې د رشوت پیسي وي، لمونځ ورسره صحی دی. او کراهت هم ځکه نه لري چې د رشوت ګناه جدا ده، او که چیری د رشوت (حرام مال) په پیسو د بدن لپاره جامې جوړي شوي وي. نو په دې سره لمونځ مکروه دی. لکه څرنګه چې په مغصوبه ځمکه کې لمونځ مکروه دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۰۲ ج۴، ردالمحتار ص۳۸۴ ج۱)

مسئله: په کوټ، کورتۍ، دریشۍ کې لمونځ صحی دی، که پاک وی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۴ ج۲ بخواله ردالمحتار ص۲۷۲ ج۱)

مسئله: د وریښمو جامه اوسره په دې خاطر چې استعمال ئې د نارینه وو لپاره په هرحالت کې حرام دی؛ نو لمونځ ورسره صحی نه دی. مګر داچې هغوی ناپاک نه دی، نو که لمونځ ورسره وشي؛ اداکیږي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۴۷، ج ۴، الاشباه ص ۱۹۷ ج ۱)

مسئله: په نویو جاموکې چې له بازاره راوړلي شي؛ لمونځ پکښې جائز دی، بې له پریمنځلو هم. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۳۳ ج ۲ بحواله الاشباه والنظائر ص ۷۵)

مسئله: تمباکو که چیرې پخپله ناپاک نه وی اویاناپاک شي پکښې کې نه وی. لمونځ ورسره صحیح دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۷ ج ۱)

مسئله: مذی، نجس دی، پرکوم کالي یابدن چې ولګیږي، هغه نجس دی، لمونځ ورسره صحت نلری. او د یوه درهم یاکم په دوی کې هم معاف دي، خو پریمنځل ئې په هر صورت بهتر کار دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۳۳ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۱۹۱ ج ۱)

مسئله: په لمانځه کې که پایڅې یانوره جامه ترپونډیو لاندې وځیږي، نو لمونځ ورسره مکروه دی، اوله ثواب څخه محروم ګرځي، له لمانځه پرته هم پونډي لوڅول ضروري دی، په حدیث کې د داسې سړي لپاره سخت وعید ذکر شویدی. فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۵ ج ۴ ردالمحتار ص ۵۹۸، فتاوی رحیمیه ص ۲۸۲ ج ۲)

مسئله: په لمانځه کې په وار وار پرتوګ پورته کول ښه کارنه دی، لمونځ صحیح دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۸ ج ۴، هدایه ۱۲۴ ج ۱)

مسئله: ځینې خلک په لمانځه کې سجدې ته د تګ پروخت، پرتوګ پورته کشوی، اوله سجدې څخه چې راپورته شي، د خپل قمیص د شالمن کښته کشوی، دا ډول حرکت یقیناچې مکروه دی. خودا هم

لیرې نه ده چې فعل کثیر وګرځي او لمونځ فاسد شي. نو پرهیز ورځینې لازم دی. (فتاوی رحیمیه ص ۳۷۹ ج ۴)

اتفاقا که کله داسې وشي، څه باک نلری، خو عادت ګرځول غلط کار دی. (رفعت قاسمی)

مسئله: د لمانځه په حالت کې کرته (قمیص) دریشي، خولۍ اوداسې بل شئ ... که په لمانځه کې وایستل شي او بیا بیرته په لمانځه کې واغوستل شي؛ که په عمل قلیل سره وی یعنې ډیرکار ونه غواړي په یوه لاس ترسره شي او څوک دا ګمان ونکړي چې دی په لمانځه کې دی، کنه؟ نو بیاصحت لری. اوکه په عمل کثیر سره وشي، نو مکروه ده. او ښکاره خبره ده، چې دغه شیان په عمل قلیل سره نه اغوستل کیږي، نو ځان ساتل ځینې پکاردی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۰ ج ۴، ردالمحتار ص ۵۸۳)

مسئله: که په یوه لاس باندې نه کیږي، نو په لمانځه دې سلام وګرځوي، دغه شیان دې واغوندی او بیادې په لمانځه کې شریک شي. (فتاوی دارالعلوم ص ۲ ج ۴)

مسئله: که په لمانځه کې د چاپای زار په پښو وی؛ لمونځ یې صحیح دی، خوپه دې شرط چې نجاست وربانډې نه وي لګیدلی، که پرلګیدلی هم وی، نو صاف کړل شوی وی، په دې دواړو صورتو کې لمونځ ورسره صحیح دی، مګر داچې په اوس زمانو کې په جماتونو کې فرشونه، قالینې، او کمپلې هواري وی، له پای زار سره ورتلل د هغه د خرابیدو احتمال زیات وی اوپه عین حال کې بی ادبي هم ښکاري. نو ښه دا ده چې لمونځ ورسره اداء نه کړي. (فتاوی دارالعلوم ص ۱۰۰ ج ۴ رد المحتار ص ۶۱۵ ج ۱ باب احکام المساجد)

بیاهم د مسجد د احترام په وجه ښه
مسئله: که پای زار پاک هم وی ، نو هلته تر
کارنه دی په عیدګاه کې که پروښو اوشکو لمونځ کیږی ، نو هلته
سع ده کیدای شی ، مګر احتیاطا دفتنې د مخنیوي په خاطر که هلته
هم په پښه نشی ؛ ښه به وی. (فتاوی محمودیه ص۶۷ ج۱۳)

په لمانځه کې پړږیره اوجامه لاس تیرول ؟

پوښتنه : امام صاحب دلمانځه له شروع کیدلو وروسته پرخپله ږیره ، مخ او کالیو باندی لاس تیروی ؛ د دې حکم څه دي ؟

جواب : امام ته پکاردی چې له دا ډول ناکاره حرکتونو څخه ځان وساتی ، دا پرکراهت برسیره عمل کثیرته هم نژدی کیږی چې لمونځ فاسدوی ،او خپل او د مقتدیانو لمونځونه ورخرابوی .

(فتاوی رحیمیه ص۳۷۴ ج۴ کبیری ص۳۳۷).

مسئله: لمونځ په خشوع او خضوع سره اداء کول پکاردی ، غلط حرکات کول مکروه تحریمی دی ، بلکه فساد ته نژدی کیږی.

(فتاوی رحیمیه ص۲۹۰ ج۷، اغلاط العلوم ص۸۱)

په لمانځه کې د سرو او سپینو استعمال

مسئله: دنارینه وو لپاره په لمانځه او هربل وخت کې د سرو او سپینو استعمال ناجائز دی ، یوازی د څلورماشو په اندازه د سپینو ګوتې ګوته کول جائز دی. خو سره په هرصورت حرام دي ، له سرو او سپینو څخه جوړشوي زیورات او سیکې که په جیب کې وی ، او لمونځ ورسره وشی ، څه باک نلری ، روادی. همدارنګه که د لاس په ساعت (ګړۍ) کې یوه یادوې پرزې د سپینو وی او نوره و سپنه وی ، نو څه حرج نشته. (فتاوی رحیمیه ص۱۸۲ ج۱ ، آپ کی مسائل ص۳۱۰ ج۳)

سوال: که یو سړی پخپل کورکې لمونځ کوی او ترڅنګ ئې نژدی ناپاک کالی پروت وی ، د رکوع او سجدې په حالت کې که ئې دا ناپاکه جامه د بدن له یوې برخې سره ولګیږی ، نو لمونځ صحت لري کنه ؟

جواب: که چیری دغه ناپاک کالی تر دومره وخته د ده له بدن سره ښتی وي ، چې یو رکن اداء کیږی ، نو لمونځ نه صحیح کیږی ، خو که له بدن سره ولګیږی او فورا جلاشی ، بیا لمونځ صحت لري.

(فتاوی محمودیه ص۲۰۵ ج۲)

مسئله: پای زار که د لمونځ کوونکې په مخ کې پراته وی ، لمونځ صحیح دی ، خو پکار داده چې پای زار دباندی له نجاست او خاورو څخه پاک شی او بیا مسجد ته راوړل شی. (آپ کی مسائل ص۱۸۳ ج۳)

مسئله: هغه څوک چې په روغتون کې ملازمت یا وظیفه لری ، د کارپروخت چې ئې کومی جامې اغوستې وي ، پرهغوی طبعا ناپاکې لګیږی ، د لمانځه لپاره به هغه جامې بدلوی ، نوری به اغوندی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۴۱ ج۲ ردالمحتار ص۳۷۳ ج۱)

دمقتدی او امام په اړه مسائل

۱- مقتدیانو ته پکار ده چې په ټولو حاضرو خلکو کې چې د امامت لپاره څوک ښه مناسب وی ، هغه د لمانځه لپاره مخته کړی. که چیرې ډیر داسی وګړي حاضر وی چې هغوی د امامت لپاره مناسب وي ؛ نو دې بیا هغه سړی چې د ډیرو رایه ورته متوجه وی ؛ امام کړی. که داسی ونکړی یعنی مناسب سړی موجود وی خو دوی نالائق مخکې کړی ، نو دائی سنت ترک کړل چې دا ګناه ده.

ترتولو وړاو مناسب سړی دامامت لپاره هغه څوک دی چې د
لمانځه په مسائلو ښه پوهیږی او مسنون قرائت وریادوی په دې
شرط چې ظاهرا کوم فسق یافساد پکښې نه وی.

۲-بیاهغه سړی چې قرآن کریم ښه تلاوت کولای شی، یعنی په ښه
آواز او د تجوید د قواعدو سره سم.

۳-بیاهغه تن چې ښه پرهیزګار اومتقی وی.

۴-بیاهغه شخص چې ښه اخلاق ولری.

۵-بیاهغه شخص چې عمرئي لوړ وی.

۶-بیاهغه نفر چې ښه جوړ، روغ او ښائسته وي.

۷-بیاهغه سړی چې ښه جامه ئي په تن وی.

۸-بیاهغه سړی چې سر ئي غټ وی.

۹-بیاهغه تن چې د سفرکوونکو په نسبت زیات مقیم وی.

۱۰-بیاهغه شخص چې له اصله آزاد وی.

۱۱-بیا هغه څوک چې له حدث أصغر څخه ئې تیمم کړی وی. د هغه
چاپه پرتله چې له حدث اکبر څخه ئي تیمم وهلی وی. په کوم سړی
کې چې دوه صفته پیداشی؛ هغه زیات مستحق دی. ترهغه چې
یووصف پکښې وی. مثلا هغه سړی چې د لمانځه په مسائلو هم ښه
پوهیږی او قرآن هم تلاوت کولاشی زیات مستحق دی ترهغه چې د
لمانځه په مسائلو پوهیږي خو قرآن نشی سم لوستلای.

۱۲-کله د چاپه کورکې جماعت کیږی نو مستحق دامامت کور
والاوی، وروسته بیاهغه څوک چې دوی ئې خوښ کړی، په دې

شرط چې کوروالا بیخی جاهل نه وی، یعنی دلمانځه په یوه مسئله
هم نه پوهیږي. (درمختار، شامی اونور...)

په کوم جومات کې چې د مسجد امام موجود وی، بل چاته د
امامت حق نشته، خو که خپله دغه امام بل څوک مخکې کړی. بیاڅه
باک نشته.

۱۳-دخلکو له خوښې پرته هغوی ته امامت ورکول، مکروه تحریمی
دی، مګر که د امامت د استحقاق اوصاف پکښې ډیر وی، په بل
چاکې نه وی. نو بیاڅه کراهت نلری. د قاضي اوبا چاپه حضورکې بل
څوک دامامت مستحق نه دی (درمختار وغیره...)

۱۴-د فاسق او بدعتی امامت مکروه تحریمی دی، خو که چیری
خدانخواسته له دوی پرته بل داسی څوک پیدا نشی چې امامت
وکړای شی، نو بیاڅه باک نلري. (درمختار، شامی او نور...)

فاسق هغه څوک دی چې د مناهیو مرتکب شی، یعنی هغه اعمال
ترسره کوی چې په شریعت کې منع وی. لکه شراب، چغلی، غیبت
اوداسی نور... بدعتی هغه چاته ویل کیږی چې یو داسی فعل چې په
قرآن، حدیث، اجماع اوقیاس کې ئي هیڅ اصل وجود نلری؛ خو دی
دغه فعل عبادت ګڼي او عمل په کوی. د فاسق او بدعتی ترمنځ
توپیر صرف دا دی چې فاسق ګناه، ګناه بولي او ترسره کوی ئي. خو
بدعتی بیاګناه عبادت بولي او عملي کوی ئي. نوځکه بدعتی
ترفاسق بدتردی. او د هغه په امامت کې لمونځ کول زیات کراهت لري

(محمد رفعت قاسمی غفرله)

۱۵- سارايي (صحرائي) ، غلام (که څه هم آزاد شده وی) ، ړوند ، شبکور (چې په تیاره کې لیدل نشی کولای) او ولد الزنا (حرامی) د دغو اشخاصو امامت مکروه تنزیهی دی ، مګر که چیری دغه خلکو علم او پوهه درلوده ، د خلکو نفرت نه ځینی راته ، نو بیا کراهت نلری . همدارنګه د یو حسین ځوان چې ږیره ئي نه وی راغلی ، او د بی عقل ناپوه امامت مکروه تنزیهی دی. او په هغه چاکې چې یو ډول مرض وی او د خلکو کرکه ځینی کیږی لکه په بدن کې سپین داغونه ، فیس او داسی نور... د هغوی امامت هم مکروه تنزیهی دی.

(درمختار ،علم الفقه ص۹۳ ج۲ هدایه ص۷۷ ج۱ ، کبیری ص۳۶۵ ، شرح نقایه ص۸۶)

د دې ډول خلکو امامت ځکه مکروه دی ، چې زیاتره غلام ، سارائي ، او حرامي ته د علم دین د تربیت فرصت نه وی ، غلام (مریی) د خپل بادار په خدمت کې مصروف وی ، سارایی ته کوم استاذ په صحراکې نه پیدا کیږی ، ولد الزنا د روزني او تربیت څوک نلری ، پردې برسېره له دې خلکو څخه خلک یو ډول کرکه او نفرت هم کوی. (والله اعلم – رفعت قاسمی غفرله)

۱۶- د لمانځه فرائضو او واجباتو کې مقتدي ته د امام موافقت کول واجب دی ، مګر په سنتو کې موافقت واجب نه دی. او س که چیری امام شافعي المذهب وی او رکوع ته د تګ په وخت کې لاسونه پورته کوی ، نو حنفي مقتدي ته لاس پورته کول ضروری نه دی ، ځکه چې د لاسونو پورته کول د هغوی په نزد هم سنت کار دی. همدارازد سهار په لمانځه کې شافعي امام قنوت وائي نو حنفی مقتدی ته نه ده ضرور چې متابعت ئي وکړی مګر په وترو کي دعايي قنوت واجب

دي ،له دي کبله که شافعی له رکوع څخه وروسته دعايي قنوت ووايي د خپل مذهب موافق نو د حنفی مقتديانو لپاره له رکوع څخه وروسته ویل پکار دي

۱۷- د امام لپاره په لمانځه کې غټ غټ سورتونه چې ترمقدار سنت هم ورزيات وی ، یا په رکوع او سجده کې ډیر ځنډ کول مکروه تحریمي دی ، له دې نه ځان وژغورئ ،بلکی د مقتديانو د ضرورت او اړتیا خيال وساتئ ، په دوی کې چې څومره ضعیف وی د هغه مراعت دی وکړئ.

حتی چې د ډېر ضرورت په وخت کې تر مسنون مقدار هم کم قرائت ولولی ؛ بهتره ده. تر څو پر خلکو بوج نشی او د جماعة د لږوالی باعث ونه ګرځی. (علم الفقه ص۹۳ ج۱ ، بخاری ص۹۷ ، مسلم ص۱۸۸ ج۱)

په حدیث شریف کې راځی چې امام ته ډیر تخفیف او آسانی کول پکار ده. حضرت معاذ بن جبل رض یو ځل نبی کریم ﷺ ډیر تهدید کړ ځکه چې په لمانځه کې ئي غټ غټ سورتونه ویل او د خلکو خیال ئی نه ساته ، یو ځل نبی کریم ﷺ د یوه ماشوم چیغی واوریدلی ، سمدستی ئي د سهار په لمانځه کې صرف معوذتین (قل أعوذ برب الفلق او قل أعوذ برب الناس) باندی اکتفاء وکړه. چې د هغه ماشوم مور په لمانځه کې وه. (حاشیه علم الفقه ص۹۳ ج۲)

آیا په امامت کې د نسب خیال ساتل ضروری دی ؟

مسئله : په امامت کې د نسب او ذات خیال ساتل ضروری نه دی. افضلیت مهم دی. د دې لپاره چې په جماعة کې کمی رانشی او خلک ونه شیندل شی ؛ لمونځ کوونکو ته پکار ده چې څوک په دوی

کې افضل وی هغه د امامت مستحق دی ، امام دې کړې ، ترڅو لمونځ
په ښه طریقه سره اداء شی ، نو که د داسې یو قوم عالم چې خلک د
اقوم ذلیل ګڼی او دا علم د علم او تقوا په لحاظ تر ټولو ښه او لوړ وی
، په همدې خاطر ئې خلک ادب او احترام کوی ، نو بیشکه هغه د
امامت مستحق دی ، باید امام ئې کړی. هیڅ ډول کراهت د قوم او
نسب په وجه نلری ، مګر که خپله د ده اخلاق ناسم وی بیا لمونځ
وریسې مکروه دی.

د سم سړي په امامت کې بله ګټه دا ده چې خلک ورسره رغبت کوی
او په جماعت کې زیات ګډون کوی. او افضل امام هغه دی چې په
شرعي احکامو تر هرچا ښه خبروی ، قرآن مجید په قرائت او تجوید
لوستلای شی ، متقی وی ، صحیح العقیده وی ، د ښه نسب او
کورنی غړی وی. ښکلی او ښائسته وی ، ښه اخلاق ولری ، بدن او
جامې ئې ښه سپیځلی وی ، د ده په وجه خلک جماعت کې د ګډون
لپاره زړه ښه کوی. (فتاوی رحیمیه ص۲۸ ج۳ بحواله شرح نقایه ص۸۶ ج۱) تکمیل الایمان ص۷۸)

مسئله : که چیري په یوه جومات کې دوه امامان مقرر وی ،
ترڅو یو نیمی خلګو ته لمونځ ورکړی او دا بل امام بیا نورو پاتی
خلګو ته لمونځ ورکړی ، نو دا صحیح نه دی. مکروه عمل دی. او که
د دې په خاطر وی چې کله دا یو امام ضرورت ولری ، نو دا بل لمونځ
ورکړی بیا هیڅ باک نلری. (فتاوی دارالعلوم ص۳۶۹ ج۲ ، عالمګیری ص۵۱ ج۱)

مسئله : ځینی وخت په ځینو جماتونو کې امامان داسې وی چې په
خپل لمونځ هم نه پوهیږی ، خو خلګو امام کړی وی او لمونځونه
همیشه د ټولو فاسدوی ، نو په دې ګناه کې نه یوازې امام صاحب

بلکې د مسجد هغه خلک هم راګډ دي چې د امام په انتخاب ولو کې
اختیار لری ، صرف یاد څه خپلوی او یاد لړو پیسو او یا بله ناجائزه
وجه باندې یې هغه مخته کړی وی. (اغلاط العوام ص۶۹)

په داسې حال کې چې د خپلو دنیوی کارونو لپاره خود اسې سړی
تلاش کوی چې ډیر تکړه او بااستعداده وی او په هر کار پوهیږی ،
خود خدای په وړاندې چې د دوی ټولو په ضمانت الله تعالی ته
رسیږی ، هغه داسې سړی ګوری چې په څه نه پوهیږي ، چې دا یوه
لویه ګناه او د خدای په وړاندې ستره بی ادبی ده. (محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسبوق امام کیدلای نشی

مسئله: د امامت د صحت له شرطونو څخه یو دا ده چې یو سړی په
امام پسې په اخیری رکعت یا ناسته کې شریک شی ، د امام له سلام
ګرځولو وروسته دی خپل پاتی رکعتونه یا لمونځ پوره کوي ، بل
سړی له دباندې راشی په دغه سړي پسې اقتداء وکړی نو دا اقتداء
او لمونځ ئې صحت نلری. ځکه یو سړی په یوه لمانځه کې امام او
مقتدی نشی کیدلای. دغه دریم سړی به خپل لمونځ جدا کوی.
مطلب دا چې په مسبوق پسې اقتداء قطعا نه صحیح کیږی که د یوه
رکعت مسبوق وی ، که د ډیرو ، مګر دومره کیدلای شی ، چې
یو سړی وروسته راشی ، د ډیر ازدحام په وجه په اخیری صف کې
ودریږی او د امام په هیڅ حرکت او آواز نه خبریږی ، نو دی د بل کوم
څنګ لوری مقتدی حرکت ته ګوری او خپل لمونځ ته دوام ورکوی ،
خو دا داسې نه ده چې دا اقتداء په نیت ده. که د اقتداء په نیت وی
لمونځ ئې خراب دی. (کتاب الفقه ص۶۵۹ ج۱)

سوال :... که چیرې په کوم ښارکې جماتونه ډیر خو لمونځ کوونکي کم وي ؛ په هر مسجد کې خلک د امام د مقررولو توان نلري ، نوکه د دغو مساجدو ټول یا یوڅه خلک سره یو ځای شي ، نور مساجد بند کړي او یو مسجد آباد کړي دا به څنګه وي ؟

جواب :... بهتره خو دا ده چې ترخپله وسه ټول جوماتونه آباد وساتل شي ، که څه هم خلک پکې لږلږ وي ، خو د مجبورۍ په صورت کې داسې کولای شي ، څه باک نشته .(فتاوی دارالعلوم ص۶۷ ج۳ بحواله ردمحتار ص۶۱۷ ج۱ باب المساجد)

مسئله : که چیرې مقتدي پروخت مسجد ته را ونه رسیږي نو امام ته پکار دي چې ترآذان او اقامت وروسته تنها خپل لمونځ اداء کړي ، د جماعة ثواب ده ته رسیږي او د هغه مسجد حق اداء کیږي ، د ترک جماعة ګناه د مقتدي ده.

مسئله : په کوم مسجد کې چې آذان وشي ، نو په همغه مسجد کې لمونځ آداء کول پکار دي ، بل مسجد ته به نه ځي. (فتاوی دارالعلوم ص۳۳ ج۳)

مسجد ته د داخلیدلو پروخت سلام اچول

مسئله : که په مسجد کې خلک په لمانځه ، وظیفه ، تلاوت او نورڅه مشغول نه وو ، نو سلام واچوئ ، اوکه مصروف وو یا څوک بیخي موجود نه وو ، نو چې کله داخلیږئ مسجد ته په دې ټکو سلام ووایاست: «السلام علینا من ربنا وعلی عبادالله الصالحین» (فتاوی عالمګیری ج۵)

اوکه ځیني فارغ ناست وو او له هغو مشغولو خلکو څخه دومره لیرې وو ، چې په سلام اچولو یا د هغوی په ځوابولو سره نوروته کوم تکلیف نه رسیدی ، نو د سلام اچولو اجازه شته ، کنه نو نشته.

(فتاوی رحیمیه ص۲۱۳ ج۲)

مسجد ته د ننوتلو او وتلو پروخت دعاء

آنحضرت ﷺ فرمایي: له تاسو نه چې کوم یو مسجد ته ننوزي نو دا دعاء دې لولي «اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ مِنْ فَضْلِكَ»

او چې کله له جمات څخه راوزئ نو دا دعاء وایاست: «اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْئَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ »(مظاهر حق ص۶۰۴ ج۱)

مسئله : په حدیث شریف کې راغلي چې نبی کریم ﷺ تهدیدا وفرمایل چې : ما داسې اراده کړې ، کوم خلک چې جمات ته دلمانځه لپاره نه راځي د هغوی کورونو ته اور واچوم ، ولی د ښځو اوماشومانو په وجه مې داسې ونکړل. له دې نه معلومیږي چې اوس اور وراچول روانه دي ، ځکه چې نبی کریم ﷺ ذاکار کړی نه دی.

نو د جماعة پر پریښودلو که قصدا مواظبت کوي بلاعذر ، دا ګناه کبیره او د فسق موجب ګرځي .مګر که یو یا دوه ځله داسې وشي ، ګناه کبیره نه ده . (فتاوی دارالعلوم ص۵۸ ج۳ ، بحواله مشکوة ص۹۵ ج۱ ، ردالمحتار ص۵۱۵ ج۱ باب الامامت)

مسئله : له یو شرعي عذره پرته پرکور لمونځ کول او مسجد ته نه تلل ډیره ستره محرومي او د اسلام د ستر شعار پریښودل دي. په حدیث شریف کې د دې لپاره سخت وعید ذکر شویدی. په یو حدیث کې د هغه لمونځ ناقابل اعتبار بلل سوی دی.

(فتاوی محمودیه ص۱۸۶ ج۲ بحواله ابوداؤد شریف ص۸۱ ج۱)

له امام سره د دښمنۍ په وجه جماعة پریښودل

پوښتنه : یو مؤذن چې له امام سره څه دښمني او خفګان لري ، له همدې وجې ئې په هغه پسې لمونځ پرې ایښی. نو د ده خپل لمونځ جدا صحت لری کنه او آذان ئې مکروه دی که څنګه ؟

جواب :...: د غه د جماعة د پريښودلو لپاره قطعا غلط او بي بنياده ده. د جماعة پريښودل عادت ګرځول يو فسق دى ، او د فاسق آذان مکروه دى. اعاده (راګرځول) ئې مستحب ده . (فتاوى دارالعلوم ص۴۵ ج۳ بحواله شامى ص۳۶۵ ج۱)

(که څه هم د ده هغه لمونځ چې جدائي کوي، بې له جماعة جائز دى ، مګر د جماعة له ثواب څخه محروم ګرځي ، او د جماعة د پريښودلو ګناه بيله ده. (رفعت)

مسئله : د فقهي په کتابونو کې راځي ، که چيرى امام کوم قصور ونلرى ، نو د مقتديانو ناخوښى کوم اغيزنلرى ، د امام لمونځ بې له شکه صحت لرى ، ګناه صرف پرمقتدي ده ، او که امام قصور او نقصان ولرى ، او مقتدى په همدې وجه ځينى ناراضه وى ، نو بيا مواخذه پرامام ده ، او د ده امامت مکروه دى. او د حديث مورد هم (من تقدم قوما....) که چيرى د غه امام وى چې خلل او نقصان پکښې وى ، کنه نو مقتدى ګناهکاردى چې ناحقه ناراضه دى.

(فتاوى دارالعلوم ص۱۰۳ ج۳ بحواله ردالمحتار ص۵۲۲ ج۱ .)

لمونځ ماتول په کوم وخت کې جائزدى ؟

د لمانځه ماتول کله حرام ، کله مستحب ، کله واجب او کله بيا مباح وى. که داسى کوم عذر نه وى ، نو بيائي ماتول حرام دى. او په جماعت کې د ګډون پخاطر مستحب دى. او که کله مال دضائع کيدو په حال کې وى ؛ نو د لمانځه ماتول مباح دى ، او د ځان دژغورلو په وجه واجب دى. (درمختار ص۶۴۹ ج۱)

پوښتنه:...: دمحلى په مسجد کې که دلمانځه پوره نظم او ترتيب نه وى نو په بل ليرى مسجد کې د جماعة لمونځ اداء کول څنګه دى ؟

جواب : د خپل مسجد حق د نورو په پرتله زيات دى نو سړي ته پکارنه ده چې خپل مسجد پريږدى او بل مسجد ته ولاړشى ، په شامى کې راغلى چې که سړى تنها هم شى ، نو دغه سړى دې آذان وکړى او پخپل مسجد کې دې لمونځ اداء کړي ، بل مسجد ته دې نه ځى.

«لان له حقا عليه فهو يؤديه » . (فتاوى دارالعلوم ص۳۳ ج۳ بحواله ردمحتار ص۶۱۷ ج۱)

که چيري ئي دخپل مسجد د ورانيدلو خطره نه وى ، بيا بل مسجد ته په تګ کې څه حرج نشته. (رفعت)

مسئله: که دوه مسجدونه يوځاى وو ، نو په دانژدي مسجد کې لمونځ اداء کول پکاردى. چې دانژدى جمات پرده حق لرى. او ثواب هم په دې کې زيات دى. (فتاوى دارالعلوم ص۱۵۱ ج۴ ، بحواله ردالمحتار ص۶۱۷ ج۱ ، کتاب الفقه ص۴۶۲ ج۱)

که پخپل مسجد کې له يو سړي نه جماعة تير شى؛څه به کوى ؟

مسئله : که په يوه مسجد کې له سړى څخه جماعة تيرشوى وى ، او اميد لري چې په بل جماعة کې ئي موندلاى شى ، نو پکارده چې هغه بل جماعة ته ولاړشى ، او جماعة اداء کړى ، چې داموجب دثواب ګرځي ، د امت مخکنيو بزرګانو به همداسى کول چې په يوه جومات کې به جماعة ځينى تير شوى و ، نو په بل جومات کې به ئي تلاش کاوه. (فتاوى دارالعلوم ص۶۵ ج۳ بحواله ردالمحتار ص۵۱۸ ج۱، علم الفقه ص۹۸ ج۲ امداد الاحکام ص۵۰۰ ج۱)

مسئله: سړی که مسجد ته ورسید هلته ورته معلوم سو چې جماعة شوی دی. نو واجب نه ده چې بل مسجد ته به سمدستی روانیږی، (مګر که غواړی چې ولاړ شی؛ تللای سی. منع نه ده.)

(فتاوی رحیمیه ص۳۲۲ ج۴ ،بحواله مسائل ارکان ص۵۵ آپ کی مسائل ص۲۲۳ ج۳)

مسئله: که یو شیعه مذهب سړی د سني مسلمانانو په جماعة کې ګډون وکړی؛ او خلکو ته په لمانځه کې کوم خلل او نقصان نه راځي، نو باک نلری، خو په راتلونکې کې به هغه پوه کوی چې یا خو توبه وباسی رافضی به نه وی، سنی کیږی به او یا به د سنیانو په جماعة کې شرکت نه کوی، او هغه به پخپل قبرستان او هدیره کې نه دفن کوئ، (فتاوی دار العلوم ص۶۲ ج۳)

مسئله: شیعه د سنی په مسجد کې او سنی د شیعه په جومات کې لمونځ اداء کولای شی، لمونځ ئي صحت لري.

(فتاوی دار العلوم ص۹۸ ج۴، مشکوة ص۵۱۲ ج۱)

مسئله: د لوبو په میدان کې (لکه فتبال، کرکټ، والیبال او نور...) عامه لاره کوڅه، دلمبیدلو ځای، د اوښانو او نورو عامو ژویو (حیواناتو) د حلالیدلو (مذبح) په ځای کې لمونځ مطلقا مکروه دی. که څه هم له نجاسته پاک وی. (کتاب الفقه ص۲۴۰ ج۱)

په مسجد کې به په جماعة کې څنګه خلګ اشتراک نه کوی؟

مسئله: کوم سړی چي په راتګ سره ئي د خلګو امن ته تاوان رسیږی، د شر او فساد موجب ګرځی، لمونځ کوونکو ته تکلیف او ایذاء رسان وی، او په جماعة کې راپارونکې اعمال ترسره کوی، نو د اډول سړی له مسجد څخه منع کول د شریعت د قانون سره سم عمل

دی. په دې اړه ډېر آثار او احادیث او د فقهاؤ اقوال موجود دي. رسول کریم ﷺ هغه څوک چې خامه اوږه او خام پیاز به ئي خوړلي وو؛ له مسجد څخه منع کړیدی، بلکه ایستلي دی، دا راز نبی کریم ﷺ هغه ښځي چې خوشبو به ئي لګولي وه؛ د فتنې د رامنځ ته کیدو د وېرې له امله؛ له مسجد څخه منع کړیدي، همدارنګه نبی کریم ﷺ هغه چاته چې د لمونځ کوونکې په مخ کې تیریدی او د هغه په خشوع او خضوع کې نقصان رساوه، ویلی دی چې و «دریږه» دغه رنګه آنحضرت ﷺ هغه سړی چې په مسجد کې ئي د قبلې په لوری ناړې تو کړې وي؛ له امامت څخه معزول کړ او هغه ئې د خدای او رسول مؤذی وګاڼه، فقهاؤ هم دا څرګنده کړې چې د خامو پیازو او خامي وږې خوړونکې او هغه څوک چې له خولې بوی ځي، او فیث سړی جذام، او ماهی خرڅوونکی. لنډه دا چې هر هغه څوک چې مؤذی (ضرر رسونکی) وی که څه هم په ژبه دغه زیان رسوی؛ له جوماته بندول ئي ضروری دی.

(فتاوی دار العلوم ص۵۵ ج۳ بحواله مسلم شریف ص۲۰۹ ج۱ مشکوة شریف ص۹۶ ج۱)

مسئله: هغه څوک چې د خولې مرض لري یعنې اد خولې ئي بوی ځی؛ په جماعة کې دي شرکت نه کوی، جدا دي لمونځ وکړی.

(فتاوی دار العلوم ث۳۲ ج۳ رد المحتار ۶۱۹ ج۱)

مسئله: د جذامی لپاره حکم دادی چې مسجد ته رانشي او په جماعة کې ګډون ونکړی، په کور کې دې یوازې لمونځ وکړی د جماعة د پرېښودلو ګناه هم پرده باندې نشته، بلکې په جماعة کې ګډون ئي

مکروه دی. یعنی له ده څخه جماعة او جمعه ساقط دي. او هغه خلک چې له جذامی څخه ځان ساتی هیڅ ملامتی او ګناه ورباندی نشته.
(فتاوی دارالعلوم ص۴۱ ج۳ بحواله ردالمحتار ص۶۱۹ ج۱)

مسئله: مجذوم ته پرکورباندی لمونځ کولو کې هم د جماعة ثواب رسیږی، چې هغه په زړه کې د جماعة سره شوق او مینه لري.
(امدادالاحکام ص۵۰۴ ج۱)

مسئله: مسلمان حلال خوربنګي، په مسجد کې په جماعة سره لمونځ اداء کولای شی او د مسجد د حوض په اوبو هم اودس کولای شی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۸ ج۲)

ولی مسجدته د راتلو پروخت به دومره خیال ساتی چې پاکې جامې به اغوندی، جسم به پاکوی بدبویی او ناپاکې به ئې نه پرجسم وی او نه پرکالیو، چې د دټولو خلکو لپاره ضروری ده. (رفعت)

له ځاڅخه چې د جماعة لمونځ تیرشی لمونځ به چیرته کوی؟

پوښتنه: له کوم سړي چې جماعة تیرشوی وي، دی به خپل لمونځ په مسجد کې اداء کوی. که په کورکې، کوم یو بهتردی؟
جواب: که د باندی چیری جماعة کیدلای شی، خوهغه بهتره ده. اوکنه نو د فرضو لپاره مسجد ترهرځای افضل دی.
(فتاوی دارالعلوم ص۵۴ ج۳، بحواله ردالمحتار ص۳۶۷ ج۱)

مسئله: که کله اتفاقا جماعة په مسجد کې له سړي څخه تیرشی، نوبیادې په کورکې ماشومان او ښځینه راټول کړی، جماعة دې وکړی، لکه چې په حدیث کې راځی نارینه وو ته په کورکې نه دی پکار چې جماعة وکړی، بلکی مسجدته به راځي او په جماعة کې به

شرکت کوی، خو که کله ناڅاپه جماعة ورڅخه تیرشی نوبیا کولای شی، کورئي اداکړی په هغه صورت چې ذکرشو، داسی نه چې د مسجد جومات پریږدی او په کورکې جماعة وکړی، داد سنت خلاف دی. (فتاوی دارالعلوم ص۴۴ ج۳ بحواله ردالمحتار ص۵۱۸)

مسئله: د هغه چالپاره چې تنها په کوریامکان کې لمونځ کوی، د نږدی مسجد آذان او اقامة ورته کافی دی، مګر کول ئې ورته بهتردی. او د ښځو لپاره مکروه دی. (فتاوی رحیمیه ص۱۶ ج۲، نورالایضاح ص۶۱)

مسئله: که یوسړی له امام سره د مخاصمت (دښمنۍ) په وجه جلا لمونځ کوی په داسی حال کې چې جماعة هم شروع وی؛ نو د دې سړي لمونځ کیږی، خو ګناهکار او فاسق دی.
(فتاوی دارالعلوم ص۵۷ ج۳ بحواله ردمحتار ص۵۱۶ ج۱ باب الامامة)

یوازی سړی به لمونځ په کورکې کوی که په مسجد کې؟

پوښتنه: زید په مسجد کې یوازی لمونځ کوي او بکرپه کورکې یوازی لمونځ کوي. د دوی دوو ترمنځ په ثواب کې څه فرق شته کنه؟
جواب: هغه سړی چې د جماعة لمونځ پریږدی، په کورکې ئې لمونځ عادت وی، او د جماعة پر پرېښودلو باندی مصرهم وي، نو دغه سړی فاسق دی. آنحضرت ﷺ فرمایی: که چیری د ماشومانو او ښځو خیال نه وای زا سره نو ما به د هغه چا کورته اوراچولی وو، چې مسجدته راشی خولمونځ په جماعة نه کوی، نو دغه سړی چې په مسجد کې تنها لمونځ کوی او د جماعة پروا نه کوی، او یا په کورکې د لمانځه عادي وی.

دغه دواړه فاسق او د حرام کار مرتکب دي. په دوی کې يوه ته دا
نشته چې دا د زيات ثواب مستحق دی، يا دا، دواړه گناهکار دي.
دواړو ته لازمه ده چې د جماعة پابندي وکړي، نه په کورکې يوازې
لمونځ وکړي او نه په مسجد کې، او که د مجبورۍ په وجه اتفاقا کله
جماعة فوت شي نو دا بيا جدا خبره ده.

(فتاوی دارالعلوم) ص۷۱ ج۳ بحواله مشکوة ص۹۷ ج۱ باب الجماعة وغنيته ص۲۷۴)

په کورکې مستقل جماعة کول

مسئله: د هميشه لپاره مسجد پريښودل او په کورکې جماعة کول
جائزنه دی، بلکې معصيت دی، او پردی ترک جماعة باندی اصرار
کول بيا فسق دی. د داسې سړي شهادة هم بيا نه قبليږي.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۷ ج۳ بحواله ردمحتار ص۵۱۸ ج۱)

په حرامو پيسو جوړشوي مسجد کې لمونځ څه حکم لري؟

مسئله: د زانيې ښځې جوړشوی مسجد، د مسجد حکم لري،
تردې چې بيا په هغه کې د وارثانو حق منقطع کيږي، د هرچا تصرف
پکښې ناجائز او خلاف وقف دی، نه هغه نړولای شي، او نه داسې
چې خرچ ئې کړي او قيمت ئې په بل مسجد کې ولگوی ليکن دومره
خبره چې په دغه مسجد کې د لمانځه پوره ثواب نه مونده کيږي،
صرف فرض له ذمې څخه ساقطيږي. (امدادالاحکام ص۴۴۱ ج۱)

مسئله: په دغه مسجد کې لمونځ کيږي، په کورکې تريوازې لمانځه
دلته په جماعت سره لمونځ کول بهتر کار دی. (فتاوی دارالعلوم ص۷۵ ج۳)

مسئله: په غصب کړی شوې ځمکه کې لمونځ کيږي، مگر که سړی
پوهيږي هم چې دامغصوبه ده او مجبوري هم نه وي نو لمونځ پکې

اداء کول له کراهت څخه خالي نه دی. که له خپل (اصلي مالک څخه
اجازه وغوښتله شي، ښه به وی.)

(فتاوی رحيميه ص۲۷۵ ج۴، عالمگيری ص۶۹ ج۱، طحطاوی ص۲۰۹ ج۱)

که مسجد لری وي، د جماعة حکم څه دی؟

مسئله: که چيری يو بازار د يو ميل په اندازه پراخ وی او په دې کې
صرف يو مسجد وي نو پرټولو باندی د جماعت لمونځ سنت مؤکد دی
. خو که څوک يو عذر ولری مثلا، ناروغ وي، باران، ختې، يخني او
داسې نور... څه وي؛ بيا د جماعة پريښودل درست دی، څه باک نلري.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۶ ج۳ بحواله عالمگيری ص۷۷ ج۱)

د افطار (روژه ماتی) په وجه جماعة ځنډول څنگه دی؟

پوښتنه: د روژه ماتي پروخت ځينې خلک ژرځان فارغ کړي او جمع
ودروی، خو ځينې بيا پرخوراک ښاک نور هم وځنډيږی، بيا بل
جماعة کوي، د اجماعة څنگه دی؟

ځواب: بهتره دا ده چې په لمړي جماعة کې ورسره شريک شی، هلته
جمع تيريږي او هلته دوی په خوراک ښاک بوخت وي، دا سم کار نه دی
«الابضرورة شديدة» او دا نورو خلکو ته هم پکار ده چې لږ نوره وقفه
اوانتظار وکړی، جماعة ترهغوپورې ونه دروي، ترڅو دانور فارغ شي،
او په گډه جماعة وکړي او دا انتظار به دومره هم نه کوي چې وخت مکروه
ته ورسيږي. (فتاوی دارالعلوم ص۴۷ ج۳، بحواله عالمگيری ص۵۳ ج۱)

مسئله: فقهاء کرامو ليکلي چې کله ناکله دي امام د يو شرير سړي
مراعت هم کوی، چې کله د يو فساد او شرارت انديښنه ځينې ويني.

(فتاوی دارالعلوم ص۶۸ ج۳ بحواله رد المحتار ص۳۷۲ ج۱)

په کوم مسجد کې چې امام او مؤذن معلوم نه وي

مسئله : په داسې مسجد کې چې امام ، مؤذن او جماعة معلوم نه وي ، دويم جماعة پکښې جائز دی.

(فتاوی دارالعلوم ص۵۱ ج۳ بحواله ، ردالمحتار ص۵۱۶ ج۱ ، فتاوی محمودیه ص۱۰۵ ج۱۴)

مسئله : په جومات کې د جماعة له کيدلو وروسته ، په کور ، ځنګل يا صحراء کې په جماعة لمونځ بهتر دی. هلته آذان او تکبير ويل افضل دی. خو يوازي تکبير هم کافي دی، که څوک په کورکې لمونځ کوي نو دغه له کورسره د محلې د مسجد آذان ورته کافي دی. که جماعة کوي نو يوازي تکبير کفايت کوي ، د مسجد په منځ کې حوض ، او يا د جومات بام دا ټول د مسجد په حکم کې دي د اوداسه او داسې نور ځايونه چې له مسجده خارج ګڼل کيږي ؛ په هغوی کې دويم جومات درست دی.

(فتاوی دارالعلوم ، ص۵۲ ج۳ بحواله عالمگیری ص۵۲ ج۱ امدادالفتاوی ص۳۶۲ ج۱ امداد الاحکام ص۹۹۷ ج۱)

مسجد ته د ښځو تلل

مسئله : په اوسني زمانه کې ، بلکې له ډیرپخوا څخه د ښځو ګډون په جماعة کې ، په جومات او يا عيدګاه کې ممنوع او مکروه ګڼل شويدی ، د صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم په زمانه کې منع کړل شوي وو . (فتاوی دارالعلوم ص۴۹ ج۳ بحواله مسلم شریف ص۱۸۳ ج۱ باب خروج النساء الی المساجد)

په کورکې له ښځينه وو سره جماعة کول څنګه دي ؟

مسئله : د ښځو جماعة تنها مکروه تحريمي دی ، يعنې داسې چې امام او مقتدی دواړه ښځينه وي ، هغوی دې جماعة نه کوي ، بلکې سړی دې لمونځ ورکوی خو هغه هم پدې صورت کې چې کله اتفاقا

په مسجد کې جماعة تيرشوی وی ، نو په کورکې دې ماشومان او ښځې سره راټول کړي او جمع دې وکړي ، داسې نه چې د مخه جماعة ورته پريږدی ، او پرکورونو ئي شروع کړی ، داسنت طريقه نه ، بلکه ناوړه طريقه ده ، لکه چې علامه شامي رحمه الله يوه قصه نقل کړی چې يوځل آنحضرت ﷺ يوقوم ته د هغوی د جوړي روغي لپاره ورغلی وو ، چې بيرته راته ؛ جماعة ځينی تيرشوی وو ، نو هغه خپل کورته راغی او اهل وعيال ئي راجمع کړل په جماعة سره ئي لمونځ اداء کی ، له دې نه ثابته شوه چې په کورکې جماعة په داسې حالت کې کيدلای شی چې د مسجد دا ځينی تيرشوی وی ؛ د څه عذر له امله . (فتاوی دارالعلوم ص۴۲ ج۱ بحواله مشکوة ص۹۵ ج۱ ردالمحتار ص۵۱۸ ج۱)

مسئله : ميړه او ښځه که پخپل کورکې جدا جدا لمونځ کوي ، هيڅ کراهت نلري، په دې کې دا شرط هم نه دی چې يوه يادوې لويشتې ځمکه فاصله به ئي ترمنځ وی. (آپ کی مسائل ص۲۲۲ ج۳)

مسئله : له خپلې ميرمنې او محرمی ښځې سره په جماعة لمونځ جائز دی هغوی دی شاته و دريږی او محرمی ښځې ته د پردې اړتيا هم نشته ، که چيري ئی جماعة کاوه ، نو ښځه دې برابره نه ورسره دريږي بلکې په يوبل جدا صف کې دی شاته ودريږی . (آپ کی مسائل ص۲۲۸ ج۳) .

پرهغه مصلی لمونځ کول چې تصوير لری ؟

مسئله : پرمصلی که د کعبې مکرمې تصوير وی ، نو پرهغه باندی د لمونځ کولو شرعا هيڅ حرج نشته ، نه پرهغه باندی د کالی اچولو اړتيا شته ، نه د هغه د خرڅولو ضرورت شته ، او په دې سره د کعبې شريفې بی عزتي هم نه راځي ، ځکه چې تصوير د عين شئ حکم نلری

بل دا چې په خانه کعبه کې چې لمونځ کیږي ، نو هلته هم د ځمکې
لاندې کیدل له پښو څخه د تعظیم منافي نه ده . (فتاوی محمودیہ ص۱۱۱ ج۷ بحوالہ غنیہ ص۳۱۲)

په جماعة کې صف بندي ضروري ده ، د لمانځه لپاره چې د جمع
نظام په دې شکل خاص کړل شوی ؛ د دې لپاره رسول کریم ﷺ دا
طریقه ښودلې چې خلک دې صفونه جوړ کړي او یو دې له بل سره
برابر او سیده ودریږي ، ښکاره خبره ده چې د لمانځه غوندې ټولنيز
عبادة لپاره ، دا ډېره زړه پورې او سنجیده صورت غوره کړل شوی
دی. بیائي د هغه د تکمیل لپاره آنحضرت ﷺ پردې ډېر تاکید کړی ،
چې صفونه بلکل سیده ودروئ ، نه یو شاته وی او نه مخته ، لومړی
دې اول صف پوره کړي او بیا دې دوهم صف شروع کړي.

مشران ، او اهل علم کسان دې په مخکني صف کې د امام تر څنګ د
دریدلو کوشش کوی ، کشران او ماشومان دې په دوهم او دریم صف
کې دریږي ، او که چیرې ښځې په جماعة کې وي ، نو د هغوی صف
دې تر ټولو وروستنی وی ، امام به د ټولو خلکو نه مخکې او د
صفونو پر منځنی محاذاة دریږي .

حقیقت دا دی چې د دې ټولو خبرو هدف د جماعة تکمیل او ښه په
مؤثره او ګټوره طریقه سره د هغه ترتیبول دی.

انحضرت ﷺ به په خپله هم د دغو شیانو خورا زیات اهتمام کاوه او
امت ته به ئي هم د هغه تلقین کاوه ، وخت پر وخت به ئي د هغه اهتمام
ثوابونه ورته بیانول ، او هغه چا ته به ئي د عذاب خبره کوله چې د دې
خیال نه ساتی. (معارف الحدیث صفحه ۲۰۳ جلد۳)

د رکعت د تیریدلو د ویرې په وجه جدا نیت تړل او دریدل

پوښتنه : که امام د رکوع په حالت کې وی ، یو سړی وروسته راشی
نو اوس که هغه صف ته ځان رسوی ، رکعت ورځینې تیریږي ، نو دی
جلا نیت وتړي او ودریږي ، په دې کې څه حرج شته کنه ؟

جواب : په صف کې د خالي ځای سره سره ، که هغه بل ځای دریږي نو
لمونځ ئي مکروه دی. نو صف ته به ځان رسوی که څه هم رکعت ځینې
تیرشي ، ځکه د فضیلت د ترلاسه کولو په نسبت له مکروه څخه ځان
ساتل بهتر او اولی کار دی. (فتاوی رحیمیه ص۲۰۶ ج۱ کبیری ص۵۷۵)

مسئله : په ځینو مساجدو کې کړکۍ او یا دروازې اکثرا د ښیښو وي
او د لمانځه پر مهال د سړي عکس پکې ښکاري ، نو که چیرې
دا عکس د لمونځ کوونکي توجه اړوی ، بیا مکروه دی ، او که ئي په
توجه کې د عکس په وجه څه تغیر نه راته بیا پروا نلري. (آپ کی مسائل ص۳۱۲ ج۳)

که په صف کې ځای نه وی وروسته به چیرې دریږي ؟

پوښتنه : که په صف کې ځای نه وی نو شاته به پر کوم ځای دریږي ،
په منځ کې او که ښي یا کیڼ اړخ ته ؟

جواب : که په صف کې ځای نه وی نو د امام تر رکوع دې انتظار وکړي
که بل څوک راپیدا شی ، نو دې په ګډه په امام پسې سیده شاته بل
صف جوړ کړي او که څوک را نشی ، نو پخپله دې پر همدې ځای تنها
ودریږي ، صف دې بنا کړي . (فتاوی رحیمیه ص۲۰۶ ج۱ بحوالہ شامی ص۵۳۱ ج۱ ، امداد الاحکام ص۵۴۲ ج۱)

مسئله : ځیني وخت د ځای د تنګۍ په وجه یو سړی له دیوال سره
ډیر نژدې دریږي ، رکوع او سجدې ته د تللو او یا راپورته کیدلو په

وخت کې له دیوال سره لګیږي ؛ نو مجبورا شا و مخ ته لږغوندې حرکت کوي ، چې په دې سره لمونځ نه فاسدیږي. (فتاوی محمودیه ص۲۵۸ ج۱)

د تجارت یا کاروبار په وجه د جماعة پریښودل

پوښتنه : یو سړی ، تاجر او یا دوکاندار دی ، د جماعة وخت را رسیږي دی خپل کاروبار یوازې پریښودلای نشي او پر شریک یا ملګري ئې اعتماد نه وي ، که لمانځه ته ولاړ شي ، فکر ئې په کاروبار کې بند وي ، توجه ئې خرابه وي ، نو د دې سړي لپاره څه حکم دی ؟

جواب : که د نقصان اندیښنه وي او دوکان یا کاروبار ورته بندول ګران کار وي ، نو بیا دې دا سړی پرخپل دوکان لمونځ وکړي .

(فتاوی دارالعلوم ص۶۳ ج۳ بحواله ردالمحتار ص۵۱۹ ج۱)

د تمرین لپاره په ماشومانو جماعة کول

مسئله : که ماشومان د تعلیم لپاره مسجد ته له ځان سره بیول کیږي ، او جماعة باندې وشي ، نو د امام د مصلی او محراب څخه دې لیرې دروي او تکبیر ویل دې ورښیي. (فتاوی محمودیه ص۶۱ ج۳)

لومړی صف کوم یو دی ؟

پوښتنه : که چیرې د تنګۍ په وجه یو صف لږ وروړاندې کړي ، تردې چې منبر ته ورسیږي ، د منبر په وجه سره پرې شي ، امام ئې ترمنځ شي ، مقتدیان ئې پریوه او بل خنګ شي ، نو دا اول صف دی . که له دې وروسته صف اول بلل کیږي ، او د ځای د تنګۍ په وجه دا ډول طریقه جوړول سمه ده که نه ؟

جواب : صف اول دا دې چې امام ته نژدې وي ، مؤذن د اقامت لپاره د امام ترشا ودریږي ، له هغه سره چې یو بل اړخ ته کوم مقتدیان ولاړ وي

، هغه ته اول صف ویل کیږي ، نو که د مسجد په خوا و شا صحن (انګړ) کې او یا پرچت (بام) باندې ځای ختم شي ، او یو څه خلک امام ته ډیر نژدې و درول شي ، نو بلاکراهت درست دی ، په دې شرط چې د ګوتو سرونه ئې د امام له پوندو څخه شاته وي ، دا په هغه صورت کې چې ځای نه وي ، که د ځای باوجود څوک داسې کوي ، نو مکروه تحریمي دی ، ځکه چې مسئله داسې ده چې که مقتدیان تر یوه زیات وي ، نو هرومرو به د امام شاته دریږي ، نو که ۲ مقتدیان وي او امام ئې په منځ کې ولاړ وي ، دا مکروه تنزیهي دی. او که مقتدیان تر ۲ زیات وي او امام ئې په منځ کې ودریږي ، دا مکروه تحریمي دی. (درمختار مع شامی ص۵۳۱ ج۱)

همدارنګه د کراهت یوه بله وجه ئې دا ده چې دا ډول جماعة چې امام د مقتدیانو په منځ کې ولاړ وي ، له ښځو سره مشابهت راځي .

(فتاوی رحیمیه ص۴۳۶ ج۴)

په زور سره په لومړي صف کې ځان ځایول

مسئله : کله چې لمونځ کوونکی د لمانځه اراده وکړي او مسجد ته راشي ، نو کوشش دې وکړي چې په اول صف کې چې ځای خالي وي ؛ هلته کښیني ، او دا چې سړی په اول وار شاته کښیني او بیا وروسته د جماعة د دریدو پر وخت په زور سره په ټیلو او ټمبو اول صف ته ځان ننباسي دا ډیر ناوړه او مکروه حرکت دی ، د خلکو د کرکې او نفرت سبب ګرځي له دې څخه هرومرو ځان ساتل پکار دی.

(فتاوی رحیمیه ص۳۲۲ ج۴)

مسئله: کوم بالغ هلک یاسړی چې معتوه یاکم عقل وی ، لیوني ته ورته وی د لمانځه اوخلکو په احترام نه پوهیږي ، بیځایه حرکات ځینی صادریږی او لمونځ کوونکو ته د ده په وجه تکلیف رسیږي نودغه سړی دې د لویانو په صف کې له دریدلو څخه منع کړای شی ، که بیاهم ودریږی نو شاته دې کړی .فقهاء کراموداسی شخص د ماشومانو په حکم کې داخل کړیدی .(فتاوی رحیمیه ص۲۲۵ ج۲ ، بحواله شامی ص۵۲۱ ج ۱باب الاملت)

د تکبیر اولی ثواب ترڅه وخته پوری دی ؟

مسئله: د لومړي رکعت ترر کوع پوری که سړی په جماعة کې شامل شي نو د تکبیر اولی ثواب موندلای شي.

(فتاوی دار العلوم ص۵۰ ج۳ بحواله شامی ص۳۵۲ ج۱، امداد الفتاوی ص۱۸۵ ج۱)

مسئله: د تکبیر اولی فضیلت د هغه چا لپاره ده چې له امام سره د تحریمه په وخت کې موجود وی ، ځینو.بیاویلی چې کوم سړی د قرائت د شروع کیدلو څخه مخکې په جماعة شریک شي. او ځینو بیا ترهغه هم ورزیات کړی چې وائي د قرائت ترختمیدلو وړاندی شریک شی ؛ هغه هم فضیلت پیدا کولای شی. (آپ کی مسائل ص۱۹۴ ج۳)

د صفونو په اړه مسائل

مسئله: سنت طریقه دا ده چې مقتدیان په لمانځه کې بالکل جوخت سره ودریږی ، د قدمونو د نښلولو څخه هدف دادی چې ګویا ټول په صف کې یو برابر او سیده سره ودریږی ، یوتربل یوه ذره هم مخکې یاوروسته نه وی.

مسئله: پونډی به د یو بل له پونډیو سره او اوږې به ئې سره برابري وی.چې په دې توګه صف بنه سیده کیږی.

مسئله: پونډي اوپونډۍ چې سره برابري شی ، نو د مخکې ګوتو برابرول ډیر ضروري نه دی د چاپښي غټی او د چا کوچنۍ وی.

(فتاوی محمودیه ص۹۶ ج۷، فتاوی دار العلوم ص۳۲۷ج بحواله ردمحتار ص۵۳۱ج باب الامامة)

مسئله: امام دی مقتدیانوته لارښوونه کوی چې صفونه سره برابرکړئ او پخپلو منځوکې خالي ځای مه پرېږدئ ، اوږې او پونډۍ سره برابري کړئ ، که په اول صف کې ځای وی ، لومړی هغه پوره کړئ ، بیا دوهم صف جوړکړئ ، که په اول صف کې ځای تنګ وی ، نو نورولمونځ کوونکو ته د تکلیف نه ورکوی له دی کراهته دی ځان وساتی ، په وروستی صف کې دی ودریږی. (فتاوی دار العلوم ص۴۰ ۳ج ۳بحواله ردالمحتار ص۵۳۲ج ۱باب الامامة)

مسئله: نابالغ هلکان که ډیر وي نو په دوهم او دریم صف کې باید ودریږی او که یووی ، نوله لویانو سره دریدل ئي درست دی. مګر فقهاء کرامو ، امرد صبیح الوجه (لږ غټ ، ښائسته نابالغ هلک)له غټانو سره په صف کې برابر دریدل د لمانځه د فاسدیدلو حکم ورکړی. که څه هم صحیح حکم دا دی چې لمونځ فاسدیږی نه ، خود شهوت په نظر ورته کتل ئي حرام بللي دی. ښه او افضل کار دا دی چې په صف کې یو ځای له غټانو سره و نه دریږی.

په هرصورت دامعلومه شوه ، که چیری یو نابالغ هلک د بالغینو په منځ کې ودریږی نو د دي بالغینو په لمونځونو کې څه کراهت اوفساد نه راځي.

(فتاوی دار العلوم ص۳۴۲ج۳ بحواله ردمحتار ص۵۳۹ج۱ باب الامامة ، فتاوی رحیمیه ص۱۹۰ج۱شامی ص۳۵۲ج۱)

Scanned with CamScanner

مسئله : که د غټانو اول صف پوره شوی نه وی او شاته ماشومان (نابالغان) بل صف جوړکړی ، نو بل څوک چې اوس له بهره راشی ، هغه به هم لومړی صف ته تیریږی ، په دې شرط چې د هلکانو صف څخه د تیریدو لاره وی او هغه صف ته خلل و نه رسیږی ، که چیری د ده په تیریدلو سره اول صف ته ، د هلکانو په صف کې خرابي راتله او د هغوی د تکلیف او د توجه د ګډوډولو سبب ګرځي ، نو بیا دې په همدغه صف کې ودریږی ، لمونځ ئې صحت لري که څه هم د ماشومانو په صف کې وی او په اول صف کې هم ځای وی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۵۴ ج۳)

مسئله : ښځي که څه هم له محرماتو څخه وي ، په جماعة کې به هغوی له نارینه سره برابری نه دریږی ، چې په دې سره د نارینه لمونځ فاسد یږی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۶۳ ج۳، بحواله ردالمحتار ص۵۳۵ ج۱)

مسئله : میړه او ښځه که یوازی جماعة کوي او د واړه سره برابر و دریږی لکه د یوه مقتدی په صورت کې چې حکم دی ، دا صحت نلری ، په دې صورت کې د دواړو لمونځ فاسد ګرځی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۴۲ ج۳، فتاوی رحیمیه ص۱۹۱ ج۱، شامی ص۵۳۵ جفتاوی محمودیه ص۲۱۱ ج۱۴)

(او که چیری د ښځي قدم له نارینه څخه ښه وروسته وی ، بیا صحت لري (محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله : په صف کې د لمونځ کوونکو ترمنځ که ځای خالی پریښودل شی ، لمونځ کیدلای شی ، صحت لري مګر دا د سنت خلاف عمل دی ، باید خلک اوږی او پوندی سره برابری کړی

ترخو صف کوږ نشي او بالکل نژدی نژدی سره ودریږی ، چې خالی ځای پاتی نشی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۲۸ ج۳ بحواله ردالمحتار ص۵۳۳ ج۱)

مسئله : له ضرورته پرته دستنو په منځ کې دریدل مکروه دی ، مګر لمونځ صحت لری او د جماعة ثواب هم موندلای شی ، او که چیری یو څو خلک د دووستنو په منځ کې په خالی ځای کې ودریږی ،داسی چې ، کوچنی جماعة ورځینی جوړشی ، او ضرورة ئي هم وی ، نو بیا ظاهرا کوم کراهت نلری. (فتاوی دارالعلوم ص۳۴۲ ج۳ بحواله مبسوط ۳۵ ص ج ۲)

مسئله : که یو مقتدي په مسجد کې د خپل ځان لپاره ځانګړې مصلی هواره کړي وی ، په دې کې څه حرج هم نشته ، او څه ضرورة ئي هم نشته. (فتاوی دارالعلوم ص۳۴۲ ج۳)

په ځاجدا مصلی هوارولو کې د انسان لوئي محسوسیږی ، نو که ضرورة نه وی ، مثلا یو قسم ناروغي ونلري ، بیائي اړتیانشته ، نه دی غوړوی (محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله : که چیری یو سړی مسجد ته مخکې راسی په اول صف کې یا بل ځای چیری کښینی ، بیا د ضرورة په خاطر اوداسه او یا بل څه ته ولاړشی او پرخپل ځای یوشی کښیږدی لکه د ستمال ، څادر یا بل شی ، او بیا بل سړی راشی پردی ځای ودریږی ،هغه اول سړی د دې ځای مستحق دی ، کولای شی چې دا دویم سړی له ځایه پاڅوی او پخپله پر ودریږی ، او که چیری ئي خپل یوشی ورباندی ایښي نه وو ، نو بیا حق نلري ، ښه کار نه دی چې هغه ولاړه وی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۵۱ ج۳)

کوم سړی چې اول راشی د خالی ځای هغه مستحق دی ، نو که بیاد اوداسه او بل داسی ضرورت په وجه ووزی ، نو د ځای بندول ورته

جائز دی ، او که دی ځای په دستمال یا بل شي بند کړي ، پرخپله مخه
کوریا بلي خواته ولاړ شي ، دا ناجائز دی. (رفعت قاسمي غفرله)

مسئله : په اول صف کې هم په اعتبار د دې چې کوم طرف یا کومې
خواته نژدې ده ، په ثواب کې زیاتوالی او کموالی وي ، کوم سړی
چې په امام پسې بلکل متصل ولاړ وي د هغه ثواب د نورو په پرتله
زیات دی ، او بیا چې ښي اړخ ته وي او نژدې وي ، او که چیرې دغه
سړی د نورو د تکلیف باعث شي ، په صف کې ، بیا ثواب نلري ، نو
پکار ده چې نور په زحمت نکړي او دا ځای پریږدي ، او بل هغه څوک د
زیات ثواب مستحق دی چې تر ټولو لومړی مسجد ته راشي.

(فتاوی دار العلوم ص۲۵۰ ج۳)

مسئله : د صف په ښي اړخ کې ثواب زیات دی ، خو دا هم ضروري ده
چې د صف په چپ (کیڼ) اړخ کې به هم خلک دریږي ، ترڅو د صف
توازن وساتل شي او هر یو طرف ته خلک ډیر نشي. (آپ کی مسائل ص۲۱۸ ج۳)

مسئله : که د باران یا ګرمۍ داسې ضرورت له امله مقتدي په امام
پسې دومره نژدې دریدلای شي چې صرف ۴ ګوتې راشاته وي ، یعنې
لکه د یوه مقتدي په صورت کې چې دریږي ، لمونځ ئې صحیح دی

(فتاوی دار العلوم ص۳۵۱ ج۳)

مسئله : په امام پسې که اهل علم او پوه خلک نژدې ودریږي ، دا
بهتره ده مګر که نور خلک مخکې دریدلي وو ، نو بیا د هغوی د
لیرې کولو اړتیا نشته ځکه چې لمونځ هر ډول صحت لري.

(فتاوی دار العلوم ص۳۷۵ ج۳، فتاوی رحیمیه ص۲۶۲ ج۷)

مسئله : مخنث (نربښځی) د خلکو په جماعت کې شاملیدلای شي ،
مګر دا چې د صفونو په شاکې به دریږي ، د دوی په شاملیدلو سره د
خلکو لمانځه ته کوم نقصان نه رسیږي ، او په مسجد کې د هغوی
پیسې خرچ کول درست دی. (فتاوی دار العلوم ص۳۵۲ ج۳ بحواله درمختار ص۴۱۲ ج۱)

مسئله : که چیرې یو نابالغ وي ، د بالغانو په صف کې دریدلای شي.

(فتاوی محمودیه ص۷۵ ج۹)

مسئله : که د مصلي او صف سوړ (پراخوالی) کم وي ، چې سجده
نشي وربانډې کیدلای ، نو بیا دې یا مخکې کړي یا وروسته ، دواړه
صورته درست دي ، که پښې پر مصلي ږدي او سجده پر فرش لګوي
او یا پښې پر فرش ږدي ، سجده پر مصلي لګوي.

(فتاوی دار العلوم ص۳۵۲ ج۳، فتاوی محمودیه ص۲۲۰ ج۲، کبیری ص۳۴۲)

مګر د ځای پاکوالی ضروري دی ، د مصلي غټوالی ، کوچنیوالی
مهم نه دی.— رفعت قاسمي)

مسئله : د کوم سړي په مخکې چې ځای خالي وي ، که دې خپل ځای
پریږدي هلته ولاړ شي ، نو څه ګناه نشته باندې ، خو که د خالي ځای د
شته والي باوجود ، دې شاته ناسته اختیار کړي ، نو دا خلاف اولی
کار کوي. (فتاوی دار العلوم ص۳۴۵ ج۳، ردالمحتار ص۵۳۳ ج۱، فتاوی رحیمیه ص۲۶۲ ج۷)

مسئله : چې جماعت شروع وي او یو سړی وروسته راشي ، په
مخکني صف کې څه خالي ځای ووینې او د صفونو په څنګ کې په
یو ترتیب ځان ورتیر کړي ، نو څه ګناه نشته باندې ، په دې شرط چې
چا ته په لمانځه کې مخل واقع نشي. (فتاوی دار العلوم ص۳۵۴ ج۳)

مسئله: که په مخکنی صف کې، د کوم چا اودس مات شی، یا بل. عذر ورته پیښ شی، نو کولای شی چې د وروستیو صفونو په منځ کې په یوډول ځان وباسی. (فتاوی دارالعلوم ص۲۰۲ ج۳)

معذور سړی به په صف کې چیرې دریږي؟

پوښتنه: زموږ په مسجد کې دوه تنه معیوب دی چې په ولاړې لمونځ نشی أداء کولای، که په لمړی صف کې د مؤذن په خواکې کښینی، نو ډیر زیات ځای نیسی. او په صف کې ډیره خلاهم پاتی کیږي، دا راز نورو لمونځ کوونکو ته هم تکلیف رسیږي، د داسی خلکو لپاره حکم څه دی؟

جواب:ـ په دغه مسئوله صورت کې د داسی خلکو لپاره بهتره دا ده چې په اخیری صف کې او یا چیرې په څنډه کې چې ځای وی؛ لمونځ اداء کړی، ان شاء الله د جماعة او لومړي صف دواړو کامل ثواب به ورته رسیږي، په شامی کې راځی، که چاته د دې اندیښنه وه چې بل چاته تکلیف ورځینی رسیږي نو هغه ته بهتره داده چې په وروستی صف کې ودریږي، ځکه چې نبی کریم ﷺ فرمایی: که څوک د دې اندیښنی له امله چې څوک مسلمان ورځینې په تکلیف نشی، اول صف پریږدی، نو هغه ته د اول صف دوه چنده اجر ورکول کیږي.

(فتاوی رحیمیه ص۳۶۴ ج۷، شامی ۵۳۲ ج۱)

مسئله: د ډیری عوامو خلکو معمول دا وی چې ناروغ په جماعة کې شرکت وکړی نو د ټول صف په څنډه کې پرچپ طرف کښینی، ګویا په منځ کې د مریض کښیناستل، بدګنی او کرکه ځینی کوی، چې دا سراسر یو غلط عمل دی. (اغلاط العوام ۶۷ص)

یعنې په مینځ کې هم کښیناستلای شی، په لمانځه کې هیڅ خرابی نه راځي. (رفعت)

مسئله: که چیری له امام سره یو مقتدی وی، بیابل سړی راشی نو بهتره داده چې اول مقتدی راشاته شی او دواړه یوځای برابر په امام پسی ودریږي

خو په دې شرط چې د دې مقتدی د لمانځه د فساد احتمال نه وی، که دا احتمال وو چې په راشاته کیدلو سره به ئې لمونځ فاسد شی، نو بیا دی نه شاته کیږي. له دې نه څرګنده شوه چې د شاته کیدلو ضرورت هغه وخت وی چې دامعلومه وی، چې لومړی مقتدی شاته کیږي او هغه ته مسئله معلومه وی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۵۸ ج۳).

مسئله: په دې حالت کې که امام لږمخکې شی او یا مقتدی راشاته شی دواړه جائزدی، مګرکه مقتدی راشاته شی دا بهتره ده تردې چې امام مخکې کیږي. (فتاوی دارالعلوم ص۳۵۳ ج۳ بحواله ردالمحتار ص۵۳۱ ج۱)

مسئله: د امام لپاره سنت په محراب کې او یا د قوم په منځ کې دریدل دی، نو که چیری دباندی په انګړ کې دریږي نو هم د محراب پرمحاذاة به دریږي، که څه هم لمونځ په هرترتیب کیدلای شی، خو سنت طریقه همداده چې ذکر شوه.

مسئله: که چیری د مسجد صحن یوې یابلې خواته پراخ شی، نو امام ته د صحن په اعتبار بیاهم په منځ کې دریدل پکاردی، یعنی که د باندی ولاړوی، نو د صحن (انګړ) خیال دی وساتی.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۶۱ ج۳ بحواله ردمحتار ص۵۳۱ ج۱)

مسئله : امام که د صف په منځ کې ودریږی ، نو دا سنت دی ، او که مقتدیان ټول یوه اړخ ته ودریږی نو لمونځ صحت لري خو سره له کراهته. (فتاوی دار العلوم ص ۳۶۴ ج ۳، ردالمحتار ص ۵۳۱ ج اول)

مسئله : که امام په درکې ودریږی (یعنی د دوسنتو منځ) په داسی توګه چې پښې ئي هم د ننه وی ، او مقتدیان پرفرش وی ، نو دامکروه دی ، لکه څنګه چې په محراب کې دننه امام ته دریدل مکروه دی ، خو که پښی دباندی پر فرش وی ، بیاځه خبره نه ده کراهت نلری.

مسئله : امام ته په منځ کې دریدل پکاردی ، دواړو طرفونو ته برابر مقتدیان درول پکاردی. چپ طرف ته زیات مقتدیان درول د سنت خلاف دی.

سنت طریقه دا ده چې څه وخت جماعت ودریږی ، دواړو طرفونو ته دی برابر مقتدیان دریږی. بیا چې څوک وروسته راځی او په جماعة کې شرکت کوی ، هغوی ته هم پکار ده چې حتی الوسع د دواړو طرفونو د توازن خیال وساتی. (فتاوی دار العلوم ص ۳۴۷ ج ۳، عالمګیری ص ۸۳ ج ۱)

مسئله : د مقتدی د سجدې ځای او د امام د ولاړیدو ځای (یعنی د مقتدی او امام) ترمنځ باید دومره فاصله وی چې سره نژدې وی او نور کوم خاص تحدید نشته.(فتاوی دار العلوم ص ۳۲۷ ج ۳ بحواله ردالمحتار ص ۵۳۰ ج ۱)

(یعنی د امام او مقتدی ترمنځ به دومره فاصله وی چې د مقتدی سر د رکوع او سجدې ته د تللو پرمهال له امام سره ونه لګیږی -
محمد رفعت قاسمی غفرله).

مسئله : که چیري د امام لمونځ ونه شو ، (یعنی فاسد شو) نو د مقتدیانو لمونځ هم نه کیږی. پرټولو یې راګرځول لازم دی. یوازی د امام په راګرځولو سره د مقتدیانو لمونځ نه کیږی.
(فتاوی دار العلوم ص ۳۷۲ ج ۳، ردالمحتار ص ۳۵۳ ج ۱)

(که چیري مقتدی تللی وی ، نو امام به ټولو ته خبر ورکوی چې بیا پرهغوی د لمانځه راګرځیدل لازمی دی. که چیري خبر یا اطلاع ورته ونه رسیده ، نو مقتدی معذور دی ، هیڅ مواخذه نشته باندی
.محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله : دا خبره په غلطه مشهوره شوی چې وایی که څوک پرچارپایی لمونځ وکړی ، بیزو کیږی. دا محض یو بی اصل او بی بنیاده خبره ده.
(اغلاط العوام ص ۵۲)

مسئله : پرچارپائی (پلنګ) باندی که یوڅوک د صحت په حالت کې لمونځ وکړی ، فرض یا نفل ، نو لمونځ صحت لری. -
(فتاوی دار العلوم ص ۱۲۳ ج ۴، بحواله ردمحتار ص ۴۶۸ ج ۱، باب صفة الصلاة ، امداد الاحکام ص ۵۶۲ ج ۱)

(مګر پلنګ که ښه سخت وی د دی لپاره چې په سجدهٔ او نورو کې د ملا (کمر) توازن صحیح واوسی ، په اوس وخت کې د اوسپنی یوډول پلنګونه دی چې دا بلکل درست دی. لکن که د کومی ناروغی په وجه پرداسی عام پلنګ باندی لمونځ ادا کړی ، نو صحت لری ، چې په کوم کې دی استراحت کوی. (محمد رفعت قاسمی)

مسئله : هغه مصلی چې د ښایست لپاره انځورونه او نقشونه ورباندی جوړ شوي وي ، لمونځ باندی صحیح دی. په دې شرط چې د

ذی روح تصویر نه وی، که ذی روح تصویر وی بیا لمونځ جائز نه دی.
او بل داچې دا نقش داسی وی چې د سړي توجه اړوی نو بیا هم لمونځ مکروه دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۲۷ج۴، ردالمحتار ص۲۰۷ج۱)

مسئله: د تصویر حکم د اِصل نه دی. نو پر هغه مصلی باندی لمونځ کول چې د بیت الله تصویر پری نقش شوی وی. داسی نه ده لکه چې سړی ګواکي پر بیت الله لمونځ کوی، لهذا په دی سره د بیت الله اهانت او سپکاوی نه کیږی. (فتاوی محمودیه ص۲۰۳ج۱۴)

مسئله: پر کمه مصلی یا جای نماز کې چې د مرغه تصویر وی؛ نو چې پر هغه باندی برسیره بل کالی هوار شی، بیا لمونځ ورباندی جائز دی، بلاکراهت. (فتاوی دارالعلوم ص۱۲۹ج۴، ردالمحتار ص۶۰۶ج۱)

مسئله: هغه پوست چې پوخ کړل شوی وی؛ مصلي ځینی جوړول او لمونځ پر کول روا دی. بلاکراهت.
(فتاوی دارالعلوم ص۱۰۰ج۴، فتاوی عالمگیری ص۲۲ج۱، باب المیاه)

مسئله: د مسجد بندول مکروه دی، مګر که د سامان د غلا کیدلو ویره وی، بیا د لمانځه د وختونو څخه پرته مسجد بندول درست دی.
(فتاوی دارالعلوم ص۱۴۹ج۴، ردالمحتار ص۶۱۲ج۱ باب احکام المسجد)

(او دا د کلی یا د محلی خلکو پوری اړه لری، څه وخت چې دوی مناسب ګنی؛ د لمانځه له وختونه پرته؛ بندوی دی) ـــ رفعت قاسمی غفرله)

مسئله: که له اجازی پرته د بل سړی په ځمکه کې څوک لمونځ وکړی، لمونځ ئي کیږی. (فتاوی دارالعلوم ص۹۲ج۴، ردالمحتار ص۳۵۲ج۱)

که چاد بل چا ځمکه غصب کړه او لمونځ ئي پکې اداء کړ، لمونځ ئي وشو، خو د غصب کولو سزاء ئي لا بر ځای ده ـــ محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله: پرونبو باندی لمونځ کول درست دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۵۲ج۲)

مسئله: که په لومړي صف کې ځای وی، بیا په دویم صف کې لمونځ کول مکروه دی. (کتاب الفقه ص۴۴۰ج۱)

مسئله: د زکوة په پیسو اخیستل شوی صف (فرش) کې لمونځ صحیح دی، لیکن زکوة ئي اداء شوی نه دی.
(فتاوی دارالعلوم ص۵۱ج۴ بحواله ردمحتار ص۸۵ج۱) (ملاحظه ۹۴مخ)

(دزکوة ورکوونکې زکوة ځکه اداء نشو چې په زکوة کې تملیک شرط دی، او په مسجد کې دا ورتیا نشته چې څوک دې د مسجد مالک شی.)

د تفصیل لپاره (مکمل او مدلل مسائل زکوة وګوری محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله: د مسلمان یا غیر مسلمان په کورکې که د چارپایانو د انبار څخه پرپاک شوی وچ ځای باندی پاک کالی هوار کړل شی، او لمونځ پری وشی، نو په دې کې هیڅ حرج نشته، لمونځ صحیح او جائز دی. (فتاوی رحیمیه ص۲۳۱ج۱)

جماعة باید په مسجد کې د ننه اداء شی، که د باندی په انګړ کې؟

پوښتنه: په مسجد کې د ننه او یا د باندی په صحن کې لمونځ کول سره برابر دی؛ په ثواب کې ئي څه فرق شته که نه؟ ځکه چې د ګرمی په موسم کې لمونځ اکثرا د باندی په صحن کې اداء کیږی؟

جواب: ـــ ترکومه ځایه چې ځمکه د مسجد لپاره یعنی د لمونځ کولو لپاره وقف کړی شوی وی؛ هغه ټوله په ثواب کې سره برابره ده، کله چې په مسجد کې د ننه صف بندی وشی او ځای پاتی نشی، نو رخلک د باندی صفونه جوړ کړی په جماعة کې شریک شی، نو هغوی

ته هم د مسجد د داخل خلکو په څير پوره أجر ورکول کيږي ، مطلب داچې د مسجد د دننې او د باندې هيڅ فرق نشته مګر فقهاء کرامو د مسجد د بام فرق ذکر کړی دی. چې وائي پر چت باندې هغه ثواب چې په مسجد کې دننه شته ، هلته نشته ، ګويا د اعتکاف په حکم کې هغه هم مسجد دی. (امداد الاحکام ص۴۴۳ ج۱)

مسئله: مسجد هغه بولی چې وقف کړل شوی وی ، او هغه چې وقف نه وی مسجد نشی بلل کیدای ، په هغه کې د جمع ثواب خو موندل کیږی مګر د مسجد ثواب نشته پکښی. مکان صرف د لمانځه په اجاز سره مسجد نشی ګرځیدای. او که چیری له مسجد پرته په کور یا بل ځای کې جماعة وشی ، د ۲۷ لمونځونو اجر لری ، او د مسجد ثواب بیا پر هغه برسیره دی. (امداد الاحکام ص۴۴۶ ج۱)

مسئله : پر مسجد باندی پورته لمونځ جائز دی ، په دې شرط چې لاندې ډک شوی وی. (امداد الاحکام) ص۴۳۹)

مسئله : که دباندې په صحن (انګړ) کې جماعة ودریږی نو د جماعت په وخت کې د مسجد دننه دروازې بندول ضروری دی. (فتاوی محمودیه ص۳۶۱ ج۲)

مسئله : که چیری شا وخوا نژدې ډیر مساجد وی ، او د سړي په محله کې وي نو په دې ټولو کې چې هر یو ډیر پخوانی وی ، هغه بهتر دی لمونځ پکې افضلیت لری ، او که په دې کې ټول سره برابر وو او یا دا معلومه نه وه چې کوم یو ډیر پخوانی دی ؟ نو بیا چې کوم یو ډیر سړي ته نژدې وی ؛ هغه افضل دی. (امداد لاحکام ص۴۵۹ ج۲)

په مسجد کې پای زار ایښودل څنګه دی ؟

مسئله : که چیری پر پایزار باندې نجاست (ناپاکی) نه وی ، نو بیائي په مسجد کې ایښودل جائز دی ، مګر که د غلا یا ورک کیدلو ویره نه وی ، بهتره داده چې له مسجد څخه دباندې کیښودل شی ، او که چیری نجاست وی باندې ، بیا خوئي په جومات کې ایښودل جواز نلری. (امداد الاحکام ص۴۴۲ ج۱)

لمونځ باید پر خالی ځمکه اداشي او که پر پوزی یا بل شئ ؟

له آنحضرت ﷺ څخه د دواړو ثبوت راغلی دی ، د لیلة القدر له حدیث څخه ثابتیږی چې آنحضرت ﷺ پر ځمکه لمونځ اداء کړ ، تر دې چې د هغه ﷺ تندی مبارک په خاورو سپیره شو. او په شرح المنیه کې بیا راغلي چې د آنحضرت ﷺ لپاره د لمانځه پروخت د خرما یو پوزی وغوړول شو. (کبیری ص۲۸۲ ج۱)

له دې نه ځرګنده شوه چې دواړې طریقې سنت دی ، هره یوه چې غوره کړی ؛ سمه ده مګر د یخنی یا ګرمی په وجه که له خالی ځمکې څخه د تکلیف تشویش وي نو بیا پوزی یا فرش غوړول افضل دی ، همدا راز که پر خالی ځمکه د کالیو د خرابیدلو احتمال وو ، بیا هم پوزی یا فرش هوارول افضل دی ، ځکه په دې کې د مال تحفظ دی او شرعا د مال د ساتنې اجازه شته ، په لمانځه کې. او داچې تندی یا پوزه ، لاس ئي په خاورو ککړ شي ، له دې څخه ئي په طبیعت کې کرکه نلرله ، نو بیا پر ځمکه لمونځ ځکه افضل دی چې تواضع او انکساری پکښی شته. (فتاوی دار العلوم ص۵۸ ج۱ ، مع امداد المفتیین)

د حضرت ابو سعید خدری رضی الله تعالی عنه روایت دی چې وایی : یوه ورځ نبی کریم ﷺ ته ورغلم ومی لیدل چې هغه ﷺ پرپوزی لمونځ کوی او پرهغه سجده لګوی.

تشریح: له دې حدیث شریف نه دا معلومیږی چې کوم شئ ، د لمونځ کوونکی او د ځمکې ترمنځ حائل وی پرهغه باندی لمونځ کول جائز دی. نورکه هغه د نباتاتو څخه وی لکه جامې ، وړی اوداسی نور ... په حدیث کې که څه هم حصیر یعنی پوزی ذکرراغلی دی. لکن علماء د ځینو نورو دلائلو په آساس د پوزی څخه علاوه پرجامه اونورو داسی شیانو لمونځ جائز بللی دی. په دیې شرط چې پاک وی او نجاست نه وی پري لګیدلی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۳۹ ج۲)

د نامسلمان په لاس جوړ شوي فرش باندی لمونځ

سوال : ـ: آیا هغه صفونه (فرشونه) چې د هندو یا بل نامسلمان په لاس جوړشوی وی پریمنځل یې پکاردی ، کنه ؟ ځکه چې هغوی زیاتره وخت ناپاکي اوبه باندی اچوی ولی چې هغوی په کوم لوښي کې اوبه ړدی اوبیا دافرش ورباندی پریمنځی ، په هغه کې اکثرا سپي هم اوبه څښي ، مطلب داچې هغوی احتیاط نه کوی ؟

جواب :که په یقین سره دامعلومه وی چې په ناپاکو اوبو جوړشوی او یابل ناپاکي ورباندی لګیدلی وی ، نوبیائې پریولل ضروری دی ، که شبه پکښې وی ، بیا احتیاط ښه ده چې پریمنځله شی ، او ځینی وخت په ځینو ځایونو کې عام یقین او ګمان داسی وی ، چې د ناپاکی احتمال نه وی ، نوبیاضروری نه ده چې پریمنځلی شی ، لمونځ ورباندی صحیح دی.
(امدادالاحکام ص۳۹۹ ج۱ فتاوی دارالعلوم ص۱۳۴ ج۲)

مسئله : په زندان کې د یو بندي په لاس جوړشوی جای نماز باندی لمونځ صحیح دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۳۸ ج۲، درمختار ص۳۶۳ ج۱)

سوال : که په مسجد کې ایرکنډیشن نصب شوی وی ، او د ایرکنډیشن لپاره ضروری داده چې دروازی به تړلی شوی وی ، په داسی حال کې چې په مسجد کې څو کله ناکله خلک زیات شی او د باندی ودریږی نو د دې لپاره بیا باید دروازې خلاصی وی ، نودلته حکم څه دی. ؟

جواب : که دروازې بندی وی ، لیکن د باندی خلکو ته د امام د انتقالاتو(تکبیرونو) پته لګیږی نو اقتداء درست ده ، همدارنګه که دروازې د ښیښو څخه جوړی شوی وی ، نو بیاهم اقتداء صحیح ده ، په دی چې د امام د تکبیر آواز مقتدیان اوریدلای شی. (آپ کی مسائل ص۲۲۸ ج۲)

د جماعة د صحت لپاره شرطونه

مسئله : مقتدی ته پکارده چې د خپل نیت د تړلو په ترځ کې په امام پسی د اقتداء نیت هم وکړی ، یعنی په زړه کې دا اراده وکړی چې زه په دی امام پسی د فلانی وخت لمونځ اداکوم.

مسئله : د امام او مقتدی د مکان (ځای) یو والی ضروری دی ، هغه که حقیقتا وی ، که حکما ، حقیقتا لکه په یوه مسجد یا یوه کورکې دریدل ، حکما لکه داسی چې امام د سیند په یوه غاړه وی او مقتدی پربله غاړه ، خوپه دی منځ کې پرپل باندی نورصفونه وی چې د امام او دغه مقتدی پوری رسیدلی وی ، نو د ده اقتداء او لمونځ صحیح دی او دی ته حکما د مکان یووالی ویل کیږی ، حقیقتا که څه هم سره متحد نه دی ځای ئي.

مسئله : که چیری د امام او مقتدی ترمنځ دومره فاصله خالي پاتې وی چې دوه صفه پکې راتلای شی ، او څوک هم پکښې نه وی ، نو دا اقتداء او لمونځ صحت نلری ، د دې خیال ساتل ضرور پکار دی ، داسې نه چې څوک چیری اساني او سهولت وینی ، هلته نیت تړی ، نو چې کله اقتداء درست نه وی . لمونځ هم نه صحیح کیږی . (رفعت قاسمی نترہ)

مسئله : د مقتدي او امام لمونځ به سره بیل نه وی ، مثلا امام د ماپښین لمونځ کوی او مقتدی د مازیګر اقتداء وکړی ، یا امام د پرون ماپښین قضائی راګرځوی او مقتدی د نن ماپښین خپل لمونځ ادا کوی او یا داسې بل صورت . مګر که دواړه د یوه بل تیر وخت قضائي راګرځوی بیا درست ده . مطلب دا چې په لمانځه کې به ئې مغایرت نه وی . (مراقی الفلاح ، شامی)

مسئله : که امام فرض لمونځ کوی او مقتدی د نفل نیت پسې وتړی (ځکه چې مقتدی فرض مخکې اداء کړی وی) نو اقتداء صحیح ده . ځکه چې دا لمونځونه سره مغایر نه دی . (نفل له هر فرض لمانځه سره کیدلای شی) (په سهار او مازیګر کې به شرکت نه کوی) .

مسئله : د امام لمونځ به صحیح وی ، که چیری د امام لمونځ له څه وجې څخه فاسد شی ، نو د ټولو مقتدیانو لمونځ فاسد ګرځی ، نو که دغه فساد د لمانځه ترختمیدلو مخکې معلوم شی او که وروسته .

مسئله : که چیری د امام لمونځ د څه وجې څخه فاسد شوی وی ، او خلکو ته دا معلومه نشی چې لمونځ فاسد دی ، نو پر امام صاحب دا ضروردی چې خلک به خبروی ترخپله وسه پورې ، ترڅو هغوی خپل لمونځونه راوګرځوی که په هره وسیله ئې خبرولای شی . د مخامخ

وینا په ذریعه یا دبل چاپه واسطه او یاد خط او یاتلیفون یا بله ذریعې سره ، حتی الوسع به کوښښ کوي . دا په هغه صورت کې چې مقتدیان چیری لیری تللی وی . (درمختار)

مسئله : که چیری د امام او مقتدی مسلک (مذهب) یو نه وی ، مثلاً امام شافعی ، یا مالکي مسلکه وی او مقتدی حنفی وی نو په دې صورت کې دا کافی ده چې د امام لمونځ د هغه د خپل مذهب سره موافق صحت ولری . د مقتدی له مذهب سره موافق که صحیح وی که نه وی . په هر حال اقتداء بلاکراهت صحیح ده مګر که د امام لمونځ د خپل مذهب له نظره صحت ونلری ، یعنی دا چې د ده په مذهب کې دا د ده لمونځ فاسد وباطل شی ، نو بیا د مقتدی لمونځ هم نه صحیح کیږی ، که څه هم د مقتدی د مذهب موافق د ده په لمانځه کې کومه خرابی رانشی .

او دا حکم په دې کې هم ده چې د غیر مقلدینو ترشا لمونځ کول څنګه دی ؟ یعنی د مقلد لمونځ په غیر مقلد پسې بلاکراهت صحیح دی . هغه که د مقتدی د مذهب خیال وساتی ، که یې ونه ساتی . (علم الفقه ص۵۸ ج۲، کتاب الفقه ص۶۶۱ تر۶۸۲ ج۱)

مسئله : مقتدی به له امام څخه وړاندی نه دریږی ، که مخکې شی نو اقتداء صحت نلری . د مقتدی مخکې دریدل هغه وخت معلومیږی چې د مقتدی د پښو پوندی د امام تر پوندو مخکې نه وی . نوره پښه یا ګوتی که یې د غټوالي په وجه تیری وی څه باک نلری . اقتداء درسته ده . مطلب دا چې پوندی به یې د امام له پوندو څخه وروسته وی . -- (درمختار)

مسئله : مقتدی ته ضروری ده چې د امام له انتقالی حرکاتو څخه به خبریږی ، مثلاً له رکوع څخه سجدې ته او یا داسې نورو... څخه په خپله به مستقیماً امام وینی ، آواز به یې اوری او یا به د بل مکبر په واسطه یې تکبیر اوری او یا بل کوم څنګلوری مقتدی ته په نظر کولو سره معلومات ورته کیږی ، په هر صورت دا ضروری ده. که چیري مقتدی ته د امام له حرکاتو هیڅ معلومات نه کیږی ، نه یې آواز اوری ، نو اقتداء قطعاً صحی نه ده. (درمختار)

مسئله : مقتدی ته دا هم ضروری ده چې د امام له حالت نه به خبر وی چې مقیم دی که مسافر ؟ که له لمانځه نه مخکې ورته معلومه شی او که له لمانځه ن[illegible] [illegible] ستـه څرګنده شی. (درمختار)

مسئله : مقتد[illegible] [illegible] کې شرکت کوی پرته له قرائت نه. که امام سره یو[illegible] یې [illegible] دوی که وروسته وی ، که مخکې. په دی شرط چې د هغه رکن تراخیره پوری امام له ده سره شریک پاتې شی.

دلومړی صورت مثال: له امام سره به یوځای رکوع ، سجده وغیره کوی.

د دوهم صورت مثال: امام چې رکوع پوره کړی او راپورته شی ، له هغه وروسته مقتدی ورپسی راپورته شی.

د دریم صورت مثال: له امام څخه مخکې رکوع ته ولاړ شی خو په رکوع کې دومره وځنډیږی چې د امام رکوع ورسره مکمله شی. (ردالمحتار)

که چیری په یو رکن کې له امام سره شرکت ونشی مثلاً امام رکوع وکړی او مقتدی یې ونکړی یا امام دوی سجده پوره کړی ، مقتدی یوه سجده وکړی یا مقتدی په یو رکن کې مخته سی او له مخه ورځینی راپورته سی ، مثلاً مقتدی تر امام مخکې رکوع ته ولاړ شی بیا د امام د رکوع تر پوره کیدلو مخکې راپورته شی. په دی دواړو صورتونو کې اقتداء صحت لری.

مسئله: مقتدی به له امام سره برابر یا کم وی ورځینی زیات به نه وی. مثلاً

۱- هغه څوک چې قیام کولای شی اقتداء یې په هغه چا پسی درست ده چې له قیام څخه عاجز وی.

۲- هغه څوک چې تیمم یې وهلی وی ، په هغه پسی د اودس لرونکې اقتداء صحیح ده ځکه چې د تیمم ، اوداسه او غسل حکم د طهارت (پاکی) په برخه کې یو ډول دی. یو له بل څخه زیات نه دی.

۳- په مسح کوونکې پسی د پرینمځونکې اقتداء درست ده. هغه که پر موزه یې کړی وی ، که پر زخم پتی باندی. ځکه چې دا هم یعنی مسح او پریولل دواړه یوه درجه او مرتبه لری په طهارت کې یو پر بل فوقیت نلری.

۴- د معذور اقتداء په معذور پسی صحیح ده ، په دی شرط چې دواړه په یوه عذر مبتلا وی.

۵- د أمی (نالوستی) اقتداء په بل أمی پسی درست ده. په دی شرط چې په دوي کې بل کوم قاری یا تعلیم لرونکې نه وی.

۶- د ښځی یا نابالغ کس اقتداء په بالغ سړی پسی صحیح ده.

۷- د ښځی اقتداء په ښځه یا مخنث (نرښځی) پسی سمه ده.

۸ - د نابالغې ښځې یا نابالغ نارینه اقتداء په نابالغ سړي پسې صحی ده.
۹ - د نفل کوونکي اقتداء په هغه چا پسې درست ده چې واجب لمونځ کوي.
۱۰ - د نفل کوونکي اقتداء په نفل کوونکي پسې صحت لري.
حاصل دا شو چې کله مقتدی تر امام کښته او یا ورسره برابر وي نو اقتداء یې ورپسې صحی ده. (علم الفقه ص۸۷ ج ۲)

مسئله : د امام یوه یا بل جانب ته د ډېرو مقتدیانو دریدل مکروه تنزیهی دی. (فتاوی محمودیه ص۲۲۵ ج۲)

مسئله : که چیری له امام سره صرف یو سړی او یا باشعوره هلک وي؛ نو مستحب دا ده چې د امام په ښي اړخ کې لږ شاته ودریږي، برابر ورسره دریدل مکروه دي او دغه راز په کیڼ اړخ کې ئي دریدل او یا شاته یوازې دریدل مکروه دي. او که چیری دوه تنه وي نو بیا مستحب دا ده چې دواړه د امام شاته ودریږي.
همدارنګه د یوه سړي او یوه هلک په صورت کې هم همداسې کول پکار دي. او که چیری یو نارینه او یوه ښځه وي نو نارینه دې د امام ښي اړخ ته لږ شاته ودریږي او ښځه دې د هغه شاته پسې ودریږي. همدا مسئله د هلک هم ده. که چیری دلته نارینه، هلک، مخنث، ښځه وي نو دې مخکې سړي ودریږي بیا دې په هغه پسې هلک، بیا دې مخنث او له هغه وروسته دې ښځې ودریږي. (کتاب الفقه ۶۹۱ ج۱)

مسئله : که یو مقتدي وي، هغه کیڼ اړخ ته او یا شاته ودریږي لمونځ صحي دی مګر خلاف سنت په وجه د اسائت مرتکب ګرځي.
(فتاوی رحیمیه ص۲۲۵ ج۲، عینی شرح کنز ص۳۹ ج۱)

مسئله : امام ته پکار ده چې د صف په مخکې په داسې ځای کې ودریږي چې هغه د صف مینځ وي نه دا چې یوه یا بل طرف ته، چې دا طریقه د سنت خلاف دی. او کوم خلک چې په جماعة کې افضل وي، هغه باید په اول صف کې او د امام پسې نژدې ودریږي. د دې لپاره چې امام ته د حدث او یا بل ضرورت د ورپیښیدو په صورت کې د امامت ورتیا ولري.

مسئله : لمړی صف پردویم، دویم پردریم او داسې نور هریو مخې ته پرورروسته أفضلیت لري.

مسئله : له امام سره که یو مقتدي وي، هم جماعة کیږي او د جماعة پوره ثواب ورکول کیږي. (فتاوی دار العلوم ص۳۷ ج۳ بحواله درمختار ص۵۱۸ ج۱)

مسئله : که بالغ مقتدیان نه وي، نو ماشومانو ته هم جماعة ورکولای شي، او د جماعة کامل أجر او ثواب لري. (فتاوی دار العلوم ص۴۲ ج۳ بحواله الاشباه ص۲۸۰)

مسئله : که چیري یو سړی په داسې وخت کې راشي چې امام پر رکوع وي، او په وروستي یا بل صف کې ځای خالي وي، نو ده ته پکار ده چې هغه خالي ځای ته ځان ورسوي نیت دې وتړي او تکبیر تحریمه دې ووایي، ترهغه پوري چې صف ته نه وي رسیدلی دبا ندی وي؛ تکبیر به نه وایي، که څه هم رکعت ځیني تیریږي. (کتاب الفقه ص۶۹۲ ج۱)

مسئله : که د لمانځه د شروع پرمهال یو مقتدي وي او هغه د امام په ښي اړخ کې ودریږي له دې وروسته نور مقتدیان راشي؛ نو لمړي مقتدي ته پکار ده چې راشاته شي ترڅو په ټولو برابر یو صف جوړ کړي، که هغه خپله را شاته نشي نو دا نور مقتدیان دې په لږ حرکت

سره هغه راشاته کړي ، که بیاهم راشاته نشي ، په ناپوهۍ سره ئې
یا بل څنګ ته دریدلی وی ، نو بیا امام ته پکار ده چې مخکې شي ،
ترڅو خلک له هغه مقتدی سره برابر ودریږي او صف جوړ کړي.
همدارنګه که د مقتدی د راشاته کیدلو زمینه نه وی ، نو په دغه
صورت کې به هم امام مخته کیږي.

مسئله : که مقتدی ښځه وی او یا نابالغه نجلۍ ، نو هغوی ته پکار ده
چې د امام پسی له شا ودریږي ، که یوه وي او که ډیرې. (یعنې
پرڅنګ به نه ودریږي)

مسئله : که چیرې په جماعة کې بیلابیل خلک وی ، څه نارینه وی ،
څوک ښځې ، څوک مخنث او څوک نابالغ وی. نو امام ته پکار ده چې
په همدې ترتیب د هغوی صفونه برابر کړي و لمړی د نارینه وو صف ،
بیا د نابالغ هلکانو ، بیا د مخنثو ، بیا د نابالغ مخنثو ، بیا د
بالغو ښځو ، او بیا د نابالغو نجونو.

مسئله : امام ته پکارده چې د صفونو په برابر ولو کې پوره اهتمام
وکړي یعنې چې خلک سره شا و مخ ته نه وی ، اوږې او پونډۍ سره
برابرې وی ، په منځ کې د هریوه خالی ځای پاتی نه وی ، یو بل سره
ډیر نژدې ودریږي. مګر د مخنثانو (نرښځیانو) په صف کې به داسې
نه وی چې یوله بل سره ډیر نژدې اوښتی وی ، بلکې داسې به وی چې
د دوو په منځ یو بل کس هم ځائیدلای شي. داځکه چې په هر مخنث
کې د نراوښځي دواړو احتمال وی نو داسې چې ډیر نژدې یوله بل
سره ودریږي ، نو لمونځ ئې فاسدیږي.

مسئله : تنهاد یوه سړي شاته دریدل مکروه دی ، نو په داسې وخت
کې که اول صف پوره شي ، یوازې یو سړی پاتې شي ، هغه به له اول
صف نه یو سړی راشاته کړي او دویم صف به په ګډه سره بنا کړي ، (په
داسې حال کې په اول صف کې ځای وی) په دوهم صف کې دریدل
مکروه دی ، مګر داچې هغه خالی ځای ډک شي.

مسئله : که چیرې جماعة یوازې د ښځو وی ، یعنې امام هم ښځه وی
، نو امام به د مقتدیانو په منځ کې دریږي د نارینه وو د جماعة
غوندې به مخکې نه دریږي. که یو مقتدی وی او که زیات وی ، امام
به ئې په منځ کې وی. (اوصحیح خبره داده چې صرف د ښځو جماعة
مکروه نه ، بلکې جائزدی.)

مسئله : که ټول جماعة یوازې د مخنثو وی ، نو امام به ئې
ترمقتدیانو مخکې دریږي په منځ کې به ئې نه وی ، او نه ورسره
برابر دریږي ، که څه هم یو مقتدي وی ، که امام له مقتدیانو سره
برابرودریږي نو لمونځ فاسدیږي ، چې وجه ئې لږ مخکې تیره شوه.

مسئله : نارینه ته د ښځو امامت کول هغه وخت مکروه تحریمی ده
چیرې چې نه بل نارینه وی او نه کومه محرمه ښځه ، لکه د ده مور ،
خور ، ښځه او یاداسې بله... مګر که چیرې یو نارینه موجود وو او یا
محرمه ښځه وه نو بیا مکروه نه بلکې صحت لري: (درمختاروغیره)

مسئله : که چیرې یو سړی تنها د سهار ، ماښام یا ماخستن فرض
لمونځ په ټیټ (خفیه) آواز سره وایه ، په دې وخت کې بل سړی
ورپسې اقتداء وکړه نو پر ده باندې واجب ده ، چې په لوړ آواز سره به
قرائت وایي ، که ئې سورة فاتحه او بل سورة په خفیه آواز سره ویلی

وو ، نو دوهم ځل به ئې بيا په لوړ آواز وايي ، ځکه چې په دغو دريو
وختونو کې په جهر قرائت کول واجب دی ، ليکن د سورة فاتحې د
تکرار له امله سجده سهو ورباندې لازمه ګرځي. (درمختار، علم الفقه ص۹۲ تر
۹۵ ج ۲، فتاوى رحيميه ص۴۵ ج ۳)

د اقامت پر وخت به مقتدي کله درېږي ؟

مسئله : د «قدقامت الصلوة» پر وخت امام او مقتدي دواړو ته په
لمانځه شروع کول مستحب او له آدابو څخه ده. ليکن دا چې دغه
اقامت کوونکی (مؤذن) له امام سره لمونځ نشي پيل کولای ؛ نو ځکه
ښه دا ده چې کله اقامت ختم شي ټول دې لمونځ شروع کړي چې دی
ته اصح ويل شوي دي. همدا راز د صفونو د برابرولو چې ډېر تاکيد
راغلی او په نه رعايت کولو يې ډېر وعيدونه دي ، د هغوی په نظر
کې نيولو سره بايد چې د اقامت د شروع سره سم خلک د صف په
برابرېدلو پيل وکړي ، نه دا چې د «حی علی الفلاح» څخه وروسته
ولاړ شي ، ځکه چې هغه وخت بيا صفونه نشي برابرېدلای صفونه
همغسې کاږه واږه پاتې کېږي په داسې حال کې چې په احاديثو کې
يې پر سمېدلو ډېر زيات تاکيدات راغلي دي.

په يو حديث کې راځي چې : صفونه سيده کړئ ، خپلې اوږې سره
سره برابرې کړئ او په خپل منځ کې جوخت ودرېږئ ، په مابين کې
خالي ځای مه پرېږدئ. (الحديث- مشکوة ص۹۹ ج ۱)

خلاصه دا چې د «حی علی الفلاح» څخه وروسته ولاړېدل له آدابو
څخه دي ، مګر په پرېښودلو کې يې هيڅ کراهت نشته ولې چې د
صفونو د برابرولو د هر تېنګار شويدی. پر نه رعايت باندې يې د هر

وعيدونه ذکر شويدي. نو له همدې امله له کراهت څخه او له هغو
وعيدونو څخه د خلاصون په خاطر ، پکار دا ده چې د اقامت له پيل
سره سم بايد جماعة ته خلک ودرېږي او دا افضل دي. ځکه چې له
صحابه کرامو رضی الله تعالی عنه څخه هم په دغه مهال درېدل ثابت
دي. نو بيا ولې دی ته مکروه ويل کېدای شي.

(مصنف عبدالرزاق ص۵۰۷ ج ۱، فتح الباری ص۹۹ ج ۲)

په بحر الرائق (ص۳۰۴ ج۱) کې د «حی علی الفلاح» پر وخت د
ولاړېدلو علت دا بيان شوی چې په - حی علی الفلاح - کې حکم دا
دی چې (راشئ کاميابۍ) ته نو ځکه دا افضل ده چې د - حی علی
الفلاح - پر مهال خلک ودرېږي.

له دې نه معلومېږي چې پر حی- علی الفلاح - باندې ولاړېدل
مستحب دي. مطلب يې دا دی چې له دې امر وروسته کښيناستل
خلاف أدب دي. دا نه چې تر دې مخکې ولاړېدل بې ادبي ده. ولې
چې مخکې ولاړېدل بيا نور هم افضل ګڼل کېدای شي. يعنې مقصد
دا شو چې په ولاړې کې تر هغه پورې چې - حی علی الفلاح - ويل
کېږي تاخير کول څه باک نلري. په همدې اساس علامه طحطاوی رح
له دې وروسته فرمايي که د اقامت له شروع سره سم سړی ودرېږي نو
په دې کې هيڅ حرج نشته.

(طحطاوی علی الدر المختار ص۲۲۱ ج۱، فتاوى رحيميه ص۳۲۲ ج۲، ص۳۱۷ ج۴، امداد الفتاوى ص۱۸۵ ج۱)

مسئله : دا ضروري نه ده چې امام به خپلې مصلی ته راځي ، هغه
وخت به د اقامت تکبيرات شروع کېږي ، بلکې امام چې په جومات

کې هرچیرې موجود وي تکبیر ویل درست دي. امام چې تکبیر
واوري پخپله مصلي ته راځي. (فتاوی دارالعلوم ص۱۱۲ ج۲)

مسئله: که چیرې د امام آواز ترټولو خلکو پورې نه رسیږي نو بیا
مؤذن چې اقامت یې کړې وي او یا هم بل څوک کولای شي ، تکبیر له
امام سره په لوړآواز ووایي ترڅو یې نور خلک واوري ، په دې شرط
چې دغه مکبر د تکبیر تحریمه پرمهال دا نیت هم کړی وي چې تکبیر
به په لوړ آواز وایي ترڅو یې خلک واوري او د لمانځه نیت به یې هم
کړی وي او که یې د لمانځه نیت نه وي کړی صرف د تکبیر لوړولو
نیت یې کړی وي ، نو د ده لمونځ هم باطل دی او د هغو خلکو هم چې
د ده په تکبیر انتقالات کوي. خو په دې شرط چې که لمونځ کوونکو
ته دا معلومه وه چې مکبر د لمانځه نیت نه دی کړی. (کتاب الفقه ص۴۰۲ ج۱)

هغه صورتونه چې اقتداء پکښې صحي نه ده

دلته به لاندې هغه صورتونه بیان شي چې تر امام مقتدي زیات وي
او اقتداء په دې صورت کې صحت ونلري:

۱- د بالغ اقتداء (که نارینه وي او که ښځه) په نابالغ پسې درست نه
ده.

۲- د روغ سړي اقتداء په لیوني ، مست ، بې هوښه او بې عقل پسې.

۳- د مخنث اقتداء په مخنث پسې. (کیدای شي څوک چې امام دی
، ښځه وي او څوک چې مقتدي دی ؛ نر وي. ځکه چې په مخنث کې
دواړه احتماله وي.)

۴- د هغې ښځې چې د خپل حیض موده ورته معلومه نه وي ؛ په
همدغسې ښځې پسې صحیح نه ده. (دا ځکه چې کیدای شي ، د هغه

امام د حیض همدا شپې وي او ورپسې د مقتدي د طهارت شپې وي ،
لکه څنګه چې د بالعکس امکان لزي.)

۵- د مخنث اقتداء په ښځه پسې ، په دې خیال چې کیدای شي
مخنث وي.

۶- د جوړ ، پاک سړي اقتداء په ناپاک ناروغ پسې ، مثلا په هغه
چاپسې چې د سلسل البول او یا دا ډول بله ناروغي لرونکې وي.

۷- د یو عذرلرونکي اقتداء په دوه عذره والا پسې.

۸- د قاري اقتداء په نالوستي پسې.

۹- دنالوستي اقتداء په نالوستي پسي ، په دي شرط چي هلته کوم
قاري هم موجود وي درسته نه ده.

۱۰- د نالوستي (امي) اقتداء په ګونګي پسې ، ځکه چې اُمي که څه
هم بالفعل قرائت نشي لوستلای ، قادرخو دی پرلوستلو ، ولې په
ګونګي کې خو دا احتمال له سره نشته.

۱۱- د هغه سړي چې بدن ئي پټ وي په جامه ؛ اقتداء ئي په هغه
چاپسې چې لڅ وي ، صحیح نه دی.

۱۲- رکوع او سجده کوونکي اقتداء په هغه چاپسې چې دادواړه
نشي کولای که چیرې یو سړی رکوع کولای شي خو یوازې سجده
نشي کولای ؛ په هغه پسې بیاهم اقتداء درست نه ده.

۱۳- د فرض لمونځ کوونکي اقتداء په نفل کوونکي پسې.

۱۴- د نذر د لمونځ کوونکي اقتداء په نفل کوونکي پسې صحت
نلري ، ځکه چې د نذر لمونځ واجب وي.

۱۵-د نذر د لمونځ کوونکي اقتداء په هغه چاپسې چې د قسم
لمونځ اداء کوي. صحيح نه ده. ځکه چې د نذر لمونځ اداء کول واجب
دی. او د قسم اخيستونکي اختيار لري، که لمونځ اداء کوي له قسم
څخه ځان خلاصوي، او که په فديه ورکولو سره د قسم کفاره اداء
کوي.

۱۶- هغه څوک چې په لمانځه کې پوره واضح حروف نشي اداء
کولای يانو د بل پرځای اداء کوي مثلاد (ث) پرځای (س) وايي او
يا داسې نور... حروف سره رداو بدل وايي، په داسې سړي پسې د هغه
چا اقتداء صحيح نه ده چې حروف ښه سم اداء کولای شي. (مګر که په
ټول قرائت کې يو يا نيم حرف سم اداء نشي نو بيا هم اقتداء صحت
لري.)

۱۷-امام به د چا مقتدي نه وي (د امامت کولو په وخت کې) ځکه چې
يو سړی چې هم امام وي، هم مقتدي، دا نشي کيدلای. (يعنی که يو
څوک په بل چا پسې مقتدي وي، بيا بل سړی په هغه مقتدي پسې
اقتداء پيل کړي، صحت نلري.) (علم الفقه ص۸۷ تر۸۹ پوری ج ۲)

مسئله : د نارينه اقتداء په ښځينه او نابالغ پسې نه صحيح کيږي.

مسئله : د نابالغ ماشوم پسې، فرض، تراويح، وتر، نفل او بل هيڅ
ډول لمونځ صحيح نه دی. (هدايه ص۷۸ ج۱، شرح وقايه ص ۸۷، کبيری ص ۵۱۶، کتاب الفقه ص۴۵۲)

مسئله : که چيری يو مقتدي د «الله» لفظ له امام سره اداء کړي
او «اکبر» ترامام وړاندې ختم کړي، يا مقتدي امام د رکوع په حالت
کې پيدا کړي، نيت پسې وتړي، لفظ الله د قيام په حالت کې ووايي
، او اکبر په رکوع کې ووايي، نو په دې دواړو صورتونو کې اقتداء

درست نه ده، لکه څرنګه چې د هغه سړي اقتداء صحت نلري چې د
«الله» لفظ له امام سره ووايي او «اکبر» ترامام مخکې ختم کړي.
(درمختار ص۲۷ ج۱ کتاب الصلوة)

(په اول صورت کې د نه صحت وجه داده چې ترڅو پورې امام پوره
جمله اداء کړي نه وي د لمانځه شروع کوونکي نه ګڼل کيږي. او
مقتدي خو مخکې له دې چې امام په لمانځه پوره شروع وکړي، ده
د «اکبر» ټکی پوره کړی، چې دا درست نه ده.) او په دوهم صورت
کې د نه صحت علت دادی، چې مقتدي تحريمه (الله اکبر) د قيام په
حالت کې نه ده ويلې چې يو ضروري شرط دی، بلکې صرف «الله» ئې
ويلې، او اکبر ئې په رکوع کې اداء کړی، او داچې هغه د اقتداء په
نيت داخل شوی وو، لهذا په دې دواړو صورتو کې تنها هم شروع
کوونکی نه ګڼل کيږي، (رفعت)

مسئله : که چا له نيت پرته لمونځ پيل کړ، بيا ورته ياد شوه چې نيت
ئې نه وو کړی او يا ئې غلط نيت کړی، مثلاد ماپښين پرځای ئې د
مازديګر نيت تړلی وو. نو اوس د نيت وخت تير شوی، د لمانځه له
شروع کيدلو وروسته نيت څه اعتبار نلري، له سره به نيت تړي او
تکبير تحريمه به وايي بيا به لمونځ پيل کړي. (فتاوی رحيميه ص۲۰۲ ج۴، شامی ص۵۸۷ ج۱)

له امام څخه مخکې د رکن اداء کول

مسئله : که چيرې يو مقتدي کوم رکن د خپل امام تر اداينې له مخه
اداء کړي، مثلا مقتدي ترامام مخکې رکوع ته ولاړ شي، ترڅو چې
امام ورځي دې بيرته راپورته سي، يعنی مقتدي نه د هغه رکوع له
امام سره اداء کړه او نه ئې ترهغه وروسته اداء کړه، له امام سره ئې يو

ځای سلام وګرځاوه نو په دی صورت کې د مقتدی لمونځ ونه شو.
(درمختار ص۵۷۶ج۱)

مسئله : آمام لاتراوسه په اوله سجده کې ده ، مقتدی بیا دواړه سجدی پوره کړی ، نو دده دغه دوهمه سجده اعتبار نلری ، بله سجده راګرځول ورباندی واجب ده ، کنه نو لمونځ ئي فاسد دی. (درمختار ص۶۶۲ج۱)

معذور سړی پخپل کور کې په امام پسی اقتداء کولای شی ؟

پوښتنه : زه یو معذورویم د جمعی د لمانځه لپاره مسجد ته نشم تللی ، جومات می کورته ډیرنژدی دی ، د جماعة لمونځ پوره اوریدلای شم ، نو آیا زه کولای شم چې له کوره په امام پسی اقتداء وکړم ؟

جواب :ـ : د اقتداء لپاره صرف داشرط نه دی چې د امام آوازبه اوریدل کیږی. بلکه دا هم ضروري ده چې صفونه به ترهغه ځایه پوری رسیږی چیری چې دی ولاړ وی ؛ په منځ کې به کوم حائل نه وی ، که چیری ئي په منځ کې نهر ، یا سړک یادیوال وی ، نود مقتدی اقتداء نه صحيّ کیږی ، نوله همدي کبله ستااقتداء په امام پسی چې هغه په جومات کې وی ، صحت نلری. خوداچې ته مسجد ته نشی تللی دعذر له امله ، نو خپل د ماپښین لمونځ په کورکې اداء کړه.
(آپ کی مسائل ص۲۶۳ج۲)

که چیری ترکوره اویا تر هغه ځایه پوری چې ته لمونځ کوی ، صفونه دروسیږی په منځ کې موکومه خلا پاتی نشی ، نو په دی صورت کې دا اقتداء صحي ده ، --. محمد رفعت)

ایا له تلویزون نه اقتداء کیدای شی ؟

سوال : کله ناکله پرتلویزون باندی مستقیما د حرم شریف څخه جماعة ښکاره کوی ، نو که سړی تلویزون نهام کښیږدی آواز ئې لوړ شی ، اقتداء پسی صحي ده کنه ؟ لمونځ کیدلای شی ؟

جواب : داکومه طریقه چې تا ذکر کړه په دې توګه نه اقتداء صحیح ده او نه ستا لمونځ اداء کیږی. (آپ کی مسائل ص۲۶۳ج۳)

مسئله : جماعة دمسجد په دننه کې کیږی او پردروباندي پردې ځړیږي (یعنی د دووستنو ترمنځ) تردې د باندی دخلکو جماعة صحت لری. (فتاوی دارالعلوم ص۳۳۸ج۱، بحواله ردالمحتار ص۵۴۸ج۱)

(یعنی د پردې ترشا لمونځ صحیح دی په داسی حال کې چې دننه ځای نه وي ، ـ محمدرفعت)

مسئله : که امام پرمصلی باندی وی او مقتدی پرفرش ولاړ وی ، صحت لری

مسئله : که امام پرچوکۍ باندی او مقتدیان پرفرش وی ، نو که چوکۍ د یو لویشتې په اندازه لوړه وی نو مکروه ده او که تردې کمه وی ، بیا صحیح ده. (فتاوی دارالعلوم ص۳۴۳ج۳بحواله ردالمحتار ص۶۰۴ج۱)

مسئله : که نورخلک د لمر په ګرمۍ کې پرلمانځه ولاړوی اویوتن له ګرمۍ څخه د ځان ساتلو په غرض سایی ته ودریږی ، لمونځ ئي درست دی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۶۱ج۳)

مګرداسی کارکول نامناسب دی ، ځکه په دې سره به هرومرو دی له صفونو څخه لرې بیلیږی ، چې دا ښه عمل نه دی ، ولی د ګرمۍ لپاره

هم باید نوري لارې چارې ولټولي شي، ترڅو لمونځ کوونکو ته
تکلیف نه وي. (محمد رفعت)

مسئله: که ئي په زړه کې مازیګر وي او ترخوله ئي ماپښین ووزي،
نو په دي کې څه حرج نشته، لمونځ وشو.
(فتاوی رحیمیه ص۲۰۲ ج۴ بحواله ردالمحتار ص۳۷۵ ج۱)

په لمانځه کې د امام پیروي په څه وخت کې ضروري ده؟

مسئله: په لمانځه کې د امام پوره متابعت کول د مقتدي لپاره د
امامت له شرائطو څخه دي. د احنافو په نزد له امام څخه د مقتدي
پیروی، ۳ قسمه لري. یو داچې د مقتدي عمل به د امام له عمل سره
بلکل متصل وي، (یعنی کوم وخت چې امام نیت وتړي، مقتدي به
هم سمدستي نیت ورسره تړي) د امام له رکوع سره به سمدستي
رکوع کوي او چې هغه سلام ګرځوي، نو دی به هم سلام ورسره
ګرځوي، که کله داسې پیښه سي چې مقتدي له امام نه مخکې رکوع
ته ولاړ شي، ترهغو پوري وځنډیږي، ترڅو امام هم رکوع ته ورشي.
رکوع ورسره پوره کړي دواړه راپورته شي، نو دا صورت هم د امام په
پیروي کې حساب دی.

دوېیم داچې مقتدي د امام له عمل څخه ورسته عمل پیل کړي، په دې
توګه چې په هر رکن باندې شروع اول د امام وي، خوچې هغه لا پوره
شوی نه وي په پاتې حصه کې مقتدي ورسره پوره شرکت وکړي.

دریم داچې مقتدي د امام پیروي کوي خو په تاخیر او ځنډ سره،
دارنګه چې کله امام یو عمل انجام کړي نو مخکې له دې چې امام په

بل رکن پیل کړي وي مقتدي هم هغه عمل انجام کړي، په دې ټولو
صورتونو کې دا تسلیمیږي چې مقتدي د امام پیروي کړې ده.

مطلب داچې امام رکوع وکړه، او ورسره ورسره مقتدي هم رکوع
پوره کړه. یائي له هغه نه وروسته وکړه چې له امام سره په رکوع کې
شامل شوی و.

او یا داچې له رکوع څخه د امام د پورته کیدلو نه بعد وي، لیکن
مخکې له دې چې امام سجدې ته د ټیټید و میلان وکړي، نو مقتدي
د امام پیروي وکړه، په دغو دریو صورتونو کې په هریوه کې
متابعت ترسره شو. (کتاب الفقه ص۶۶۸ ج۱)

په فرضی اعمالو کې پیروي کول

مسئله: په لمانځه کې چې کوم شیان فرض دي، په هغوی کې د امام
پیروی کول فرض دی، او چې کوم واجب دي په هغوی کې متابعت
کول واجب دی، او کوم چې سنت دي په هغوی کې متابعت سنت دی
مثلا اوس که په رکوع کې د امام پیروی پریښودله شی، په دې
توګه چې له امام سره رکوع ته ولاړ شي، خو ترامام مخکې راپورته
شي، نو په دې رکوع او د راتلونکې رکعت په رکوع کې هم همداسی
شمولیت وکړي، نو لمونځ باطل شو، ځکه چې په فرض عمل کې ئي
متابعت ونکړ چې فرض و، دارازترامام وړاندې ئي رکوع او سجده
وکړه نو دغه رکعت چې د اړول عمل یکې وشو، رایګان (بیکاره)
ولاړي، فرض اداء نشو.

د دوېیم رکعت افعال لومړي ته، د دریم رکعت افعال دوېیم ته، د
څلورم دا دریم ته منتقل کیږي او د ده پرذمه یو رکعت پاتی کیږي چې

د امام له سلام گرځولو نه وروسته ئي ورباندې اعاده واجب ده. که ئي
داسې ونکړل (يعنې وروسته ئي دغه يو رکعت اداء نکړ ، نو لمونځ
باطل گرځي)
همدارازکه ئي په قنوت (د وترو دوعا) کې د امام متابعت ونکړ، نو
گناه ئي وکړه ، ځکه چې واجب ئي ترک کړ ، او که د رکوع په تسبيح
کې ئې متابعت ونکړ ، نو سنت ئي ترک کړ. (کتاب الفقه ص۶۶۹ ج۱)

مسئله : په اوله ناسته کې که چيرې امام د مقتدي د تشهد
(التحيات) پوره ويلو نه مخکې ولاړشي ، نو مقتدي به خپل تشهد
پوره ولولي او بيا به ولاړشي ، او د وترو په قنوت کې که چيرې امام د
مقتدي د قنوت ختميدلو نه وړاندې رکوع ته ولاړشي ، نو متابعت به
ئي کوي ، د دې دواړو صورتو ترمنځ فرق دادې چې دعاء قنوت چې
څومره اندازه وويلې شي واجب پرې اداء کيږي مگر تشهد پوره ويل
واجب دی. (فتاوی دار العلوم ص۳۷۰ ج۳، شامی ص۸۶ ج۱)

مسئله : په اخيره ناسته کې چې کله امام سلام وگرځوي ، مقتدي به
هم سلام گرځوي ، البته که کوم مقتدي تشهد پوره ويلی نه وي ، نو
هغه دې پوره کړي بيا دې سلام وگرځوي. (فتاوی دار العلوم ص۳۶۸ ج۳)

په کومو ځايونو کې چې امام پيروي بايد ونشي

مسئله : څلور خبري داسې دي چې په هغوي کې متابعت لازمي نه دی
۱- دا چې امام عمداً يوه سجده زياته وکړي نو په هغه کې به متابعت
نه کيږي.

۲- د اخترونو په لمانځه کې که چيرې امام تکبيرونه له شپږو نه
زيات ووايي ، کوم چې له صحابه کرامو څخه مروي وي نه دي ،
متابعت ئي نه کيږي.
۳- که امام د جنازې په لمانځه کې تکبيرونه زيات کړي ، متابعت به
ئې نه کيږي.
۴- څلورم کله چې امام د فرضو له مکمل کولو او اخيره ناستې له
پوره کولو نه وروسته په هر بل رکعت ته ولاړشي دغه مهال دې هم د
امام پيروي نه کيږي. که امام بيا هم داسې وکړي او هغه زيات رکعت
پسې پوره کړي سجده وکړي ، نو مقتدي دې پرخپل سر سلام
وگرځوي له لمانځه څخه دې جدا سی ، او که چيرې بيا امام سجده
ونکړي بيرته اخيري ناستې ته راوگرځي او بيا سلام وگرځوي ، نو
مقتدي ته هم پکار ده چې دلته ځيني جدا نشي ، له امام سره يو ځای
سلام وگرځوي ، مگر که امام له اخيري قعدې (ناستې) پرته سيده ،
بل فاضل (زيات) رکعت ته او چت شواو سجده ئي هم وکړه نو د ټولو
لمونځ باطل شو. دا لاندېنې نه خبرې داسې دي چې که چيرې امام
هغه پرېږدي ، نو مقتدي ته پکار ده چې په هغه کې د امام پيروي
ونکړي (يعنې پرې يې نږدي. چې هغه نه (۹) خبرې دا دي:
په تکبير تحريمه کې دواړه لاسونه پورته کول ، ثناء (سبحانک اللهم)
ويل ، د رکوع لپاره تکبير ويل ، د سجدې تکبير ويل ، په رکوع او
سجده کې تسبيح ويل ، سمع الله لمن حمده » ويل ، التحيات ويل ،
السلام عليکم ورحمة الله ويل ، په عيد الاضحی کې تکبيرات
التشريق ويل ، دا نه ۹ امور هغه شيان دي ، چې که امام ئې کله

پریږدي ، نو مقتدي ته پکار ده چې د امام پیروي ونکړي ، بلکې اداء
بې کړي ، پخپل سر. (کتاب الفقه ص۶۷۱ج۱)
همدارنګه څونوري خبرې داسې شته چې که امام هغه پریږدي ، نو
مقتدي ته ئې هم پرېښودل پکار دي ، هغه پنځه خبرې دا دي: د
اختر تکبیرونه ، لمړی ناسته ، سجده تلاوت ، سجده سهو او دعاء
قنوت. دا په هغه صورت کې که چیرې د رکوع د تیریدلو احتمال وی
که دا اندیښنه نه وی نو بیا قنوت لوستل پکار دی. وړاندې ویل
شوي چې په امام پسې قرآن ویل مکروه تحریمي دی. له همدې وجې
په دې کې د هغه پیروي جواز نلري

مسئله : که مقتدي تشهد (التحیات) پوره کړی وی ، نو په سلام کې
به د امام پیروي کوی.

مسئله : په سلام ګرځولو کې د امام د متابعت تر ټولو بهترینه طریقه
داده چې مقتدی له امام سره جوخت یو ځای سلام ونرځوی ، نه
وړاندې وی ، نه وروسته.

مسئله : که چاتر امام وروسته سلام وګرځاوه ، نو ګویا أفضله طریقه
ئې پرېښودله. مګر که چا تکبیر تحریمه له امام نه وړاندې ووایه ، نو
لمونځ ئې صحیح نه دی ، او که ئې بلکل جوخت ورسره ووایه: بیاهم
درست نه دی ، او که ئې ورسته په تأخیر او ځنډ سره ووایه نو بیائې د
تکبیر تحریمه د ویلو افضل وخت فوت او نظرانداز کړ. (کتاب الفقه ص۶۷۱ج۱)

مسئله : ځینی خلک داسې عادت لري چې د سلام ګرځولو په وخت
کې غاړه ښه کږه کړي او بدن ټول ورسره وګرځوی ، چې دا یوه بې
بنیاده خبره ده ، هیڅ اصل نلري. (اغلاط العوام ص۶۳)

د لمانځه په مخکې تیریدل

د لمونځ کوونکي په وړاندې تیریدل حرام دی. که څه هم لمونځ
کوونکی له څه عذره پرته ستره هم درولې نه وی په مخکې،
همدارنګه لمونځ کوونکی ته هم دا حرام دی چې د خپل لمانځه په
وجه د خلکو د تیریدو راتیریدو په لاره کې ځنډ جوړ کړی ، په دې
توګه چې په داسې یو ځای کې ودریږي چې په مخکې ئې د خلکو
ګڼه ګونه زیاته وی او دی خپلې مخې ته څه ستره هم ونه دروی ، په
داسې صورت کې که څوک د هغه په مخکې تیرشي نو ګناه ئې پرده
باندې په دې وجه ده چې په داسې نامناسب ځای کې پرلمانځه
دریدلی دی. او که په همداسې ځای کې بیاهم دی ودریږي خو څوک
یې ترمخ تیرنشي نو څه ګناه نشته باندی ، د سترې نه ښودل ګناه نه ده
.ځکه چې ستره پخپله یو واجب امر نه دی.

که چیرې لمونځ کوونکی د تیریدونکي سرې لپاره ځنډ وی ،
او تیریدونکي ته هم دا زمینه برابره وی چې له بلې لارې تیرشی ،
خو له دې سره سره بیاهم د لمانځه ترمخ تیرشي نو دواړه ګناهکار دي
او د دې برعکس بیا پریوه ګناه نشته ، هغه دا چې لمونځ کوونکی د
چا لپاره د تیریدلو ځنډ نه وی او تیریدونکي ته هم بله هیڅ لاره د
تیریدلو نه وی نو بیا تیریدل صحیح دی او ګناه نشته پریوه باندی.
او که په دوی دواړو کې د یوه طرفه غلطي وشوه ، نو بیا ګناه پرهغه
شخص ده. پردا بل نه ده. (کتاب الفقه ص۴۳۰ج۱، درمختار ص۵۸۱ج۱، نظام الفتاوی ص۷۵ج۱)

«ستره» هغه شی ته ویل کیږي چې یو لمونځ کوونکی ئې د لمانځه
پرمهال مخې ته ږدی هغه که د لکړي وی ، یا کومه ستن وی ، یا دیوال

او یا بل داسې شئ وی ، د دې سترې له دریدلو نه مطلب او مقصد دا وی چې د هغې په وسیله د سجدې ځای بېل شي ، او څوک که وغواړی د لمونځ کوونکي په مخکې تیر شي ، نو ګنهکار به نه وی .

د سترې دریدلو اړتیا هغه وخت او په هغه ځای کې رامنځ ته کیږی چیری چې کوم محفوظ او بند ځای نه وی ، پریو خالي میدان څوک پرلمانځه ودریږی ، که په مسجد یا بل داسې ځای کې نه وی ، پریو خالي میدان څوک پرلمانځه ودریږی ، که په مسجد یا بل داسې ځای کې وی ، نو بیا یې هیڅ ضرورت نه وی د سترې اوږدوالی به له یو لاس څخه کم نه وی ، او پنډوالی به یې لږترلږه د یوې ګوتې برابر وی ، د جماعة د لمانځه پروخت د امام ستره د ټولو مقتدیانو لپاره کافي ګڼله کیږی ، یعنی که چیری د امام په وړاندی ستره وی ، نو د مقتدیانو په مخکې تیریدل هیڅ باک نلری ، که څه هم د دوی په مخکې شئ نه وی ، مګر د سترې ترشا تیریدل صحیح نه دی ، خو که په جماعة کې د ګډون لپاره کوم سړی راشی په لومړي صف کې خالي ځای ووینی ، نو هغه ته جائز ده چې د دویم صف ترمخ تیر شي او خالي ځای ته ځان ورسوی ، په جماعة کې شریک شي ، په دې صورت کې په د دویم صف پرغاړه کیدلای شي ، چې ولې ئي په لمړی صف کې خالي ځای پریښوده ، لمړی به یې هغه صف پوره کاوه

(مظاهر حق ص۶۲۵ج۱، هدایه ص۸۹ج۱، شرح نقایه ص۹۶ج۱، کبیری ص۳۶۸، علم الفقه ص۹۳ج۲، کتاب الفقه ص۴۲۷ج۱)

مسئله : ستره درول سنت دی . (هدایه ص۸۹ج۱)

مسئله : د سترې پرځای که په مخکې څادر ، سایوان ، مصلی او یادی ته ورته بل شئ دلمونځ کوونکي په وړاندی وی ، نو هغه کافی ده ، داضروري نه ده چې لکړه به وی . (فتاوی دارالعلوم ص۳۲ج۲، ردالمحتار ص۵۹۵ج۱)

مسئله : دلمونځ کوونکې په مخکې تیریدل ګناه ده ، مګر لمونځ نه فاسدوی ، او که څوک په ناپامی او غلطی سره تیرسی ، نو معذور بلل کیږی .

مسئله : که څوک په لویه میدانی او یا لوی مسجد کې لمونځ کوی ، نو ترمنځ ئي دوه درې صفه وړاندی د تیریدلو ګنجایش سته ، او په کوچنیو مسجدونو کې خو قطعا د لمونځ کوونکې ترمخ د تیریدلو اجازه نشته . (آپ کی مسائل ص۲۹۴ج۳)

مسئله : د لمونځ کوونکې ترمخ تیریدونکې سړی ته که دامعلومه شی چې دلمانځه ترمخ تیریدل څومره عظیمه ګناه ده ، نو په کلونو کلونو به پرځای ودریږی خو د تیریدلو جرأت به ونکړی.

(فتاوی رحیمیه ج۲ بحواله مشکوة ص۷۴ج۱)

د لمونځ کوونکي په وړاندی د تیریدلو اندازه

مسئله : چیری چې د لمونځ کوونکې نظر رسیږی ، یعنی نظر ئې د سجدې پرځای لګیږی ؛ ترهغه ځایه پوری به مخ ته نه تیریږی ، بیا که چیری یو سړی د باندی پرفرش لمونځ کوی ، نو د دننې په درجه کې مخې ته تیریدلای شی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۰۱ج۲)

مسئله : په غټ مسجد او ځنګل کې خو د لمونځ کوونکې څخه په دومره فاصله کې تیریدل جائز دی چې سترګې د سجدې پرځای

ولګیږي ، له دې وروسته چې ترکومه ځایه پورې دا ته په نظرځه نه
ورځي . (امدادالاحکام ص۲۶۲ج۱)

مسئله : که چیرې دوه لمونځ کوونکي وروسته شاته لمونځ کوي ،
دمخکې تن لمړی فارغ شو ، نو د ی اوس ښي ، یاچپ اړخ ته تللای
شي ، دا جائز دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۴۸ج۴)

مسئله : د بیت الحرام طواف کوونکي ته رواده چې د لمونځ
کوونکي ترمخ تیرشي ، همدا راز دکعبې شریفې دننه او د مقام
ابراهیم شاته د لمونځ کوونکي په مخکې تیریدل جائز دی. او داهم
جوازلري چې د تیریدونکي او لمونځ کوونکي ترمنځ ستره نه وي.
(کتاب الفقه ص۴۳۱ج۱)

(داځکه چې دلته مجبوري ده ، محمدرفعت قاسمي غفرله)

د لمانځه فرائض

دلته به د لمانځه فرائض ، واجبات ، سنن ، مستحبات ، مفسدات ،
او مکروهات په لیکلې بڼه ذکرکړو ، ترڅو دا ثرګنده شي چې
دلمانځه د اداء کولو دا پورتنې طریقه کې کوم شئ فرض دی او کوم
واجب ، کوم سنت او کوم مستحب دی ، او د کوم یوه په نه رعایت
کولوسره لمونځ ته نقصان رسیږي ، د لمانځه فرائض ۶ شپږ دي چې
په دې شپږو کې پنځه د لمانځه ارکان دي ، یعنې لمونځ له هغوی
څخه جوړ دی اودوی د لمانځه اجزاء دي ، اوشپږم یعنې لمونځ په
خپل فعل سره پای ته رسول ، رکن نه دی .

۱ – قیام (دریدل) دومره څنډ کول فرض دی چې په هغه کې فرض
قرائت وویلای شي. د دریدلو اندازه فقهاؤو په دې ډول بیان کړې ،

چې که لاس وغزول شي نو د ځنګانه ترسترګیو پورې نه رسیږي.
(مراقی الفلاح)

قیام تنها په فرائض او واجب لمونځونو کې فرض ده ، له دې پرته په
نوروکې فرض نه ده.

مسئله : کوم سړی چې د قیام توان نلري ، پرهغه باندې فرض نه ده.

۲ – قرائت: یعنې په لمانځه کې د قرآنکریم لوستل ، د قرآنکریم دیوه
آیة لوستل فرض دی ، که غټ وی ، که ووړ ، مګر شرط دا دی چې لږ
ترلږه له دوو لفظونو څخه به جوړ وی ، لکه «ثم نظر» او که چیرې یو
لفظ وی لکه: «مدهامتان» یایو حرف وی لکه: (ص، ق ، وغیره...)
یادوه حرفه وی لکه : حم ، و غیره یاڅو حروف وی لکه : الم ، حم ،
عسق ، او داسې نور... نو په دې ټولو صورتونو کې د داسې یوه آیة
له ویلو نه فرض نه اداء کیږي. (مراقی الفلاح، درمختار)

مسئله : په فرض لمونځو کې یوازې په دوو رکعتونو کې قرائت
فرض دی ، دا هم تخصیص نلري چې په اولو دوو رکعتونو کې به وی
او که په وروستیو کې او یا په منځنیو دوو کې ، لکه د ماښام په
لمانځه کې که څوک په اول او دریم رکعت کې قرائت ووایې په دویم
کې نه ، یایې په دویم کې ووایې په لمړی کې یې نه ووایې. نو په
هرصورت فرض اداء کیږي. (کنزالدقائق، درمختار ، مراقی الفلاح)

مسئله : دوتراو نفل لمونځونو په ټولو رکعتونو کې قرائت فرض دی

مسئله : په امام پسې شاته مقتدی ته د قرائت ویل ضرورت نشته ،
مګر مسبوق ته څوک چې یو رکعت یازیات ځینې تیرشوی وی ، په

هغو تیرو شویو رکعتونو کې چونکه امام نشته نو ځکه ده ته د قرائت ضرورت شته.

۳ – رکوع په هر رکعت کې یو ځل رکوع کول فرض دی ، د رکوع اندازه فقهاؤو داسې بیان کړیده چې دومره اندازه سړی ټیټ شي چې دواړه لاسونه ئې ترځنګانه سترګیو پورې ښه ورسیږي او صرف دا ټیټیدل فرض دی ، دا نه چې ترڅه ځنډه پورې دغسې ټیټ پاتې کیدل فرض دی.

مسئله : که یو سړی د بوډاتوب او کمزورۍ له امله پرملا کړوپ (کږ) وی ، همیشه داسې ښکاری لکه د رکوع په حالت کې ، نو هغه ته په رکوع کې صرف سر ټیټیدل پکاردی. (مراقی الفلاح)

۴ – سجده ، په هر رکعت کې دوی سجدې کول فرض دي ، یوه سجده په قرآنکریم او بله سجده په احادیث او اجماع سره ثابته ده.

مسئله : په سجده کې دیوې پښې ګوتی ، یو ګونډه (د ځنګانه سترګې) او تندی پرځمکه لګول سجده بلل کیږی ، که کوم چاته څه عذر او تکلیف وی ، تندی نشی لګولی ، نو هغه ته یوازی د پوزې اینښودل کافی دی. (که ئې دهغه هم وس درلودی)

۵ – أخیره ناسته: هغه ناسته چې دلمانځه په اخیرکې د دواړو سجدو نه وروسته کیږی تردومره وخته پورې انتظارکول چې التحیات تراخیره پورې وویلای شي ، له دې نه زیات کښیناستل فرض نه دی.
(درمختار ،مراقی الفلاح)

۶ – لمونځ په خپل فعل باندې پای ته رسول ، یعنی د ارکانو ترختمیدلو وروسته یو داسې عمل ترسره شي چې د لمانځه سره منافي

وی ، مثلا ، السلام علیکم وواییی یا له قبلې څخه مخ واړوی. یا بل کوم داسې فعل انجام کړی. (علم الفقه ص۶۱ ج۲، هدایه ص۹۶ ج۱، شرح نقایه ص۶۸، کبیری ص۲۷۵، کتاب الفقه ص۳۲۰ ج۱)

د لمانځه د فرائضو خلاصه

فرائض: ۱ – قیام ۲ – قرائت ۳ – رکوع ۴ – سجده ۵ – اخیره ناسته ۶ – لمونځ په خپل فعل پای ته رسول د واجب قرائت اندازه.

مسئله : د نفل او وتر لمانځه په هر رکعت کې او د فرض لمانځه په لومړیو دوو رکعتونو کې د سورة فاتحې ترڅنګ یو بل سورة لوستل واجب دی ، چې ترټولو وړوکی سورة وی لکه سورة کوثر یاد هغه برابر د قرآنکریم آیتونه ، مثلا ۳ کوچنی کوچنی آیتونه یا یو لوی آیة په لوستلو سره امر واجب آداء کیږی ، کوچنی ایات مثلا : « ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ۲۲ ثُمَّ أَدبَرَ وَاستَكبَرَ» په دې کې لس الفاظ دي ، او مشدد حروف چې په دوو شمیرکې نو دیرش حروف کیږی ، او له اوږده آیة څخه په هر رکعت کې دومره اندازه د قرآنکریم ولوستله شی نو واجب اداء کیږی. لهذا که له آیة الکرسی څخه صرف دومره وویل شی ، مثلا : «الله لا اله الا هو الحی القیوم لا تأخذه سنة ولا نوم »—

(کتاب الفقه ص۳۸۰ ج۱، صغیری ص۱۵۰، فتاوی رحیمیه ص۳۱۰ ج۴، شامی ص۴۲۷ ج۱)

د لمانځه واجبات

۱ – تکبیر تحریمه خاص د الله اکبر په لفظ سره ویل ، که چیری د دې له هم معنی لفظ څخه آداء شی ، مثلا «الله اعظم » او یا داسې بل لفظ. نو واجب اداء نشول.

۲- له تکبیر تحریمه وروسته دومره اندازه دریدل چې سورة فاتحه او ورسره بل کوم سورة ولوستلای شي. (درمختار، شامی)

۳- سورة فاتحه د فرض لمونځو په دوو رکعتونو کې او د نورو لمونځونو په ټولو رکعتونو کې یو ځل ویل.

۴- له سورة فاتحې نه وروسته د یو بل سورة لوستل، د فرض لمونځو په دوو رکعتونو کې او د نورو ټولو لمونځونو په ټولو رکعتونو کې، او دا سورة به لږترلږه ۳ آیة وي، که پوره سورة وي او که د یو سورة جزء وي.

۵- لومړی سورة فاتحه لوستل، او بیا سورة لوستل، که چیری یو څوک تر سورة فاتحه وړاندې بل سورة ولولي او وروسته فاتحه ووایي، نو واجب نه اداء کیږي.

۶- د فرض لمانځه په دوو لمړیو رکعتونو کې قرائت کوي، که چیرې په دویم، دریم او یا دریم څلورم کې وویل شي، خو په اول او دویم کې ونه شي نو واجب ادا نه شول که څه هم فرض اداء شول. (درمختار، مراقی الفلاح)

۷- له رکوع نه وروسته پورته سیده دریدل، چې فقهاء کرام دغې ولاړې ته قومه وایي.

۸- په سجدو کې دواړه لاسونه، ځنګونه، دواړې پښې او پوزه پرزمکه اینښودل. (مراقی الفلاح)

۹- له لمړی سجدې نه ورسته فورا دویمه سجده کول، مخکې له دې چې بل رکن یا بل عمل پیل کړي، مثلا که یو سړی یوه سجده وکړي، بیا پرته له دې چې دویمه سجده وکړي؛ ولاړشي، نو واجب

ئې اداء نشول، ځکه چې د دویمې سجدې تر اداء کولو وړاندې ولاړ شو قیامې ته. (شامی)

۱۰- په رکوع او سجدو کې دومره ځنډیدل چې لږترلږه یو ځل «سبحان ربی العظیم» یا «سبحان ربی الاعلی» وویلای شي. (طحاوی، مراقی الفلاح وغیره)

۱۱- د دواړو سجدو ترمنځ په ناستې کې لږ ځنډ کول، چې فقها ورته جلسه وایي.

۱۲- په قومه او جلسه کې دومره ځنډیدل چې یو ځل «سبحان ربی الاعلی» یا د هغې په اندازه بله داسې کلمه وویله شي. (مراقی الفلاح)

۱۳- اوله ناسته یعنې په دویم رکعت کې له دواړو سجدو ورسته کښیناستل، که چیرې لمونځ څلور رکعتي وو.

۱۴- په اوله ناسته کې دومره اندازه کښیناستل چې «التحیات» په کې وویل شي.

۱۵- په دواړو ناستو کې یو ځل «التحیات» لوستل، که بیخي ونه ویل شي او یا تر یو ځل زیات ولوستل شي نو واجب ترک سول.

۱۶- په لمانځه کې له خپله ځانه داسې فعل نه کول چې د فرضو یا واجبو د تاخیر سبب وګرځي. (درمختار شامی وغیره) مثلا: د سورة فاتحې له لوستلو نه وروسته تر دیره پورې چپ پاتې کیدل، چې دا د دوهم سورة د تأخیر سبب کیږي. ۲- دوې رکوع کول، چې دا د دوهمې رکوع د سجدې د ځنډ (تاخیر) سبب کیږي ۳- درې سجدې کول، چې دا دریمه سجده د قیامې او قعدې د تاخیر سبب کیږي. ۴- په اول رکعت یا دریم رکعت په اخیر کې زیات کښیناستل، چې دا

ناستی د دوهم یا څلورم رکعت د قیام د تاخیر سبب کیږي. (شامي)
۵-په دویم رکعت کې له «التحیات» نه وروسته تردېره کښیناستل دومره اندازه چې په هغه وخت کې یورکن لکه رکوع اوداسې بل اداء کیدای شي. (علم الفقه ص۶۳ج۲، درمختار ص۹ج۱)
۱۷-په وترلمانځه کې دوعاء قنوت لوستل، که څه هم هره دوعاوی.
۱۸-د اخترونو په لمانځه کې له خپلو معمولي تکبیرونو څخه علاوه ۶شپږ زیات تکبیرونه ویل.
۱۹د اخترونو په دویم رکعت کې رکوع ته د تللو پروخت تکبیر ویل.
۲۰-امام ته په زوره قرائت لوستل، د سهارپه دواړو رکعتونو کې، د ماښام او ماختن په لمړیو دوو رکعتونو کې، هغه که قضاء وی، که اداء، او د جمعې او اخترونو او تراویحو په لمونځونو کې او د روژې د میاشتې په وترلمانځه کې.
منفرد (تنها لمونځ کوونکی) ته اختیار ده چې په لوړآواز ئې وایی، که په ټیټ آواز خود لوړ آواز لپاره اندازه فقهاوو داسې بیان کړی چې کوم دوهم تن ئې واوریدلای شي، او د سوکه آواز ښودنه ئې داسې کړی چې پخپله ئې واوریدلای شي، نه بل څوک.
۲۱ــ دامام لپاره دماپښین، مازیګرپه ټولو رکعتونوکې اودماښام ماخوستن په آخوې دوه رکعتونوکې ورو(سوکه)قرأت ویل (قاضی خان)
۲۲-کوم نوافل چې په ورځ کې اداء کیږي؛ په هغوی کې په وروآواز سره قرائت کول، او چې په شپه کې اداء کیږي، په هغوی کې اختیار لري. (مراقی الفلاح)

۲۳-منفرد (یوازی لمونځ کوونکی) که چیری د سهار، ماښام، ماخستن قضاء په ورځ کې اداء کوی، نو په هغوی کې به هم قرائت په ټیټ آواز کوی، او که په شپه دغه قضائی اداء کوی، نو اختیار او خوښه ئې ده په زوره ئې وایې که ورو (سوکه)
۲۴-که چیری کوم سړي په ماښام او ماخستن لمانځه کې په لمړیو رکعتونو کې د فاتحې ورسته دویم سورة هیر کړی، نو هغه دی بیا په دریم، څلورم رکعت کې له سورة فاتحې وروسته بل سورة ورضم کړی، او په لوړ آواز به په دې رکعتونو کې هم قرائت لولی، دا واجب دی.
۲۵-لمونځ د «السلام علیکم» په لفظ سره ختمول، نه په بل لفظ سره.
۲۶-دوه ځله «السلام علیکم» ویل. (علم الفقه ص۶۲ج۲، هدایه ص۷۳ج۱، شرح نقایه ص۷۰ج۱، کبیری ص۲۹۸، کتاب الفقه ص۳۸ج۱، بحر ص۳۰۲ج۱)
مسئله : د واجب په پریښودلو سره لمونځ ناقص کیږي.
مسئله : د واجب منکر فاسق وی، او د فرض منکر کافر.
مسئله : واجب که کوم یو پاتې شي نو په سجده سهوه تلافي کیدای شي چې له سلام ګرځولو وروسته د سهوی سجده اداء کړی.
مسئله : که په قصدي توګه څوک واجب پریږدی نو د لمانځه اعاده او راګرځول وربانذی واجب دی.
مسئله : د واجب ترک (پریښودل) مکروه تحریمی ده، او د مکروه تحریمی په ارتکاب سره انسان فاسق او ګناه کار ګرځی.
مسئله : کوم لمونځ چې له مکروه تحریمی سره اداء کړای شي، نو د هغه اعاده راګرځول لازم دی. (نماز مسنون ص۳۰۲، کتاب الفقه ص۳۷۹ج۱)

د سنت تعریف (پيژندنه) او حکم ئي

سنت هغه عمل ته ویل کیږي چې مکلف انسان ئي په ترسره کولو سره د اجراو ثواب مستحق کرځي ، خو که پريښودل شی نو څه مواخذه وربانديِ نشته. که یو څوک د لمانځه ټول یا یو څه سنتونه پریږدی ؛ څه مواخذه د الله تعالی له لوری نشته ، مکر دا چې له هغه ثواب او أجر څخه به محروم وی چې په ترسره کولو کې ئي شته.

نو له همدې امله مسلمان ته دا نه ښائي چې سنت داسی یو بی حیثیت شی تصورکړی ، ځکه چې د لمانځه مقصد د الله پاک په دربارکې تقرب حاصلول دی ، چې په نتیجه کې سړی د الله پاک له عذاب څخه نجات موندلای شی او د الله پاک له نعمتونو څخه برخمن کیدلای شی. په داسی صورت کې به هیڅ یو عاقل مسلمان دا مناسب ونه ګڼي چې د لمانځه د سنتونو نه د کوم یوه سنت بی قدری او بی عزتی وکړی ، او هغه پریږدی ، ځکه چې پریښودل ئی د اجراو ثواب څخه د محرومیت سبب کیږی ، چې دا په خپله یو عذاب دی . له نعمت ، اجراو ثواب څخه محرومیت ، خو اوس پوښتنه داده چې د دی علت او لامل څه دی چې شارع علیه السلام په لمانځه کې ځینی شیان لازمی او فرض ګڼلي او ځینی ئی بیا غیرضروری بللی دی ؟ د دې لپاره جواب داده چې الله تعالی پر خپلو بندګانو د آسانۍ پخاطر د ځینو اعمالو په ترسره کولو کې اختیار ورکړی چې په آداء کولو سره ئي پخپله خوښه اجراو ثواب ترلاسه کړی ، نو اوس که څوک هغه پریږدی له ثواب څخه به محروم کرځي ، خو عذاب به هم

وربانډی نه وی ، چې دا پخپل ذات کې د شریعت اسلامی له ښیګڼو څخه یو ه ګڼله کیږی . (کتاب الفقه ص۳۸۳ج۱)

مسئله : د لمانځه د سنتونو پريښودل نه د لمانځه د فساد سبب کرځی او نه سجده سهو لازموی ، بلکې هغه وخت د ګناه سبب کیږی چې په قصدی توګه پريښودل شی ، خو دا هم په دی شرط چې سنت د سستی او کاهلی په وجه پریږدی ، نو ګناه ده ، او که په دی وجه ئی پریږدی چې سنت ته په حقارت او سپکه وګوری نود فتوا له مخی هغه سړی کافر کیږی.

(درمختار ص۱۹ج۱، کتاب الصلاة)

دلمانځه سنتونه

۱ - دتکبیر تحریمه دویلو پرمهال سرنه ټیټول. (مراق الفلاح)

۲ - دتکبیرتحریمي تر ویلو وړاندي دواړه لاسونه پورته کول ، نارینه به ئي ترغوږو پورته کوي او ښځینه به ئي تر اوږو پورې ، خو د عذر په صورت کي نارینه هم د ښځینه په څیر اوږو پوري پورته کولا ی شي

۳ - دتکبیرتحریمه په وخت کي د پورته سویو لاسونو او رغوي او ګوتي قبلي ته سیده کوي. (درمختار وغیره)

۴ - دلاس پورته کیدلو په وخت کي به ګوتي نه ډیري پرانیستي او نه ډیري جوختي نیسي.

۵ - دتکبیرتحریمه ترویلو وروسته فورا لاسونه بندول ، نارینه به یي له نامه څخه لاندي او ښځي به یي پر سینه ږدي.

۶ - دنارینه وو لپاره لاسونه داسي بندول سنت دی چه ښی لاس به پر چپ لاس کښیږدي او د ښي لاس بټه او ګمچه ګوته به د چپ لاس

پر مړوند راتاو کړي. او ښځو لپاره دا ډول ضروري او مسنون نه ده ، هغوي به صرف ښي لاس پر چپ لاس ایږدي.

٧ - له لاسونو بندولو نه وروسته سمدستي «سبحانک اللهم» ترپایه لوستل.

٨ - امام او منفرد به له «سبحانک اللهم» وروسته «اعوذبالله من الشیطن الرجیم» وایي.

همدارنګه مسبوق به د خپلو هغو رکعتونو چه د امام له سلام ګرځولو وروسته ئي پوره کوي په لمړي کي «أعوذبالله» وایي. په دي شرط که دغه رکعتونه د قرائت وو.

٩ - د هر رکعت په پیل کي تر «الحمدلله» وړاندي «بسم الله» ویل.

١٠ - امام او منفرد ته د «سورة فاتحه» له ختمیدلو سره آمین په کراره ویل. که چیري قرائت په جهر (لوړ اواز) سره و. نو ټول مقتدیان به په کراره «آمین» وایي.

١١ - آمین په سوکه اواز سره ویل.

١٢ - د قیام په حالت کي د دواړو پښو ترمنځ د څلورو ګوتو په اندازه فاصله پرېښودل.

١٣ - د سهار او ماپښین فرض لمونځونو کي له «سورة فاتحی» وروسته د طوال مفصل سورتونه ویل ، د مازیګر او ماخستن په وخت کي اوساط مفصل او په ماښام کي قصار مفصل په دې شرط چه د سفر او یا ضرورت حالت نه وي. د سفر او ضرورت په وخت کي چي کوم سورة آسانه وي ویلي سي.

١٤ - د سهار د فرضو په لومړي رکعت کي د دویم په پرتله غټ سورة لوستل پکار دي. (شامي)

١٥ - رکوع ته د تللو پر وخت «الله اکبر» ویل په دي توګه چي تکبیر او رکوع به یو ځاي سره پیل کیږي او رکوع ته په رسیدلو سره به تکبیر ختمیږي.
(منیة ،غنیة وغیره)

١٦ - نارینه به د رکوع په حالت کي په دواړو لاسونو د ځنګانه سترګی کلکي نیسي او ښځي به صرف لاس وړاندي ږدي. (غنیة)

١٧ - نارینه به په رکوع کي ګوتي پرانیستی پر ځنګنو ږدی او ښځی به یی سره نښتی ږدی.

١٨ - د رکوع په حالت کي به پنډۍ سیده ږدي.

١٩ - نارینه به په رکوع کي په ښه ډول ټیټیږی چي اوږي او ملایي سره برابر شي او ښځی به صرف دومره ټیټیږی چي لاسونه یي تر ځنګنو پوري ورسي . (مراقی)

٢٠ - په رکوع کي لږترلږه دري ځله «سبحان ربی العظیم» ویل.

٢١ - په رکوع کي به نارینه دواړه لاسونه له ځنګو څخه بیلوی.

٢٢ - په قومه کي به امام یوازی «سمع الله لمن حمده» ، وایی او مقتدی به صرف ، «ربناولک الحمد» او منفرد به دواړه وایي

٢٣ - سجدې ته د تللو پروخت الله اکبر ویل.

٢٤ - سجدې ته د تګ په وخت کي لومړی ځنګنونه لګول بیا لاسونه ، بیا پوزه او بیا تندی لګول. همدارنګه د بیرته راپورته کیدلو په وخت کي اول پوزه بیا تندی بیا لاسونه او بیا ځنګنونه راپورته کول. (مراقی)

۲۵ - د سجدې په حالت کې د د واړو لاسونو ترمنځ د مخ ایښودل.

(شرح وقايه)

۲۶ - د سجدې په وخت کې به نارینه خپل نس له ورنونو څخه جدا کوي او خپل څنګونه (بازوګان) به له بغلونو څخه لیرې ساتي. همدا راز څنګلې (لیچونه) به له ځمکې پورته کوي، مګر ښځې به د دې بالعکس کار کوي یعنې کیږده به له ورنو سره، څنګلې به له بغلو سره او لیچونه به له ځمکې سره نښلوي.

۲۷ - د سجدې په حال کې به د دواړو لاسونو ګوتې بندې ساتي.

(شرح وقايه وغيره)

۲۸ - د سجدې په حال کې به د پښو ګوتې د قبلې په لوري ګرځوي

(شرح وقايه).

۲۹ - د سجدې په حال کې به دواړه څنګنونه سره نژدې کوي.

۳۰ - په سجده کې به لږه ترلږه درې ځله «سبحان ربی الاعلی» وايي.

۳۱ - له سجدې نه د راپورته کيدلو سره جوخت به تکبير هم وايي.

۳۲ - د دواړو سجدو په مينځ کې به په هغه خاص کيفيت سره کښيني چې له دې حالت سره ښائي او بيان يې مخکې راتلونکی دی.

۳۳ - په اوله او دوهمه دواړه ناستو کې به نارينه دا ډول کښيني چې ښی پښه د ګوتو پر سرو باندې جګه دروي او د ګوتو سرونه به قبلې ته ګرځوي او کينه پښه به پر ځمکه هواره ږدي او پر کښيني به. دواړه لاسونه به پر څنګنو ږدي داسې چې د ګوتو سرونه به يې د څنګانه تر سترګيو پوري رسيدلي وي او ښځې به هم د دې برخلاف داسې کښيني، چې پر چپ ورانه به کښيني. ښی څنګون به پر چپه کښيدي

او چپه پښه به ښی طرف ته وباسي او دواړه لاسونه به پر څنګنو کښيږدي.

۳۴ - په تشهد (التحيات) کې د «لااله» د ويلو پر وخت به د ښي لاس د بټې او د منځ له ګوتې څخه کړۍ جوړه کړي او نوري ګوتې رابندې کړي يعنې لاس به موټ پر څنګانه کښيږدي. يوازې د شهادت ګوته (صبابه ګوته) به غوړيدلې پريږدي او د همدې «لااله» پر الفاظو به ئې پورته کړي او د «الاالله» ويلو پر وخت به يې بيرته راکښته کړي او پاتې نوري ګوتې به همداسې پر خپل حال بندې پريږدي.

۳۵ - د فرض لمانځه د لومړيو دوو رکعتونو نه وروسته په هر رکعت کې سوره فاتحه ويل. (مراقی)

۳۶ - په اخيره ناسته کې له التحيات نه وروسته درود شريف لوستل.

(مراقی الفلاح)

۳۷ - له درود شريف نه وروسته دوعا کول. داسې دعا چې د قرآن او احاديث څخه ثابته وي که چې ږي داسې دعا ولوستله سي چې له قرآن او حديث څخه ئې ثبوت نه وي راغلی بيا هم جائز دی، په دې شرط چې په دعاء کې د داسې شی طلب وی چې د هغه غوښتل له الله پر ته له بل چا څخه ممکن نه وی. (بحرالرائق)

۳۸ - د السلام عيلکم ويلو پر وخت مخ يوی او بلې خوا ته ګرځول.

(مراقی الفلاح).

۳۹ - امام ته پکار ده چې په لوړ آواز سلام وګرځوی.

۴۰ - اول ښي طرف ته سلام ګرځول بيا چپ طرف ته (مراقی)

۴۱ - دويم سلام به د اول په نسبت په ټيټ آواز ګرځوی (مراقی)

۴۲ - امام ته د سلام گرځولو پر وخت د ټولو مقتدیانو نیت کول که
هرڅوک ئي په جماعت کې ورسره گډون ولري، حتی د فرښتو
(کراماکاتبین) نیت به هم کوي. همدارنگه مقتدي به هم هریود
نورو ټولو مقتدیانو نیت کوي.
(مراقی الفلاح. علم الفقه ص۶۸ تر ۷۱ پوری ۲، کتاب الفقه ۲۷۳ تر ۲۸۵ ج۱ نمازمسنون ص ۳۱۰)

د لمانځه مستحبات

۱ - د تکبیر تحریمه د ویلو پر وخت به نارینه خپل لاسونه له لستوني
څادر او یا بل شي څخه را باسي په دې شرط که څه عذر نه و، لکه
یخني او یا بل څه، او ښځو ته مستحب دا دی چې پټ ئې کړي لاس
را نه باسي. (مراقی)

۲ - د ولاړې (قیام) په حالت کې د سجدې ځای ته کتل، په رکوع کې
پښو ته کتل، په سجده کې پوزې ته کتل، په ناسته کې زنگنو ته
کتل، د سلام گرځولو په وخت کې اوږو ته کتل. (درمختار)

۳ - تر خپله وسه پوری، ټوخی او ارمیړې بندول - (درمختار، مراقی الفلاح)

۴ - که چاته ارمیړې ورشي او د قیام په حالت کې وی نو د ښي لاس
چپه طرف دې پرخوله ږدی. او که چیري له قیام پرته په نورو ارکانو
کې وي بیا به هرځای د چپه لاس چپه طرف او لستوني پرخوله ږدي.
(درمختار)

۵ - امام به له «قدقامت الصلاة» څخه وروسته سمدستي تکبیر تحریمه
وایي

۶ - په اوله او اخیره ناسته کې به هغه خاص تشهد وایي چې بیان یې
تیر سو هیڅ کمښت او یا زیاتوالي به نه کوي.

۷ - په قنوت کې هغه خاصه دعا لوستل چې مخکې مو ذکر کړه یعنې:
اللهم انا نستعینک» تر پایه پورې... (شامی، علم الفقه ص ۷۴ نماز مسنون ص ۱۱۳)

مسئله: په هر رکعت کې تر الحمد لله وړاندې او د سورة د ویلو په وخت
کې «بسم الله الرحمن الرحیم» ویل مستحب دي. «شرح نقایه ص۷۲ ج۱، کبیری ص۲۸»
د احنافو په نزد د مندوب، أدب او مستحب معنی یوه ده، یعنې له
دې نه مراد هغه اموردي چې نبی کریم ﷺ کړي، خو همیشه ئې عملي
کړي نه دي. (کتاب الفقه ص۴۲۵ ج۱)

د لمانځه فرائض

لومړی باید په دې وپوهیږو چې فرائض د فریضة جمع ده، او په
شرع کې فرض هر هغه فعل ته ویل کیږي چې پرځای کول (آداء کول)
ئي په دلیل قطعي سره ثابت او لازم شوي وی. هغه فعل که خپله رکن
وي او یا شرط.

کما قال فی البحر الرائق ـ فان الفرض شرعا ما لزم فعله بدلیل قطعی اعم من
ان یکون شرطا أو رکنا ـ (ص۲۹۰ ج۱)

او دوهمه خبره د ځان پوهوني داده چې د لمانځه د فرائضو شمېر د
فقه د کتابونو په عباراتو کې مختلف راغلی، په بحرالرائق او
شامي کې ۷ اووه، په عالمگیری او هدایه کې ۶ شپږ او په کبیری
کې (۸) اته ذکر شوي دی. ولی په ټولو کې معتمده خبره دا ده چې د
لمانځه فرائض (۸) اته دي، چې په هغوی کې شپږ زمونږ د آئمه
کرامو ترمنځ متفق علیها دي. او ۲ دوه مختلف فیهما دي.

کمافی الکبیری اما فرائض الصلوة ای ارکانها التی توجد ماهیتها بموجبها فثمان فرائض؛ ست فرائض علی الوفاق بین آئمتنا و منها ثنتان فریضتان علی الخلاف بینهم. (ص۲۹۲)

متفق علیها شپږ فرائض دادي: ۱ تکبیر تحریمه ۲، قیام ۳ – قرائت ۴ – رکوع ۵ – سجده ۶ – شپږم اخیره ناسته، د تشهد د ویلو په اندازه.

و ایضاً فی الکبیری وهي الفرائض الست المتفق علیها تکبیرات الافتتاح (الی ان قال) والفرائض الباقیه من الست القیام والقراءة و الرکوع والسجو واقعدة الآخیرة مقدار قراءة التشهد (۲۹۲)

یادونه: د تکبیر تحریمه په اړه باید داخبره په یادولرو چې هغه یو متفق علیها فرض دی. خوله دي سره سره زموږ آئمه کرامو ترمنځ پردې کي اختلاف نظر شته چې وایی تکبیر تحریمه شرط الصلوة دی او یارکن الصلوة. نو په دې کي اصح او معتمد قول دا دی چې تکبیر تحریمه رکن صلوة نه، بلکې شرط صلوة دی چې همدا قول د بدائع الصنائع مؤلف محققینو ته او د غایة البیان مؤلف عامه مشائخو ته منسوب کړی دی او همدا اصح قول دی. کمافی بحر الرائق ـــ ثم اختلفوا اهل هی شرط او رکنه ففی الحاوي هی شرط فی اصح الروایتین وجعله فی البدائع قول المحققین من مشائخنا وفی غایة البیان قول عامة المشائخ وهو الأصح. (ص۲۹۱ ج۱)

له همدې وجې ده چې د فرض لمانځه په تحریمه سره نفل کول جائزدی، نه بالعکس (هغه جواز نلري)

کما ایضا فی البحر ـ و ثمرة الاختلاف تظهر فی بناء النفل علی تحریمة الفرض فیجوز عند القائلین بالشرطیة ولا یجوز عند القائلین بالرکنیة (ص۲۹۱ ج۱)

هغه فرائض چې په هغوی کي اختلاف دی

مختلف فیها فرائض دادی: ۱ - «خروج بصنع المصلی» یعنی له لمانځه څخه د وتلو لپاره به مصلی په قصدي توګه داسی عمل ترسره کوی چې له لمانځه سره منافی وی. چې داد اما اعظم رحمه الله په نزد فرض دی، بخلاف امام یوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله، چې هغوی ئي بیا فرض نه ګڼي.

۲- تعدیل الارکان، یعنی د رکنونو په وخت کي اطمنان حاصلول، په دې توګه چې ټول لمونځ رکنا بعد رکن بی له اضرابه په ښه آرامه توګه اداء کړی سی. چې لږترلږه مقدار ئي د یوې تسبیح په اندازه دی، چې د اد امام ابویوسف رحمه الله او آئمه ثلاثة (امام مالک رحمه الله، امام شافعی رحمه الله، امام احمد رحمه الله) په نزد فرض دی، مګر د امام اعظم أبوحنیفه رحمه الله، امام محمد رحمه الله او غیرهما په نزد فرض نه دی.

کمافی الکبیری، اما الخروج من الصلاة لصنعه ای بالفعل الناشی من المصلی ففرض عندابی حنیفة خلافا لهما الخ وتعدیل الارکان و هو الطمانینة وزوال الاضطراب من جمیع الاعضاء و اقله قدر تسبیحة فرض عندابی یوسف و الأئمة الثلاثة ـ (ص۲۵۶)

مطلب داچې که له متفق علیهما فرائضو څخه چیری یو فرض هم قصدا یا سهوا فوت شی نو د لمانځه فرضیت بیاهم پرذمه پاتی او اداء شوی نه دی، او که چیری له مختلف فیها فرائضو خصوصا تعدیل الارکان قصدا پریښودل شی نو لمونځ واجب الاعادة ګرځی، او که سهوا پاتی شی نو سجده سهو لازمیږی. نو له همدې امله په لمانځه

کې ټول ارکان باید په ډیرغور او اهتمام سره اداء شي ترڅودا ډول
نقصان پکښې پیدا نشي چې دا یوه ډېره لویه بدمرغي ده.
(والتفصیل فی کتب الفقه) والله اعلم بالصواب)

د رکعتونو شمېر او د لمانځه طریقه

سهار وخت دوه رکعته لمونځ فرض دی. ماپښین ،مازیګر ماخستن
مهال څلور څلور رکعته. د ماښام وخت ۳ درې رکعته ، د جمعې په
ورځ د ماپښین ۴ رکعتونو پرځای د جمعې ۲ دوه رکعته فرض لمونځ
دی. د اداء کولو طریقه ئې داسې ده چې د لمانځه د ټولو شرائطو په
پرځای کولو سره به ولاړیږي دواړه لاسونه به له لستوڼي ، څادر او یا
بل شي کې چې پټ وي د زاوباسي اوپورته به ئې غوږونو ته یوسي
په دې شکل چې دواړه بټې ګوتې به د غوږوله نرمیو سره برابرې وي
او د لاسونو د ورغوي خوا به قبلې ته وي ګوتې به نه ډېرې پرانیستې
اونه ډیرې بندې وي ، په داسې حال کې به د هغه لمونځ چې ته ئې اداء
کول غواړې نیت وکړي او په ژبه که هم هاغه د زړه اراده څرګنده کړي
بهتره ده او داضروري نه ده چې نیت دې په عربي ژبه وي ، په هره ژبه
چې ته ئې ویلی شې. د نیت له تړلو نه وروسته به الله اکبر» ووایې ، او
دواړه لاسونه به راکښته کړي ترنامه لاندې به ئې ونیسي په دې ډول
چې ښي لاس پر کيڼ برسیره وي ، بټه او کمچې ګوته د چپ لاس
پرمړوند راچاپیره کړه او درې نورې ګوتې همداسې پرمړوند خپرې
پرېږده. او بیا سمدستي دا دوعاء (ثناء) پیل کړه:
"« سبحانک اللهم وبحمدک و تبارک اسمک وتعالی جدک ولا اله غیرک »

که په امام پسې ولاړوی نو بس صرف همدا دوعاء ووایه ، نورچپ
پاتې شه بل څه مه وایه که امام قرائت شروع کړی وی نو بیا یوازې الله
اکبر ووایه ، نوردا دعاء لاهم مه وایه ، خاموش ودریږه. او که چیرې
منفرد وی او یخپله چاته امامت ورکوی نو تر«سبحان» وروسته به
«اعوذبالله ...» او بسم الله .. ووایي ، بیا به سورة فاتحه پیل کړي ، کله
چې دې فاتحه (الحمدلله) پای ته ورسوله بیا به په ورو آواز سره آمین
ووایې. په داسې شکل سره چې د «آمین» الف به ښه کش کړې. «آمین»
له دې وروسته به د قرآنکریم یو سورة ولولې ، د سهار او ماپښین په
لمانځه کې به سورة حجرات یاسورة بروج او د دوي په منځ کې
سورتونه نه چې کوم یو ئې خوښ وي َوایې به ئې ، او د سهار د لمانځه
په اول رکعت کې د دویم په نسبت لږ غټ سورة ویل ښه دی ، په پاتې
نوروختونو کې په دواړو رکعتونو کې تقریباً دواړه سورتونه برابر
ویل پکار دی ، د یو یا دوه آیتونو د زیاتوالی ، کموالي اعتبار نشته
خو باید وویل چې دا په داسې حال کې ده چې سړی د سفر یا بل
ضرورت په حالت کې نه وی.

که په سفر کې وی او یا په حضر کې وی خو بل ضرورت او
عذرورته وی ، بیا ئي خپله خوښه او اختیار دی چې د قرآنکریم هر
سورة هرڅومره اندازه چې ئې خوښه وی ،ووایي . (علم الفقه ص۳۵ ج۲)

مسئله : له فاتحې وروسته او ترسورة وړاندې بسم الله باید په سوکه
آواز وویله شي. (فتاوی رحیمیه ص۱۷۶ ج۱)

مسئله : تر « سبحانک اللهم» (ثناء) وړاندې بسم الله نه ویله کیږي ،
بلکې وروسته ویله کیږي. (آپ کی مسائل ص۲۰۹ ج۳)

مسئله : د مازیګر او ماخستن په لمانځه کې «والسماء و الطارق» او «
لم یکن» او یا د هغوی ترمنځ سورتونو نه یو سورة لوستل پکار دی.
او د ماښام په لمانځه کې له «اذا زلزلت » څخه نیولي تر آخیره پورې
سورتونو نه یو سورة ویل مناسب دی ، (که یاد وي ورته ، که ئې یاد نه
وي ، نو هرځای چې ئې له قرآن کریم څخه زړه غواړي ؛ ودي لولي ــ
رفعت قاسمی).

د سورة له لوستلو نه ورسته به د - الله اکبر- په ویلو سره رکوع ته
ولاړشي ، په رکوع کې به دواړه لاسونه پرځنګنو کښیږدی ، ګوتې به
ئې غوړیدلی او د ځنګانه سترګی به ئې کلکې نیولی وی ، سراو
ملا به ئې سره برابر وی. پښی به ئې سیده وی ، کږی وږی به نه وی ؛
لږترلږه دري ځله به «سبحان ربی العظیم» ووایی. بیا به له رکوع
راپورته شی ، سیده به ودریږی ، امام به صرف «سمع الله لمن حمده»
ووایی او مقتدی به یوازی «ربنالک الحمد» او منفرد به دواړه ووایی
، له دی نه وروسته به په داسی حال کې سجدی ته ولاړشي چې د واړه
لاسونه به پرزنګنو کښیږدی او تکبیر به ووایی ، سجده او تکبیر به
یو ځای سره پیل کړی ، سجدی ته په رسید وسره به سمدستی
تکبیر ختم کړی . (علم الفقه ص۳۵ ج۲، کتاب الفقه ص۲۱۳ ج۱، فتاوی رحیمیه ص۲۰۲ ج۴)

د سجدې کولو طریقه: په سجده کې به لومړی ځنګنونه پرځمکه
کیږدی ، بیا به لاسونه ، بیا به پوزه او بیا به تندی ؛ خو د راپورته
کیدلو په وخت کې به د دې برعکس عمل وکړی ، او مخ به د دواړو
لاسونو په منځ کې کیږدی ، په داسی شکل چې د لاسونو ګوتی به ئې
بندی قبلې ته سیده وی او د دواړو پښو ګوتی به ئې پرشا وو جګی

درولي وی ، او د ګوتو مخ به ئې قبلې ته وی ، نس به ئې له ځنګنو
څخه جدا وی ، ګیډه به ئې له ځمکې دومره اندازه لوړه وی چې ترمنځ
ئې د اوزې د ډیرو وړوکی بچې د تیریدلو امکان وی ، په سجده کې
به لږترلږه ۳ دري ځله «سبحان ربی الاعلی» ووایی بیا به له سجدې
راپورته شی په ښه توګه به کښینی ، په دی توګه چې ښی پښه به ئې
همداسی درولي وی ، او چپه پښه به پرځمکه پریباسی او پرهمغه
چپه پښه به کښینی. او دواړه لاسونه به پرځنګنو داسی کیږدی چې د
ګوتو سرونه ئې د ځنګانه سترګیو ته رسیږي قبلې ته به مخامخ وی ،
نه به ډیرې پرانیستی وی او نه به ډیری بندې ، په دی حالت به څه نه
وایی ، له سجدی څخه د پورته کیدلو په وخت کې به لومړی تندی ،
بیا پوزه ، بیا لاسونه پورته کوی او په اطمنان سره به کښینی ،
وروسته به بله سجده په هغه شکل وکړی لکه اوله چې ئې وکړه. له
دوهمی سجدی وروسته به د تکبیر په ویلو سره فوراً ولاړشي ، په
دغه دوهم رکعت کې به صرف
بسم الله الرحمن الرحیم ووایی ، سورة فاتحه به ووایی او دغه رنګه
به یو بل سورت ورسره ضم کړی ، بیا به د اول رکعت په څیر ، رکوع ،
قومه ، دواړې سجدې پوره کړی ، له دوهمی سجدی نه وروسته به
داسی کښینی لکه د دواړو سجدو ترمنځ چې کښیناستلی وو ، دا
دعاء به ولولی: «التحیات لله و الصلوة و الطیبات السلام علیک ایها النبی
ورحمة الله وبرکاته السلام علینا و علی عبادالله الصالحین اشهدأن لااله الاالله
وأشهدأن محمدا عبده ورسوله » د «لااله» ویلو پروخت به له صبابی
ګوتې نه پرته ټولې ګوتی بندی کړی او د شهادت ګوته به پورته کړی

او د «الا الله» د ویلو پر وخت به ئې بیرته کښته کړي. بیا چې څومره ناست وي ګوتې به هغسې بندې ساتي، خو که د وه رکعته لمونځ وي نو له التحیات وروسته به دا دعاء ووایي؛

«اللهم صل علی محمد وعلی ال محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی ال ابراهیم انک حمید مجید، اللهم بارک علی محمد و علی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید»

او له دې درود نه وروسته به دا دعاء ولولي: «اللهم انی ظلمت نفسی ظلما کثیرا وانه لا یغفر الذنوب الا أنت فاغفرلی مغفرة من عندک وأرحمني انک أنت الغفور الرحیم»

له دې وروسته به لمونځ پای ته ورسوي په دې توګه چې لمړی به ښي طرف ته مخ وګرځوي او «السلام علیکم ورحمة الله» به ووایي، بیا به ئې دغه رنګه چپ طرفته وګرځوي. په دغه حالت کې که د ی امام وي نو په سلام کې دی د «کرام الکاتبین» فرښتو او هغو خلګو چې په جماعت کې ورسره شریک وي؛ نیت وکړي.

(علم الفقه ص۳۶ ج۲، هدایه ص۶۲ ج۱، کبیری ص۳۰۰، شرح نقایه ص۷۲، کتاب الفقه ص۲۱۳ ج۱)

مسئله: که چیری د یو عذر په وجه څوک په قعده کې په مسنونه طریقه کې نشي کښېنستلای نو بیا څه باک نلري، چې څنګه کښېني سمه ده، خو کوشش به کوي چې سنت طریقې ته نژدې وي.

(فتاوی رحیمیه ص۱۸۱ ج۱)

د هغه لمانځه طریقه چې تر دوه رکعته زیات وي

که چیری لمونځ تر دوه رکعته زیات وي، درې یا څلور رکعته وي، نو صرف التحیات به تر آخیره پوري ووایي او دستی به ولاړ شي، بل

رکعت به همغه د لمړي دوو په څیر ترسره کړي خو دلته به دا سې کوي چې تر بسم الله وروسته به صرف سورة فاتحه (الحمد لله) ووایي او رکوع به وکړي، سورة به نه ورسره یوځای کوي، له رکوع وروسته به سجده وکړي که یو رکعت وي یا دوه رکعته وي همغسې به یې اداء کړي لکه اول دوه سورتونه چې آداء سول، په جهریه وختونو کې به امام فاتحه، سورة، سمع الله لمن حمده، او تکبیرونه په لوړ آواز سره وایي، مقتدی به ئې په ټیټ آواز سره وایي، منفرد ته اختیار دی

مسئله: د لمانځه په حالت کې به سړی آخوا دیخوا نه ګوري، بلکې دولاړي په وخت کې به د سجدې ځای ته ګوري، د رکوع په حالت کې به پښو ته، او په سجده کې به پوزې ته، د ناستې په حالت کې به زنګنو ته ګوري، سترګې به ئې د لمانځه په وخت کې پرانیستې وي، مګر که ئې په دې خاطر بندې کړې چې وایي په لمانځه کې توجه ښه برابرېږي، بیا په سترګو پټولو کې څه حرج نشته. د لمانځه له ختمیدلو ورسته به دواړه لاسونه ترسینې پورته کړي، او له الله تعالی څخه به ځان او نورو ته دوعاء وغواړي، که امام وي نو مقتدیانو او نورو ته به دعاء وکړي، او مقتدیان به ټول آمین وایي. او که له کوم لمانځه وروسته نور سنت وي لکه ماپښین، ماښام، ماخستن نو دی دعا تر ډیرو پوري نه کوي بلکه لنډه دعا دې وکړي او په سنتو دې پیل وکړي، او له کومو لمونځو وروسته چې سنت نشته لکه مازیګر او سهار نو چې څومره دعا کولای شي ودې کړي، امام به په محراب کې مخ راوګرځوي. مقتدیانو ته به مخامخ کښیني، دعاء به وکړي، خو په دې شرط که په مقتدیانو کې مسبوق نه وو.

یعنی هغه سړي چې یو یا څو رکعتونه ځینی تیروي او امام ته مخامخ ولاړوي، نو ترهغو دي امام مخ نه را اړوي.

د فرض لمانځه وروسته که چیري ئی سنت نه درلودل، دادعاء ویل دري ځله مستحب دي: «استغفر الله الذی لا اله الا هو الحی القیوم» او که ئې سنت درلودل؛ نو له سنتو بعد دې دغه دعاء ووایي:

۳- دري ځله، آیة الکرسی او څلور واره قل به یو یو ځل ووایي، بیا به ۳۳ واره، سبحان الله، ۳۴ واره الله اکبر، ۳۳ ځله الحمد لله ولولی.

(مراقی الفلاح، درمختار، شامی وغیره، علم الفقه ص۳۷ ج۲، کبیری ص۳۰۰، هدایه ص۶۴ ج۱، شرح نقایه ص۷۲ ج۱، ترمذی ص۸۰ ۴ج، مستدرک، حاکم ص۶۰ ۵، بهشتی زیور ص۳۳ ج۱۱، مراقی الفلاح ص۱۸)

مسئله: (د سهار او مازیګر) لمانځه وروسته پرګوتو باندی د شمیرلو په صورت کې تسبیحات ویل نه یوازي دا چې جائزدي، بلکې په حدیث شریف کې ئي حکم هم هدا اسی ډول راغلی.

(آپ کی مسائل ص۲۷۸ ج۳)

مسئله: د نارینه وو لپاره لاس ترنامه لاندې نیول او لوړ نیول دواړه ثابت دي خو احنافو دغه حدیث چې لاندی به لاس نیسي؛ معمول ګرځولی دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۸۳ ج۲ بحواله غنیه المستملی ص۲۹۲)

په تشهد (التحیات) کې به د شهادة ګوته پرکوم لفظ راټیټوي؟

په لمانځه کې به صرف د ښی لاس د شهادة ګوته پورته کوي، که چیری د چاد غه ګوته نه وي او یا بل کوم مرض لري، نو بیا دی د دغه لاس یا چپ لاس بله ګوته نه پورته کوي.

په التحیات کې د اشارې طریقه داده چې د شهادة ګوته به هغه مهال پورته کړی چې د غیرالله (دالوهیت) د نفی کولو الفاظ: «لااله» وویل شي. او کله چې «الاالله» وویل شی، نو ګوته به کښته کړي، نو ګویا د ګوتې په پورته کولو سره سړی د غیرالله د الوهیت انکار کوي او په بیرته کښته کولو سره د الله پاک د الوهیت د اقرار څرګندونه کوي. (کتاب الفقه ص۲۱۸ ج۱، فتاوی دارالعلوم ص۱۹۲ ج۲ بحواله ردالمحتار ص۴۷۲ ج۱، فتاوی محمودیه ص۶۸ ج۱۳)

په لمانځه کې د سلام ګرځولو مسنونه طریقه

د سلام ګرځولو مسنونه طریقه داده چې لومړی ښي اړخ ته او بیا چپ طرف ته مخ وګرځوی. دومره اندازه چې د شاله لوری ئي رخسار ولیدل شی، که چیری ئي په هیره چپ طرف ته اول سلام وګرځوی نو ښي طرف ته دی هم سلام وګرځوی، او دوهم ځل دی چپ طرف ته نه ګرځوی، ځکه چې هاغه اول ځل کافي دی، او سنت دادی چې «السلام علیکم ورحمة الله» وویل شی او بل دا چې د اول په نسبت دویم سلام په ټیټ آواز ولوستل شی، که چیری امام وی، نو دمخاطب په ضمیر کې چې په علیکم کې ده؛ د لمونځ کوونکو مسلمانانو، فرښتو او پیریانانو نیت هم وکړی. او که مقتدی وی، هغه دی خپل امام او نورو لمونځ کوونکو اراده وکړی. که منفرد وی نو د محافظینو فرښتو نیت دی وکړی. (کتاب الفقه ص۲۱۹ ج۱)

مسئله: د لمانځه په سلام کې تر «ورحمة الله» وروسته «وبرکاته» تکي متروک العمل دی. (فتاوی رحمیه ص۲۹۹ ج۴، درمختار ص۴۹۸ ج۱)

مسئله: که له یو شرعی عذر څخه پرته مقتدی تر امام له مخه سلام وګرځوی، نو لمونځ که څه هم صحیح دی خو مکروه دی، هغه ته

یکارده چې له امام سره لمونځ پوره کړي او دوهم ځل له امام سره سلام وګرځوي. (فتاوی رحیمیه ص۲۲۳ ج۴)

مسئله : ځینې خلک له لمانځه وروسته په یو خاص کیفیت په لوړ آواز کلمه طیبه (لااله الاالله محمد رسول الله) وایي ، نو که څه هم له آنحضرت ﷺ څخه د لوړ آواز ثبوت شته خو هغه خلکو ته د تعلیم لپاره وو ،نو ځکه علماء کرام د نورو خلکو لپاره دا منع بولي ، ځکه په دې سره نورو لمونځ کوونکو او ذکر کوونکو ته ضرر او اذیت رسیږي. (فتاوی دارالعلوم ص۱۳۷ ج۴ بحواله ردالمحتار ص۶۱۸ ج۱، فتاوی محمودیه ص۱۳۹ ج۷)

مسئله : په ټیټ آواز سره له فرض لمانځه وروسته کلمه طیبه ویل جائز دي. (فتاوی دارالعلوم ص۱۶۹ ج۲ بحواله مشکوة شریف ص۸۸ ج۱)

ښځې به لمونځ څنګه آداء کوي ؟

ښځې به هم د نارینه وو په څیر په همدې شکل لمونځ آداء کوي خو صرف په څو ځایونو کې سره فرق لري چې هغه په لاندې توګه دي.

۱- ښځې به خپل لاسونه په پړونې کې پټ او تراوږو پورې پورته کوي د تکبیر تحریمه پرمهال په داسې حال کې چې نارینه به لاسونه له لستوڼي یاکالي څخه راباسي او ترغوږو به ئې رسوي.

۲- له تکبیر تحریمه وروسته نارینه وو ته یکاردي چې ترنامه لاندې لاس ونیسي خو ښځې به ئې پرسینه ږدي.

۳- نارینه به ښي لاس پرچپ لاس ږدي ، د ښي لاس کوچنۍ او بټه ګوته به د چپ لاس پر مړوند راګرځوي ، خو ښځینه به صرف ښي لاس پرچپ لاس برسیره ږدي.

۴- نارینه به په رکوع کې ښه طرح کښته کیږي ، خو ښځینه به صرف دومره ټیټیږي چې لاسونه ئې ترځنګنو پورې ورسي.

۵- نارینه به په رکوع کې د لاسونو ګوتې پرانیستې پریږدي ، خو ښځې به ئې داسې نه کوي ، بلکې لاسي به د ځنګانه پرسترګیو دغسې ږدي هغه به ټینګ نه نیسي او ګوتې به ئې بندې وي.

۶- نارینه به په رکوع او سجده کې ګیډه له ورنو او څنګلې له بغل نه لیرې ساتي ، خو ښځینه به ئې ورسره نښلوي.

۷- نارینه به په سجده کې خپلې پښې جګې دروي ، خو ښځې به ئې پریباسي ، ښي طرف ته به دواړې پښې باسي.

۸- ښځینه ته هیڅ وخت د لوړ آواز قرائت کولو اختیار نشته ، همیشه به ئې په ټیټ آواز سره وایي. (علم الفقه ص۳۸ ج۲، امداد الاحکام ص۴۶۸ ج۱، هدایه ص۷۰ ج۱، شرح نقایه ص۸۰، کبیری ص۳۲۳، فتاوی رحیمیه ص۲۲۲ ج۷)

۹- آذان او اقامت د ښځو په حق کې سنت نه دي.

(نمازمسنون ص۳۷۱، فتاوی عزیزی ص۲۴۸، آپ کی مسائل ص۲۰۵ ج۳)

مسئله : په ځینو عوامو کې داخبره مشهوره ده چې وایي ترڅو چې د جمعې لمونځ ختم شوی نه وي ښځې په کورونو کې خپل د ماپښین لمونځ نشي آداکولی ، داخبره غلطه ده هیڅ اصل نلري. (حسن العزیز ص۱۲۸ ج۲)

ښځه به د ولادت (ماشوم زیږیدنې) پروخت لمونځ څنګه آداکوي ؟

مسئله : که چیرې یوه ښځه د درد په حالت کې وي ، خو حواس او هوش ئې برابروي ، او د ماشوم د ضایع کیدلو خطره هم نه وي ، مګروینه او لندوالی جاري وي ، او د ماشوم څه حصه لاهم پوره نه وي وتلې ، په داسې حالت کې د لمانځه وخت شو ، او سمدستي دا

اندیښنه هم وه چې د لمانځه وخت بالا تیریدونکی دی ، نو دغه ښځه کولای شي اودس دې وکړي ، که نه تیمم دې وکړي او لمونځ دې اداء کړي ، د وینې او رطوبت خیال دې نه ساتي ځکه چې هغه د استحاض وینې ، مانع عن الصلوة نه دی . (فتاوی دارالعلوم ص۳۲۱ ج۲، بحواله غنیة ص۳۶۵)

(مقصد دا دی چې د نفاس د وینو د وتلو تر وخته پورې پر ښځه لمونځ فرض دی ، که ئې ونکړ نو قضاء وربانددې لازمه ده ، د لمانځه اهمیت او ارزښت له دې نه هم ښه څرګندیږي ، چې په داسې یو سخت حالت کې چې مخکې ذکر شو ، هم لمونځ معاف نه دی . (محمد یوسف قاسمي عفی عنه)

له لوپ سره لمونځ کول څه حکم لري ؟

لوپ هغه وړې پردې ته ویل کیږي چې زنانه ئې د (شرمګاه) د پټولو لپاره جدا استعمالوي . دغه پرده که چیرې پاکه وي ، او د علاج لپاره ئې لګولې وي ، نو په داسې حالت کې لمونځ کول ، تلاوت کول ، او داسې نور.... هیڅ شی منع نه دی ، ټول صحت لري .

(فتاوی محمودیه ص۵۵ ج۱۳)

مسئله : د ناروغۍ په وخت کې چې زنانه په رحم (شرمګاه) کې کومه دوا اچوي ، له هغې سره به لمونځ اداء کوي ، قضاء کوي به ئې نه

(فتاوی محمودیه ص۹۸ ج۷)

د لیکوریا په ناروغۍ اخته ښځې لمونځ څه حکم لري ؟

مسئله : په دغه ناروغۍ کې چې له بدن نه کومې اوبه راوزي ، هغه ناپاکې دي ، پر کومه جامه چې لګیږي هغه هم ناپاکه ده ، لمونځ ورسره صحت نلري ، البته که دا جامه ومینځله شي نو بیا لمونځ ورسره صحیح دی .

نو هغه ښځې چې د ورځو تر تیریدلو وروسته هم د لیکوریا ناروغۍ په وجه ناپاکې اوبه دومره زیاتې وي چې په ټول وخت کې له طهارت (پاکۍ) سره لمونځ نشي اداء کولای ، نو دا بیا د معذور حکم لري ، یعنې د هر لمانځه په وخت کې یو ځل اودس کول ورته کفایت کوي . مګر که دومره شدت نه وي ، نو بیا معذوره نه بلله کیږي ، یعنې که چیرې لمانځه ته اودس وکړي ، او تر لمانځه مخکې ئې اودس مات شي او یا د لمانځه په مینځ کې مات شي نو اودس کول وربانددې لازم دی . (آپ کی مسائل ص۲۳۱ ج۳)

مسئله : د نوکانو داسې رنګ چې بدن ته اوبه نه پریږدي یا د هغه په دول پرښنلو انو سرخې ، نو اودس نه کیږي چې اودس ونه شو لمونځ هم صحت نلري . (آپ کی مسائل ص۷۵ ج۳)

د ښځو د لمانځه په اړه مسائل

مسئله : که چیرې د ښځو د بلوغ او ځوانۍ وخت معلوم وي نو له هغه وخت څخه وربانددې لمونځ فرض دی ، که نه نو د ۹ نهو کالو په پوره کیدو لسم کال په شروع کیدو سره لمونځ وربانددې فرض ګڼل کیږي .

مسئله : د ښځې جامه که چیرې داسې نرمه او باریکه وي چې ترلاندې ئې بدن او اندامونه ښکاري نو لمونځ ورسره صحت نلري ، د لرپنډې جامې د اغوستلو ترڅنګ به پړونې هم د بل یعنې پنډ پرسر کوي . (آپ کی مسائل ص۲۹۷ ج۳، فتاوی محمودیه ص۱۴۹ ج۲ بحواله شامی ص۲۷۴ ج۱)

مسئله : د لمانځه په دوران کې که د ښځې له سره پړونی ولویږي سمدستي به ئې پرسر کوي ، که دري ځله سبحان الله ویلو په اندازه

ئی سر لوڅ پاتی سی، لمونځ ئي باطليږی، که سمدستی ئي پرسر
کړی، نو بیا ئي باک نلری. (آپ کی مسائل ص۲۹۸ ج۳)

مسئله : د وخت د داخليدو سره سم زنانه وو ته پکاردی چې په اول
وخت کې لمونځ اداء کړی. ښځو ته ضروري نه دی چې د آذان انتظار
وکړی، البته که د وخت پته ورته نه لګيده، بيا سمه ده. (آپ کی مسائل ص۲۹۹ ج۳)

مسئله : ښځه پخپل میړه پسی په اقتداء لمونځ کولای شي، مګر
برابره به نه ورسره دریږی، شاته به ځینی دریږی. (آپ کی مسائل ص۲۹۹ ج۳)

مسئله : ښځه که چیری په مسجد کې په جماعة سره د جمعې لمونځ
کوی، نو ددې لپاره هم دومره رکعتونه دی لکه نارينه ووته، يعنی
لومړی څلور سنت، بیا دوه فرض په جماعة سره بیا څلور مؤکد سنت،
او بیا دوه غیرمؤکد سنت، پرښځوباندی جمعه فرض نه ده، که په
کور کې لمونځ کوی نو د نوروپه څیربه خپل لمونځ کوی. ځکه چې
پرښځوباندی د اخترونو لمونځ او جمعه فرض نه ده. (آپ کی مسائل ص۳۰۱ ج۳)

مسئله : ښځوته خاصو ورځو کې (د حیض او نفاس په جریان) کې د
لمانځه کولو اجازه نشته، لیکن تسبیحات ویلی شی.
(آپ کی مسائل ص۳۰۲ ج۳)

مسئله : ښځې د نارینه وو امامت نشی کولای.

مسئله : ښځو ته هم له عذر څخه پرته په ناسته لمونځ کول جواز نلری
(فتاوی دارالعلوم ص۱۵۲ ج۱)

مسئله : ښځې که پخپله په جماعة لمونځ کوی، نو کومه ښځه چې
امام ده؛ مخکې به نه دریږی، بلکې د صف په مینځ کې به دریږی.

مسئله : که د فتنې او فساد داندیښنی په وجه، جماعة ته د ښځو
حاضریدل مسجد ته مکروه دی.

مسئله : پرښځو باندی د ایام التشریق یعنی عیدالاضحی په
ورځو کې د فرضو لمونځو روسته تکبیرات تشریق واجب نه دی،
البته که چیری یوه ښځه په جماعة کې ګډون ولری، نو د امام
د متابعت په وجه پرهغې هم واجب دی، مګر په لوړ آواز به تکبیر نه
وایی (ځکه چې د ښځې آواز هم ستردی، یعنی آواز هم پرده لری.)

مسئله : ښځوته د هروخت لمونځ په اول وخت کې اداء کول مستحب
دی، د سهار لمونځ دی په لړتیاره کې اداء کوی.

مسئله : ښځوته په زوره قرائت ویل جواز نلری، که جهري لمونځ وی
که خفیه، دوی ته په هر حال کې په ټیټ آواز ویل پکاردی.

مسئله : ښځه آذان نشی کولای.

مسئله : ښځه په مسجد کې اعتکاف نشی کولای، او که په کور کې
اعتکاف کوی نو په هغه ځای کې دی کښینی چې د لمانځه لپاره ئي
خاص کړی وی، که ئي د لمانځه لپاره کوم ځای خاص کړی نه وی، نو
د اعتکاف لپاره به ئي هرومرو مخصوص کوی. (آپ کی مسائل ص۳۰۷ ج۳)

مسئله : د ښځو لپاره په سجده او جلسه کې د پښو درول مشروع نه
دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱٦۲ ج۲، شامی ص۴۷۱ ج۱)

مسئله : د ښځینه او نارینه وو لپاره د کومو اندامونو پټول چې
ضروری دی، په دی توګه د هغو هر اندام څلورمه برخه که په لمانځه
کې تردومره وخته پوری لوڅه پاتی شی چې ۳ ځله تسبیح ویل

کیدای شي ، نو لمونځ باطل کیږي ، که دومره برخه لوڅه شي او
سمدستي بیرته پټه شي نو څه حرج نشته. (کبیری ص۲۶۷)

مسئله : په لمانځه کې که چیرې د ښځې د سر څلورمه برخه لوڅه وي ،
دا جواز نلري یعنې لمونځ صحت نلري دا راز که ئې د سر د
څرېدلو ویښتانو څلورمه حصه پرانیستې وي بیا هم لمونځ نه کیږي.
(نماز مسنون ص۲۶۷)

مسئله : ښځه که په لمانځه کې داسې نرمه جامه او پړونې پرسر کړې
چې ویښتان ئې له ورایه ترې ښکاره کیږي ، نو لمونځ ئې نه کیږي.
(نماز مسنون ص۲۶۸ بحواله بیهقی ص۲۳۵ ج۲)

مسئله : که د ماشوم پړیدن یا جامه باندې ناپاکي وي او هغه ماشوم د
لمونځ کوونکي په غیږکې ولویږي نو لمونځ فاسدیږي. (فتح الملهم ص۱۴۰)

مسئله : یوې ښځې که خپل ماشوم په لمانځه کې ورپورته کې ،
او ماشوم ئې په دغه حالت کې تی ورودی او له هغه څخه شیدې
راووتلې ؛ نو په داسې صورت کې د دغې ښځې لمونځ فاسد دی.
(کبیری ص۲۴۳ ج۱، فتح الملهم ص۱۴۱)

مسئله : د ښځو لپاره لاس ، پښې او دهغوئ ظهر او بطن ، په لمانځه
کې پټول ضروري نه دي ، که خلاص پاتې وي ، په لمانځه کې کوم
خلل نه راځي. (فتاوی دارالعلوم ص۱۴۳ ج۲)

مسئله : د ښځو لپاره ضروري دي چې په سجده او نورو ارکانو کې د
بدن اندامونه ښه سره نښتي وساتي د نارینه وو په څیر پرانیستي
پریښودل جائز نه دي. (فتاوی دارالعلوم ص۲۰۹ ج۲)

مسئله : ځینې ښځې داسې وي چې پر مصلی لمونځ اداء کړي نو
وروسته د جای نماز یوه څنډه ضرور را اړتولوي او وایي چې پردې
شیطان لمونځ کوي ، نو دا بې بنیاده خبره ده هیڅ اصل نلري.
(اغلاط العوام ص۵۶)

مسئله : په ښځو کې دا مشهوره ده چې وایي ښځینه دې له نارینه و نه
وړاندې لمونځ نه کوي ، دا خبره ناسمه ده هیڅ حقیقت نلري ، چې
وخت پوره شو هرومرو دې لمونځ اداء کوي. (اغلاط العوام ص۵۶)

مسئله : که ښځه پر لمانځه ولاړه وي ، نارینه ئې ښکل کړي نو د ښځې
که شهوت وي ، که نه وي لمونځ ئې فاسدیږي ، او که سړي لمونځ
کاوه ښځې هغه ښکل کړ د نارینه لمونځ نه دی فاسد . (او په ښځه کې
د شهوت قید نشته د هغې لمونځ فاسدیږي)
(فتاوی دارالعلوم ص۵۵ ج۴ بحواله درمختار ص۵۸۷ ج۱)

مسئله : ځینې ښځې لمونځ په ناسته کوي او یائې په ولاړه شروع
کړي خو په دوهم رکعت کې بلاوجه کښیني او لمونځ په ناسته پوره
کوي ، نو دا خبره په یاد ساتل پکار ده چې په فرض واجب او مؤکد
سنت لمانځه کې قیام فرض ده ، نو له ضرورت پرته که څوک کښیني
، لمونځ ئې نه اداء کیږي. (احسن الفتاوی ص۳۱ ج۳)

په لمانځه کې که ښځه له نارینه سره برابره ودریږي ؟

هغه ښځه چې نفساني غریزه ورباندې غالبه وي ، په جماعة کې له
نارینه سره برابره ودریږي او یا ورځینې مخکې شي (په دې توګه چې
پوندې او پوندې ئې یا ورسره برابرې شي یا ورځینې مخکې شي که

ورځنی شانه وی لمونځ صحت لری.) نو لمونځ ئې باطل دی، که
چیری دا شرطونه پیدا شي. (کتاب الفقه ص۴۸۲ج۱)

مسئله: له نارینه سره د ښځي برابر دریدل په دې شرطو لمونځ فاسده
وی:

۱- چې ښځه بالغه وی، که ځوانه وی، که زړه، او یا نابالغه وی خو
قابل جماع وی، که چیری کم عمره نابالغه انجلۍ ورسره ودریږی
لمونځ نه فاسدهوی.

۲- چې دواړه په لمانځه کې وی، که یو په لمانځه وی او بل نه وی،
نوله دی محاذاة لمونځ نه فاسدیږي. او که ترمنځ ئې دومره ځای خالي
وی چې یو سړی دریدای شی، بیا هم لمونځ نه دی فاسد ځکه چې
هغه خالی ځای پرده ګڼله کیږی.

۳- او چې کومه پرده یا حائل ئې ترمنځ نه وی، که چیری داسی وو نو
بیا هم لمونځ نه فاسدیږی.

۴- په ښځه کې به دلمانځه د صحت شرطونه وی، که چیری ښځه
لیونی وی یا په حیض او نفاس کې وی نو له دې محاذاة ځخه هم
لمونځ نه فاسدیږی، ځکه چې په دغو صورتونو کې دا په لمانځه کې
نه ګڼله کیږی.

۵- د جنازی لمونځ به نه وی، ځکه چې د جنازی په لمانځه کې
محاذاة مفسد نه دی.

۶- دا محاذاة به د یوه رکن په اندازه وی، یعنی که تردومره وخته
پوری وی چې رکوع او داسی نور ... نشی پکې کیدلای، نو په دی لږ
محاذاة سره په لمانځه کې فساد نه راځی.

۷- او تحریمه د دواړو یوه وی، یعنی دغی ښځی په دا سړی پسی
اقتداء کړی وی او یا دوی دواړو په بل چا پسی اقتداء کړی وی.

۸- اداء د دواړو یو قسم وی، یعنی د اقتداء په حالت کې لمونځ اداء
کوی، که یو د اقتداء په حالت کې وی، او بل د انفراد یا دواړه د
انفراد په حالت کې وی نو محاذاة مفسد نه ګرځي. مثلا: یو مسبوق
وی، بل لاحق یا دواړه مسبوق وی، ځکه چې مسبوق له سلام
وروسته د خپلو تیروشویو رکعتو په اداء کولو کې د منفرد حکم لری
، مګر که دواړه لاحق وی نو لمونځ فاسدیږی ځکه چې لاحق د مقتدی
حکم لری.

۹- ځای به د دواړو یو وی، که د یوه مکان جدا وو، د بل جدا،
بیا محاذاة فاسد نه دی مثلا یو په مسجد کې دننه او بل د باندی.

۱۰- چې د دواړو طرف یو وی. که یوه یوی خواته لمونځ کاوه، بل
بیا بل طرف ته بیا هم محاذاة فاسد نه دی، مثلا: توره تیاره وه، قبله
نه معلومیده له هریوه پخپله تحری (غالب ګمان) عمل کاوه، او رایی
یی یوله بل سره مخالف و، یوه یوی لوری ته او بل بل لوری ته لمونځ
کاوه.

۱۱- امام د دغی ښځي نیت دلمانځه په شروع کې کړی وو، که ئې
امام نیت نه وی کړی، نو بیا دا محاذاة مفسد نه دی، مګر د ښځي
لمونځ بیا په دغه صورت کې صحت نلری، ځکه چې امام د دی د
امامت نیت نه دی کړی. (علم الفقه ص۱۰۴ج۲)

د سجدې او رکوع په اړه مسائل

مسئله : که په ټوله سجده کې دواړه پښې له ځمکې پورته وي نو سجده نه کیږي چې سجده ونه شوه نو لمونځ نه کیږي.

(فتاوی دارالعلوم ص۲۵ ج۴ بحواله بحرالرائق ص۳۳۶ ج۱)

مسئله : د سجدې په وخت کې د دواړو پښو ګوتې قبلې ته مخامخ کول سنت دي ، دواړې پښې له ځمکې سره نښلول واجب دي ، او بلاعذره د یوې پښې پورته کیدل هم مکروه تحریمي دي ، له دواړو پښو نه یو څه حصه پرځمکه لګول فرض دي ، که د یوې ګوتې په اندازه وي هم ، فرض اداء کیږي ، او که د دواړه پښې بې له عذره له ځمکې څخه پورته وي او د ۳ ځله سبحان الله ویلو په اندازه وخت ونیسي نو لمونځ فاسد ګرځي ، له ځمکې سره د ګوتې لګیدل ، داسې نه چې صرف یو نوک ورسره ولګیږي ، بلکې شرط داده چې د ګوتې د سر غوښه به ورسره لګیږي.

(آپ کی مسائل ص۳۱۶ ج۳، فتاوی دارالعلوم ص۱۵۲ ج۲، فتاوی محمودیه ص۱۹۶ ج۲، ص۲۷۰ ج۱۰، جوهر نیره ص۵۲، عالمگیری ص۱۰ ج۱، شامی ص۲۳۳ ج۱)

مسئله : په سجده کې باید صرف د پښې د ټې ګوتې پرلګولو اکتفاء ونشي ، د اخلاف السنة عمل دي ، پکار داده چې ټولې ګوتې پرځمکه ولګولی شي اومخ ئې د قبلې لوري ته شي.

(فتاوی رحیمیه ص۳۰۴ ج۳، شامی ص۳۱۶ ج۱، فتاوی دارالعلوم ص۵۴ ج۲)

مسئله : بهتره داده چې د قیام په وخت کې د پښو ترمنځ د څلورو ګوتو په اندازه فاصله وي ، خو که زیات او کم سي ، هیڅ باک نلري لمونځ صحیح دي. (فتاوی دارالعلوم ص۱۵۳ ج۲، ردالمحتار ص۴۱۴ ج۱)

مسئله : له رکوع نه چې راپورته سي باید سیده او برابر ودریږي ، که داسې سیده ونه دریږي نو ترک د واجب ئې وکړ ، چې په دې سره د لمانځه اعاده ضروري ګرځي.

مسئله : همدارنګه له لمړۍ سجدې نه چې راپورته سي هم سیده به کښیني ، او بیا به دوهمه سجده کوي ، کنه نو د لمانځه راګرځیدل لازمیږي. (فتاوی دارالعلوم ص۱۵۵ ج۲، درمختار ص۴۲۴ ج۱)

مسئله : کوم سړی چې د - سبحان ربی العظیم - الفاظ درست نسي اداء کولای ، یعنی «سبحان ربی العجیم» وایي ، نو هغه دې ترهغه وخته چې د «ظ» تلفظ درست اداء کولای شي ، «سبحان ربی الکریم» وایي صحت لري. (فتاوی دارالعلوم ص۱۷۱ ج۲)

مسئله : د امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد پرتندي او پوزه دواړه سجده فرض ده ، خو د ضرورت په وخت کې پر یوه هم اکتفاء کیدای شي.

مسئله : له عذره پرته یوازې پرپزه سجده کولو سره لمونځ نه اداء کیږي او بلاعذر یوازې پرتندي سجده کول مکروه تحریمي دي.

مسئله : که د چاتندي او پوزه دواړه زخمي وي ، نو په اشاره سجده کولای شي. (عالمگیری ص۷۰ ج۱، کبیری ص۲۸۳، نماز مسنون ص۳۶۷)

مسئله : د سجدې په وخت کې به اووه اندامونه پرځمکه ښودل کیږي ، دواړه ځنګونه ، دواړه لاسونه دواړې پښې ، تندی سره له پوزې. (هدایه ص۷۰ ج۱، شرح نقایه ص۷۸ ج۱، کبیری ص۳۲۱)

مسئله : په سجده کې به تندی او پوزه د دواړو لاسونو ترمنځ ږدي ،

(هدایه ص۷۰ ج۱، کبیری ص۳۲۱، نقایه ص۷۸)

مسئله : د سجدې په حالت کې به بازوګان او ورنونه پرځمکه نه لګوي (هدایه ص۷۰ج۱، نقایه ص۷۸ج۱)

مسئله : که جلسه (یعنی د دوو سجدو ترمنځ ناسته) په ښه توګه ونشي نو دوی سجدې آداء شوی نه دی ، (هدایه ص۷۰ج۱، کبیری ص۳۲۲)

مسئله : مقتدی ته پکار ده چې د تکبیراتو په وخت کې توقف وکړی ، په دې خاطر چې ترامام ئي تکبیرات اونور ارکان وړاندې نشي. (فتاوی دارالعلوم ص۳۶۶ج۳بحواله مشکوة ص۹۸ج۱)

مسئله : د امام لپاره بهتره دا ده چې په رکوع او سجده کې تسبیحات پنځه پنځه ځله ولولی اویاهم درې واره ئي په ښه توګه په ارامه لهجه ووایی ، ترڅو مقتدي ته هم د درې واره تسبیح ویلو فرصت پیدا شي. (فتاوی رحیمیه ص۲۷۱ج۴بحواله شامی ص۴۶۲ج۱)

د تنها لمونځ کوونکي لپاره هم پنځه ځله تسبیح ویل افضل دی. (مسائل سجد سهو ص۸۱)

مسئله : مخکې له دې چې مقتدي ۱ ځله تسبیح پوره کړي امام سر را اوچت کړ. نو ځرنګه چې پرمقتدي د امام متابعت واجب دی ، نو له امام سره به یو ځای دی هم سر راپورته کړي ، د تسبیحاتو د پوره کولو په غرض به تأخیر نه کوی. (مسائل سجده سهو ص۸۰بحواله شامی)

مسئله : بهتره دا ده چې په نوافلو کې د رکوع څخه د پورته کیدلو په وخت کې دا دعاء «ربنالک الحمد حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه » ولولی ، که څه هم دا دعاء په فرض لمانځه کې هم ویل کیدای شی ، مګرپه فرائضو کې چونکه تخفیف زیات مناسب کار دي (د امام لپاره) نو ځکه باید دغه دعاء په نوافلو کې ښه وګڼله شي.

(نماز مسنون ص۳۵۶بحواله مسلم شریف ص۱۹۱ج۱)

مسئله : په رکوع کې لږترلږه ۳ ځله «سبحان ربی العظیم» ویل د کامل سنت ادنی درجه ده. (نماز مسنون ص۳۵۴، هدایه ص۶۸، شرح نقایه ص۷۶ج۱، کبیری ص۳۱۶)

مسئله : په رکوع کې به سر، اوږې ، ملااو شا ټول سره برابروي ، کښته پورته به نه وی. (هدایه ص۶۸ج۱، شرح نقایه ص۷۶ج۱، کبیری ص۳۱۶)

مسئله : په رکوع کې به سیده دریږی په اطمنان سره چې دی ته قومه وایی او دا واجب ده. (فتح القدیر ص۲۱۲ج۱)

مسئله : هغه څوک چې په رکوع کې اشتراک وکړي ، له هغه نه ثناء (سبحانک اللهم....)ساقط شوه یعنی ثناء به نه وایی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۷۹ج۲)

مسئله : په جماعة کې که څوک هغه وخت شریک شو چې امام قرائت پیل کړی وی ؛ نو هغه ته ثناء ویل نه ده پکار. (فتاوی دارالعلوم ص۳۷۹ج۳، ردالمحتار ص۴۵۶ج۱)

مسئله : که چیری له اول نه مقتدی په جماعة کې شریک وی ، خو په منځ کې رکوع له یوی وجی څخه ورنه پاتی شی ، او سجده وکړی ، نو دی به داسی کوی چې کله امام فارغ شو دی به سلام نه ګرځوی ، ولاړیږی به رکوع به کوی او بیا به سجده سهو کوی ، په دی صورت کې ئی لمونځ صحیح شو. (فتاوی دارالعلوم ص۶۰ج۴)

مسئله: رکعت هغه مهال د مقتدی لپاره پوره شمیرل کیږی چې له امام سره په رکوع کې شامل سی ، که رکوع ځینی فوت شوه بیا چې هرچیری ورسره شامل شی رکعت نه حسابیږی (علم الفقه ص۱۰۰ج۲)

مسئله : په دري ځله تسبیح ویلو سره سنت اداء کیږی ، او په فرائضو کې د امام لپاره د تخفیف حکم دی د مقتدیانو د رعایت په

وجه به تطویل نه کوی ، ولی د احنافو په نزد تردری ځله زیات ویل مکروه نه گنی. او له «سمع الله لمن حمده» وروسته «ربنالک الحمد» ویل هم مستحب کاردی ، همدارنگه په جلسه کې «رب اغفرلی ...» تریایه ویل ... هم مستحسن دی ، لکن بهتره داده چې دغه دول دعاء گانی په فرائضو کې نه بلکې په نوافلوکې وویلی شی ، ځکه چې په فرائضو کې تخفیف ښه دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۵۷ ج ۲ بحواله مشکوة ص۱۰۱ ج۱)

مسئله : د احنافو په نزد آمین ویل سنت دی ، که چیری ئې پرځنگ یو یادوونه واوری نو هغه هم په سوکه کې داخل دی ، په لوړ آواز نه بلل کیږی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۶۲ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص۴۹۸ ج۱)

مسئله : که څه عذر نه وی نو د سجدی په وخت کې لمړی گونډي لگول بیا دواړه لاسونه ایښودل سنت طریقه ده ، له دی پرته عمل د سنت خلاف او مکروه دی ، مگر که عذر ولری لکه بوډاتوب ، یا ئې بدن پرسیدلی وی یابله ناروغی وی ، له دی امله لمړی گونډی لگول تکلیف وی ، نو بیا هیڅ باک نلری چې لمړی لاس او بیا گونډی ولگوی. (مراقی الفلاح مع طحطاوی ص۱۵۴)

مسئله : اصل داده چې هرشئ چې ځمکې ته نژدی وی هغه باید لمړی پرځمکه کیښودل شی ، داچې له پښو وروسته گونډې ځمکې ته نژدی دی ، نو باید چې هغه لومړی کیښودلی شی بیالاسونه او بیا پوزه او تندی. (عمدة الفقه ص۱۱۰ ج ۲ فتاوی رحیمیه ص۲۲۰ ج۷)

مسئله : د نارینه لپاره د سجدې مسنونه طریقه داسی ده چې خپل بازوگان له بغلونو څخه لیری وساتی ، خو په جماعة کې به لاسونه له بغل سره تینگ ساتی ترڅو نورو خلکو ته تکلیف ونه رسیږی ، نس به

له ورنو څخه پورته ساتی ، پرځمکه به کښیښی نه ، او دواړه لاسونه به د غوږو پربرابرږدی ، نه داچې له سینی سره ئې ایښی وی ، یعنی مخ به د دواړو لاسو په منځ کې وی او بتې گوتې به د غوږو نه نرمیو سره برابرې وې ، د لاسو گوتې به ښه سره بنده وی ، د پښو گوتې به هم داسې ږدې چې قبلې ته به ئې سرونه مخ وی. (عمدة الفقه ص۱۱۰ ج۲ ، فتاوی رحیمیه ص۲۲۰ ج۷ ، عالمگیری ص۱۰۲ ج۱ ، محمودیه ص۱۹۸ ج۱)

مسئله : په التحیات کې د شهادة د گوتې په پورته کولو سره د توحید اشاره کیږی ، لکه چې په ژبه سره «اشهد أن لااله الاالله ...» لوستل کیږی او مطلب ئې د توحید اقرار وی دا راز عملاً هم له افعال او جوارحو څخه د هغه ځرگندونه کیږی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۷۱ ج۲ بحواله مشکوة شریف ص۲۲۴ ج۱)

د تکبیرونو سنت طریقه

مسئله : له یو رکن څخه بل رکن ته د تللو لپاره د شرعي اذکارو بیځایه استعمال مکروه دی ، سنت دا ده چې کله له یوه رکن څخه وروسته بل رکن پیل کیږی نو په دغه وخت کې دې په شرعي طریقه په ښه توگه د الله تعالی نوم اخلی او چې کله د انتقال وخت وی نو د همدغه انتقال لپاره چې کوم ذکر خاص وی ، هغه دې په همدې وخت کې ختم کړل شی ، مثلاً دا صورت مکروه دی چې یو څوک رکوع ته د تللو په وخت کې تکبیر هغه وخت ووایی چې بیخنی رکوع ته ورسیږی ، یا مثلاً «سمع الله لمن حمده» چې ویل ئې د پورته کیدو په وخت کې مناسب دی ، خو سړی ئې هغه وخت ووایی چې بلکل سیده ودریږی په داسی حال کې چې د حکم مقصد دا دی چې تکبیرونه او نور اذکار

، له یو رکن څخه بل رکن ته د انتقال پرمهال چې کومه زمانه ده ؛ باید
په دې کې وویل شي. (کتاب الفقه ص۴۳۷ ج۱)

مسئله : تکبیرات په معتدل اواز سره امام اداء کوي ، نه ډېر په
لوړ آواز او نه ډېر په ټیټ آواز سره ، چې دا دواړه د سنة خلاف دي.
(فتاوی دارالعلوم ص۱۴۷ ج۲)

مسئله : په تکبیراتو کې کامل سنت هغه وخت آداء کیږي چې له یوه
رکن څخه دویم رکن ته د انتقال سره سم پیل سی ، چې څنګه دا بل
رکن رسیږي نو سمدستي د تکبیر آواز هم ختم شي. (کبیری ص۳۱۳)

مسئله : اصح قول دادی چې په «اکبر» کې د «ب» او «ر» ترمنځ چې
الف ممالہ زیات کړل شي یعنی «اکبار» وویل شي نو تکبیر تحریمه
صحیح نه دی او په لمانځه کې نه داخلیږي ، او که دا تکبیر سم اداء
شي ، ولی نور د انتقالاتو تکبیرونه په همغه پورتني طریقه وویل شي
یعنی الف ممالہ کي زیات کړل شي. نو لمونځ فاسد یږي.
(فتاوی رحیمیه ص۴۷۴ ج۴)

مسئله : تکبیر تحریمه چې وویل شي ، لاسونه پرته له دې چې د
غسی ایله پریښودل شي ؛ ترنامه لاندې به ئې نیسي.
(امداد الاحکام ص۴۷۷ ج۱)

د قومې او جلسې مسنونه طریقه

پوښتنه : زموږ امام صاحب له رکوع نه وروسته په قومه کې سیده نه
درېږي ، چې څنګه راپورته شي سمدستي سجدې ته ځي. همدارنګه له
«سمع الله لمن حمده» سره تکبیر هم متصل وایي ، په منځ کې ئې د یوې
ذرې برابر هم وقفه نه کوي ، نه ساه اخلي. دا راز له سجدې څخه وروسته د

جلسې په حالت کې او نورو ارکانو کې په همداسې طریقه وي ، هیڅ وقفه
او انتظار نه کوي ، چې اوس ده ته په کتلو سره مقتدیان هم همداسې دي ،
نو له تاسو څخه په دې اړه د تفصیلي ځواب امید لرو ؟

جواب : دا ډول عادت ډېر غلط دی ، په دې سره لمونځ مکروه کیږي ، او د
راګرځیدلو وړ وي. قومه او جلسه (له رکوع څخه وروسته دریدل او د
دوو سجدو ترمنځ کښیناستل) په اطمنان سره آداء کول ضروري دي.
(درمختار او شامی د ۴۶۶ ص اول ټوک تر ۴۷۲ ص لمړی ټوک پورې)

د عباراتو حاصل داسې دی چې له رکوع وروسته دې سیده ودریږي
څکه چې قومه سنت ده ، چې حتی واجب او فرض هم ورته ویل شوي
دي ، بیا ځمکې ته د الله اکبر په ویلو سره کښته شه ، او دواړه
زنګنونه پر ځمکه ولګوه ، چې په دې عباراتو کې د «ثم» لفظ راغلی
دی ، او د هغه مطلب دادی چې په دریدلو یعنی وقفې سره سجدې ته
د تلو په وخت کې تکبیر وایه تر هغه پورې چې سجدې ته رسیږي. د
تکبیر په ختمیدو سره تندی پر ځمکه کښیږده ، بیا د دوو سجدو په
منځ کې په اطمنان سره کښینه یعنی تر دومره وخته پورې کښېنه چې
سبحان الله وویلای شی ، د آنحضرت ﷺ مبارکه طریقه داده چې کله
بې له رکوع څخه سر مبارک راپورته کړ نو په اطمنان سره به سیده
ودرید ، بیا به سجدې ته تلی له سجدې وروسته به ئې بیا چې سر
مبارک راپورته کړ سیده به کښیناست ، بیا به ئې دویمه سجده کوله.
(مشکوة شریف ص۷۵ ج۱)

دا ضروري ده چې د آنحضرت ﷺ د سنت طریقې مطابق خپل
لمونځونه آداء کړو ، ځکه چې نبی کریم ﷺ فرمایي: (تاسو دا ډول

لمونځ اداء کوئ لکه څنګه چې موږ مالمونځ لیدلی) یعني د لمانځه په حال کې چې موږ ه لیدلی یم په همغه شکل به تاسو هم خپل لمونځونه کوئ، نو که فرضا موږ داکوشش ونکړو چې لمونځ مو د آنحضرت ﷺ د سنت طریقې سره سم نه دی، نو زموږ لمونځ به هم مقبول نه وی، آنحضرت ﷺ فرمایی ترټولو بدترغل هغه څوک دی چې په لمانځه کې غلا کوی، صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم پوښتنه وکړه، په لمانځه کې څنګه غلا کیدای شی؟ یارسول الله! آنحضرت ﷺ وفرمایل: چې په لمانځه کې غلا داده چې رکوع او سجده په ښه توګه نه اداء کوی، بیایی وفرمایل: د آنحضرت ﷺ یو بل ارشاد دی: په تاسو کې د هیچا لمونځ پوره کیږی نه، ترڅو چې له رکوع وروسته قومه په صحیح توګه آداء نکړی، (یعنی سیده ونه دریږی) په دې توګه چې هر هراندام ئي پرخپل ځای قرار ولری. همدا راز کوم سړی چې د دواړو سجدو ترمنځ د کښیناستلو په وخت کې خپل ځان درست نکړی و د هغه لمونځ نه پوره کیږی. (مشکوة شریف ص ۸۲ ج ۱)

ویل کیږی چې مؤمن بنده خپل لمونځ په ښه توګه اداء کوی، رکوع ار سجده سمه وکړی، نو لمونځ ئی ښکلی او نورانی کیږی، فرښتی هغه لمونځ آسمان ته پورته کوی، او هغه لمونځ خپل لمونځ کوونکې ته دعاء کوی اووایی چې الله تعالی دی ستا حفاظت وکړی، چې څرنګه دی زما حفاظت وکړ او چې څوک لمونځ په ښه توګه نه کوی، نو هغه لمونځ توریږی، فرشتی کرکه ځینی کوی، آسمان ته ئي نه پورته کوی، اولمونځ وایی چې الله تعالی دی تا د غه ئی ضائع او تباه

کړی لکه څنګه چې دی زه ضائع کړم. (خلاصه فتاوی، رحیمیه ص ۴۵ ج ۳ بحواله مکتوب نمبر ۶۹. امام ربانی ص ۱۳۸ ج ۲)

مسئله: کوم لمونځونه چې له تعدیل الارکان پرته آداء شوی وی، که څه هم صحت لری، خو راګرځول ئي بهتراو ښه کار دی، فرض او وتر دی هرومرو راګرځوی، ولی سنت که راونګرځی څه باک نلری.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۵۶ ج ۲ بحواله ردالمحتار ص ۴۲۲ ج ۱ او اغلاط العوام ص ۵۹)

په قومه او جلسه کې د دعاء حکم

پوښتنه: په قومه او جلسه کې امام او مقتدی دعاء ویلی شی کنه؟

جواب: کله چې مقتدی له رکوع سر راپورته کړی، سیده به ودریږی له «ربنالک الحمد» ویلو څخه وروسته به «حمداً کثیراً طیباً مبارکاً فیه» ویلای شی، همدارنګه په جلسه کې یعنی د دوو سجدو ترمنځ «اللهم اغفرلی ورحمنی واهدنی وعافنی وأرزقنی» ویلای شی خو دا په دی شرط چې وخت وی، هسی نه چې د دی دعاوو په ویلو سره له امام څخه ورسته پاتی شی، البته د امام لپاره پکار نه ده چې وئي لولی، ځکه چې د آنحضرت ﷺ هدایت او لارښونه داده چې امام دی په لمانځه کې تخفیف کوی ترڅو د معذور، مریض او نورضرورتمند کسانو لپاره د تکلیف او مشقت باعث ونه ګرځي.

(فتاوی رحیمیه ص ۱۰۳ ج ۴ بحواله شامی ص ۴۷۲ ج ۱)

له لمانځه وروسته دعاء

مسئله: له فرض لمانځه وروسته د امام او مقتدیانو په ګډه د[illegible] غوښتل په اړه ډیر فضیلتونه ذکرشوي دي. او مسنونه طریق[illegible] چې امام او مقتدئ دی دواړه په ټیټ آواز سره دعاء کو[illegible]

سو که دعاء کول قبولیت ته نژدی ، اخلاص پکښې ډیر ، خشوع او خضوع پکښې وی ، او دا پرزړه باندی اغیزهم لری ، او له ریاکاری څخه لیری وی ، په دعاء کې اصل اخفاء (په پټه خوله) کول دی. قرآنکریم فرمایی چې دعاء په عاجزی او په زړاسره کول ښه دی ، د حضرت زکریا علیه السلام هم همدا طریقه وه: «نداءً خفیاً» همدارنګه په حدیث شریف کې راځي: «خیرالدعاء الخفی» ښه دعاء داده چې آهسته وغوښتله شی. «ادعواربکم تضرعاوخفیة» د فتح الباری ۲هم توک ۲۲۹ صفحه کې راغلی: چې غوره طریقه داده چې مقتدی او امام به په ټیټ آواز سره دوعاء کوی ، مګرکه د دوعاء د ورزده کولو اړتیاوه ، بیاکه به زوره راوستله شی ، څه حرج نشته. خلاصه اچې محدثین ، مفسرین او فقهاؤ له له اقوالو څخه په څرګنده معلومیږی چې په ورو آواز دعاء غوښتل ، د امام ، مقتدی او منفرد هریوه لپاره أفضل او مسنونه طریقه ده ، داخلاف اولی او مکروه ده. چې امام په زوره دعاء کوی ، نو پکار ده چې د سنت عظمت او اهمیت په پام کې ولرو ، او پرهغه باندی د عمل کوښښ وکړو.

د مفتی محمد شفیع رحمه الله فتوا داده ، چې ترټولو مکروه او مفسده داده چې ځینی مسبوقین (هغه چې څورکعتونه ځیني تیرشوی وی) په لمانځه ولاړوی او امام په لوړآواز سره دعاء کوی. داځکه چې دلمونځ کوونکو په لمانځه کې خلل راځی ، همدا وجه ده چې له رسول الله ﷺ ، صحابه کرامو رضی الله عنهم ، او آئمه وو څخه دا صورت نه دی منقول شوی چې له لمانځه وروسته دی امام دعاء وکړی او مقتدي دې آمین وایی ، لنډه دا چې په عامه حالاتو کې دی

امام او مقتدی له دې څخه ځان وساتی او په ټیټ آواز دې دعاء کوی ، لیکن که دغه مذکوره مفاسد نه وی که په زوره دعاء وکړی څه باک نلری ، مقتدیانو ته هم پکارنه دی چې امام په جهري دعاء ویلو مجبورکاندی ، خدای تعالی دهرچا دعاء اوری که په عربي ژبه دعاء ورته یاده نه وی ، نو په خپله ژبه او بله هره ژبه دې دعاء لوستلای شی ، خو په ورو آواز. (خلاصة الفتاوی، رحیمیه ص۲۲۶ ج۴، ص۱۰۵ ج۱)

مسئله : په هغو لمونځونو کې چې ترفرضو وروسته سنت وی ، نو په دغه وخت کې ترسنتو مخکې لنډه دعاء ویل پکار ده . (بهشتی زیور ص۳۲ ج۱)

مسئله : په ټیټ آواز سره دعاء کول افضل دی ، که لمونځ کوونکو ته کوم تکلیف نه رسیږی بیا کې په لوړآواز سره کله ناکله و وایی ، هم څه باک نلری ، مګرهمیشه په جهرسره دعاء کول مکروه دی. په آحادیثو کې چې د دعاء په اړه کوم روایات شته ، چې نبی کریم ﷺ کومه دعاء او څنګه ویله ، په هغه کې دا هم دي چې آنحضرت ﷺ په رکوع کې سبحان ربی العظیم او په سجده کې سبحان ربی الاعلی ویله ، خو دلته دا ثابته ده چې دا تسبیحات په جهر سره نه دی ، نو همدارنګه دا هم ثابته شوه چې دعاء ئې هم په جهرسره نه کړله. (فتاوی رحیمیه ص۱۸۲ ج۱)

(البته امام به اوږدې اوږدې دعاګانې هم د ځان عادت نه ګرځوی ، ځکه بې په دی سره یو د سنت تأخیر راځی او بل نورو لمونځ کوونکو ته ګران تمامیږی.)

مسئله : د دعاء په اول او اخیر کې درود شریف لوستل د دعاء د قبولیت لپاره ښه امید بخښونکی دی. (آپ کی مسائل ص۲۸۳ ج۳)

مسئله : له آنحضرت ﷺ څخه وپوښتل شول چې کومه دعاء ښه قبلیږي؟ آنحضرت ﷺ وفرمایل: د شپې د وروستی برخې او فرض لمونځونو وروسته دعاء ښه قبلیږي. (فتاوی رحیمیه ص۲۰۲ ج۱ فتاوی محمودیه ص۲۰۰ ج۱۲)

مسئله : کله چې امام له لمانځه فارغ شی، نو امام او مقتدیان دې یو ځای په شریکه دعاء وکړي، بیا دې نو نفلونه او سنتونه وکړي او پخپلو کارونو پسی دی ځي، دوهم ځل دربیم ځل نوافلو یا سنتو وروسته دعاء او یا خلک دې ته اړ ایستل چې تر دعاء پورې انتظار وکړي، دا جواز او هیڅ ثبوت نلري. (فتاوی دارالعلوم ص۱۲۰ ج۴ فتاوی رحیمیه ص۱۸۲ ج۱)

مسئله : حضرت سائب رضی الله تعالی عنه له خپل پلار څخه نقل کوي، چې رسول الله ﷺ چې به کله دعاء کوله، نو خپل دواړه مبارک لاسونه به ئې پورته نیولي وو، او چې دعاء به ختمه شوه نو دواړه لاسونه به ئې پرمخ مبارک راتیر کړل. (مشکوة شریف ص۱۹۶ ج اسباب للدعاء)

مسئله : په دعاء کې به لاس دونه پورته نیسی چې دغوږونو پرمحاذاة وي، او د څنګلو له پورته کولو سره بغلونه را څرګند شی.
(احکام دعاء مفتی محمد شفیع رح ص۱۱)

مسئله : له فرائضو وروسته دعاء کولای شی، دا ضروری نه ده چې د امام پر دعاء به مقتدي صرف آمین وایی، یعنی پخپله هم دعاء غوښتلای شی. (فتاوی دارالعلوم ص۲۰۱ ج۲ بحواله درالمحتار ص۴۸۹ ج۱)

مسئله : که چیری مقتدی ته کوم ضرورت وی او د هغه ضرورت په وجه له سلام ګرځولو وروسته سمدستی ولاړشي، له امام سره

شریکه دعاء پریږدی، په دی کې هیڅ حرج او ګناه شته او نه په دی کار ملامت ګڼل کیدای شی، مګر که ضرورت ونلري، او پاتی شی له امام سره په شریکه دعاء وکړي نو دا ښه کار دی او ثواب ډیر لري.
(فتاوی دارالعلوم ص۱۰۳ ج۴ بحواله درمختار ص۴۹۵ ج۱)

مسئله : له فرض لمانځه وروسته پرسرباندی لاس ایښودلای او دا دعاء لوستلای شی. «بسم الله الذی لااله هوالرحمن الرحیم اللهم اذهب عنی الهم والحزن» (امداد الاحکام ص۴۸۷ ج۱)

مسئله : له فرض لمانځه وروسته: «اللهم انت السلام ومنک السلام تبارکت یاذالجلال والاکرام» ویل مسنون او افضل کار دی، نو ځکه دا دعاء ډیره لوستله کیږي، مګر په بله دعاء سره هم سنت اداء کیدای شی، نو بلې دعاء ته خلاف سنت ویل صحت نلري. (فتاوی رحیمیه ص۲۵ ج۳)

مسئله : له لمانځه وروسته لاس پورته کول او دعاء غوښتل شرعا ثابت او مستحب عمل دی. ځو که اتفاقا کله پریښودل شی لچاڅخه، نو څه اعتراض نشته وربانډی. (فتاوی محمودیه ص۲۴۱ ج۱)

مسئله : د دعاء له آدابو څخه دادی چې دواړه لاسونه ترسینې پورې پورته ونیسی او د دواړو لاسو په منځ کې یو څه اندازه فاصله وی، دواړه سره بندول خلاف اولی دی. (فتاوی رحیمیه ص۲۰۲ ج۲ بحواله شامی ص۴۷۴ ج۱)

مسئله : د دعاء په وخت کې د دواړو لاسونو به منځ کې یو څه فاصله پریښودل افضل کار دی. (فتاوی محمودیه ص۲۶۸ ج۱)

مسئله : له لمانځه وروسته دعاء په لوړې سر او اخیر کې ځوتکې په جهرسره ویل جائز دی، مګر اهتمام ئې ضروری نه دی. (فتاوی محمودیه ص۲۲۸ ج۱)
(ترڅو ئې خلک جزء نه بولی ـ محمد رفعت قاسمی نخوله)

مسئله : مقتدي خپله دعاء هم کولای شي او د امام پر دعاء هم آمين ويلی شي ، دواړه صحت لري خو ولی اخفاء ښه ده. (فتوی محموديه ص۲۶۱ ج۱۰)

مسئله : له لمانځه وروسته بالالتزام مصافحه يا معانقه (په غيږ او په لاس پوښتنه (روغبړ) کول درست کار نه دی ، له دې نه ځان ساتل پکار دی ، مگر که چيری له چاسره لومړنی ملاقات وی ، هغه که څه هم د لمانځه وروسته برابر شی، په دې صورت کې جواز لری مصافحه او يا معانقه کيدلای شي. (نظام الفتاوی ص۱۵۰ ج۱)

د امام له دوهم سلام څخه وړاندې د مقتدي را گرځيدل

سوال : زموږ د مسجد امام صاحب تر ډيره پوری سلام اوږدوی ، نو يو مقتدی مخکی له دې چې امام دويم سلام پوره کړی ، مخ را گرځوی او ځان وزگاروی ، په داسی حال کې چې مقتدي ته خو د امام متابعت ضروری دی ، نو آيا د نوموړی دا عمل چې تر امام مخکی ځان فارغ کوی ، درست دی کنه ؟

جواب : امام ته هم پکار نه ده چې سلام اوږدوی (يعنی سلام په قرائت وايی) تر دومره پوری چې د مقتدی سلام په منځ کې ختم شی ، او دغه مقتدی ته هم پکار نه ده چې تر امام وړاندی د فارغ کيدلو هڅه کوی ، که څه هم لمونځ ئې صحت لری ، خو دا ډول عمل مکروه دی. په ټول لمانځه کې ئې چې دومره انتظار کاوه ، نو د سلام په وخت کې دې هم لږ نور صبر وکړی. (آپ کی مسائل ص۲۶۲ ج۲، فتاوی دارالعلوم ص۱۹۳ ج۲)

مسئله : که چيری په السلام عليکم کې د «عليکم» پرځای «عليتم» له خولې راووزی ، لمونځ کيدلای شي. (فتاوی دارالعلوم ص۴۵ ج۴، درمختار ص۴۱۸ ج۱)

مسئله : د سلام گرځولو په وخت کې صرف د قبلې څخه مخ گرځول کافی دی. د سينې گرځولو ته څه اړتيا نشته. (فتاوی دارالعلوم ص۲۷ ج۲)

مسئله : که چيری يو سړی دغه وخت په امام پسی اقتداء وکړی چې امام «السلام عليکم» کې د «السلام» تکی پوره اداء کړی ، نو د دغه سړي جماعة او اقتداء صحت نلری ، خپل لمونځ به جدا کوی دی مقتدی او امام ئي امام نه گڼل کيږی جماعة ځينی فوت دی. دا ځکه چې د السلام پر «م» باندی لمونځ پای ته ورسيد. (فتاوی دارالعلوم ص۲۸۳ ج۲، بحواله ردالمحتار ص۴۳۶ ج۱، فتاوی محموديه ص۱۲۴ ج۲، اغلاط العوام ص۶۸)

مسئله : که چيری ئي تکبير تحريمه پوره ادا کړ مخکی تردې چې امام سلام گرځوی ؛ نو دی په جماعة کې شريک دی ، لمونځ ئي صحت لری ، دوهم ځل تکبير تحريمه ويلو او لمونځ جدا کولو ته اړتيا نشته. (فتاوی دارالعلوم ص۶۵ ج۳، شامی ص۴۳۶ ج۱)

مسئله : که مقتدی له امام سره شريک او امام سمدستی دغه مهال سلام وگرځاوه ، نو مقتدی ته پکار ده چې تشهد پسی پوره کړی او بيا ولاړ شی. (شامی ص۴۶۳ ج۱، فتاوی دارالعلوم ص۳۸۰ ج۳)

او دا هم جائزه ده چې تشهد پوره نکړی ، ولاړ شي. (فتاوی دارالعلوم ص۱۶۵ ج۲)

مسئله : د «السلام عليکم» ويلو هر وخت که تر امام وړاندی د مقتدی سا وديږی نو د مقتدی په لمانځه کې څه خلل نه راځی (يعنی مطلب ئي دا نه شو چې تر امام وړاندی ئي ځان فارغ کړ).

(فتاوی دارالعلوم ص۱۲۳ ج۲، ردالمحتار ص۴۹۰ ج۱ باب صفة الصلوة)

مسئله : د لمانځه د اختتام لپاره صرف د «السلام عليكم ورحمة الله وبركاته» تكي كفايت كوي، ضروري نه ده چې «وبركاته» لفظ هم ورسره اضافه شي. (فتاوی دارالعلوم ص۱۹۶ج۲)

مسئله : په كومو لمونځونو كې چې ترفرضو وروسته سنت نه وي، لكه د سهار، مازيگر لمونځ، په دې وختو كې امام اختيار لري چې له سلام گرځولو وروسته امام نبي طرف ته يا چپ طرف ته مخ اړوي، په حديث شريف كې د دواړو ثبوت راغلى او فقهاؤ هم دواړو اړخونو ته د گرځيدلو اجازه كړې.

(فتاوی دارالعلوم ص۱۳۹ج۲، ردالمحتار ص۳۹۶ج۱، بخاری ص۱۱۸ج۱ فتاوی محمودیه ص۱۲۶ج۲، آپ کی مسائل ص۲۵۲ج۲)

مسئله : جهت كه بدليږي رابدليږي دا ښه كار دى ځكه چې عوام بيا يو طرف ضروري گڼي. (فتاوی رحیمیه ص۳۵ج۳)

د امام په دې راگرځيدلو كې مقصد دا وي چې امام د تسبيح فاطمي ترڅنگ چې له كومو خلگو څخه لچې ركعتونه تيرشوي؛ هغوي څرنگه لمونځ كوي، درست دى كنه؟ همدارنگه دا به هم گوري چې څوك مسجد جماعة ته نه دي حاضر شوي او سبب ئي څه دى، او بيا به دا شيان اصلاح كوي ځكه چې امام دخلكو مسئول او ديني مشر دى. (محمد رفعت قاسمی غفرله)

لمونځ ولی په سلام و یا و ختمیږي؟

څرنگه چې رسول كريم ﷺ خپل امت ته د لمانځه د پيل او آغاز لپاره ترټولو ستره او سپيڅلى كلمه «الله اكبر» ښودلي ده؛ همدارنگه ئي د اختتام او پاي ته رسيدلو لپاره هم په زړه پوري كلمات ښودلي دي: «السلام عليكم ورحمة الله» په دې كې فلسفه او حكمت دا دى چې

سلام هغه وخت ويل كيږي چې څوك له چاسره په لومړي ځل مخ كيږي، نو دا چې يو بنده لمونځ په تكبير سره پيل كړي او له الله تعالى سره ئي ملاقات وشي، نو گويا دغه بنده په كامله توگه له عالم شهود څخه غائب شو، او په دغه وخت كې هيڅ څوك ئي د زړه د سترگو په وړاندي موجود نه وي، بيا چې كله په اخيره ناسته كي له تشهد، درود او وروستى دعاء څخه فارغ شي، نو گويا دغه بنده اوس يو بېي بلي د نيا (عالم شهود) ته سترگي راغړوي او له نويو خلكو سره مخ كيږي، نو په السلام عليكم ورحمة الله» ويلو سره د هغوي ملاقات ته راځي، زما په نزد د دې حكم راز او فلسفه همدا ده.

(معارف الحدیث ص۳۰۸ج۳)

لمونځ چې په كومو شيانو فاسديږي

۱- د لمانځه له معلومو شرطونو څخه ديوه شرط نه پوره كيدل مثلا طهارت نه وي. (بايد وويل شي چې د طهارت د نه موجوديت ځيني صورتونه داسي دي چې لمونځ نه فاسدوي چې سوړ به ئې د مكروهاتو د بيانولو څخه ورسته په يو ځانگړي عنوان كې بيان كړو.)

۲- بې هوښي، ليونتوب او د حواسو بې ځايه كيدل.

۳- په قصدي توگه بې له عذره له قبلې څخه مخ اړول، كه بې له قصده په غير اختياري توگه سينه له قبلې څخه وگرځي، نو اوس كه د يوه ركن د اداء كولو هومره وخت همداسي پاتي شي نو لمونځ فاسديږي، كنه نو صحيح دى، او يا د څه عذر په وجه سينه وگرځوله شي، مثلا د لمانځه په حالت كې چاته دا شبه شوه چې اودس ئې مات شو په دې خاطر ئي له قبلې څخه سينه راوگرځوله، او وروسته ورته

یاده شوه چې اودس ئې نه دی مات شوی نو اوس که دغه له مسجد
څخه تروتلو مخکې ورته یاده شوه نو لمونځ ئې نه دی فاسد او که له
مسجد څخه تروتلو وروسته ورته یاد شوه ، نو لمونځ ئې فاسد شو.

مسئله: د لمانځه د کوم فرض پریښودل ، مثلاً قرائت بالکل نه کوی ،
قیام ، رکوع ، سجده او داسی نور نه کول ، که په قصد سره وی او که
په هیره سره

۴ – په قصدي توګه د لمانځه واجبات پریښودل.

۵- واجبات په هیره پاتیدل او بیا د هغه په وجه سجده سهو نه کول.

۲– د لمانځه په حالت کې خبری کول ، په دې شرط چې لږترلږه ۲ دوه
حرفه یو او یا داسی یو حرف وی چې معنی ئې ښه فهمیدلای شي.

(درمختار ، علم الفقه ص ۱۰۰ ج ۲)

د خبرو پنځه قسمه دی: اول دا چې څوک چاته خطاب کوی
دا کلام په هر حال کې مفسد دی ، قصدا وی ، که سهوا ، په عربی ژبه
وی یا بله ، د قرآنکریم په لفظ وی یا بل لفظ. مثلا :

۱– یو سړی دا فکر وکړی چې زه په لمانځه کې نه یم او یا په بل شکل
غلط سی ، له چا سره خبری پیل کړی.

۲– د لمانځه په حالت کې چاته ووایی: «أقتل الحیة» (مار ووژنه !).

۳– په لمانځه کې چاته ووایی چې : وایه !)

۴– کوم یحی نامی سړي ته ووایی : «یایحی خذالکتاب» (ای ، یحی
دا کتاب ، اخله) یا د موسی په نوم سړي ته ووایی ، «یاموسی» (ای ،
موسی) یا چاته ووایی «اقرأ» (وایه) دا ټول الفاظ د قرآن مجید دي ،
همدا حکم د سلام او د سلام د ځوابولو ده. او همدا حکم د یو پرچ

کوونکي د جواب « یرحمک الله » دی ، او همدا راز د ښه خبرې
اورېدو سره چې سړی ووایی: «الحمدلله» یا بل لفظ ووایی. لکه د الله
تعالی د نوم په اورېدلو سره «ﷻ» او د رسول کریم ﷺ د نوم په
اورېدو سره درود شریف ووایی دا ټول لمانځه ته مفسد ګرځی ، په دې
شرط چې غرض ئې د هغه سړی ځواب وی. (درمختار وغیره)

خلاصه دا چې که چیری له سړی سره په مخاطبه کې خبری وشی ،
که هر ډول وی او په هر حالت کې وی ، لمونځ فاسدیږی.

(علم الفقه ص ۱۰۱ ج ۲ ، نماز مسنون ص ۴۲۸ شرح نقایه ص ۹۱ ج ۱ ، هدایه ص ۶۱ ج ۱ ، کبیری ص ۴۳۲ ، درمختار ص ۴۵۵ ج ۱)

دویم قسم خبري دا دي چې له ځان سره کلام وشی ، دا هم په
هر صورت مفسد دی. دریم قسم خبري دا دي چې پخپله له ځان سره
څوک خبري وکړی ، دا کلام هم مفسد صلوة دی خو په دې شرط چې
عربی الفاظ نه وی ، او په قرآنکریم کې نه وی ، او که عربی لفظ وی
او هم په قرآن کې وی مثلاد خپل پرچې په جواب کې ووایی:
«الحمدلله» او یا دا ډول نور الفاظ ، نو دا لمونځ نه فاسده وی. او که
چیری د چا یو لفظ تکیه کلام وی ، مثلا د یو سړی « نعم » لفظ عادت
وی هره شیبه ئې وایی نو په دی سره هم لمونځ فاسدیږی که څه هم
عربی او د قرآنکریم لفظ وی.

څلورم قسم ، ذکر او دعاء ده ، چې دا هم لمونځ فاسدوی ، په دې
شرط که له عربی پرته په بله ژبه وی او یا په عربی وی ، خو په
قرآنکریم او حدیث کې نه وی وارده. او نه دا چې د هغه شی غوښتنه له
الله تعالی پرته له بل چا څخه حرامه وی ، یعنی له بل چا هم غوښتل
کیدای شی ، مثلا په لمانځه کې ووایی: «اللهم اعطنی الملح » ای الله !

ماته مالکه راکړه . او یا داچې ووایی : « اللهم زوجنی فلانة » (ای الله !
ماته فلانی ښځه راپه نکاح کړه) دا ډول دعاګانی ، نه په قرآن کې
شته او نه په احادیثو کې ، نه د هغوی طلب له الله پرته له بل چا څخه
منع دد ، نو د داسی دوعاګانو په وجه لمونځ فاسدیږی ، که دا
شرطونه نه وی په دعاء سره لمونځ نه فاسدیږی . (دا دوعاګانی چې
په لمانځه کې بیځایه وویلی شی مثلا په رکوع ، سجده او داسی یو بل
ځای کې)

پنځم قسم : د لمانځه په حال کې بل چا ته فتح ورکول : چې څوک په
لمانځه کې قرآن غلط ووایی او یا بله غلطی ورځنی صادره شی ، نو
بل فتح ورکي یعنی په هغه غلطی ئي پوه کړی ، خو دا په دی شرط چې
فتح ورکوونکی مقتدی نه وی او فتح اخیستونکی دده امام نه وی .
(علم الفقه ص۱۰۱ ج۲)

مسئله : څرنګه چې د فتح ورکولو مسئله د فقهاؤ ترمنځ اختلافی
دد ، ځینو علماؤ خو په دی اړه مستقلې رسالې لیکلي ، نو موږ هم
دلته څو جزئي تکې ذکر کوو ، صحیح خبره داده چې که مقتدی خپل
امام ته فتح ورکړي ، لمونځ ئي نه فاسدیږی ، که امام د ضرورت سره
سم قرائت کړی وی کنه ، (یعنی هغه مسنون قرائت ئي پوره کړی وی ،
کنه ؟) (نهرالفائق ، شامی وغیره)

مسئله : که امام مسنون قرائت پوره کړی وی ، نو پکار ده چې رکوع
ته ولاړ شی ، او مقتدیان دې ته اړ نه باسي چې فتح ورکړي ،
او مقتدیان هم باید تر هغه پوري چې اشد ضرورت نه وي ، فتح
ورنکړي ، مطلب دا چې که امام په لمانځه کې غلط شی نو سکوت

وکړی ، رکوع ته ولاړ نشی ، نو که دلته مقتدی فتح ورکړی څه باک
نلری ، که چیری یو سړی بل ته فتح ورکړی ، دوی سره مقتدی او امام
نه وی ، نو د دغه فتح اخیستونکي لمونځ فاسدیږی که د هغه په فتح
عمل وکړی ، او که چیری ده ته پخپله یاد شی ، که څه هم د فتح سره
یو ځای او یا لږ شاته وروسته او د فتح ورکوونکي څه دخل پکښی نه
وی ، بیا نه فاسدیږی . (شامی ، علم الفقه ص۱۰۲ ج۲)

او د دغه سړی چې فتح ئي علی غیر الامام ورکړی وي ، یعنی هغه
چا ته ئي فتح ورکړی وی چې هغه ئي امام نه دی په هر صورت د ده
لمونځ فاسد دی ، (بحرالرائق وغیره)

که چیری یو سړی د بل چا څخه واوری او یا په قرآن مجید کې وګوری
د هغه لمحي خپل امام فتح ته ورکړی ، نو د ده خپله لمونځ هم فاسد
دی او امام که د هغه فتح واخلی نو د هغه هم لمونځ فاسد دی .
(علم الفقه ص۱۰۲ ج۲ ، هدایه ص۸۷ ج۱ ، کبیری ص ۳۴۰ ، شرح نقایه ص۹۱ ج۱)

همدا راز که څوک په قرآنکریم کې ګوری او قرائت وایی ، لمونځ ئی
فاسد دی . (درمختار)

مقتدی ته پکار ده چې د فتح په وخت کې د قرائت قرآن نیت ونکړی
، صرف فتح ورکړی ، ځکه چې د احنافو په نزد مقتدی ته قرائت کول
نشته ، (فتح القدیر وغیره)

په لمانځه کې غاړی تازه کول پرته له څه عذر او یا صحیح غرض ،
مثلا څوک د ټوخی مرض لري . یا غیر اختیاری ټوخی ورشي او یا ئې
غرض صحیح پکښی وی ، نو بیا لمونځ نه فاسدیږی د صحیح غرض
مثال :

۱-د آواز د تصفیې لپاره ټوخی کول، ۲-د مقتدي ټوخی غاړې تازه
کول په دې خاطر چې امام پرخپله غلطی پوه کړي، ۳-یو سړی چې
په دې خاطر غاړې تازه کوي چې نور پوه کړي چې ګویا هغه پر لمانځه
ولاړ دی. (علم الفقه ص۲۰۱ج، فتاوی رحیمیه ص۲۴۱ج۱)

مسئله: ژړا یا آه یا اُف کول، په دې شرط چې د څه مصیبت او یا درد
په وجه وي، که چیرې غیر اختیاري له چاڅخه دا خبرې صادرې شي،
او یا د خدای تعالی څخه د ویرې او خوف په وجه د جنت او دوزخ په
یادونه سره وژاړي نو بیا لمونځ نه فاسدوي، که د غم او درد په وجه
وي، نو بیا فاسدیږي. (درمختاروغیره)

مسئله: خوراک او څښاک کول، که څه هم ډیر لږ وي، مګر که چیرې د
غابونو په منځ کې کوم شی د نخود د دانې څخه کم وي او هغه د سړي
تیر شي نو لمونځ نه فاسدوي، مطلب دا چې په کوم اندازه خوراک
چې روژه فاسد وي، همدا رنګه لمونځ هم فاسدوي. (درمختاروغیره)

مسئله: عمل کثیر لمونځ فاسدوي، په دې شرط چې د لمانځه د
افعالو د جنس څخه نه وي او یا هم د لمانځه د اصلاح په غرض نه وي
، که چیرې دا عمل کثیر د لمانځه د افعالو له جنس څخه وي مثلا
یو سړی په یوه رکعت کې دوې رکوع وکړي، یا درې سجدې وکړي،
نو په دې سره لمونځ نه فاسدیږي. ځکه چې دا عمل د لمانځه له جنس
څخه دی، دا راز که د لمانځه دا راز که د لمانځه د اصلاح په غرض
وي، بیا هم لمونځ نه فاسدوي، مثلاً د یو سړي اودس مات شي د
لمانځه په حال کې، نو دی د اودا سه لپاره ولاړ شي اودس تازه کړي
راشي پر لمانځه ودریږي، د دې سړي لمونځ فاسد نشو، که څه هم

ګرځیدل، را ګرځیدل، او دس کول عمل کثیر دی، مګر چونکه د
لمانځه د اصلاح لپاره ترسره کیږي نو په همدې وجه دا مفسد نه بلکې
معاف دی.

مسئله: په لمانځه کې که د کومې ښځې تی ورودل شي او له هغه نه
شیدې راووزي نو د دې ښځې لمونځ فاسدوي ځکه چې شیدې
ورکول عمل کثیر دی. (درمختار وغیره)

مسئله: په لمانځه کې که کوم څوک یو ضرري حیوان (ژوی) د له
مینځه وړلو په غرض ډبره وغورځوي، نو لمونځ نه فاسدیږي او که
پر کوم انسان ور وغورځوله شي نو عمل کثیر ګڼل کیږي، او لمونځ
فاسدوي. (علم الفقه ص۱۰۳ج۲)

مسئله: امام که دا سې یو سړی د جماعت لپاره خلیفه کړي چې
صلاحیت او ورتیا و نلري. مثلا مجنون یا نابالغ هلک یا کومه ښځه
مخته کړي، دا هم لمونځ فاسدوي. (درمختار)

مسئله: د قرآنکریم په قرائت کې غلطي کول، دا غلطي که په اعراب
کې وي یا مشدد صرف، مخفف وویل شي، یا بالعکس، او یا کوم
حرف یا کلمه بدله کړلی شي یا کم او زیات کړلی شي، لنډه دا چې په
قرآن کریم کې غلطی کول په دې لاندې صورتونو کې مفسد صلوة
ګرځي:

۱-په دې غلطی سره معنی بدله شي، دا سې چې د چا اعتقاد د کفر
دی، په قرآن مجید کې که وي که نه وي.

۲-معنی ئې بدله شوه، که څه هم اعتقاد ئې د کفر نه وي مګر د قرآن
په عبارت کې نه وي.

۳- په معنی کې تغیر راشي او هغه معنی ذالته مناسب نه وي که څه هم په قرآن مجید کې وي.

۴- په معنی کې ئې تغیر راغلی وي د لفظ په اوښتلو سره، مثلا د «سرائر» پر ځای سرائل ولوستل شي، او که داسې غلطي وي چې لامله ئې په معنی کې ډېر تغیر نه وي راغلی او مثل ئې په قرآن مجید کې موجود وي، نو لمونځ نه فاسدیږي.

که چیرې پر کوم لیکل شوي کاغذ باندې د چا نظر ولګیږي او د هغه معنی ئې هم په ذهن کې راشي، نو لمونځ نه فاسدیږي، او که د چا سترګې د چا پر عورت (فرضو) ولګیدې بیا هم لمونځ نه فاسد وي.
(بحرالرائق)

که چیرې یو څوک د لمانځه په مخکې تیرشي، لمونځ یې نه فاسدیږي، که څه هم د لمانځه په مخکې تیریدل ستره ګناه ده. که څوک د لمانځه په حالت کې وغواړي د لمونځ کوونکی ترمخ تیر شي او هغه ئې مزاحمت وکړي، دا عمل جائز دی، څه باک نلري. (درمختار)

دلته چې مونږ کوم صورتونه بیان کړل، دا د متقدمینو د قواعدو سره سم دي، او د هغوی په مذهب کې احتیاط زیات وي. مثلا متأخرین د اعراب په غلطۍ سره لمونځ فاسد نه ګڼي، نو همدا وجه ده چې مونږ د متقدمینو مذهب غوره کړی دی. (قاضي خان، شامي وغیره....)

د لمانځه د ټولو مفسداتو چې لږ مخکې بیان شول، که چیرې تر اخیره ناسته مخکې وي یا په اخیره ناسته کې تر تشهد وړاندې رامنځ ته شي؛ نو لمونځ فاسد وي، کنه نو مفسد نه دی. بلکې متمم

دی، یعنې د دې مفسداتو په راپیداکیدلو سره لمونځ متمم کیدای شي، مګر په دې څو لاندې صورتونو کې:

۱- هغه څوک تیمم وهونکی چې په اخیره ناسته کې د التحیات تر لوستلو وروسته پر اودس کولو قدرت پیدا کړي.

۲- هغه څوک چې پر موزوئي مسح کړې وي؛ موده ئې پوره شي او یا چې پر پټۍ یې مسح کړې وي او هغه زخم په دغه وخت کې جوړ سي.

۳- یا د یوه چا موزه له پښې وخیژي.

۴- یا ئې خپله وکاږي، خو چې په عمل کثیر سره نه وي.

۵- یا کوم امی (نالوستی سړی) ته په دغه وخت کې یو سورة یاد شي.

۶- یا هغه څوک چې لوڅ بدن لمونځ اداء کوي، دغه مهال جامه پیدا کړي.

۷- یا هغه څوک چې په اشاره لمونځ کوي، خو اوس دومره جوړ سي چې رکوع او سجده کولای شي.

۸- یا امام د بې اودسۍ په وجه بل څوک د جماعة لپاره خلیفه کړي، خو په هغه کې د دې صلاحیت نه وي.

۹- یا د سهار په لمانځه کې لمر ورباندې راوخیژي.

۱۰- یا د جمعې په لمانځه کې د مازیګر وخت داخل شي.

۱۱- یا یو سړی داسې معذور دی چې اودس نشي کولای، خو په دغه وخت کې ئې عذر له مینځه ولاړ شي.

۱۲- یا کوم د ترتیب خاوند ته قضائي لمونځ وریاد شي، خو وخت دومره هم وي چې هغه قضائي اداء کړای شي. نو په دې ټولو

صورتونو کې لمونځ فاسدیږي، که څه هم دغه امور هغه وخت را منځ ته شوي وي چې د لمانځه ټول ارکان پوره شوي وي. (علم الفقه ص۱۰۶ ج۲)

دا (۱۲) صورتونه دي چې په دې ټولو کې د امام صاحب په نزد لمونځ فاسدیږي، او د صاحبینو په نزد نه فاسدیږي. بلکې پوره کیږي ځکه چې په دې صورتونو کې مفسد صلوٰة د التحیات تر ویلو وروسته په اخیره ناسته کې راپیدا شوی دی. په داسې حال کې چې د لمانځه هیڅ، رکن پاتې نه دی، نو په همدې وجه لمونځ فاسد نه بلکې پوره شو. مګر داچې د امام صاحب په مذهب کې احتیاط ډېر زیات دی، له همدې امله هغه وایي چې څومره ممکن وي په عباراتو کې باید هغومره احتیاط وشي. دا ښه او افضل کار دی، همدا وجه ده چې د فقهي په ټولو متونو کې همدا مذهب غوره کړل شوی دی چې موږ هم همدا اختیار کړ. (والله اعلم، شامی)

د لمانځه د فساد په اړه مسائل

هغه امور چې د لمانځه په جریان کې د راپیداکیدلو له امله لمونځ فاسدوي؛ هغه په لاندې توګه دي:

مسئله: پرچ کوونکي ته په ځواب کې «یرحمک الله» ویل لمونځ فاسدوي، دارازکه څوک د غم خبر واوري، او «اناالله و انا الیه راجعون» الفاظ ووایي، یا څوک ښه خبر واوري او «الحمدلله» ووایي یا ډېره دلچسپه او عجیبه خبره واوري، نو «سبحان الله» یا «لااله الاالله» ووایي. یا د چا د پوښتنې په ځواب کې د قرآنکریم یو آیة ووایي. او د هغه لپاره جواب شي. دا ټول شیان لمونځ فاسدوي.

او صاحب ترتیب سړي ته د لمانځه په جریان کې قضائي لمونځ وریاد شي، په داسې حال کې چې وخت هم وي. (تفصیل د قضاء په بیان کې دی)

په لمانځه کې مخکې تردې چې د تشهد په اندازه کښیني؛ تیمم وهونکي ته اوبه پیدا شي او د استعمال وس ئې هم ولري، نو لمونځ ئې باطل شو. دارازکه مقتدي اودس کړی وي او امام متیمم وي؛ امام ته اوبه پیدا شي، نو د مقتدي لمونځ باطلیږي، فرض لمونځ، او هغه لمونځ نفل ګرځي.

او مخکې له دینه چې د تشهد د لوستلو په اندازه کښیني؛ پر موزو یا پټۍ د مسح موده پوره شي، دارازد موزو ختل، که څه هم په ډېر معمولي حرکت سره وخیژي. (د تفصیل لپاره، مسائل خفین وګورئ) هغه څوک چې بالکل امي، نالوستی وي، د لمانځه په وخت کې ئې یو آیة نالوستی وي، د لمانځه په وخت کې ئې یو آیة ناڅاپي زده کړ لمونځ ئې باطلیږي. په دې شرط چې د داسې سړي مقتدي نه وي، چې د هغه قرآن زده وي.

نو دغه سړی یا له چا څخه په اوریدلو د قرآن آیة زده کړي، یا ئې هیر شوی وي، خو اوس ورته یاد شي، نو لمونځ ئې باطل دی، په دې شرط چې د تشهد په مقدار تر کښیناستلو وړاندې داسې وشي چې هغه ئې چا څخه په اوریدلو سره زده کړي.

کوم سړی چې په اشاره لمونځ کوي؛ د لمانځه په دوران کې په دې وتوانیږي چې رکوع او سجده وکړي، نو لمونځ ئې باطلیږي، کوم سړی چې د لمانځه ورکولو صلاحیت نه، لکه نالوستی، معذور.

هغه امام خلیفه وګرځوی ، نو لمونځ باطلیږی .د سهار لمونځ کوي لمر راوخیژي یا داخترانو په لمونځو کې لمر ترسر واوړي

څوک د جمعې لمونځ اداءکوی چې د مازیګر وخت ورباندی داخل سی نو لمونځ باطل شو .که یو چا پر زخم باندی پټی لګولی وی او د لمانځه په دوران کې ئې زخم جوړشی ، پټی ځینی جدا شی ،نو لمونځ باطل شو . او داراز د یو معذور عذر چې د لمانځه په حالت کې رفع شی ،لمونځ ئې باطلیږی ، همدارنګه د اودس د ماتیدلو په صورت کې بې له څه عذره د یوه رکعت د آداء کولو په اندازه انتظار وکړی ،لمونځ فحندیږی.

یعنی دوهم ځل به ئې آداء کوی ، لمونځ کوونکی که له خپل ځای نه لیری شی بل ځای ته لمونځ ئې باطلیږی ، که څه هم له مسجد څخه د باندی ونه وزی ، مقتدی که له خپل امام نه پرته بل چا ته فتح ورکړی . لمونځ یې فاسدیږی یوازی خپل امام ته فتح ورکولای شی ،لمونځ کوونکی که د بل سړی ورکړې فتح باندی عمل وکړی ،لمونځ یې باطل شو. څوک چې یو لمونځ یې شروع کړی وی ، د هغه لمانځه په جریان کې بل لمانځه ته انتقال شی ، یعنی د بل لمانځه لپاره تکبیر ووایی نو لمونځ ئې فاسد شو ،همداراز په تکبیر (الله اکبر) کې لومړی الف کشول لکه (آلله اکبر) او همدارنګه د (اکبر) «باء» کشول لکه: (اکبار) دارنګه ویل دواړه لمونځ فاسدوی ، که په لمانځه کې د بدن هغه برخه چې پټول ئې فرض دی ، که یوه حصه ئې لڅه شی ،لمونځ باطل شو ، یا ئې پر بدن ناپاکی ولګیږی ترد ومره وخته پوری پاتې شی چې په د غومره وخت کې یو رکن اداء کیدای شی. لمونځ فاسد دی.

که یو مقتدی ترخپل امام وړاندی رکن اداء کړی ، په دې صورت کې هم لمونځ باطل ، دارنګه که مقتدی په جماعة کې ترخپل امام وړاندی ودریږی ، لمونځ یې باطل دی. په څلور رکعتي لمانځه کې په دې ګمان چې دوه رکعتیز دی ؛ سلام ګرځول ، لمونځ باطلوی ؛ مثلا د ماپښین لمونځ دی څلور رکعته د ده ګمان شی چې د جمعې لمونځ دی پر دوه رکعته سلام وګرځوي. (کتاب الفقه علی المذاهب الاربعه ص۴۶۹ تر ص۴۷۲ ج۱)

څوک چې پر لمانځه ولاړ وی او یو بل ړوند سړی د هلاکت په ځای کې لویږی نو دی په لمانځه کې ږغ ورباندی وکړی ترڅو هغه له هلاکته وژغوری ، نو د ده لمونځ فاسد شو. (کتاب الفقه ص۴۷۷ ج۱)

مسئله : که ماشوم راشی د لمانځه په حالت کې د مورتی ورو ی او شیدی ورځینی راووزی د دی لمونځ باطل شو . البته که شیدې راونه وزی بیا لمونځ نه فاسدیږی. (بحرالرائق ص۱۲ ج۱ ، بهشتی زیور ص۲۳ ج۲)

مسئله : په لمانځه کې که د چاپه ستوني کې کوم خوږ شی وی ، یعنی صرف ذائقه ئې وی نو لمونځ وزسره صحت لری ، خو که د غه شی په خوله کې وزبیښل شی او ترستونی تیر شی نو لمونځ فاسدیږی.

مسئله : په لمانځه کې د نخود دانې په اندازه زیات وکم د خوراک شی په خوله کې راشی نو په لاس او یا بله جامه دی هغه له خولې نه وغورځوی ، له دی امله په لمانځه کې هیڅ ډول نقصان نه راځی.

(فتاوی دارالعلوم ص۱۲۱ ج۴ ، درالمحتار ص۵۸۸ ج۱)

مسئله : په لمانځه کې که چاته په خوله کې نارې یا بل داسی شئ د توکلو ډورشی او تیرولای یې نشی نو په یوه کالي یا دستمال کې دی راچوی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۱۲ ج۴ ، مشکوة ص۷۱ ج۱ باب المساجد)

مسئله : په لمانځه کې چې د پرچي او تيغ کوم آواز جوړيږي په هغه سره لمونځ نه خرابيږي ځکه چې له هغه نه ځان ساتل ګران کار دی.

(كتاب الفقه ص۴۸۶ ج۱، شرح نقايه ص۹۲ ج۱)

مسئله : خو که په پرچي او تيغ کې داسې کوم الفاظ ورزيات کړل شي چې قدرتي نه وي، نو په هغه صورت کې لمونځ فاسديږي.

(كتاب الفقه ص۴۸۶ ج۱)

مسئله : که بل څوک دعاء کوي او دی د لمانځه په حالت کې پر هغه باندې آمين ووايي، لمونځ ئې باطل دی. (كبيرى ص۴۳۹)

مسئله : په لمانځه کې آذان ته ځواب ويل هم لمونځ فاسدوي.

(كبيرى ص۴۴۲، نماز مسنون ص۴۸۳)

مسئله : د کوم شي په لاندې غورځيدلو سره «بسم الله» ويل هم لمونځ فاسدوي دارازکه کوم ناخوښه خبر واوري او «لاحول لاقوة الابالله» ووايي هم بې لمونځ باطل وي.

مسئله : د درد او غم په وجه «آه» او «أف» ويل هم مفسد دی. مګر که د څه مرض په وجه ئې څو قابو کولای نشي، نو لمونځ نه باطليږي.

(هدايه ص۸۶ ج۱، شرح نقايه ص۹۲ ج۱، كبيرى ص۴۳۷)

مسئله : د کوم دنيوي مصيبت يا بدني تکليف لامله په لوړ آواز سره ژړل هم مفسد صلوة دی. (كتاب الفقه ص۴۷۸ ج۱)

مسئله : که په لمانځه کې د الله تعالی له ويرې د آخرت او دوزخ يادولو په سبب سړي ته ژړا ورسي نو دا غير اختياري ژړا ده، لمونځ نه فاسديږي. (هدايه ص۸۶ ج۱، شرح)

مسئله : په لمانځه کې که چا ته پرچې ورشي نو پکار نه ده چې «الحمدلله» ووايي، خو که وويل شي لمونځ نه فاسديږي. (آپ کی مسائل ص۳۲ ج۲)

مسئله : که د مجبورۍ په وجه چا ته ارميږه راشي، نو کوشش دې وکړي او له خولې نه آواز پورته نکړي، په دې صورت کې بيا ارميږه کولې لمونځ نه فاسديږي. خو که احتياط ونشي او ورسره آواز هم جوړ شي او حروف پکې پيدا کړي نو بيا لمونځ فاسديږي. (عمدة الفقه ص۲۵۲)

مسئله : په لمانځه کې مصافحه کول، سلام اچول يا د سلام ځواب ورکول لمونځ فاسدوي. (كبيرى ص۴۴۱ شرح نقايه ص۹۲ ج۱، نماز مسنون ص۴۸۱)

مسئله : په لمانځه کې صرف غاړه ګرځول مکروه دی، البته د سترګو ترڅنګ نو يوه وبل اړخ ته کتلای شي. ليکن دا هم مناسب نه دی، او که له قبلې څخه سينه يوه اړخ ته وګرځوي تر دومره پورې چې يو رکن اداء کيدای شي نو په دې صورت کې لمونځ فاسديږي.

(كتاب الفقه ص۴۲۳ ج۱، هدايه ص۹۰ ج۱ كبيرى ص۳۵۱، شرح نقايه ص۹۲ ج۱)

مسئله : پر ناپاک ځای سجده لګول لمونځ فاسدوي.

(درمختار ص۹۰ ج۱، شرح نقايه ص۹۲ ج۱)

مسئله : په قرائت کې که فاش غلطي وشي چې له امله ئې معنی رد و بدل شي، نو لمونځ فاسديږي، همداراز قرآنکريم که د موسيقي په طرز لوستل کيږي نو په دې سره هم لمونځ فاسديږي. (درمختار ص۹۰ ج اول)

مسئله : د لمانځه په دوران کې له دباندې نه د يوشي خوړل يا څښل چې هغه ترستوني تيرشي، که څه هم ډير وړوکی او لږ شي وي، لمونځ فاسد وي. (نماز مسنون ص۴۸۹ شرح نقايه ص۹۳ ج۱)

په کومو شیانو لمونځ مکروه کیږی ؟

مسئله : د لمانځه په حالت کې جامه داسی اغوستل چې د دستور او عادت خلاف وی ، نو دا مکروه تحریمي دی ، مثلا یو سرى کمیس واغوندی خولاس په لستوني کې وانه چوی یا څادر پراوږه وانه ړوی.

مسئله : رکوع او سجدې ته د تلو پرمهال خپلې جامې له خاورو څخه د ژغورلو او یا بل غرض په وجه پورته کول مکروه تحریمي دی. (ردالمختار وغیره...)

مسئله : په لمانځه کې داسی یو عبث نعل کول چې د عمل کثیر حد ته ونه رسیږی ، مکروه تحریمي دی. مثلا: کوم سړی د خپلې ږیرې وینتان په لاس کې نیسی. (۲) بې ضرورته خپلې جامې پیچی او یا په بدن لوبې کوی.

مسئله : په لمانځه کې هغه جامې اغوستل مکروه دی ، چې څوک په عامو مجالسو کې وربآندی شرمیږی مگر که بله جامه ئې نه وه بیا څه باک نلری.

مسئله : که څوک د لمانځه پرمهال د سرویاسپینو ، ډبري یا بل کوم شی توټه په خوله کې ونیسی نو دا مکروه تنزیهي ده ، په دې شرط که قرائت ته مخل نه و. که چیری قرائت ته مخل وی ، نو بیا لمونځ فاسد وی . (درمختار، شامی)

مسئله : په لڅ سر لمونځ کول مکروه دی. مگر که د عاجزئ ، خشوع او خضوع د څرګندولو په وجه وی بیا څه حرج نشته. که په لمانځه کې د چا له سره خولۍ یا لنګوټه وغورځی ، نو بهتره دا ده چې په همدغه

حالت کې یې پر سر کړی خو که په آسانی سره نه بلکې عمل کثیر ته اړتیا وه ، نو بیا دی نه پرسر کوی. (ردالمحتار، علم الفقه ص۱۰۶ج۲)

مسئله : په داسی حال کې چې سړي ته د پیشاب ا یا هوا وتلو ضرورت وی ، په دغه حالت کې لمونځ مکروه تحریمي دی. مخکې له لمانځه به ضرورت رفع کوی او بیا به لمونځ کوی. — (درمختار وغیره)

خو که چا لمونځ شروع کړ او وروسته له شروع د لمانځه په جریان کې دغه ډول ضرورت ورته پیدا شو نو پکار ده چې هغه لمونځ پریږدی ، له ضرورت نه تر فارغ کیدلو وروسته اودس تازه کړی او بیا خپل لمونځ په اطمنان سره ادا کړی ، که فرض لمونځ وی ، که نفل ، که منفرد لمونځ کوی او که په جماعت سره. او دا ویره هم وی چې د جماعت دویم رکعت نشی موندلای. نو همدا پورتنی حکم دی. خو که چیری دا ویره وه چې د لمانځه وخت تیریږی او یا هم د جنازې لمونځ وی چې هغه تیریږی. نو بیا پروا نلری ، په همدې حالت کې دې خپل لمونځ پوره کړی. — (شامی)

مسئله : د نارینه وو لپاره دا مکروه تنزیهي ده چې د خپلو ویښتانو څخه کوڅۍ جوړې کړی او بیا لمونځ ورسره کوی او که عینا د لمانځه په حالت کې دا کوڅۍ وتړی ، نو لمونځ یې فاسد شو. ځکه چې دا عمل کثیر دی. (درمختار، شامی)

مسئله : د سجدې له ځایه څخه د خس وخاشاک او یا بل داسی مضر شی لیری کول مکروه تحریمي دی. خو که بالکل سجده نه ورسره کیږی نو بیا دی لیری کړی څه باک نلری. د امکان په صورت کې یې نه لیری کول بهتر دی.

مسئله : د لمانځه په حال کې په ګوتو ټکان کول او یا یو په بل کې کنبی ایستل مکروه تحریمي دی. (بحر، شامي...)

مسئله : په لمانځه کې له ټولې څخه مخ ګرځول مکروه تحریمي دی. که پوره مخ واړول شي، که نیم مخ. (شامي)

مسئله : د سترګو ترکونجانو اخوا دیخوا کتل مکروه تنزیهي دی. (درمختار وغیره)

مسئله : مخامخ بل سړي ته لمونځ کول مکروه تحریمي دی. (شامي وغیره)

مسئله : د سر او یا لاس په اشاره د سلام ځواب ورکول مکروه تحریمي دی.

مسئله : سجده یوازې پر پوزه او یا پر تندي لګول مکروه تحریمي دی. (درمختار، علم الفقه ص۱۰۷ ج۲)

مسئله : د لنګوټې پر ولونو باندې سجده کول مکروه تحریمي دی. (درمختار وغیره)

مسئله : په لمانځه کې بې له عذره چارزانو کښیناستل مکروه تحریمي دی (درمختار وغیره)

مسئله : په لمانځه کې ارمیړې ایستل مکروه تنزیهي دی. (شامي)

مسئله : په لمانځه کې سترګې پټول مکروه تنزیهي دی، مګر که د سترګو په بندولو کې خشوع غرض وي، او په دې سره زیاتیږي نو بیا مکروه نه بلکې افضل کار دی. (درمختار)

مسئله : امام ته مکروه ده چې په محراب کې په پوره ډول دننه ودریږي، لیکن که سجده په محراب کې لګوي او پښې له دباندې ودریږي نو مکروه نه دی. (درمختار وغیره)

مسئله : یوازې چې امام پر دومره لوړ ځای ودریږي چې لوړوالی ئې د یوه ګز یا زیاته اندازه وي، او مقتدي لاندې وي، نو مکروه تنزیهي دی، خو که مقتدي هم ورسره پورته ودریږي، بیا څه باک نلري. (درمختار وغیره)

مسئله : مقتدیانو ته دا مکروه تنزیهي ده چې پر لوړ ځای ودریږي، مګر که ضرورت وي، مثلاً جماعة کې خلک زیات شي، ځای نه وي، نو څوک لوړ پر بامونو او یا یو بل لوړ ځای ودریږي نو څه خبره نه ده. (درمختار وغیره...)

مسئله : په داسې ځای یا داسې جامه کې لمونځ کول چې د ژویو تصویر وي پکښې؛ نو لمونځ پکې مکروه ده، د ذیروح تصویر که په خونه کې وي مخ ته، یو یا بل څنګ ته، نو لمونځ نه ده صحیح، او که لاندې یا شاته وي نو پروا نلري. (درمختار وغیره...)

مسئله : په لمانځه کې سورتونه، آیاتونه او یا تسبیح پر ګوتو شمیرل مکروه تنزیهي دی، مګر که پر ګوتو حساب نه، بلکې د ګوتو په ټینګولو سره حساب کړل شي، مکروه نه دی. لکه صلوة التسبیح په بیان کې چې راغلي. (شامي، علم الفقه ص۱۰۸ ج۲)

مسئله : په لمانځه کې پوزه پاکول یا دا ډول بل کوم وړوکی عمل بې ضرورته مکروه تحریمي دی.

مسئله : خوله یا پوزه چې په کوم کالي وتړله شي، د لمانځه په حالت کې، دا عمل مکروه تحریمي دی.

مسئله : د قرائت ترختمیدلو وړاندې رکوع ته تلل او بیا په رکوع کې قرائت پوره کول مکروه تحریمي دی. (شامي)

مسئله : مخکی له دې چې په رکوع او سجده کې ۳ ځله تسبیح وویل شي ، سر راپورته کول مکروه تنزیهي دی.

مسئله : په داسې یوه جامه کې لمونځ کول مکروه دي چې قابل معافی نجاست پری لګیدلی وی. (رسائل ارکان)

مسئله : په فرض لمونځونو کې په قصدی توګه د قرآنی ترتیب خلاف قرائت کول مکروه تحریمی دی. یعنی کوم سورة چې مخکی وی ، هغه وروسته کول او وروسته چې وی هغه مخته کول ، مثلاً : «قل یاأیها الکافرون » په لومړی رکعت کې او «ألم ترکیف» په دویم رکعت کې وویل شي.

که سهواً وی ، بیا مکروه نه دی ، همدارنګه په نوافلو کې که قصداً بی ترتیبه وویل شی هم څه کراهت نلری . (شامی) علم الفقه ص۱۰۹ ج۲)

مسئله : له یوه سورة نه څو آیتونه په یوه رکعت کې او د همدې سورة له بل ځای نه څو آیتونه په بل رکعت کې ویل مکروه تنزیهی دی. په دې شرط چې ترمنځ ئي له دوو آیتونو څخه کم پریښودل شی. که مسلسل وویل شی ، په منځ کې ئي څو آیتونه پریښودل شی ، نو بیا کراهت نلری. داراز که دوه سورتونه په دوو رکعتونو کې وویل شي او د دې دواړو سورتونو ترمنځ یو وړوکی سورة چې نږدې درې آیتونه ولری ؛ پریښودل شی. دا کراهت هم ترفرائضو پوری تخصیص لری ، په نفلو کې که د دې رعایت ونشی ؛ څه حرج نشته. (شامی)

مسئله : په یو ه رکعت کې دوه سورتونه داسې لوستل چې ترمنځ ئې بل سورة پریښودل شی. که غټ سورة وی ، که وړوکی ؛ یو وی که

تریوه زیات ، دا مکروه تنزیهی ده ، چې کراهت د دی هم ترفرضو پوری خاص دی. (شامی)

مسئله : کله چې امام قرائت وایی ، نو مقتدی ته قرائت ویل ، دعاکول ، او یا داسې بل ذکر کول که څه هم د قرآن سورة فاتحه وی ، مکروه تحریمی دی. (علم الفقه ص۱۲۰ ج۲)

مسئله : پرسر باندی د ستمال داسې تړل چې ککری تری لڅه وی ؛ مکروه دی.

مسئله : سجدې ته د تللو په وخت کې د شا او مخ جامې سره راټولول مکروه دی.

مسئله : څادر او یا جامې داسې پرځان اچول چې لاسونه پکښې بندیږی ، مکروه دی.

مسئله : په لمانځه کې بالاراده خوشبوئي لګول مکروه دی.

مسئله : سترګی د آسمان په لوری په قصدی توګه مکروه دی.

مسئله : بی ضرورة ځینی وړې خزندی د لمانځه په حال کې وژل مکروه دی ، مګر که ئي له چیچلو او یا خوړلو څخه ویره وه بیا څه باک نلری. لکن له وینی څخه ئي ځان ساتل پکاردی.

مسئله : یو چاکه په مسجد کې بی له عذره یو ځای ځان ته مخصوص کړی وی او یائي د لمانځه لپاره یو سورة ځانګړی کړی وی ، په داسې حال کې چې بل سورة هم ورته یاد وی ؛ دا مکروه دی.

د قضائي لمونځونو بيان

بې له څه عذره لمونځ قضاء کول ګناه کبيره ده ، چې له زښتينې
توبې پرته معاف کيدلای نشي ، د حج کولو په وسيله هم کبيره ګناه
بخښل کيدای شي
همدا رنګه أرحم الراحمين ذات چې کله پربنده مهربان شي نو پرته له
کومې وسيلې څخه معاف کولای شي.

مسئله : که پر يوه ځای له څوتنو نه د کوم وخت لمونځ قضاء شي. نو
هغوی ته پکار ده چې همغه لمونځ په جماعة سره بيا را وګرځوی. که
جهري لمونځ وی ، په جهر سره به ئې وايي که خفيه لمونځ قضاء شوی
وی ، خفيه به ئې راګرځوی. (علم الفقه ۱۲۰ ج، امداد الاحکام ص۶۶۸ ج۱)

مسئله : قضاء لمونځ بالاعلان اداء کول ګناه ده ، ځکه چې د لمانځه
قضاء پخپله ګناه ده ، او د ګناه اظهار (ښرګند تيا) ګناه ده، د قضائي
لمانځه طريقه همغه د آداء د لمانځه د طريقه ، په قضائي لمانځه کې به
دا نيت هم کوی چې زه د فلانی وخت قضائي لمونځ کوم ، او که چيرې
ئې نيت ونکړی ، بيا هم صحت لري ، ځکه چې قضاء په نيت د اداء
او اداء په نيت د قضاء صحيح کيدلای شي. (علم الفقه ص۱۲۱ ج۲، فتاوی دارالعلوم ص۳۳۹ ج۴)

مسئله : د فرض لمانځه قضاء فرض او د واجب لمانځه قضاء واجب
ده ، د وترو قضاء هم واجب ده ، دا راز د نذر لمانځه قضاء واجب ده ،
او هغه نفل چې له شروع وروسته فاسد کړل شي ، ځکه چې له شروع
وروسته نفل واجب ګرځي ، د مؤکد سنتو او يا نورو نوافلو قضاء
نشي اداء کيدی ، که په دې غرض کوم لمونځ وشي ، نو هغه ئې قضاء
نه بلکې جدا لمونځ حسابيږي ، مګر د سهار د سنتو په اړه حکم دا دی

چې له فرضو سره ئې قضاء وشي او بياد دې فرض قضاء ترزوال
وړاندې راګرځوله کيږي نو همدا د سهار سنت به هم ورسره راګرځوی
، خو که له زوال وروسته وی ، نو بيا ئې قضاء نشته ، او د ماپښين د
سنتو په اړه حکم داسی ده چې که مخکښې ځلور رکعتونه سنت تير شی
، نو بيا ئې د همدغه ماپښين په وخت کې تر۲ سنتونو وړاندې
راګرځول کيدای شی ، که له فرض سره يو ځای تيرشوی وی ، که جدا.

مسئله : د وختی او قضائي لمونځونو او همدا راز پخپله د قضائي
لمونځونو ترمنځ ترتيب ضروری دی. په دې شرط چې هغه قضاء
لمونځ فرض يا وتر واجب وی ، مثلاً له چا څخه د ماپښين لمونځ قضاء
شو نو د دغه قضائي او د مازيګر وختی لمانځه د ترتيب خيال به
ساتی ، يعنی ترڅه وخته چې د ماپښين لمونځ يې نه وي راګرزولی
ماز يګر نشي کولای ګرځی او که چا د ماخستن وتر نه وی کړی ، د
سهار لمونځ نشی کولای ترڅو ئې هغه راګرځولی نه وی ، همدا راز د
کوم چا پرذمه چې د سهار او ماپښين دواړو قضاء پاتی وی ، نو د
هغوی ترمنځ هم ترتيب ضروری دی ، يعنی ترڅوئې د سهار قضائي نه
وی راګرځولی؛ د ماپښين قضاء نشی راګرځولی ، که ئې راوګرځوی
هغه هم نفل ګرځي ، مګر که چيری پنځه لمونځونه همداسی مسلسل
له دې قضائی لمانځه وروسته اداء کړل شی ، هغه ټول صحيح دی ،
په دې کې ترتيب ساقطيږی ، چې لږ مخکې به ئې بيان راشي په کومو
صورتونو کې چې ترتيب ساقطيږي.

۱-لومړی صورت نسيان: يعنی دا چې قضائي لمونځ يې هير شی ،
په ياد ورنشی په دې صورت کې ترتيب ساقط دی ، مطلب دا چې د

وقتي لمانځه اداء کيدل ئي درست دي. او بل داچې له يو ځانه په مختلفو ورځو کې څه لمونځونه قضاء شوي وي ، مثلا ماپښين د يوې ورځي ، مازيګرد بلي ورځي او ماښام بياد بلي ورځي، او ده ته دا ياده نه وي چې کوم يو مخ ته دی نه په دي صورت کې د دوی ترمنځ هم ترتيب ساقطيږي ، کوم يو چې ئي خوښ وي ، هغه دي اول اداء کړي.

(شامی)

مسئله : که چاته د ترتيب د وجوب علم نه وي يعني په دې نه پوهيږي چې ترتيب واجب دي. نو په دي صورت کې هم داجهالت يا ناخبرتيا د نسيان (هيري) په حکم کې راځي او ترتيب ورځني ساقطيږي.

(ردالمحتار)

مسئله : که د لمانځه د شروع کيدلو په وخت کې سړي ته قضائي لمونځ يادنه وي خو په وروسته کې ورته يادشي ، يعني په اخيره ناسته کې له التحيات وروسته يا شاته ، خو ترسلام ګرځولو مخکې وي ، نو دغه لمونځ يي نفل شو ، بيرته به نيت تړي ، قضائي به ئي راوړي او وروسته به خپل فرض لمونځ کوي.

۲-دويم صورت د وخت لږوالی ، که چيرې د چاپرذمه قضائي لمونځ وي او د وخت لمونځ په داسې تنګ وخت کې اداء کړي چې يوازې همدا لمونځ ځائيدلای شي ، نو دلته هم ترتيب ساقط دی هر يو چې مخ ته اداء کوي ، درست دی د مازيګر په لمانځه کې هغه مستحب وخت د اعتبار وړده ، يعني په مستحب وخت کې که صرف دومره ګنجايش وو چې صرف د مازيګر فرض وکولای شي ، نو ترتيب

ساقط دی ، که څه هم په اصل کې ګنجايش وي ، ځکه چې د لمرتر ژړيدو وروسته لمونځ مکروه دی.

(علم الفقه ص۱۲۲ ج۲، فتاوی دارالعلوم ص۳۵۳ هدايه ص۱۳۸ ج۱)

مسئله : که پرچا باندې د ډيرو لمونځونو قضاء وه ، او په وخت کې د هغو ادا ينه مشکله وه ، نو په دی صورت کې هم صحيح دا ده چې ترتيب ساقط وی.

۳-صورت: د قضائي لمونځونو له پنځو څخه زياتيدل «وتر» په دې پنځو کې نه شميرل کيږي که هغه هم حساب کړی شي نو ګويا داسې ده چې ترشپږو زيات شي ، دغه قضائي لمونځونه که حقيقتا قضاء وي ، که حکما ؛ حقيقتا داسې چې لمونځ پر وخت اداء شوی نه وي ، حکما داسې چې قضائي لمونځ ئي پر ذمه پاتې وي، او ترتيب هم ورباندې واجب وي ، خو ده د دې قضائي د نه رايادېدلو باوجود د وخت لمونځ کړی وي ، نو دغه د وخت لمونځ ئي نفل وګرځيدی آدا نشو ګويا دغه لمونځ حکما قضاء شو ، نو چې دغه قضائي لمونځونه ترپنځو زيات شي، له ده څخه ترتيب ساقط دی ، د وخت لمونځ صحيح دی ، مثلا له چا څخه د سهار لمونځ قضاء شو ، تربله سهاره پورې ئي را ونه ګرځاوه او دا نور لمونځونه ئي کول ،نو د دې بل سهار لمونځ ئي صحت لري ځکه چې قضائي ترپنځو زيات شو ،خو يو حقيقتا دی او څلور حکما چې د هغوی ادا نه ده صحيح شوې ، د هغه يوه قضائي د نه رايادېدو لامله.

(علم الفقه ص۱۲۳ ج۲، فتاوی دارالعلوم ص۳۵۲ ج۴، هدايه ص۱۳۷ ج۱، درمختار ص۶۶۶ ج۱)

ترتیب تر کومه وخته پورې وي ؟

ترپنځو لمونځونو پورې ترتیب باقي وي ، که څه هم هغه په بیلابیلو وختونو کې قضاء شوي وي ، او وخت هم ډیر تیرشوی وي ، مثلاً له چاڅخه یو لمونځ قضاء شو ، څو د ده هیرشو ، څوورځې تیرې شوې ، بل لمونځ ځنې قضاء شو ، دا ئې هم هیرشو ، بیا څو ورځې تیرې شوې ، بیا دوه درې ځله داسې نور وشول چې دا پنځه لمونځونه شول ، اوس په دې کې ترتیب واجب دی ، یعنې د وریادیدلو په صورت کې که وی تر قضائي لمنځه د وخت لمونځ وکړي ، هغه صحت نلري ، نفل ګرځي. (درمختار، ردالمختار)

د ترتیب له ختمیدلو وروسته حکم څه دی ؟

د ترتیب له ساقطیدلو وروسته بیا راګرځیدی نشي ، مثلاً د چا قضائي لمونځونه ترپنځو زیات شول ، او ترتیب ورځنې ساقط شو ، نو دی را ولاړشي ، د قضائي لمونځونو په آداینه پیل وکړي تر هغو چې پنځه پاتې شي ، نو داسې نه ده چې په دغو پنځو کې ترتیب شته ، د دې له اداء کولو پرته هم د وخت لمونځ ئې صحت لري. (علم الفقه ص۱۲۳ج۲)

مسئله : که له چاڅخه په سفر کې لمونځ قضاء شوی وي ، نو د اقامت په حالت کې به همغه دوه رکعته سفریانه لمونځ راګرځوي ، او که د اقامت لمونځ قضاء شوی وي ، او بیا مسافر شي ، نو همغه د اقامت څلور رکعته لمونځ به راګرځوي. (درمختار وغیره)

مسئله : نفل لمونځونه له شروع کیدلو نه وروسته واجب ګرځي ، که څه هم په یو مکروه وخت کې پیل شوي وي ، یعنې پوره کول ئې لازمي

دي ، او که کوم فساد یا تحریمي کراهت پکې راشي نو قضاء ئې راوړل لازمي ګرځي ، دا په دې شرط چې په قصدي تو ګه نفل شروع شوي وي داسې نه چې په تصادفي تو ګه سړی فکرکوي چې فرض ئې پاتې دي نو د فرضو په نیت لمونځ پیل کړي او وروسته ورته یاده شي چې فرض لمونځ ئې کړی دی ؛ نو د ده دا لمونځ نفل ګرځي ، پوره کول ئې وربانډې لازمي نه دي ، او که څه فساد یاکراهت پکښې راشي راګرځول ئې هم ضروري نه دي دا راز که سړی په اخیره ناسته کې سهوا ولاړ شي او دوه رکعته پسې وکړي نو دا دوه رکعته ئې نفل ګرځي ، دا ځکه چې ده دا لمونځ قصدا شروع کړی نه وو. همدا رنګه که د لمانځه شروع قصدا وي خو په فاسده طریقه سره ، بیا هم په دې پورتنیو صورتونو کې وربانډې قضاء راګرځول نشته. مثلایو سړی په ښځه پسې د نفل لمانځه اقتداء وکړي ؛ نو دا شروع ئې اصلا صحت نلري ، لهذا پوره کول ئې ورته ضروري نه دي او نه ئې د فساد په صورت کې راګرځیدل شته. (علم الفقه ص۱۲۴ج۲)

مسئله : که نفل لمونځ له شروع کیدلو وروسته فاسد کړل شي نو صرف د دوو رکعتونو قضاء راوړل وربانډې لازم دي ، که څه هم نیت ئې د څلوررکعتونو کړی وي ، دا ځکه چې د نفلو هره شفعه یعنې هردوه رکعته د جدا لمانځه حکم لري.

مسئله : که چیرې یو څوک د څلور رکعتونو نفلو نیت وکړي او په دواړو شفعو کې قرائت ونکړي ، یا په اوله شفع کې قرائت ونه وایې ، یا یې په دوهمه کې ونکړي ، یا یې په اوله کې صرف په یوه رکعت کې ونه وایي ، یا صرف د دوهمې شفع په یوه رکعت کې ئې ونکړي او

د اولې په دواړو رکعتونو او د دوهمې شفع صرف په یوه رکعت کې ئې ونکړی ، نو په دی ټولو شپږو صورتونو کې پرده باندی صرف د دوو رکعتونو قضاء لازمه ده ، په لومړي دویم صورت کې صرف د لمړۍ شفع ، ځکه چې د لومړۍ شفع په دواړو رکعتونو کې د قرائت نه کولو په سبب دهغه تحریمه فاسده شوه چې د دویمې شفع بناء بیا وریاندی صحت نلری ، ګویا دویمه شفع شروع شوې نه ده ، پس نو قضائې هم نشته ، په دریم صورت کې صرف د دویمې شفع ، له دې سبه چې په اوله شفع کې څه فساد نه دی راغلی ، فساد صرف په دویمه شفع کې راغلی دی ، په څلورم صورت کې صرف په اوله شفع کې ، ځکه چې فساد یوازی په همدی کې راغلی دویمه شفع بلکل صحیح ده . په پنځم صورت کې صرف په دویمه شفع کې ځکه چې فساد صرف په همدې کې راغلی دی ، لومړۍ شفع بالکل صحیح ده په شپږم صورت کې صرف لومړي دوه رکعتونه ځکه چې په اولو دواړو رکعتونو کې د قرائت نه کولو په سبب دهغه تحریمه فاسده شوی او دویمی بناء وریاندی صحیح نه ده. نو له همدې امله ئې قضاء هم وریاندی لازمه نه ګرځی.

مسئله : که چیرې یو سړی څلور رکعته نفل نیت وکړی او د هرې شفع په یو یو رکعت کې قرائت وکړی او په یوه یوه رکعت کې ئې پریږدی ، اویا د لمړۍ شفع په یوه او د دویمی په دواړو رکعتونو کې ئې ونکړی نو په دی دواړو صورتونو کې د څلورو رکعتونو قضاء لازمه ګرځی ځکه چې په دی دواړو صورتونو کې په لمړۍ شفع کې تحریمه فاسده شوی نه ده ، له همدی امله د دویمی شفع بناء پر همغه باندی

صحیح ده ، او فساد په دواړو شفعو کې راغلی دی. (علم الفقه ص۱۲۵ج۲، کتاب الفقه ص۲۹۲ج۱)

مسئله : د حیض او نفاس په حالت کې چې کوم لمونځونه اداء شوی نه وی ، هغوی معاف دی قضاء یې نشته وربانذی مګرکه حیض اونفاس په داسی وخت کې ختم شی چې په هغه کې یوازی تکبیرتحریمه ځائیدلای شی نو د دغه وخت لمونځ اداء کول ضروری دی ، که څه هم لږمخکې ئې اداء کړی وی ، ځکه چې تردی د مخه وربانذی فرض نه وو ، لمونځ اوس فرض شوی د مخکنی اعتبارنشته ، همداراز که کوم نابالغ په داسی وخت کې بالغ شي نو پرده هم د همدې وخت د لمانځه قضاء شته. د دی مسئلې تفصیل د حیض په بیان کې دی.

همداراز که چیری یو هلک د ماخستن لمونځ وکړی ، بیا ویده شی ، سهارچې راپاځیږی نو پرخپله جامه دمنی آثر وویني چې د احتلام نښه وی ، نو هغه ته پکار ده چې د ماخستن لمونځ راوګرځوی. (فتاوی قاضی خان)

مسئله : که چیری یوې ښځې لمونځ کړی نه وی او په اخیر وخت کې حیض ورپیښ شی ، نو د دغه وخت لمونځ ورڅخه معاف دی ، قضاء یې وربانذی نشته (شرح وقایه وغیره ، علم الفقه ص۱۲۵ج۲، کتاب الفقه ص۲۸۹ج۱)

مسئله : که یو سړی لیونی اویابی هوښه شی او د غه ناروغی ئې ترشپږو لمونځونو پوری ورسیږی نو د دغو لمونځونو قضاء وربانذی نشته ، دا لمونځونه ورڅخه معاف دی ، مګر که ترپنځو لمونځونو

بوري بې هوښه وي ، ولې پرشپږم لمانځه باندې جوړ شي ، دغه لمونځ ورباندې شته قضائي هم ورباندې شته .

(علم الفقه ص۱۲۵ ج۲، هدایه ص۱۱۰ ج۱، شرح نقایه ص۱۱۸ ج۱، کبیري ص۲۶۲ ج۱، فتاوی دارالعلوم ص۳۲۹ ج۴، کتاب الفقه ص۷۸۸ ج۱)

مسئله : کوم کافرچې په دارالحرب کې اسلام راوړي او په لمانځه باندې دنه پوهیدلو له امله لمونځ ونکړي ، نو څومره وخت چې هلته وي ، لمونځونه ځینې قضاء کیږي ، د دې لمونځونو قضاء باندې شته

.(درمختار وغیره)

مسئله : که له چا څخه ډیر لمونځونه قضاء شوي وي ؛ او اداء کول ئې وغواړي نو د راګرځولو پروخت د هغه تعین ورته ضروري دی ، په دې توګه چې ووایي زه دا د هغه سهار لمونځ کوم چې ترټولو وروسته اخخه قضاء شوی دی . له هغه وروسته بیا د هغه لمانځه وکړي چې تراخیري قضائي له مخه ورڅخه قضاء شوي وي . دارنګه د ماپښین ، مازیګر ، ماښام او ماخستن... د دې ټولو په راګرځولو کې به په دې د ول تعین کوي. (علم الفقه ص۱۲۶ ج۲)

له لمانځه وروسته دوهم ځل د هغه لمانځه ادا ینه

مسئله : که چیري یو سړی د خپل وخت لمونځ چې نفل ، قضاء او نذر لمونځ هم نه وي ، یوازې آداء کړي ؛ بیا جماعة ودریږي ؛ نو مستحب داده چې دغه لمونځ دیو ه سلام په ګرځولو سره پریږدي او په جماعة کې شامل شي ، او داحکم په هغه صورت کې ده چې تراوسه په دغه لمانځه کې سجده لانه وي شوي.

مسئله : که چا د ماپښین ، مازیګر ، ماښام یا ماخستن لمونځ تنها یا په جماعة سره اداء کړي وي او بیا دهمدې لمانځه لپاره جماعة

ودریدی ، نو دغه سړي ته چې دا ترمخ ئې لمونځ تنها یا په جماعة سره اداء کړیدی ؛ داجائزه ده چې دوهم ځل په دغه جماعة کې شامل شی او لمونځ ورسره اداء کړي ، البته دغه لمونځ ئې نفل ګرځي ، خودا په هغه صورت کې ورسره شامیلیدی شي چې امام فرض لمونځ کوي که امام نفل کوي نو بیا نشي ورسره شاملیدای ، ځکه چې په مفترض پسې متنفل لمونځ کولای شي ولې په متنفل پسې جماعة مکروه دی ، په دې شرط چې دغه جماعة تردرو سړیو زیات وي. (لکه چې د نوافلو د جماعة په بیان کې داخبره تیره شوه ، (مسائل تراویح)

نو همدا وجه ده چې که چیري خلکو په جماعةسره لمونځ اداء کړ ، بیا هغوی همدغه لمونځ په جماعة سره وکړ او جماعة هم تر ۳ دریوتنو زیات وو ؛ نو دا کار مکروه دی. او که تردریو کم خلک وو بیا کراهت نلري ، داهم په دې شرط چې د آذان له کولو پرته اداشي ، ولې که آذان ورته وشي ، دا په هرصورت مکروه دی ، او کله چې دامعلومه شي چې دا دویم لمونځ نفل دی نو په دې کې د لمانځه حیثیت په مکروه وختونو کې د نفل لمانځه غوندې دی. نو ځکه د سهار او مازیګرلمونځونو راګرځوا جائز نه دي ځکه چې د مازیګر له لمانځه وروسته نفل منع دی. (کتاب الفقه ص۶۹۷ ج۱)

مسئله : قضائي لمونځ په جماعة سره آداء کول سنت دی.

(فتاوی دارالعلوم ص۲۴۶ ج۴، بحواله مشکوة ص۶۷ ج۱)

مسئله : کوم قضایي لمونځ چې په جوماتو کې تنها اداء کیږي ، د هغه لپا د آذان او اقامت مشروع نه دی او نه د وترلمانځه لپاره.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۴۲ ج۴، ردالمحتار ص۳۵۶ ج۱ باب الأذ

مسئله که قضایي لمونځونه په جماعة سره کیږي نو د لمړي لمانځه لپاره چې آذان وشی ، هغه نوروته هم کفایت کوی ، ولی اقامت به ټولو ته جدا جدا کیږي. (د جماعة په صورت کی) (فتاوی دارالعلوم ص۳۶۰ ج۲)

مسئله : د قضاء ذ آداء کولو آسانه طریقه داده ، چې له هریوه لمانځه سره د هغه وخت لمونځ راوګرځوی ، څومره عمرچې فوت شوی دی ، ترهغو مره کلونو پوری دي له هرلمانځه سره د هغه وخت لمونځ کوی .(فتاوی دارالعلوم ص۳۲۵ ج۴)

د قضائي لمونځو په آداینه کې ځنډ

مسئله : د چاځخه چې ډیرلمونځونه قضاءشوی وی ، نو د هغه لپاره واجب داوی چې ډیر ژر ئي په آداینه پیل وکړی. خوکه د څه عذر په وجه ئي پروخت نشی آداء کولای ، نو په دی کې ځنډ ورته جائز دی ؛ څه وخت چې څومره فرصت په لاس ورځي لږلمونځ دی اداء کوی. البته پریږدي به ئي نه. (درمختار ص۶۷۵ ج۱)

د قضائي لمانځه نیت

مسئله : د چا پرذمه ډیرقضائی لمونځونه شته ، نو د آداء کولو پروخت به نیت داسی کوی ، چې لمړی د ماپښین کوم چې ترټولو وروسته راځخه قضاء شوی دی او بیابه دهغه ورمخته لمانځه نیت کوی . (درمختار ص۲۷۶ ج۱)

که ترمړینی له مخه قضائي لمونځ راژنه ګرځول شي

پوښتنه : که څوک د خپلو قضایي لمونځونو ترآداینی وړاندی په حق ورسیږی او د فدیې ورکولو توان هم ونلری نو له مؤاخذې څخه د برائت صورت به یې څه وی؟

جواب : د قضائی لمونځونو آداء کول او یا هم د هغوی فدیه (ترمړینی وروسته) د عذاب د سقوط موجب کیدای شی ، نورنو د الله تعالی په مشیت پوری اړه لری ، لکه چې فرمایي: (ویغفر مادون ذلک لمن یشاء) (فتاوی دارالعلوم ص۳۶۲ ج۴)

مسئله : که پرچاباندی قضائي لمونځونه ډیروی چې شمیرل ئي ستونزمن وی ، نو پکار داده چې له ښه فکر کولو څخه داسی تخمین اواټکل ولګوی چې مثلاً په۱۴ /یا/۱۵ کاله کې بالغ شوی اوله دې ورسته یې ۴/یا/ ۵ کاله لمونځ نه دی آداء کړی، یائي کله کړی اوکله ئي پری ایښی ، نو دی دې د خپل اټکل سره سم پرځان یوه اندازه لمونځونه تثبیت کړی او بیا دی د هغه په آداینه پیل وکړی ، همداراز د هغه چالپاره هم چې ډیر قرضونه ورباندي وي ؛ همداصورت دی ، خومناسب داده چې ترخپل تخمین زیات لمونځونه وکړی ، ځکه چې نفع ئي زیاته اونقصان هیڅ نلری . غاړی به ئي په ښه توګه خلاصی شی . (فتاوی دارالعلوم ص۳۵۳ ج۴، هدایه ص۱۳۸ باب قضاء)

د قضائي لمونځونو فدیه به کله اداء کیږی ؟

په ژوند کې خو د لمانځه فدیه اداء کیدای نشی ، بلکې پخپله د لمانځه اداء کول حتمي دی ، البته که ترآداینه وړاندی په حق ورسیږی ، نو د هرلمانځه فدیه د (صدقة الفطر) سرسایه غوندی ، یاوکم دوه سیره غله ده ، چې د ورځي ترقیمت پوری اعتبار لری ، د آداء کولو په ورځ چې د غلې کوم قیمت وی ، له همغه حساب به ئي قیمت ورکوی ، اوداچې وتر یو مستقل لمونځ دی نو له همدې امله د شپې

او ورځي لمونځونه شپږ کېل کیږي ، او له همدی سببه د یوې ورځې د
لمونځونو فدیه د شپږو لمونځونو آدء کول پکارده.
اوس که چیری میت (مړی) د دې وصیت کړی وی نو دمال د د ریمې
برخې څخه دافدیه ورکول واجب دی . او که وصیت ئې نه وي کړی ،
نو پر وارثینو ئې نشته ، البته که ټول وارثین ئې عاقل او بالغ وی او
هریو د خپلې خوښې څخه فدیه ورکړي ،امید دی چې د مړی د غاړې
په خلاصولو کې مؤثر وی. (آپ کی مسائل ص۳۵۹ج۳)

قضائي لمونځ په څه وخت کې آداء کول جائز نه دی ؟

(د قضائي لمانځه آداینه څه مهال صحت نلری ؟)

مسئله : درې وختونه داسی دی چې هیڅ لمونځ ورکې صحت نلری،
نه نفل ، نه نذر او نه قضائي:
۱-دلمرد راختلو څخه ، بیاترڅو لمرنېزه راپورته شی او ژړوالی ئې له
مینځه ځي.
۲-مازیګر د لمر له ژړیدلو څخه بیا د لمرترلویدلو پوری ، البته د
هغه مازیګر لمونځ که ئې کړی نه وی ؛ په دغه وخت کې ئې کولای
شي ، قضاء کوی به ئې نه.
۳-نصف النهار (د ورځي نیمائي) یعین د زوال وخت ، تردی پوری چې
لمر له خپله ځایه وخوځیږي یعنی د استواء له ځایه د غروب پرلوری
حرکت وکړي. په دغودریو وختونو کښې یو لمونځ نشی کیدلای له
دې پرته نور دری وختونه دی چې نفل لمونځ پکښې جوازنلری ،
بلکې قضائي لمونځ اوسجده تلاوت پکښې کیدای شي:

۱-له صبح صادق (رښتینی سهار) وروسته ، ترفجر وړاندی صرف
سنت اداء کیدای شی ، بل هیڅ نفل په دغه وخت کې صحت نلري.
۲-د سهار ترلمانځه وروسته بیاتر لمرراختلو پورې ، هیڅ نوافل
نشي کیدای.
۳-د مازیګر له لمانځه وروسته ترلمرلویدو پوری.
په دغو دریو وختونو کې هیڅ نفل لمونځ جائز نه دی نه تحیة المسجد
، نه تحیة الوضوء ، نه دوګانه طواف ، البته قضائي لمونځ راګرځول
په دغه وختونو کې جواز لري ، مګر دا ضروري ده ، چې د خلګو په
وړاندې به په دغه وخت کې قضائي لمونځ نه راګرځوی ، بلکې تنها به
ئي کوی. (آپ کی مسائل ص۳۵۲ج۳)

مسئله : د کوم چاپرذمه چې قضائي لمونځونه وی ،د هغه لپاره بهتره
داده چې د نوافلو پرځای قضائي لمونځونه راوګرځوی ، که څه هم د
بیداریو په شپو کې ئې آداء کوي. (لکه د شب قدر ، برات یانوری
شپې) «آپ کی مسائل ص۳۵۶ج۳»

د مړي له طرفه لمونځ ،روژه آداء کول

مسئله : که چیری وارثین د مړی له طرفه د هغه ذ حکم له مخې د هغه
قضائي لمونځونه اداء کوی دا صحت نلری ، ځکه چې لمونځ یوبدني
عبادت دی ، چې هر مکلف ته دا حکم دی چې پخپله به ئې اداء کوی ، د
بل لپاره آداینه ئې د هغه نشی کیدای ، مګر دا خصوصیت یوازی د حج دی
.هغه که څه هم بدنی عبادت دی ، که وارث د خپل میت پرځای حج وکړی
دانیابت صحیح دی د میت له ذمی څخه فرض ساقطیږی ، که څه هم میت
ئې وصیت نه وی ورته کړی. (درمختار ص۶۷۲ج۱، امداد الاحکام ص۶۶۸ج۱)

د مرض الموت په حالت کې پخپله فديه ورکول

مسئله : که چیری میت د مرض الموت په حالت کې پخپله د خپل لمانځه فدیه ورکړی ، دا صحت نلری. نو پر ده باندی واجب دا ده چې وصیت ئي وکړی ، البته د مرض الموت په حالت کې د خپلی قضائي روژی فدیه ورکولای شی ، خو د دی صحت هم د هغه تر مړینې وروسته ثابتیږی.

مسئله : د لمانځه ، روژې په کفاره کې د ټولې فدیې پیسې یو فقیر (حاجتمند) ته چې د نصاب څښتن نه وی ورکول درست دی ، او داسی هرچاته ئي ورکولای شی. (درمختار ص۶۷۴ج۱)

که یو مرتد دویم ځل اسلام قبول کړي؛ څنګه لمونځ به کوی ؟

مسئله : څوک چې یو ځل مرتد شی (له اسلامِ څخه ووزی) او بیا بیرته اسلام راوړی ، نو د ردت په زمانه کې ئې چې څومره لمونځونه قضاء کړی وی ، او هم هغه لمونځونه چې ترمرتد والی وړاندی ئي قضاء کړی وی راګرځوی به ئي نه ، ځکه چې هغه د مرتد کیدلو په وجه د اصلی کافرغوندی شوی دی ، نو څرنګه چې پر اصلی کافر باندی د کفر د مهال د لمونځونو قضائي راګرځول نشته دا راز پر مرتد چې اسلام ئي اوس منلی وی ؛ هم نشته ، البته د حج قضاء به راوړی، هغه ورباندی ضروری دی. (درمختار ص۶۷۵ج۱)

مسئله : که چیری یو مریض لمونځ په تیمم سره کوی او د سختي ناروغی په حالت کې په اشارې سره هغه لمونځ راګرځوی چې د جوړتیا په وخت کې ورڅخه فوت شوی و. نو دا صحت لری ، لمونځ ئې درست دی ، د بیارا ګرځولو ضرورت ئي نشته. (درمختار ص۶۷۶ج۱)

آیا قضائي لمونځونه په پټه باید اداء کړل شي ؟

15

مسئله : مناسب دا ده چې له چا څخه لمونځونه قضاء شوي وی ؛ هغه دې بیا د راګرځولو پرمهال نورڅوک نه خبروی ، یعنی په داسی ځای او وخت کې دی نه کوی چې نورخلک پوه شی چې دا قضائي لمونځ راګرځوی ، په پټه دې اداء کړی، دا ځکه چې لمونځ پرخپل وخت نه کول اوله وخت نه وروسته کول یو معصیت او ګناه ده نو د ګناه ښکاره کول ښه کار نه دی ،بده خبره ده،لکه چې په شامی کې راځی قضائي لمونځ علی الاعلان راګرځول مکروه تحریمی دی.

(درمختار ص۶۷۷ج۱)

مسئله : د لمانځه قضاء د لمانځه له اداء سره مشابهت لری ، یعنی څرنګه چې لمونځ واجب شوی وی ، له وخته وروسته به همغسی اداء کیږی ، په سفر کې هم په اقامت کې هم ، دا ځکه چې له قضاء وروسته هغه تغیر نه خوری ،یعنی که په سفر کې قضاء شوی وو ، دووه رکعته او د اقامت په حالت کي به همغه دوه رکعته راګرځوي ، او که د اقامت پرمهال قضاء او په سفرکې ئی راګرځوی نو همغه څلوررکعته به راګرځوی ، البته د نیت په بدلیدلو سره لمونځ بدلیږی ، مثلاً مسافروی ، او د ننه په وخت کې د اقامت نیت وکړی ، نو اوس به ټول لمونځ اداء کوی دا راز که مقیم وی او په وخت کې د ننه د سفر نیت وکړی او له خپلی سیمی څخه دباندی ووزی نو قصربه کوی. او یا مسافروی ، په کوم مقیم امام پسی لمونځ کوی نو پوره لمونځ به کوی. (درمختار ص۷۴۸ج۱)

مسئله : که چیري یو سړی پخپل ګمان قصر کوي ، چې وایي مسافر دی ، او وروسته معلومه شي چې مسافرنه دی ، نو د دی لمونځونو راګرځول ضروري دي مثلا څومره ورځي چې ئي لمونځونه په همدی شکل اداء کړي ؛ هغومره لمونځونه به په شمیرسره دوهم ځل راګرځوی ،سره له وترو ، خو د سنتو قضاء نشته وربانذی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۳۲ج۴) د تفصیل لپاره دمؤلف بله رساله «مسائل سفر» وګورئ۔ محمد رفعت قاسمی غفرله)

د سنتو او نوافلو بیان.

په شپه او ورځ کې خو پنځه لمونځونه فرض کړل شوي دي او هغه ګویاد اسلام رکن او اهم رکن.و د ایمان له لوازمو څخه دی پردې برسیره له هغوی وړاندی او وروسته په نورو وختونو کې د څه رکعتونو د اداینې لاربنودنه آنحضرت ﷺ فرمایلی ده ، بیا په هغوی کې چې رسول کریم ﷺ پرکومو باندی تاکید کړی دی او پخپله ئي عملا اهتمام کړی ، هغوی ته په عرف عام کې «سنت» ویل کیږی ، له هغه نه پرته نوروته نوافل ویل کیږ ي. نوا فل اصلا زائد ته ویل کیږی او په احادیثو کې له فرض لمونځونو نه پرته نوروتولوته نوافل ویل شوي دی.

نو داچې د ځینو سنتو یا نوافلو هدایت.داسی شوی چې ترفرائضو وړاندی باید وشی ، په هغوی کښې کیدای شی حکمت دا وی چې فرض لمونځ چونکه یو عظیم عبادت دی او د عظیم الشان خدای په دربارکې د دریدلو موقع ده ، نوپه دې خاطر چې د دې عظیم مقام سره د مانوس کیدلو پخاطر د مقدمې په شکل مخکی یو څو رکعته عبادة وشی او بیا وروسته د فرض عظیم مقام ته انسان داخل شی ،

او له ملاء اعلی سره یو قرب او مناسبت پیدا کړی. همدارنګه د هغه سنتونو او نوافلو په باره کې باید وویل شی ، چې له فرائضو څخه وروسته ئي د آداینی تعلیم د شارع علیه السلام له لوری ورکول شوی دی. چې فرض لمونځ اداء کول چونکه یو ستر عبادة دی ،نو په دې کښې که څه ناڅه قصور او نقصان رامنځ ته شوی وی ، نو د هغه تدارک به په دی وروستیو نوافلو او سنتو سره وشی.د فرضو څخه د وړاندی او وروسته زوائدو څخه علاوه چې کوم نوافل دی په نورو وختونو کې مثلا د څاښت او د شپې د تهجد لمونځ ، دا په اصل کې د تقرب الی الله په منظور د طالبینو لپاره د ترقی یو ځانګړی نصاب دی. (معارف الحدیث ص۳۲۰ج۳، مظاهر حق ۱۱۲ج۲، علم الفقه ص: ۲ج۲).

د نوافلو یوه خاصه ګټه

آنحضرت ﷺ فرمایی: د قیامت په ورځ به د بنده په ټولو اعمالو کې لمړی حساب د لمانځه وی او همغه به کتل کیږی، که درست و، نو هغه بنده د ده په وجه فلاح او کامیابي مومی ، او که خراب ناسم وی ، نو هغه بنده به نامراد او ناکام وی ، بیاکه د هغه په فرائضو کې کمی او نقص وی نو الله پاک به وفرمایی: چې وګورئ د دغه بنده د اعمالو په ذخیره کې له فرض نه پرته بل څه نیکۍ شته (سنت یا نوافل ؟) ترڅو د هغه د فرائضو کمی وربانذی پوره شی ، بیا به نو د لمانځه په څیر د نورو اعمالو حساب کتاب هم همداسی کیږی. (معارف الحدیث ص۲۷۴ج۲)

د سنتو شمیر او د آداء کولو طریقه ئي.

د نفلی لمونځونو هم همغه طریقه ده لکه د فرضو ، خو فرق ئي یوازی دومره ده چې د فرائضو په لمړیو دوو رکعتونو کې د فاتحې

وروسته د دویم سورة د لوستلو حکم دی، ولی د سنت او نوافلو په ټولو رکعتونو کی د بل سورة لوستلو حکم شته، حتی چې که سره برابرهم نه وی نو د اخلاف سنت دی، نو افل په ورځ کې ۲ دوه ۲ دوه رکعته او په شپه کې څلور څلور رکعته په یوه سلام آداء کیدلای شی مګرله هرو دوو رکعتونو وروسته التحیات ویل پکار دی.

د سهار په وخت کې له فرضونه وړاندی دوه رکعته مؤکد سنت دی، د هغوی تاکید ترنورو ټولو سنتو زیات دی، تردې چې په بعضی روایتونو کې له امام صاحب څخه ئي وجوب را منقول شوی،

نبی کریم ﷺ فرمایی: د سهار سنتونه هیڅکله مه پریږدئ، که څه هم آسان مو ترپښو لاندی کوی (یعنی که څه هم د مرګ له خطری سره مخ یاست)

نو په دې کې خبره د ترغیب او تشویق ده، کنه نو د ځان د هلاکت د ویری له امله خو فرائض پرېښودل هم جواز لری، په یو حدیث شریف کې راغی چې: د سهار سنت زما په نزد تر ټولی دنیا او مافیها بهتردی

(علم الفقه ص۲۲ج۲، مسلم شریف ص۲۵۱ج۱، درمختار ص۹۷ج۱)

د ماپښین د فرضو نه وړاندی څلور رکعته په یوه سلام او له فرضو وروسته ۲ رکعته سنت مؤکد دی.

(مراقی الفلاح، درمختار، علم الفقه ص۴۲ج۲، هدایه ص۹۵ج۱، شرح نقایه ص۱۰۰ج۱، کبیری ص۳۸۳)

د جمعی د ۲ رکعته فرضو څخه وړاندی څلور سنت په یوه سلام سنت مؤکد دي او ترفرضو وروسته هم څلور رکعته په یوه سلام.

(مراقی الفلاح)

د مازیګر مهال هیڅ مؤکد سنت نشته، مګر تر فرضو وړاندی څلور رکعته په یوه سلام سره مستحب دي. (علم الفقه ص۴۲ج۲، هدایه ص۹۵ج۱، شرح نقایه ص۱۰ج۱، کبیری ص۳۸۲، ابوداؤد ص۱۸۵ فتاوی رحیمیه ص۴۸ج۳، محمودیه ۲۰۳ج۲)

د ماښام د فرضو وروسته ۲ رکعته مؤکد سنت دی. (علم الفقه ۴۲ مسلم ص۲۵۲ج۱)

د ماخستن وخت له فرض لمانځه وروسته دوه رکعته مؤکد سنت دی، او له فرضو مخکی ۴ رکعته په یوه سلام سره مستحب دی.

(علم الفقه ۴۲ج۲، بخاری ص۱۵۵ج۱، ابن ماجة ص۸۳)

نبی کریم ﷺ فرمایی: کوم مسلمان چې په فرائضو برسیره ۱۲ رکعته لمونځ کوی الله تعالی د هغه لپاره په جنت کې کور جوړوی. (صحیح مسلم شریف)

په احادیثو کې د دغو ۱۲ رکعتونو تفصیل داسی راغلی دی: ۴ رکعته د ماپښین څخه مخکی او ۲ وروسته، ۲ رکعته له ماښام څخه وروسته. ۲ رکعته له ماخستن څخه وروسته او ۲ رکعته د سهار له فرضو څخه وړاندی. (علم الفقه ص۴۲ج۲، کتاب الفقه ص۵۱۹ تر ۵۲۱ج۱، فتاوی دارالعلوم ص۲۳۵ج۴)

په آحادیثو کې چې د دی پنځه وخته لمونځونو څخه وړاندی یا وروسته د سنتو او یا نوافلو ذکر راغلی دا ډیر اهمیت لری او د دې اهمیت اندازه ئي په قیامت کې څرګندیږی چې الله تعالی د فرائضو کمی په همدی زوائدو باندی پوره کوی بنده ته، نو ځکه ئي اهتمام ډیر ضروری دی ــ محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله: که چیری د سهار جماعة شروع وی یعنی جمع ولاړه وی او یو سړی راشی مسجد ته، سنت ئي نه وی کړی، نو اوس که دی پوهیږی چې په یو رکعت کې شرکت کولای شم نو دی لږ په جداء ځای کې ۲ رکعته سنت اداء کړی او بیا دی په جماعة کې شرکت وکړی.

(هدایه ص۱۰۱ج۱، شرح نقایه ص۱۰۸ج۱، فتاوی رحیمیه ص۴۷ج۲، کتاب الفقه ص۲۰ج۱، علم الفقه ص۹۹ج۲)

مسئله : د سهار سنت سیده په امام پسی له شاکول مکروه دی.

(نماز مسنون ص ۵۲جامع ۱۲، هدایه ص۱۰۱ج۱، شرح نقایه ص۱۰۸ج۱)

مسئله : د سهار له فرضو مخکی ۲رکعته دی ،دا تر ټولو ضروری سنت دی ،دا بی له عذره په ناسته کول اویا بی له عذره پرسواری باندی برسیره آداء کول جائز نه دی. وخت ئي همغه د سهار د فرضو وخت دی ، بیاکه د دواړو وخت تیرشی نو د فرضو ترڅنګ به د سنتو قضاء هم راوړی ، او د قضاء وخت ترزوال وړاندی مهال دی، او که چیری یوازی فرض اداء شی او سنت قضاء شی نو بیا د سنتو قضاء نشته.

(کتاب الفقه ص ۵۲۰ج۱، فتاوی محمودیه ص۵۴ج۱۳، فتاوی محمودیه ص۱۹۰ج۲)

مسئله : د سهار د سنتو مستقله قضاء نشته ،البته که فرض او سنت دواړه سره قضاء شی نو بیا ئی ترزوال مخکی راګرځوی ، دلته به دواړه یعنی سنت او فرض راګرځوی، اوکه ترزوال ځینی وځنډیږی ، بیا د سنتو راګرځول نشته ، یوازی فرض به راګرځوی. (فتاوی دارالعلوم ص۲۱۵ج۴)

مسئله : له صبح صادق نه وروسته ترفرضو وړاندی پرته له دوو سنتو یاکوم قضائی لمانځه ، نور نوافل کول درست نه دی ، او له فرضو وروسته هم د سهار سنت اداء کول ، صحت نلری ، اونه کوم نوافل صحت لری. اود مازیګر له فرضو وروسته هم کوم لمونځ جواز نلری.

(فتاوی دارالعلوم ص۷۱ج ۲ بحواله ردالمحتار ص۴۲۷ج۱، غنیة المستملی ص۲۳۷)

مسئله : که چیری دا ویره وه چی د سهار په سنتو کي ټول سنن او مستحبات په پوره توګه اداء کولو سره جمع تیریږی ، نو دی په دغه صورت کي یوازی پرفرائضو او واجباتو اختصار وکړی ، مستحبات او سنن دی پریږدی. (علم الفقه ص۹۹ج ۲)

د سهار او ماپښین د سنتو په قضاء کي توپیر ولی شته ؟

پوښتنه : د سهار دوه رکعته سنت او د ماپښین ترفرضو وړاندی څلور رکعته سنت ټول مؤکد سنت دي ، نو بیا څه وجه ده چي د سهار سنت که قضاء شی ، له لمر راختلو وروسته که ئې اداء کړی ښه ده ، کنه نو څه خبره نه ده ، او د ماپښین سنت که قضاء شی نو له فرضو وروسته به ئي هرومرو راګرځوی ، د دې وجه څه ده ؟

جواب : د دی وجه داده چي د ماپښین وخت خو بیا هم پاتی ده ، اما د سهار وخت خو له لمر راختلو څخه وروسته ختمیږی.

(فتاوی دارالعلوم ص۷۲ج ۲، بحواله ردالمحتار ص۳۳۱ج۱)

په جماعة کي د ګډون لپاره سنت کوونکي ته انتظار

پوښتنه : مثلاً د ماپښین لمونځ ۲بجی ده ، خو دغه وخت ته ۳دقیقی پاتي دی ، چي یو سړی راشی د ماپښین د سنت نیت وکړی پردریم رکعت وخت پوره شی یعنی ۲بجی شوی ، اوس به جماعة دریږی ، نو آیا امام ته دومره اجازه شته چي دغه سړي ته انتظار وکړی ؟

جواب: بلی ! دومره اجازه شته. (فتاوی دارالعلوم ص۴۷ج ۳بحواله عالمګیری ص۵۳ج۱)

د سهار سنت د جمع په وخت کي ولی نه پریښودل کیږی ؟

سوال: ځینی خلک داسی اتهام او طعن کوی چي أحناف خلک له دې سره سره چي جمع ولاړه وی ، سنت کوی ، په داسی حال کي چي جماعة ته سنت پریښودل بهتردي ؟

جواب : دا خبره ناسمه ده ، یوازې د امام صاحب مذهب دی چي دلته په قرآن او حدیث دواړو عمل شوی دی ، داچي په ځینو احادیثو کي د سهار د سنتو زیات تاکید راغلی دی ، اوصحابه کرامو هم !

همدا عمل جاري ساتلی چې سنت به ئي اداء کړل بیا به ئي په جماعة کې ګډون وکړ، سره له دې چې جماعة به شروع وو، چې همدا آثار په کتابو کې منقول دي، نو امام صاحب پر دې باندې د عمل په خاطر دا حکم کړی دی، نو دا اعتراض او طعن بې ځایه ده. (فتاوی دار العلوم ص۳۲۲ ج۴)

مسئله : د صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم څخه آثار داسې ثابت دي چې د سهار د فرضو قرائت به ئي اوریده او دوی به یوه طرف ته شول سنت به ئي کول، نو له همدا امله امام صاحب رحمه الله داسې حکم فرمایلی چې یوه اړخ ته جدا سنت وکړي او بیا په جماعة کې اشتراک وکړي تر څو دواړه فضیلتونه حاصل کړي.

(فتاوی دار العلوم ص۲۰۱ ج۴، بحواله ردالمحتار ص۳۷۹ ج۱)

د کومې قاعدې له مخې سنت دوه مره فضیلت لري؟

پوښتنه : که څوک د ماښام یا د سهار فرض جدا کوي، نو د دویم رکعت له سجدې نه وړاندې د ده بل طرف ته جماعة ودریږي، نو دی به خپل فرض پریږدي او په جماعة کې به ګډون کوي، نو اوس پوښتنه دا ده چې جماعة خو سنت دی او د اعمالو باطلول خو په قرآن کې منع دي. او د سهار د سنتو په اړه داسې دي چې که چیرې ئي د اخیري ناستې د نیولو امید وي، نو خپل سنت به نه ورته پریږدي، همدارنګه د څلور رکعته سنتو په باره کې دي چې که پردریم رکعت جماعة ودریږي نو څلور رکعته دې پوره کړي، بیا دې په جماعة کې شرکت وکړي، نو دلته بیا پوښتنه دا شوه، چې پر فرضو باندې سنتو

ته دومره فضیلت د کومې قاعدې پر بناء دی چې فرض لمونځ سنت ته باطلیږي او سنت نه ورته باطلیږي؟

جواب : دا ابطال عمل چونکه د اکمال په خاطر دي، نو ځکه جائز بلکه بهتر دی او د سنت په پرېښودلو کې خو داسې نه ده چې اکمال کې راشي، نو ځکه ئي پرېښودل پکار نه دي مطلب دا چې پورتنی مسائل پوره صحت لري (فتاوی دار العلوم ص۳۱۶ ج۴، شرح وقایه ص۲۰۹ ج۱)

مسئله : که چاد ماپښین سنت پیل کړي او یو رکعت یې کړی وي، په دغه حالت کې جمع ودریږي، نو دی به دوهم رکعت هم پوره کړي، سلام به وګرځوي او په جماعة کې به شرکت وکړي.

(فتاوی دار العلوم ص۳۱۹ ج۴، ردالمحتار ص۶۶۸ ج۱)

مسئله : او چا چې دغه پورتنی عمل وکړ، یعنې پر دوه رکعته ئي سلام وګرځاوه، په جماعة کې شریک شو نو له فرضو وروسته به پوره څلور رکعته راګرځوي، هغه مخکنی دوه ئي نفل شول.

(مسائل سجده سهو ص۵۹ بحواله شامی ص۶۳۰ ج۱، فتاوی رحیمیه ص۳۱۴ ج۳)

مسئله : که چاد ماپښین څلورو سنتو له کولو پرته په جماعة کې ګډون وکړ، نو وروسته به تر دوو وروستیو سنتو له مخه څلور سنت راګرځوي، مګر فتح القدیر بیا دوه مخته وایي او ورسته څلور، لهذا لمونځ کوونکي ته اختیار ده چې کوم یو مخکې راګرځوي درست ده. (فتاوی دار العلوم ص۳۲۲ ج۴ ردالمحتار ص۶۷۳ ج۱، غنیة ص۳۲۹ ج۱)

ښه دا ده چې لمړی دوه سنت اداء کړي او بیا وروسته مخکني پاتې څلور را وګرځوي، تر څو بل څوک په دې خطا نشي چې دې له فرضو

وروسته بیا فرض راګرځوي، په هغوي کې لکه چې کراهت یا فساد
واقع شویدی، (محمدرفعت قاسمی غفرله)

مسئله: کله چې جماعة ولاړ وي نو سنت دې سړی په داسې ځای کې
کوي چې له صف سره بلکل سیده نه وي، کوښښ دې وکړي څومره
چې ګوښه ځای وي هلته دې سنت وکړي، ځکه چې په حدیث کې د
دې ممانعت راغلی او حنفي فقهاء هم دا په صراحت سره ویلي چې
سنت به له دروازې سره، یا یوې ستنې او یا یوه کونج ته او یا که حجره
وي په هغه کې دې سنت کوي، له جماعة نه دې لیرې درېږي، که څه
هم قرائت ئي اوریدل کیږي، قرائت مانع نه دی. د سهار د سنتو لپاره
که داسې غلی او جدا ځای نه وي هم پرېښودل ئي منع دي، پکار ده
چې آداء ئي کړي، او په جماعة کې شریک شي. (فتاوی دارالعلوم
ص۳۲۵ج۴، درمختار ص۶۱۷ج۱)

مسئله: که چیرې څوک د سهار سنت کولو نه پرته جماعة وکړي نو له
فرضو وروسته ئې راګرځول نشته، بلکې مکروه دي؛ او له لمر
راختلو او بیا نېـه راپورته کیدلو وروسته یې خوښه ده که ئي
راګرځوي، کنه، خو راګرځول ئي ورباندې لازم نه دي.
(فتاوی دارالعلوم ص۳۲۳ج۴، ردالمحتار ص۶۷۲ج۱)

مسئله: که چیرې چا د ماخستن تول کړي وي، وروسته ئي ولیدل
چې جمع کیږي، بیا ورسره شامل شو نو وروسته دې وتر او سنت نه
کوي. (که ئي مخ ته کړي وو) ځکه چې ده خو کړیدي او دا دویم ځل
په جماعة سره لمونځ کول ئي نفل شول. (فتاوی دارالعلوم ص۳۲۰ج۴)

مسئله: امام که سنت مؤکده کړي نه وي نو هم جماعة تر کولای شي،
امام صاحب ته پکار دي چې لومړي له سنتو نه ځان فارغ کاندي،
او که کله امام صاحب له سنتو نه ژر فارغ نشي او مقتدیان مخکې
فارغ شي نو مقتدیان به تر هغو پورې انتظار کوي څو امام صاحب
فارغ شي، او که چیرې وخت لږ او تنګ وي نو پکار ده چې امام
صاحب لمړي جماعة ورکړي او بیا وروسته خپل سنت وکړي.
(فتاوی رحیمیه ص۱۷۰ج۱، ترمذی ص۵۷ج۱، آپ کی مسائل ص۲۲۸ج۲، فتاوی محمودیه ص۲۰۲ج۲)

مسئله: سنت دا ده چې چیرته چې فرض کیږي، نفل یا مستحبات دې له
هغه ځای څخه وروسته وړاندې یا یو او یا بل څنګ ته په بل ځای کې
وکړي او تردې لا بهتره دا ده چې په کور کې ئي وکړي. (فتاوی دارالعلوم ص۲۲۰ج۲)

مسئله: افضل دا دی چې سنن او نوافل په کور کې وشي. دا حکم د
دواړو سننو لپاره ده که تر فرضو وړاندې وي، که وروسته مګر د
وروسته سننو لپاره کور ته په تللو کې که دا احتمال وي چې په لاره
کې له یو خنډ سره مخ کیږي او یا په کوم دنیوي کار اخته کیږي نو بیا
دې په مسجد کې سنت وکړي، ځکه چې دا هم ثابته ده چې تر څه
وخته پورې د دغه لمانځه وخت وي، د سنتو او نوافلو لپاره هم هغه
وخت وي.

(مګر متصلا یعنی سمدستي ورسره کول اولی دي. محمد رفعت
قاسمي غفرله). فتاوی دارالعلوم ص۲۰۷ج۲، فتاوی رحیمیه ج۲، ص۲۹ مشکوة ص۲۸۶ج۱

مسئله: که چیرې څوک د سهار فرض شروع کې او په منځ کې ورپه
یاد شي چې سنت ئي نه دي کړي، نو دغه مهال به فرض ورته باطلوي
نه؛ بلکه پوره کوي به ئي (فتاوی رحیمیه ص۸۱ج۲، بحرالرائق ص۴۸ج۲)

مسئله : د مؤکد سنتو تر اداء کولو وروسته که جماعة وځنډيدی نو نور نوافل کیدلای شی، څه حرج نشته، پرته د سهار له سنتو نه څکه چې له صبح صادق نه وروسته تر لمر راختلو پوری له دوو سنتو څخه علاوه نور نوافل او سنت نشته. (فتاوی دار العلوم ص۲۲۸ج۴، رد المحتار ص۳۲۹ج۱)

مسئله : د ورځی په نوافلو او سنتو کې به قرائت ورو وایی ، ولی د شپې په نوافلو کې اختیار لری ، په جهرئي وایی که خفیه.

(فتاوی دار العلوم ص۲۳۰ج۴، رد المحتار ص۴۹۸ج۱)

مسئله : نفل لمونځ په شروع سره واجب ګرځي ، پس که څوک نفل شروع کړی او بیا په څه وجه ورڅخه باطل شی ، نو راګرځول ئی ورباندی لازم دی. (فتاوی دار العلوم ص۲۳۵ج۴)

مسئله : د سنتو او فرائضو ترمنځ دنیاوی خبری کول د ثواب او اجر د کمیدلو سبب کیږی ، مګر د سنتو راګرځول نه لازموی.

مسئله : د جمعی د سنتو حکم هم د ماپښین دمؤکده سنتو غوندي دي ، یعنی که سنت شروع شی او هلته د فرض جماعة ودریږی ، نو پردوه رکعته به سلام ګرځوی ، فرض به په جماعة سره کوی او له هغه وروسته به خپل سنت راګرځوی. (علم الفقه ص۹۹ج۲)

مسئله : د سنتو لپاره د آذان انتظار کول ضروري نه دی ، د جمعی ، ماپښین ، ماخستن او سهار سنتو نه له آذان څخه مخکی هم کولای شی. (کفایت المفتی ص۲۶۷ج۳) په دی شرط د لمانځه وخت داخل وی .. (نعت ـ غفرله)

مسئله : پر کوم ځای چې سنت ادا شی ، د فرضو لپاره له هغه ځایه لیری کیدل لازمی نه دی. (کفایت المفتی ص۲۷۴ج۲)

مسئله : تحیة الوضوء او تحیة المسجد ، له صبح صادق او غروب شمس ، (لمر لویدلو) وروسته تر فرضو وراندی د احنافو په نزد مکروه دی. (کفایت المفتی ص۲۷۴ج۳)

مسئله : ځینی خلک داسی فکر کوی چې پر مسافر باندی سنت نشته ، نو څکه مسافر یوازی فرض لمونځ کوی ، او نور بې له کومه عذره او بې له مجبوری سنت پریږدی ، دا خبره ناسمه او غلطه ده ، صحي دا ده چې په شرعي سفر کې که چیری مشغولتیا زیاته وی ، یعنی په موټر یا د شپې تیرولو او یا بل حالت کې د خلکو ګڼه ګونه ډیره زیاته وی. نو د سهار له سنتو پرته د نورو سنتو د پریښودلو ګنجائش شته. ولی د اطمنان او ډاډ په حالت کې ئې هیڅکله پریښودل پکار نه دی. (اغلاط العوام ص۴۲ د تفصیل لپاره : مسائل سفر ، مکمل و مدلل)

آیا له سنتو وروسته نوری دعاګانی کیدلای شی ؟

پوښتنه : د دعاء غوښتلو دوې طریقې وګوئ یوه طریقه دا چې امام او مقتدیان په شریکه دعاء غواړی (ډیره ئې اوږدوی نه) او بیا وروسته په نوافلو مشغول کیږی.

دویمه طریقه دا ده : چې له فرائضو وروسته فقط «اللهم انت السلام ...» تر پایه ، دا دعاء ولولی ، بیا چې سنن او نوافل اداء کړی نو امام او مقتدي الفاتحه وایی په شریکه دعاء وکړی ، معنی تر سنتو وروسته دعاء ضروری ګڼی او ډېر زیات اهتمام ورباندی کوی. بر امام باندی دا لکه یو فرض شرط داسی ګڼی نو مسنونه طریقه د لته څه ده ؟

جواب : سنت دا ده چې څرنګه ئې فرض لمونځ په جماعة سره اداء کړ ، همداسی به دعاء هم پر یوه ځای په جماعة یعنی ټول امام او مقتدی ـ

په ګډه دعاء وکړي، او سنت او نوافل چونکه هريو ئي جدا جدا کوي.
نو دعاء ده، اما دوهمه طريقه خلاف سنت، بې اصل او بلا دليله خبره
ده. دا جدا جدا سنت کولو څخه سره راپو ځای کيدل او بيا په ګډه دعاء
کول، نه له آنحضرت ﷺ څخه ثابته ده، نه له صحابه کرامو، نه له
تابعينو او نه له تبع تابعينو څخه، د آنحضرت ﷺ، صحابه کرامو
رضی الله تعالی عنهم او سلف صالحينو طريقه همدا وه چې کله به
ئې د جماعة لمونځ وکړنو چونکه ټول سره يو ځای وو، په اجتماعي
توګه به ئې دعاء کوله، او کله چې به ئې سنت او يا نوافل کول، نو
طبعاً جلا جلا به ئې اداء کول، بيا به ئې دعاګانې هم جدا جدا کول.
بهر حال دا خبره ثابته ده چې آنحضرت ﷺ او صحابه کرامو رضی الله
عنهم به اکثراً سنت په کور کې کول بيا به جماعة ته راتلل او چې
جماعة به ئې اداء کړ، د پاتې سنتو لپاره به بيا کور ته تلل، نو دا هم
ثابته شوه چې له فرضو وروسته به ئې اجتماعي دوعاء کوله خو له
سنتو وروسته سنت وکړل؛ نو هغه مهال هم له صحابه کرامو سره ئې
په ګډه دعاء نه ده کړې، آنحضرت ﷺ پخپلو سنتو مشغول وو چې
خلک له لمانځه څخه فارغيدل او يو يو وتل، بې له دې چې انتظار
ورته وکړي. (فتاوی رحيميه ص۲۱۶ ج۱ بحواله ابوداؤد ص۱۹۱ فتاوی دارالعلوم ص۲۱۲ ج۲،
تسهيل کبير ص۳۴۳ ج۱ بحر الرائق ص۱۵۹ ج۲)

مسئله: له امام سره د يو ځايي دعاء په انتظار کښيناستل او په ګډه
دعاء کول ته هيڅ ضرورت نشته چې کله له خپله لمانځه فارغ شوی
که بيره يا تلوار دی وي نو خپله دعاء وکړه او ولاړ شه. (آپ کی مسائل ص۲۷۳ ج۳)

مسئله: د دعاء په وخت کې د استسقاء له لمانځه پرته لاسونه
تراوږو پورته کول ښه نه دي؛ او په دعاء کې د عاجزۍ او مسکنت
کيفيت څرګندول مناسب دي. (آپ کی مسائل ص۲۷۵ ج۳)

مسئله: ځينې خلک له لمانځه وروسته سمدستي يوله بل سره
معانقه او مصافحه کوي يو له بل سره روغبړ (پوښتنه، ستړې مشې)
کوي، چې دا هيڅ اصل نلري، نه سنت ده نه واجب، بلکې بدعت دي
، مګر که چيرې يو سړی ميلمه له ډيره ليری راغلی وي، ستړې مشې
ئې ضروري وي، د هغه لا اجازه شته. (آپ کی مسائل ص۲۸۷ ج۳)

مسئله: کله چې د دعاء په وخت کې لاسونه پورته کړي، نو داسې به
ئې نيسي چې د لاسونو دننه خوا به ئې مخ ته سيده وي، لکه چې د
دعاء په وخت کې عام معمول دی. (مظاهر حق ص۹۱ ج۳)

مسئله: له احاديثو نه دا څرګنده شوه چې د دعاء په وخت کې دواړه
لاسونه پورته کول او بيا له دعاء وروسته پر مخ راتيرول سنت دي
.(مظاهر حق ص۹۱ ج۳)

مسئله: کله چې لمونځ پای ته ورسيد، نو دواړه لاسونه دې
غوړيدلي ترسينې پورې راپورته کړي او له الله تعالی څخه دې د ځان
او نورو لپاره دعاء وغواړي، که چيرې امام وي نو د ټولو مقتدياتو
لپاره هم همدغه عمل دی، او له دعاء وروسته دې دواړه لاسونه پر مخ
راتير کړي، مقتدي که خپله له ځان سره دوعاء کوي او که د امام د
دعاء په اوريدلو سره ټول آمين وايي. (بهشتی زيور ص۳۲ ج۱۱ بحواله
طحطاوی ص۱۸۴ ج۱، کفايت المفتي ص۲۰۷ ج۳)

که فرض څو هم ځل اداء کیږي نو د وروستیو سنتو حکم ؟

سوال : که چیری له امام څخه دجماعة په جریان کې غلطی وشی او بیا داغلطی هغه وخت محسوسه کړی چې له فرضو وروسته ئې سنت او نفل هم کړی وی ؛ نو د فرضوله دوهم ځل له اداء کیدلو وروسته به هغه وروستي سنت او نوافل بیاکوی که څنګه ؟

جواب : دغه وروستي سنت د فرضو تابع وی ، نو که د سنت له کولو وروسته د فرضو غلطی معلومه شی او دوهم ځل اداء شی ، نو سنت به هم ورسره دوهم ځل راګرځوی. البته د وتر د بیلواګرځولو ضرورت نشته. (آپ کی مسائل ص۳۵۲ج۳)

څکه چې وتر یو مستقل واجب دی ، د فرضو تابع نه دی. دا د احنافو په نزد. ولی صاحبین بیا وتر هم سنت ګنی نو څکه ئې راګرځول ضروري بولی ، څکه که سنت شی نو-بیا د فرض تابع ګرځی د نورو عامو سنتو په څیر. (ژباړن)

د وترلمانځه طریقه: وترلمونځ واجب دی ، نبی کریم ﷺ فرمایی څوک چې وتر نه کوی هغه زماله ډلی (أمت) څخه نه دی. (ابوداؤد ، مستدرک)

د وترلمونځ هم دماښام غوندی دري رکعته دی . د آداء کولو طریقه ئې هم هغه د فرضو طریقه ده ، خو فرق ئې صرف دومره دی چې د فرضو یوازی په دوو لمړیو رکعتوکې ترفاتحې وروسته دویم سورة ورسره ضم کیږی. ولی د وترو په دریو واړو رکعتونو کې له الحمد لله سره بل سورة ضم کیږی. اوبل داچې د وترو په دریم رکعت کې به سړی غوړونو ته د لاسو په پورته کولو سره تکبیر وایی او د تکبیر تحریمه غوندی به بیرته لاسونه راکښته کړی ، دغه دعاء به ورو ورو

وایی: «اللهم انانستعینک و نستغفرک و نؤمن بک ...» ـ ترپایه پوری ـ . (علم الفقه ص۳۸ج۲)

مسئله : که چاته دعاء قنوت یاد نه وی نو د هغه پرځای دی دغه دعاء وایی: «ربناآتنافی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة وقناعذاب النار» او که دا هم ورته یاد نه وی (نو یا دول ئې ضروري دی) ترهغو پوری به دغه دعاء وایی: (اللهم اغفرلی) دري ځله ، او یادې دا وایی: (یارب) دري ځله.

(علم الفقه ص۴۰ج۳، کتاب الفقه ص۵۳۴ج۱فتاوی دارالعلوم ص۱۶۲ج۴، ردالمحتار ص۶۲۲ج۱)

مسئله : د وترلمانځه ، سنتو ، اونوافلوپه ټولو رکعتونو کې د سورة فاتحې ترڅنګ بل سورة ورسره ضم کول ضروری دی. (نماز مسنون ص۲۹۲کبیری ۲۳۲)

مسئله : په هررکعت کې ترفاتحې اوسورة مخکې بسم الله الرحمن الرحیم ویل جائز دی ، مګر په ټیټ آواز سره ، په لوړآواز به ئې نه وایی . (کفایت المفتی ص۳۱۱ج۳)

د وترو مسائل

مسئله : د وترو وخت د شفق له غائب کیدلو (پټیدلو) څخه بیاترسپیدو پوری دی ، که چیری په هیره اویا په قصدي توګه پریښودل شی نو قضاء راوړل ئې واجب دی. که څه هم وخت تیر وي.

مسئله : وتر د ماخستن ترلمانځه وروسته کول واجب دی ، څکه چې په دې کې ترتیب لازم دی. خو که په هیره د ماخستن ترفرضو وړاندی آداء شی ، صحت لري. دا راز که دواړه علی الترتیب فرض او وترلمونځ اداء شی ؛ خو وروسته معلومه شی چې د ماخستن لمونځ د

څه وجې څخه فاسد شوی ، وتر صحیح اداء شویدی. نو دلته وتر صحي ګڼل کیږی. راګرځول ئي نشته. صرف فرض به راګرځوی ، ځکه چي په داسی معاذیروکې ترتیب ساقطیږی

مسئله : په وتروکې دعاء قنوت ویل واجب دی. او سنت دا ده چې آهسته به ئی وایی که امام وی، که مقتدی ، او که منفرد وی. (په روژه کې به د وترو په جماعة کې امام او مقتدی دواړه قنوت په ټیټ آواز سره وایی.(محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله : که چیری له چا څخه دعاء قنوت هیرشو ، رکوع ته ولاړی ، وروپه یادشوه نو د رکوع په حالت کې به ئي نه وایی او نه به دوهم ځل د قنوت لپاره راپورته کیږی ، بلکه له سلام ګرځولو وروسته به سجده سهوو کړی ، او که چیری له رکوع څخه بیرته راپورته شو دعاء قنوت ئي ووایه او رکوع ئي بیا ونکړه نو لمونځ ئي نه فاسدیږی.

مسئله : که له چا څخه سورة او قنوت هیرشی او په غلطی سره تردې مخکې رکوع ته ولاړشی و نو ده ته ضروری ده چې بیرته له رکوع څخه راپورته شی ، سورة او قنوت دواړه ووایی او بیا رکوع وکړی په اخیرکې سجده سهوو کړی ، ګارازکه دري واړه (فاتحه ، سورة او دعاء قنوت) ورځنی پاتی شی ،هم همداسی به وکړی راپورته به شی ،دوی به دري واړه ووایی ، بیابه رکوع وکړی او په اخیره کې به سجده سهوو کړی. او که رکوع دوباره ونکړی څه باک نلری ، لمونځ صحیح دی ، لیکن سجده په هرصورت لازمه ده.

مسئله : وتر په جماعة سره کول له روژې پرته نامشروع او مکروه دی.

(کتاب الفقه ص۵۳۴ج۱)

مسئله : هغه څوک چې د تهجد لمونځ کوی ، د هغه لپاره هم افضل او بهتره داده چې په روژه کې وتر په جماعة سره وکړی.

(فتاوی رحیمیه ص۲۹ج۳، مراقی الفلاح ص۷۲، نورالایضاح ص۱۰۰)

مسئله : د وترو په نیت کې دی صرف دومره وایی چې زه د وترلمانځه نیت تړم او که واجب اللیل ورسره زیات کړی هم څه حرج نشته.

(فتاوی دارالعلوم ص۱۶۰ج۴، ردالمحتار ص۳۸۹ج۱)

مسئله : په نیت کې ئی واجب ورسره ویل ښه دی ، ځکه چې د امام اعظم رحمه الله په نزد. وترواجب دي ، او که چیری ورسره ونه ویل شی هم څه حرج نشته. (فتاوی دارالعلوم ص۱۶۳ج۴، ردالمحتار ص۳۸۸ج۱ بحث نیت)

مسئله : که څوک په روژه کې د ماخستن فرض لمونځ په جماعة سره ونکړی ، هغه د وترو په جماعة کې شرکت کولای شی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۵۲ج۴)

مسئله : که چیری امام قنوت پوره کړ او رکوع ته ولاړی ، ولی مقتدی لا نه وی پوره کړی ، نو که د داپاتی قنوت په پوره کیدلو سره رکوع نه ځنی تیریږی ؛ نو پوره دی کړی ، کنه بیادی پریږدی او رکوع کې دی له امام سره شریک شی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۵۲ج۴، عالمګیری ص۱۰۲ج۱)

مسئله : که چا د وترو په دریم رکعت کې له امام سره پوره شرکت وکړ ، یائی له امام سره قنوت او رکوع دواړه وکړل او یا یی صرف رکوع ورسره ونیوله ، نو په دې صورت کې بیاد دوهم ځل قنوت ویلو اړتیا نشته ، هغه صحبت لری چې له امام سره ئي د اشتراک په وجه پیدا کړه ، پخپله کی ویا ی وی ، که نه وی. (مسائل سجده سهوص۹۶ بحواله مراقی الفلاح ص۲۲۵ج۱، فتاوی رحیمیه ص۱۵۷ج۱ عالمګیری ص۱۷۸ج۱)

مسئله : له وترو وروسته څخه دوه رکعته نفل کول، که په ناسته وي، که په ولاړه صحت لري، مګر په ولاړه ئي ثواب تر ناسته دوه چنده زيات وي، او آنحضرت ﷺ هغه په ناسته اداء کړيدي. او دا يوازې د هغه ﷺ خصوصيت دی چې په ناسته هم پوره ثواب ورته رسيده، ولی نورو خلکو ته نيم اجر رسيږي، دا له نورو احاديثو څخه هم ثابته ده. (فتاوی دار العلوم ص۲۳۱ج۴، درمختار ص۶۵۳ج۱).

مسئله : دا ځکه چې په هغه کې هم امت ته دا تعليم وو چې ګويا نفل په ولاړه کول فرض نه دي، او امت ته تعليم ورکول د نبوت له واجباتو څخه دي، نو په دی توګه هغه ﷺ د يو واجب ادا ينه تر سره کړه، چې په ناستو ئي نفل وکړل او امت ته ئي د تعليم وجيبه له غاړې وا ړوله، چې ثواب ئي تر نفلو زيات شو. (فتاوی رحيميه ص۲۴ج۳)

د ناروغ د لمانځه احکام

ځيني ناروغان لمانځه پوره اهتمام نه کوی، په داسی حال کې چې کيدای شی، همدا مرض ئي د ژوند وروستی لحظي وی، ځکه چې هر ناروغي د مرګ يادونه سړي ته کوی، نو چې څوک دا فکر له ځان سره نه کوی؛ دا ډيره د افسوس او خطري خبره ده.

مسئله : ځيني خلک بيا داسی وی چې د روغتيا په حالت کې د لمانځه ډير اهتمام کوی، ولی د ناروغتيا په وخت کې بياد دې وسوسې له امله چې بدن يا جامې ئي خرابی نه وی؛ لمونځ په اهتمام سره نه کوی، حتی قضاء کول ئي هم، له همدی وجی، چې دا يوه ډېر ستر جهالت دی. په داسی حالت کې پکار دا ده چې له عالم څخه

پوښتني وکړی او له هغی سره سم عمل وکړی. او د شريعت له ورکړل شويو آسانتياوو څخه برخمن واوسی، د داسی وجوهاتو په آساس لمونځ قضاء کول جواز نلری.

مسئله : ځيني مريضان د ډاکټر او حکيم په حکم لمونځ پريږدی، په داسی حال کې چې شرعی مسئله داسی ده چې ترڅو پوری انسان په اشارې سره د لمانځه قدرت لری، پر ده لازمه ده چې لمونځ پرينږدی، مګر که ئي دا د اشارې توان هم له لاسه ورکړ نو بيا بيشکه لمونځ وروسته کول او په وروسته کې ئي قضاء راوړل درست دی. ناروغي د مرګ يو پيغام دی نو انسان ته پکار ده چې نور هم په داسی حالت کې د آخرت زيات فکر وکړی او عبادة ته ښه متوجه واوسی.

مسئله : ځيني خلک داسی فکر کوی چې پر مريض باندی کله مرض زيات شی، او د بی هوښی حالت وربا ندی راشی، نو دوی وايی لمونځ ورځنی معاف دی، دا خبره ناسمه ده، ځکه چې په هر ډول بی هوښی سره لمونځ نه معافيږي، بلکنی په هغه بی هوښي کې لمونځ معاف دی چې يو نا څاپه بی هوښه سی، او ياد مرض په وجه بی هوښه شی خو دا بی هوښی ئي تر شپږو لمونځونو زياته شی، نو په دغه صورت کې لمونځ معاف دی او قضائی واجب نه ده.

او که چيری د هغو قضائي په راګرځولو کې سستی او لاپروائي کوی، نو تر مړينی له مخه د هغو لمونځونو د فديي ورکولو وصيت کول وربا ندی واجب دی.

مسئله : ځيني خلک د مرض په حالت کې په ولاړی د لمانځه قدرت لری، خو د هغه باوجود لمونځ په ناسته کوی؛ چې دا صحت نلری،

مسئله داسی ده چې څوک په ولاړه لمونځ کولای شی په ناسته ورته جائز نه دی ، لهذا ډیر احتیاط پکار دی.

د مریض لپاره د تیمم حکم

ځینی مریضان داسی وی چې که څه هم اودس کولای شی او هغه ورته مضر هم نه وی ، خوله دې سره سره تیمم وهی اولمونځ کوی ، او هغه خلک چې دده پالونکي او خواخوږي وي ، له اوداسه څخه ئي منع کړی او تیمم ته ئي هڅوی ، چې دا ډیره کم عقلي او ناپوهي ده ، ترڅو چې اودس ورته د صحت له پلوه مضر نه وی ؛ تیمم وهل جواز نلری.

مسئله : ځینی ناروغان بیاد پورتنی خبری برعکس داسی بی احتیاطی کوی چې اودس که څه هم ورته ډېر زیات زیان رسوی ، دی بیاهم اودس نه پریږدی او تیمم ته قطعاً زړه نه ښه کوی چې دا هم یو قسم غلو ده او د حق تعالی شانه د لورول شویو آسانتیاوو او نعمتونو نه قبلول دی ، چې دا ډېره بی ادبی اولویه گناه ده څرنگه چې اودس کول د الله تعالی حکم دی داراز تیمم هم د الله تعالی حکم دی ، د بنده وظیفه خو د الله ﷻ حکم منل دی ، نه دا چې د خپل زړه د خوښې مطابق کار کوی . څه چې د الله تعالی حکم وی هغه د زړه له کومی منل د بنده ربنتینولی ثابتوی. (اغلاط العوام ص۱۹۶)

مسئله : که چیری جنب سړی ته له غسل کولو څخه زیان رسیږی ، د هلاکت او د ناروغتیا سبب ئی گرځي او گرمې اوبه پیدا کول گران وی ، نو په هغه صورت کې تیمم وهل جائزدی. (شامی ص۱۵۶ج۱، هدایه ص۵۲ج۱)

د ناروغ او معذور لمونځ

مسئله : که چیری یو سړی داسی معذور یا مریض وی چې د لمانځه ارکان په پوره ډول اداء کولای نشی نو بیا دی د خپل وس سره سم ارکان اداء کړی ، کفایت کوی ، مثلا یو سړی ده . قیام نشی کولای د مرض یا بل عذر په وجه پرځمکه راپریوځی او یا دې ته ورته په نورو ارکانو کې بل کوم مشکل لری نو هغه رکن بیا وربا ندی فرض نه دی ، کولای شی په ناسته لمونځ وکړی ، که د سنت طریقې سره سم کښیناستلی شی ، مثلا لکه التحیات باندی چې عام خلک کښینی ، خولابنه ده ، کنه نو چې څنگه کښینستی شی هغسی صحیح ده ، که د لږ وخت لپاره دریدای شی د ډیر وخت لپاره نه ، نو بیا دی لمونځ په ولاړه شروع کړی چې څومره دریدای شی ودی دریږی ، له هغه وروسته دی کښینی ، حتی که یوازی تکبیر تحریمه ویلای شی ، په ولاړه هم سمه ده ، په ولاړه دی ووایی ، که ئي دومره توان درلودی خو ونه دریدی ، نو لمونځ صحت نلری ، همداراز که د څه شی په وسیله ولاړیدای شی ، لکه لکړه تکیه ، یو بل سړی او داسی نور بیا هم لمونځ په ولاړه اداء کول پکار دی.

(درمختار ، ردالمحتار وغیره ، صغیری ص۱۲۳، علم الفقه ص۱۲۷، هدایه ص۱۰۸ج۱، شرح نقایه ص۱۱۷ج۱، کبیری ص۲۱۶)

مسئله : که چیری یو سړی د ډېر کمزوری وی په ولاړه لمونځ په داسی حال کې کولای شی چې د ولاړې په وجه تنفس نشی وهلای او آواز ئي بندیږی ، قرائت نشی لوستلای ، نو دې ته هم پکار ده چې لمونځ په ناسته وکړی ، او بل سړی بیا داسی ده چې دومره جامې ورسره وی چې که په ولاړه لمونځ کوی ، بدن ئي نه وربا ندی پټیږی مگر په

ناسته پیتیدلای شي په دې صورت کې هم دا سړی لمونځ په ناسته
نشي کولای په ولاړې به ئې کوي. (درمختار، شامي وغیره)

مسئله: که چیرې یو څوک په ولاړه لمونځ کولای شي، خو رکوع
او سجده یا صرف سجده نشي کولای نو بیا دې نور لمونځ پوره کوي،
یوازې رکوع او سجده دې په اشاره سره کوي، د رکوع په نیت دې
سجدې ته سر زیات ټیټوي، دا مکروه تحریمي ده چې یو شی
راپورته کړي له تندي سره ئې سم کړي او بیا سجده ورباندې ولګوي،
مګر که داسې یو شی وي چې خپله پرځمکه پروت وي خو له تندي
سره برابر شي نو سجده پرې لګولای سي؛ څه حرج نشته.

مسئله: که چیرې یو سړی دومره مریض وي چې په ناسته هم لمونځ
نشي کولای نو بیا دې په پروتې په اشارې سره آداء کړي، ترڅو ئې مخ
قبلې ته سیده شي. خو که پړ اړخ پریوزي هم درسته ده په دې شرط چې
مخ ئې قبلې ته وي، او په سر سره به د سجدې او رکوع اشاره کوي، په
سترګو او یا مخ سره اشاره کافي نه دي. (درمختار وغیره)
که داهم شوني نه وي نو څنګه کیدای شي، او ممکنه آسانتیا وي،
پرهغه طریقه دې لمونځ اداء کړي. (علم الفقه ص١٣٦ ج٢، کتاب الفقه ص٨٠٢ ج١، درمختار ص٧٠٣ ج١)

مسئله: که چیرې یوه ښځه د ولادت په وجه په درد اخته وي،
مګر حواس ئې پرځای او بې هوښه نه وي، نو پکار ده چې د هر ژر
لمونځ اداکړي، تاخیر ونکړي، داسې نه چې نفاس راپیدا شي
او لمونځ ورځنې قضاء شي، که په ولاړه لمونځ کولو کې دا ویره وي
چې ماشوم به پیدا شي او صدمه به ورته ورسیږي نو په ناسته دې
لمونځ وکړي. همدارنګه که د ماشوم نیمه برخه پیدا شوې وي او نیمه

لا پاتې وي مګر نفاس لا نه وي پیل شوی نو په دې صورت کې به هم
لمونځ کې تاخیر نه کوي، په ناسته ناسته دې لمونځ وکړي، په ځمکه
کې دې ورو کې غار غوندې ځای جوړ کړي و ترڅود ماشوم سر هلته
کښیږدي، که دا هم نشي کیدلی نو په اشاره دې لمونځ وکړي
(خزانة الروایات وغیره) که چیرې ئې ونکړي نو د دې لمانځه قضاء
ورباندې شته ــ رفعت قاسمي)

مسئله: که چیرې یو مریض داسې وي چې د سر په اشارې سره لمونځ
نشي کولای نو بیا دې پریږدي ترڅو جوړ شي او قضاء دې راوړي. خو
که دا حالت تر پنځو لمونځونو زیات شي نو د دې لمونځونو قضاء هم
بیا ورباندې نشته، لکه چې د قضاء په بیان کې داخبره تیره شوه.

مسئله: که کوم ناروغ ته په لمانځه کې د رکعتونو شمېرنه
معلومیږي نو پر ده باندې هم د صحت تر وخته لمونځ نشته بیا دې
قضاء راوړي، مګر که څوک بل سړی ئې ورته وایي او دې لمونځ
کوي دا هم جائزه ده. او دا د هغه چالپاره ده چې د سپین ږیرتوب په
وجه ډېر زیات کمزوري شوي وي، تر دې چې مخبوط العقل
ګرځیدلی وي، یعنې د دویم سړي په وینا سره د ده لمونځ صحت
لري، خو که دویم سړی ورته پیدا نشي او پر خپل غالب ګمان عمل
وکړي هم جواز لري ورته. (نفع المفتي)

مسئله: که چیرې یو سړی په لمانځه کې ناروغ شي، نو پاتې لمونځ
چې په څه طریقه کیدای شي پوره دې کړي، مثلا ولاړ وي، دا توان
ئې له لاسه ورکړ، نو په ناسته دې لمونځ وکړي او که پې د رکوع
او سجدې توان ختم شو نو په اشارې سره دې پوره کړي او که په

ناستی لمونځ کوي او دا توان یې هم ختم شو په پروتی دې لمونځ پوره کړي.

(علم الفقه ص۱۲۸ ج۲، هدایه ص۱۰۹ ج۱، شرح نقایه ص۱۱۸ ج۱، کبیری ص۲۶۹ درمختار ص۷۰۶ ج۱)

مسئله : د پورتنی مسئلې بالعکس که یو مریض دلمانځه په حالت کې جوړشی ،یعنی پر قیام ، رکوع او سجده ټولو باندی قادر شی نو پاتی لمونځ به په ولاړی پوره کوی، که چیری ئې مخکی د نه قدرت په وجه په اشارې سره رکوع او سجده کړی وی ، بیاجوړشی هغه لمونځ ئې فاسد دی له سره به په ولاړه لمونځ راګرځوی.

(علم الفقه ص۱۲۸ ج۲، هدایه ص۱۰۹ ج۱، شرح نقایه ص۱۰۸ ج۱، کبیری ص۲۶۹)

مسئله : که چیری د قرائت د درازوالی په وجه ځینی کسانو ته په ولاړه تکلیف رسیږی دریدای نشی نو دغه ځوک که پر دیوال ، درخته اویالکړه تکیه ولګوی ، څه کراهت نلری ، د تراویحو په لمانځه کې اکثرا دغه ضرورت رامنځ ته کیږی ، خو په داسی حالت کې چې خوب ورنشی ، کنه نو اودس ئې ماتیږی . (شامی وغیره)

مسئله : په نفلی لمانځه کې لکه څنګه چې ئې په پیل کې دناستی او ولاړی اختیار لری، همداراز د لمانځه په نیمائي کې هم کولای شی کښینی او لمونځ پسی پوره کړی، په دې کي هیڅ کراهت نشته.

(درمختار وغیره ،علم الفقه ص۱۲۹ ج۲)

انسان څه وخت معذور بلل کیږی؟

مسئله : ځینی وخت د چاڅاڅکی څاڅکی ،پیشاب یابولی راځي ، مګر د لمانځه ټول وخت نه کښیباسی، دومره وخت پیدا کیږی چې د پاکی په حالت کې لمونځ اداء کړای شی ، نودی معذورنه بلل

کیږی،ده ته پکار ده چې د څاڅکو د دریدلو انتظار وکړی ، بیاد اودس تازه کړی او لمونځ دې وکړی ، که د لمانځه پرمهال د قطرې راتللو شبه وی، نولمونځ دې په منځ کې پریږدی او هغه ځای دې وګوری چې لوندشوی وی ،نو دی هغه ځای اوشرمګاه پریمنځی اودس دې تازه کړی بیادی لمونځ له سره پیل کړی ، او که شبه دغسی ورپیدا شوی وی یعنی له کتلو وروسته ورته معلومه شی چې پرجامه باندی لوندوالی او څاڅکی نشته. نوآینده دې د دغسی شبهې پروا نه کوی ، بلکه د اوداسه پرمهال دی پرپرتاګه باندی دلاسو په ګوتو سره اوبه وپاشی چې د اد شبهې دختمولو یوه طریقه او علاج دی.

او که چیری دا قطره ځي راځی دومره موقع نه پیدا کیږی چې د پاکی په حالت کې لمونځ اداکړی, نودی معذور بلل کیږی. د داسی معذورلپاره پکار ده چې د هر لمانځه لپاره نوی اودس وکړی نوي جامی واغوندی ، فرض ، سنت ، واجب نفل هرلمونځ چې وغواړی کولای شی ،ترڅو چې د دغه لمانځه وخت پاتی وی ، او دس ئې نه ماتیږی په قطرې راتللو سره ، مګر که له څاڅکی پرته بل کوم ناقض وی ، هغه اودس ماتوی.

مسئله : که څه هم د لمانځه په حالت کې د پیشاب قطره پرجامه په څرګنده وغورځی ، د معذور ګڼلو په وجه شرعا له ده څخه معاف دی ،نو ځوک دا بهانه نشی کولای چې لمونځ ورځنی معاف دی ، د عذر په وجه ،داسی نه بلکی دغه عذر ورته معاف دی خو لمونځ نه.

(فتاوی رحیمیه ص۲۷۲ ج۲، بحواله مراقی الفلاح)

مسئله : د ښاځکی د راتللو د ویرې لامله که څوک پر خپل عضو مخصوص باندې یو توکر واچوي؛ لمونځ ورسره صحیح دی.
(فتاوی دار العلوم ص۱۲ ج۴، بحواله ردالمحتار ص۱۳۹ ج۱)

مسئله : که څوک په ناسته لمونځ کوي نو د رکوع مستحب طریقه دا ده چې نس دومره کوږ کړي چې تندی له ګونډو سره مقابل شي، د ورنو د راپورته کولو اړتیا نشته. (فتاوی رحیمیه ص۲۹۹ ج۴، شامی ص۴۱۶ ج۱)

مسئله : د ناستې د لمانځه په وخت کې د قرائت پرمهال پرځای د دې چې د سجدې ځای ته ګوري؛ ښه دا ده چې خپلې غېږې ته ګوري.
(فتاوی محمودیه ص۱۵۷ ج۲ بحواله شامی ص۳۲۱ ج۱)

مسئله : د معذور سړي د سجدې لپاره پکار نه ده چې تکیه او یا بل شی لوړ ورته کېښودل شي ترڅو دي سجده ورباندې ولګوي، که د سجدې قدرت نلري نو په اشاره دې سجده کوي، د تکیه او بل شئ د ایښودلو ضرورت نشته. (امداد الاحکام ص۱۹۸ ج۱)

د معذور په اړه مسائل

مسئله : څوک چې په ولاړه نفل لمونځ کوي او په منځ کې ستړی شي نو کولای شي چې کښېني او یا هم په ولاړه پر کوم دیوال، لکړه او یا بله تکیه باندې ځان واچوي او پاتې لمونځ پسې پوره کړي. ذا د ده په حق کې عذر دی، خو که بې له عذره کښېني نو دا مکروه ده.
(هدایه ص۱۰۹ کبیری ص۲۷۱)

ځکه چې نفل کوونکی په هر حال بې له کراهت په ناسته نفل کولای شي، حتی چې په مینځ کې هم د عذر لامله کښېنا ستلای شي.
(درمختار ص۷۰۶ ج۱)

مسئله : که څوک په اورګاډي او یا بل داسې شي کې سفر کې لمونځ په ولاړه نشي کولای نو په ناسته دې وکړي څه حرج نشته. (درمختار ص۷۰۶ ج۱)

مسئله : که یو ګوډ سړی وي په ولاړه لمونځ نشي کولای، نو هغه ته پکار ده چې په جماعة کې د صف په یوه کونج او کناره کې کښېني او لمونځ وکړي دا جائزه ده. (امداد الاحکام ص۵۴۵ ج۱)

مسئله : څوک چې په ناسته هم لمونځ نشي کولای نو په پروتې دې په اشاره سره وکړي. او د مریض لپاره سنت او نفل کول ضروري نه دي، که کولای ئې شي، بهتره ده کنه نو هیڅ ګناه نشته ورباندې.
(فتاوی دار العلوم ص۴۴۰ ج۴، ردالمحتار ص۷۱۲ ج۱)

مسئله : که یو چا پر زخم باندې داسې پټۍ لګولې وي چې هغه په شرابو او یا بل ډول نجس مرهمو باندې ککړه وي، او لمونځ ورسره وکړي، لمونځ ئې کیږي څه حرج نشته. (فتاوی دار العلوم ص۴۲۰ ج۴، ردالمحتار ص۷۱۱ ج۱)

مسئله : که د ریاح مریض (هغه چې هوائې خارجیږي) شرعي معذور وي، یعنی په هر حالت کې ئې ریاح جریان لري د طهارت (پاکۍ) یوه شیبه هم نه ورته پیدا کیږي، نو د هغه لپاره دا جائزه ده چې یو ځل اودس وکړي، په وخت کې دننه لمونځ کولای شي که څه هم په لمانځه کې هوا خارجیږي. (فتاوی دار العلوم ص۴۲۲ ج۴، ردالمحتار ص۲۸۰ ج۱، فتاوی محمودیه ص۱۳۳ ج۷)

مسئله : څومره چې ئې طاقت وي د هغه سره سم دې لمونځ اداء کوي، که د ولاړې وس ئې نه وي، نو په ناسته او که د ناستې وس ئې نه وي نو بیا په پروتې لمونځ کولای شي، مطلب دا چې تکلیف د وسعت په اندازه دی. (فتاوی دار العلوم ص۴۳۶ ج۴)

مسئله : که له مریض سره بل کوم څوک نه وی او دی خپله قبلې ته مخ نشی کولای ، نو چې کوم اړخ ته ئې مخ وی هغې خواته دې په پروتې په اشاره لمونځ اداء کړی. (کتاب الفقه ص۳۲۴ج۱)

مسئله : که چیری یو داسې مریض وی چې سلسل البول وی. (یعنی بولی ئې جاری وی) او ده ته دا وېره او اندیښنه وی چې که په ولاړه لمونځ کوی نو بولې ئې توئیږی او په ناسته نه توئیږی او همدا راز یو روغ سړي ته د خپلې تجربې له مخې دا څرګنده وی چې که په ولاړه لمونځ کوی نو سر ئې چکر کوی او یا بې هوښې ورباندې راځی ، نو په دې صورتونو کې لمونځ په ناسته کولای شی ، څه حرج نشته ، خو دا باید وویل شی چې په دې ټولو صورتونو کې رکوع او سجده او نور ارکان په مکمل ډول اداء کول واجب دی (کتاب الفقه ص۸۰۲ج۱فتاوی رحیمیه ص۱۹۵ج۱)۰

مسئله : که یو څوک د یوه شی په وسیله دریدای شی او لمونځ کولای شی . لکه لکړه ، دیوال ... او یا بل داسې شئ ،نو هغه سړی ذی د دغه شي په مرسته په ولاړه لمونځ وکړی ، په ناسته ورته اجازه نشته ، همدا راز د ناستې او پروتې هم همدا مسئله ده ، لکه د ولاړې او ناستې.

(کتاب الفقه ص۸۰۲ج۱امدادالفتاوی ص۴۵۱ج۱، درمختار ص۷۰۱ج۱)

څو مره چې ممکن وی بې له کومې پریشانۍ دې لمونځ اداء کړی.

رفعت قاسمیؒ)

مسئله : که یو سړی داسې مریض وی چې یوازې په سترګو ، بانوګانو او یا په زړه سره اشاره کولای شی ، نور څه نشی کولای نو په دې حالت کې دا سړی معذور بری الذمة متصور کیږی ، لمونځ که کوی هغه صحت نلری ، که څه هم عقل ئې پرځای وی ، او که په دې

حالت کې ئې لمونځونه ترپنځو ورزیات شی. نو بیائي قضاء هم ورباندې نشته . (کتاب الفقه ص۸۶ج۱)

مسئله : که یو سړی پر قیام قدرت لری ، ولې رکوع او سجده نشی کولای نو پر دغه سړی قیام هم لازمه نه ده ، دی به کښینی په ناسته به په اشاره لمونځ کوی. (هدایه ص۱۰۹ج۱، کبیری ص۲۶۶ کتاب الفقه ص۸۰۶ج۱)

له سجدې او رکوع څخه د معذرت حکم

مسئله : که څوک له رکوع یا سجدې څخه معذور وی ، کولای ئې نشی نو هغه دې په اشاره سره اداء کړی.

مسئله : که یو سړی قیام او سجده کولای شی خو صرف رکوع نشی کولای ، نو هغه ته پکار ده چې نیت وتړی او د قرائت لپاره ودریږی او بیا دې رکوع محض په اشاره سره وکړی ، او سجده دې مکمله کړی.

مسئله : که یو سړی قیام کولای شی ، ولې د رکوع او سجدې څخه عاجز وی نو تکبیر تحریمه او قرائت دې په ولاړه ووایی. او د رکوع اشاره دې هم په ولاړه وکړی ، بیا دې کښینی او سجده دې په اشارې سره پوره کړی. (کتاب الفقه ص۸۰۵ج۱)

مسئله : که یو سړی داسې زخمي وی چې په سجده کې وینه څنې بهیږی او په ناسته کې ورته دا ستونزه نه وی ، نو د ده لپاره ښه دا ده چې کښینی او د سر په اشارې سره سجده وکړی. ځکه چې په دې صورت کې اودس پرځای وی ، صرف سجده له منځه ځي ، او له سجدې پرته لمونځ په شریعت کې شته ، مثلا پر سواری باندې لمونځ چې عذر وی ، سجده پریږدی هیڅ حرج نشته. (درمختار ص۶۵ج۱ کتاب الصلاة)

هغه مريض چې رکعتونه او ارکان نه ورپه ياد پېږي

مسئله : که چيرې پر يو ناروغ باندې د ناروغۍ په وجه داسې حالت راځي چې د رکعتونو شمير ورڅخه ګډوډ کيږي، چې څو رکعتونه ئې اداء کړي او څو پاتې دي، يا سجدې ورځنې هيرې شي او يا نور ارکان، نو په دې صورت کې پرده باندې لمونځ اداء کول لازم نه دي، خو که د بل چا په هدايت او ښوونه ئې اداء کوي بيا څه حرج نشته، لمونځ ئې کيږي. (درمختار ص۲۰۲ج۱)

د سترګو په اشاره لمونځ کول

مسئله : مجبور سړی د سر په اشارې سره بې له شکه لمونځ کولای شي، مګر د سترګي، زړه او مخ په اشارې سره لمونځ نه کيږي. (درمختار ص۲۰۲ج۱)

مسئله : که د يو سړي دواړه لاسونه ترمړوندو پورې او دواړه پښې ئې ترپونډيو پورې قطع شوې وي، او پر مخ ئې هم زخمونه وي، نو دا سړی پرته له اوداسه او تيمم څخه لمونځ کولای شي، او راګرځيدل هم ور باندې نشته. (درمختار ص۸۰-۲ج۱)

که چيرې ئې لاسونه ترمړوند کښته يعنې لنډ پرې وي نو بيا په هغه صورت کې څوک موجود وي نو د هغه په وسيله ئې د لاسو پريمنځل ور باندې واجب دي، او که نه وي نو ضروري نه ده. (محمد رفعت قاسمي غفرله)

د ليوني او بې هوښه سړي د لمانځه حکم

مسئله: کوم سړی چې ليونی شي او يا بې هوښي ور باندې راشي پوره ۲۴ ساعته په همداسې حالت کې وي، نو د بې هوښۍ په ختميدلو سره د تيرو شويو لمونځونو قضاء ور باندې لازمه ده. او که دغه حالت ئې ترشپږم

لمانځه هم ور واړوي، نو بيا ئې قضاء ور باندې نشته. (درمختار ص۲۰۲ج۱، کتاب هته ص۲۸۸ج۱)

د بنګو يا شرابو په وجه د عقل د له مينځه تللو په صورت کې د لمانځه حکم

مسئله : که چيرې د شرابو يا بنګو او يا داسې بل دوايي او يا نشيئ شي په خوړلو سره د سړي عقل له مينځه ولاړ شي، نو پرده باندې د هغو لمونځونو قضاء شته چې د بې عقلۍ په زمانه کې ورڅخه فوت شوي وي، که څه هم عمر ئې بـه دراز شي، ځکه چې دا د عقل زائليدل د ده پخپل فعل شوي دي، لکه چې يو سړی ويده شي د خوب په وجه چې هر څومره لمونځونه قضاء شي راګرځوي به ئې، ساقطيږي نه، نو همدا راز که څوک شي وخوري، او د هغه په وجه بې هوښه شي نو پخپل لاس ئې دا کار وکړ، لهذا لمونځ ځنې ساقط نه دي، راګرځوي به ئې. (درمختار ص۲۰۸ج۱)

د ناروغۍ په وخت کې د روغتيا د وخت قضائي لمونځونه راګرځول

مسئله : کـه يو مريض د مرض پـه وخت کې خپل هغه لمونځونه راګرځوي چې د جوړتيا په وخت کې ورڅخه قضاء شوي وي، ځرنګه چې دی د خپلې ناروغۍ په وجه لمونځ په ناسته يا په اشاره کوي نو هغه قضائي لمونځ که څه هم په همدې شکل اداء کوي، دا صحت لري؛ لمونځ ئې کيږي. ولې برعکس کـه دی د جوړتيا پـه وخت کې د ناروغۍ د وخت قضائي لمونځونه راګرځوي نو دا صحيح نه ده چې په ناسته او يا په اشاره به ئې راګرځوي، ولې چې قضاء شوي همداسې دي، دا له دې امله چې اوس خو ده ته هيڅ عذر نشته.

(درمختار ص۷۴۸ج۱ کتاب الصلاة)

د مریض او معذور قبله

مسئله : د هرهغه چاڅخه چې د مرض او په بلې وجې سره د لمانځه ارکان ساقط وی ، دهغوی ټولو قبله هغه طرف دی چې تروس ئي لاندی وی ، یعنی هرلوری ته چې مخ وی اوبلې خواته نشی کیدای ، همغه ئي قبله ګڼله کیږی ، یعنی لمونځ ئي هغه لوری ته صحت لری ، دوی ته دالازمه نه ده چې قبلې ته به سیده دریږی ، او په هغه صورت کې چې بل څوک ورسره وی ، او قبلې ته ئي هغه مخامخ کولای شی ، بیاهم پرده لازمه نه ده چې دهغه په وسیله به ځان هرومرو قبلې ته سموی . (درمختار ص۲۸ ج۱، عالمګیری ص۵۶ ج۳)

که څه هم استقبال القبلة د لمانځه اهم شرط دی، مګر فقهاؤو داپه صراحت سره ویلی چې د عاجز لپاره داکافي ده چې پرکوم لوری ئي قدرت درلودی.

مسئله : که چیری ترمریض لاندی ناپاکه جامه غوړیدلې وی او حال هم داسی وی چې کله هم کالی تری لاندی خپور شی ، هغه مرداریږی، نو په دغه حالت کې دی دی خپل لمونځ وکړی ، او که چیری تردغه کالی لاندی بستر خراب نه وی ، مګر دهغه په بدلولو رابدلولو کې مریض ته تکلیف رسیږی نو دی بستر نه بدلوی . .(فتاوی عالمګیری ص۵۶ ج۳)

مسئله : د یوناروغ که دمجبوری په وجه همیشه جامې ناپاکې وی او په پاکو ئي بدلولای نشی نو څه باک نلری ، لمونځ ئی صحیح دی. (البته که بی له مجبوری ئي جامه ناپاکه وی اودی ئې نه بدلوی ،نود دې لمانځه قضاء وربانډی لازمه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص۴۳۳ ج۴، ردالمحتار ص۲۸۱ ج۱ باب احکام المعذور)

مسئله : د یخنی اویا بل علت په وجه یو مریض ټول بدن او مخ څادر یابل دغسی شئ پټ کړی وی ؛ لمونځ ئي صحیح دی.

(فتاوی دارالعلوم ص۴۳۳ ج۴، ردالمحتار ص۲۸۰ ج۱ باب شروط الصلوة)

که د یو بې لمانځه سړی له لوری څوک فدیه ورکړی څنګه به وی ؟

مسئله : د میت (مړی) له وصیت او مال پریښودل پرته پروارثانو هیڅ ډول کفاره واجب نه ده. مګر که ئي تبرعا اداء کړی ، بهترکار دی ، اوډیرښه دی ، کیدای شي دې په سبب ئي الله تعالی ګناهونه وبخښی ،په دې فدیه کې څه حرج نشته ، که څه هم یقین ئي دانه وی چې په دې فدیه سره به هغه میت برائت پیدا کړی مګر امید به ئی وی،په هرحال لمونځ پریښودل یوه عظیمه ګناه ده ،پوښتنه به ئي هرمروکیږی ،خو معافی اوبښنه ئي هم د الله پاک په واک کې ده: «و یغفرمادون ذلک لمن یشاء» (فتاوی دارالعلوم ص۳۶۵ ج۴، ردالمحتار ص۶۸۵ ج۱ باب قضاء الفوائت)

که چاد وصیت سره سره فدیه ورنکړه نو ؟

مسئله : که چیری د میت (مړی) د وصیت او مال پریښودلو باوجود دهغه وارثین دمال دریمه برخه پوره فدیه ورنکړی نوبی له شکه چې هغوی ګناه کارډي ،او میت هم له اخروی مؤاخذې نه خلاصیږی ، ترڅو ئي الله تعالی ونه بخښی له خپل فضل اوکرم څخه.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۶۸ ج۴، ردالمجتار ص۶۸۵ ج۱، باب قضاء الفوائت فتاوی محمودیه ص۹۸ ج۷)

د لمنځونو فدیه څومره وي ؟

مسئله : دلمانځه کفاره به د سړی له مړینی وروسته دهغه وارثان ورکوی ،په ژوندکې دکفارې حکم نشته. او د کفارې اندازه دا ده چې پاوکم ۲سیره غنم به ورکوی. (یعنی یوه کیلو ۶۳۳ ګرامه) په شپه او

ورځ کې به د سپړو لمونځونو ورکوی ، سره له وترو ، نو په دې حساب سره د یوې ورځې د لمونځونو کفاره (۹ کیلو ۷۹۸ ګرامه) شوی ، نور دی خپله اختیار لری ، غنم ورکوی او که نغدی پیسی ، نبه او افضل کار دادی چې نغدی وی ، ځکه چې په هغه سره د سړي تولي اړتیاوې پوره کیږئ ، که دیني کتابونه واخلی او پر مستحقینو ئې وویشی دا هم نبه صورت دی. مګر په دې کې لازمه خبره دا ده چې هغه کتابونه به بیا ضرور پر دې پرو اړو طالبانو ویشی او هغه ئې پخپل ملکیت سره قبول کړی ،داچې ځینی خلک ئې پر دیني مدرسو ویشی او هغوی ته ئې وقف کوی ،دا طریقه جواز نلری ، کفاره نه اداء کیږی. (ملکیت پکې ضروری دی) . (فتاوی دارالعلوم ص۳۶۴ ج۴، فتاوی محمودیه ص۵۰ ج۱۳)

مسئله : د فدئې د مصرف ځایونه همغه دي چې د زکوة او صدقة الفطر دی ، او ډېر مستحق په دې کې هغه څوک دی چې ډیر اړ وي ، لکه پورورې او داسې نور... او که ئې په مدرسه کې په دې شکل مصرف کړي چې مستقیما د طالبانو په ملکیت کې ورکړی نو دا هم نبه مصرف دی. او که ئې د مدرسې بیت المال ته په داسې بنه لیږی چې ملکیت ئې ناځرګند وی ، نو دا جائز نه ده . (فتاوی دارالعلوم ص۳۶۹ ج۴)

د مریض په ژوند کې د لمونځو فدیه ورکول څنګه دی ؟

مسئله : شیخ فاني (هغه څوک چې د عمر أخیری پوړیو ته ورسیږی) کولای شی پخپل ژوند کې د روژو فدیه ورکړی ، مګر د لمانځه فدیه نشی ورکولای ، دا صحت نلری ،او لمونځ ئې له ذمی څخه نه ساقطیږی ځکه چې په لمانځه کې دا وسعت شته چې ، که په ولاړه ئې نشی کولای ، نو په ناسته دې وکړی ، او که په ناسته ئې نشی کولای

نو په پروته دی وکړی او که رکوع او سجده هم نشی کولای په اشاره دی وکړی ، البته له مرګه وروسته ئې چې پر ذمه څومره لمونځونه پاتې شی یا روژې پاتې شی او د فدیې ورکولو وصیت وکړی ،او مال ئې هم پرې ایښی وی ، نو پروارثینو ئې د هغه فدیه اداء کول ضروری دی ،او حکم ئې د زکوة دی ، چې تملیک پکښې ضروری دی ، او مستحقین ئې اړ کسان دي ، او که په دیني مدارسو کې طالب العلمانو ته ورکول شی ، نو دا لا بهتره ده ، او ثواب ئې زیات دی ځکه چې دا د دین پخاطر او د دیني علومو لپاره د طالبانو مرسته ده.

(فتاوی دارالعلوم ص۴۳۸ ج۴ بحواله هداه ص۲۰۴ ج۱ کتاب الصوم)

مسئله : په توبې او یا حج سره صرف ګناه معاف کیدلای شی ، ولی فرائض نه معافیږی ، مثلا یو سړی پوروړی وی د چا قرض ئې پر ذمه وی ، نو ورکول ئې ورباندی فرض دی ،اوس که دی توبه وباسی او یا حج وکړی نو له فرض خلاص نسو ، بلکی لا همغسی ورباندی فرض دی ،لکه چې تر توبې او حج وړاندی ئې پر ځان فرض ګاڼه.

همدارنګه د حقوق الله هم چې کوم قرض دی ، لکه لمونځ او داسی نور... په اداء کولو سره ئې سړی له مسئولیته خلاصیږی ، په توبی او حج سره نه ، بلکې په دی سره صرف د لمانځه تأخیر چې یو معصیت دی ؛ معاف کیدای شی ، ولی لمونځ لا بیا هم ورباندی لازم دی ، که چیری ئې په قضاء راوړلو کې بیا تأخیر وکړ ، نو بیا له سره په ګناه اخته شو. (فتاوی دارالعلوم ص۲۳۷ ج۴، شامی ص۲۷۶ ج۲)

مسئله : د قضائې لمونځونو کفاره د هغوی راګرځول او د الله تعالی په وړاندی د پښیمانۍ اوندامت سره توبه کول دی ، صدقه ورکول

کفاره نه ده ، مګر دومره ده چې په صدقه سره د الله تعالی قهر او
غضب(چې د لمانځه د ترک په وجه چې بنده ته راغلی وی ؛) په
رحمت د بدلیدو امید شته ، چې بنده د خپل عجز او قصور څرګندونه
په دې سره وکړی چې نورو اړو بندګانو ته له خپل مال څخه څه
ورکړی ، نو الله هم ورباندی مهربان شی او ترګناه ورتیرشی ، نو د
همدې امید او هیله په صدقه او خیرات کې شته ، باقی صدقه کفاره
نه ده. بلکی پخپله د لمانځه ادا ینه او رښتینی توبه ئې کفاره کیدای
شی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۵۴ج۴)

مسئله : د لمانځه او روژې قضاء صرف په توبه سره معاف کیږی نه ،
بلکی قضاء راوړل ئی هم ورباندی لازم دی.
(فتاوی دارالعلوم ص۳۶۳ج۴، ردالمحتار ص۶۸۰ج۱).

توبه او صدقه صرف د تأخیر او دلمانځه د بې وخته کولو د معصیت
کفاره کیدای شی.-ژباړن

د اسقاط حیله

سوال : د اسقاط حیله جوئي په دې شکل ترسره کیږی ، چې د جنازې
د لمانځه نه مخکی یا وروسته د اوربشو یو مَن ، نغدی پیسی لږترلږه
پاو بالا یوه روپۍ او قرآن شریف. یو څوک ئې پخپل لاس کې ګرځوی
او هغه څوک چې جنازې ته راغلی وی ، هغوی ته ئې ورکوی او
هغوی ئې هم د حیلې په توګه څنې رانیسی او وائي چې ماقبوله کړی
او بیرته ئې درکوم. د حیلې جوړونکی او ورکوونکي غرض هم دا دی
چې په دې توګه د میت ټول قضاء شوی لمونځونه روژې ، حجونه

او داسی نور عبادات فوت شوی وی ؛ د هغوی کفاره ګرځی ، نو آیا
دا څه حکم لری ؟

جواب : د اسقاط دغه ذکرشوې حیله د میت پر وارثانو واجب نه ده ،
او د دې خبری وصیت هم فقهاء کرامو جائز نه دی ګڼلی.
(فتاوی دارالعلوم ص۳۳۰ج۴بحواله ردالمحتار ص۶۷۹ج۱)

بیلابیل مسائل

په هغه ملک یا سیمه کې چې شپې لنډی وی ؛ د لمانځه حکم څنګه
دی ؟

پوښتنه : په ځینو هیوادونو کې لکه برطانیه په ټولیزه توګه دهغه په
شمالی برخه کې اکثرا د ګرمیو په شپو ورځو کې د ماخستن وخت پر
۱۱:۳ یولس بجی او درې دقیقې پیل کیږی او سپیدی بیا پر۱:۴۲ یوه
بجه ۴۲ دقیقې راخیژی ، ګویا د شپې اندازه ۲ ساعته او ۴۳ دقیقی
کیږی. اوس که څوک د وخت له شروع کیدو سره سم آذان وکړی ۱۴ یا
۱۵ دقیقې وروسته لمونځ هم کیږی ، په دومره لنډو ګړنډو وخت کې
د پیشلمی خوراک ، څښاک ، مسجد ته تلل او نور ټول ضرورتونه
پوره کول ډیر ګران کار دی ، نو اوس په داسی حالت او صورت کې څه
کول پکار دی ؟

جواب : عزیمت خو دا دی چې د سنت مطابق تراویح په پوره توګه
سرته ورسوی او یو ځل قرآن پاک پکښی ختم کړی ، همدا راز نور
عبادات هم په صحیح ډول پوره کړی ، او ټوله میاشت په مجاهده
او مبارزه کې په رښتینې ډول تیره کړی ، آماکه بیا چیری مجبوری
او عذر وی مثلاً ، کمزوری ، ناروغی ، ملازمت (دنده) او یا بله

اړتیا ورته وی نو دې بیا د «الم ترکیف» سورتونو باندی لنډی ۲۰ رکعته
تراویح وکړی ، که ئې د دې توان او موقع هم نه لرله نو د فرض او وترو
ترمنځ دی صرف ۸ رکعته تراویح اداء کړی.

سوال : په سکاټ لینډ او ځینو نورو داډول ځایونو کې چې د کال په
څو میاشتو کې مثلاً د مئ جون او جولائی پوری لـه سپین شفق
وروسته ماښام کیږی او پرصبح صادق بیرته سپین والی راوغوړیږی
چې د ډیری روښانتیا لامله د ماخستن وخت او د سهار اخیری وخت
معلومول څرنګه کیدای شی ،او لمونځ په څه ډول او څه وخت کې
باید اداء شی ؟

جواب : که څه هم ډیری أحنافو فقهاؤ د سره شفق ترلویدلو ورسته
د ماخستن ابتداء بللې ده ،ولی ځینی محققین فقهاء بیا د سره شفق
ترلویدلو ورسته د ماخستن شروع بولی ، نو په همدې آساس په
مذکوره حالت کې باید د سره شفق لـه لویدلو سره سم د ماخستن
ابتداء وبللـه شی او د صبح صادق د بیاض (سپین والی) ترپیل
کیدلو وړاندی د ماخستن لمونځ اداء کړل شی ، او همدارنګه په روژه
کې هم د ماخستن د فرضو او وترو په منځ کې د صبح صادق د سپین
والی تر راڅرګندیدلو مخکی د تراویحو د اداء کولو کوښښ وکړې.
که د شلو رکعتونو موقع د «الم ترکیف» په سورتونو ویلو هم
پیدا نشی ؛ نو ۸ رکعته دی وکړی او که چیری د دې موقع هم
پیدا نشی ، نو دې بیا خپل فرض او وتر اداء کړی.
او د آداء په نیت به ئې آداء کوی ، لکه د بلغاریه د اوسیدونکو د
ماخستن د لمانځه د آداینې په اړه په بحث کې فقهاؤ ویلی چې. که

چیری چې شفق ترختمیدلو مخکی صبح صادق شروع شی ، او د
ماخستن لمونځ ته وخت پیدا نشی، هلته هم د ماښام د لمانځه څخه
څه وقفه وروسته بیا د سهار راختو ترمنځ به د ماخستن فرض او
وترد اداء په نیت کول راجح دی. (نظام الفتاوی ص۴۲ بحواله شامی ص۳۷۵ ج۱)

چیری چې بیخی د ماخستن وخت پیدا نشی نو د لمانځه حکم څه دی ؟

په برطانیه کې د میلادی کال په حساب د مئ د میاشتی لـه ۲۲ می
څخه د جولائی تر ۲۱ می پوری په دغو دوو میاشتو کې شپې صرف
۴ ساعته وی ، په دغه ورځو کې شفق بیخی لویږی نه نو په دغه حال
کې د لمانځه حکم څه دی ؟ چې د ماخستن وخت د شفق ترلویدلو
وروسته پیل کیږی، نو د دالاندی ذکرشویو خبرو تفصیل که راته
واضح کړی:

۱-چیری چې د ماخستن وخت وی نه ،هلته د ماخستن لمونځ فرض
دی ؟

۲-که فرض وی نو څه وخت به ئې کوی ؟

۳-آیا د لمر ختو وروسته ئې قضاء راوړی ؛ که چیری ئې قضاء
راوړی پرمقرر وخت دی آذان ، اقامت او په جماعة سره آداء شی ؟

جواب : په دې مسئله کې ډیر زیات اختلافات او تفصیلات موجود
دی ، خو خلاصه او لنډیزئې داسی ده چې که څه هم د ماخستن وخت
نه وی ، خو لمونځ ئې فرض ده ، او دلیل ئې داده چې الله تعالی پنځه
وخته پرخپلو بندګانو لمونځونه فرض کړي هرچیری په هروخت او په
هر حال کې چې وی ،لکه چې په (حدیث دجال) کې چې وارد دي
چې یوه ورځ به ئې د ټول کال سره برابره وی ، صحابه کرامو عرض

وکړ چې د لمونځو په اړه څه حکم دی؟ (په دغه ورځ) آنحضرت ﷺ
وفرمایل چې په دغه ورځ به دټول کال لمونځونه اداء کوی.

(فتاوی دارالعلوم ص۱۶ج۲، درمختار ص۲۰ج (کتاب الصلاة)

۲- اوبل داچې که چیرې د ماخستن وخت پیدا کیږی خولږ؛ نو صورت
دادی: چې د ماښام نه لږ وقفه وروسته به د ماخستن لمونځ کوي،
یاچې په خواوشا سیمه کې پرکوم وخت ئي خلک آداء کوی. هغه
معتبردی، یوصورت دا هم دی چې د صبح صادق نه وروسته دې د
ماخستن لمونځ وکړی، اوله هغه ورسته دې بیا د فجر(سهار) لمونځ
وکړی. څکه چې په «درمختار» کې راځی، پرچاچې د ماخستن
وخت راځي نه، پرهغه هم د ماخستن فرض او وتر لازمي دي، هغه
دي دغه لمونځ دخپلی اندازې او اټکل مطابق آداء کړي یعني کوم
وخت چې یې سږ وباله په هغه وخت کې یې کولای شی، مطلب
داچې په بل موسم کې چې کوم وخت ماخستن پیل کیده او له ماښام
ورسته به څومره فاصله بعد د ماخستن لمونځ کیده دلته دې هم
همغسی وکړی، اویاچې په نوروښارونو او ملکونو کې څنګه
طریقه وي د همغسی عمل مطابق دی عمل کوی، او دماخستن په
لمانځه کې به دقضاء نیت نه کوی، څکه چې قضاء هغه وخت بلله
کیږی چې وخت پیداشی اوبیا ورځنی فوت شی، نو دلته خو د
ماخستن وخت بیخی پیدا شوی نه دی، نو قضاء له کومه شوه.

(درمختار مع شامی ص۵۳۵ج۱ وغیره)

۳- دا هم کیدلای شي چې ترلمر راختلو وروسته ئي اداء کړی، مګر
چونکه د ماخستن او سهار ترمنځ بیا ترتیب مشکل دی، نو پکار ده
چې ترصبح صادق وروسته او ترفجر وړاندی د ماخستن لمونځ په
آذان، تکبیر او جماعة سره اداء شی.

مسئله: وتر به یوازی په روژه مبارکه کې په جماعة سره کیږی، بل
وخت نشته په جماعة سره. (جوهر نیره ص۴۴ج۱، دتفصیل لپاره: فتاوی رحیمیه
ص۱۹۲ج۲، فتاوی محمودیه ص۹۳ج۷ نظام الفتاوی ص۵۹ج۱، فتاوی دارالعلوم ص۴۴ج۲)

چیری چې شپږمیاشتی ورځ شپږمیاشتی شپه وي د لمانځه حکم څه
دی؟

مسئله: په داسی ځای کې چې په پرله پسی توګه شپږمیاشتی
لمرلویدلی وی اویاپوره شپږمیاشتی ورځ وی، یعنی لمربیځی
لوېږی نه، نو په داسی ځای کې انسانانو ته زندګي کول هم
یوستونزمن کاروی، په هرصورت د عبادة یعنی لمانځه لپاره یې
حکم داسې دی چې لمونځونه پرهرحال ورباندی فرض دی، په هرو
څلور ویشتو ساعتونو کې به د خپل حساب سره سم چې یوه شپه
ورځ کیږی، لمونځونه به همغه حسابی ترتیب، یعنی وروسته ومخ
ته او په معلومه فاصله به ئی کوی، چې له حدیث دجال څخه هم
همدا ترتیب او مسئله رامعلومیږی او د شاه عبدالعزیز صاحب
محدث دهلوی رح رجحان هم همداسی دی بیاچې مسلسل
شپږمیاشتی لمروی او شپه راځی نه، نو هلته دی هم همغه مخکنی
ترتیب جوړ کړی په هرو څلورویشتو ساعتونو کې دیوې شپې
اوورځی پنځه لمونځونه د اندازې مطابق اداء کړی. همدا راز دی

رزژه هم په همدې ترتیب نیسي، لنډه دا چې څنګه دنیاوي کارونه د یو حساب اټکل او اندازې له مخې ترسره کوي، خوراک، څښاک، ویده کیدل، راپاڅیدل، وظیفه اجراء کول، تجارة او نور کاروبار کول همداسې دي عبادات هم سرته رسوي. کله چې ئې یوځل لمونځ وکړ، بیا که د همدغه لمانځه دوباره وخت راورسي، نو لمونځ به نه کوي ځکه چې یووار خو اداء شو، مثلاً: که یو سړی د ماپښین لمونځ په مشرق (ختیځ) کې وکړي او بیا په یو ډیره تیزه الوتکه کې مغرب ته ولاړ شي، دلته لاهماغه ماپښین وخت او خلک د دغه وخت پرلمانځه وي، نو پرده با ی دغه لمونځ نشته، ځکه ده خو لا په مشرق کې اداء کړی و. (نظام الفتاوی ص۴۷ج۱، بحواله مسلم شریف ص۲۰۱ج۱ و فتاوی دارالعلوم ص۳۰ج۲)

په سپوږمۍ او مریخ کې د لمانځه حکم او طریقه

پوښتنه: په او سنیو حالاتو کې چې خلک سپوږمۍ او یا مریخ ته د ختلو خبرې کوي او یا دا چې ورختلي دي. نو اوس پوښتنه دا ده چې هلته لمونځ څه حکم لري، که صحت لري نو څنګه او پر کوم لوري به ئې کوي؟

جواب: که ځای پیداکیږي نو نه یوازې لمونځ بلکې جماعة هم کولای شي، قضاء کوي به ئې نه، د «قبله نما» په مرسته به قبلة ځان ته معلومه کړي، او که دا نه وي نو د خپلې تحرې (فکري هڅې) په ملتیا چې هري خواته ئې د قبلې ګمان زیات وي هغه لوري ته دې لمونځ وکړي، د تحرې په صورت کې که څه هم قبله واقعاً هغې خواته نه وي، بیا هم د ده لمونځ صحت لري. که چیرې په طیاره کې پرسیټ «څوکۍ» ناست وي، د لمانځه وخت شي، نو که څه خلاص ځای

پیداکیږي چې هلته ولاړ رکوع او سجده کولای شي نو دې هلته وکړي او کنه نو په خپله څوکۍ کې دې په اشاره سره رکوع او سجده وکړي، بیا چې د (سپوږمۍ، مریخ او یا دنیا) پرځمکه راکښته شي، هغه فرض لمونځ به راګرځوي.

دا نه یوازې چې د سپوږمۍ بلکې، د زهره، مریخ او نورو ... پرځمکه هم او سیدل او رسیدل شونتیالري او په دې کې هیڅ شرعي مانع نشته، لمونځ او نور هرډول عبادات د ځمکې په څیر هلته هم صحت لري او کیږي، همداراز، فرضیت، وجوب، ثواب او عقاب همداسې دي. (نظام الفتاوی ص۷۶ج۱)

خپل اولاد پر لمانځه مجبور کول

مسئله: ماشوم چې کله ئې عمر ۷ کالو ته ورسیږي، نو والدینو (مور او پلار) ته پکار ده چې هغه ته پر لمانځه کولو ډیر ټینګار کوي، ترڅو له لمانځه سره عادت ونیسي، او بیا چې بلوغ ته نژدې یعنې د لسو کالو په عمر شي نو بیا دې تاکید وربانډې زیات کړي تر دې چې تأدیبا دې څه ناڅه وهل هم ورکوي، نه یوازې دې پر لمانځه تشویقوي، بلکې د لمانځه ضروري ارکان او شرائط دې هم ورته ښیي. (مظاهر حق ص۵۰۷ج۱، درمختار ص۸ج۱، کتاب الصلوة).

حضرت عبدالله ابن مسعود رض فرمایي چې د ماشومانو د لمانځه څارنه کوئ، او ښه خبرې ورزده کول ئې عادت وګرځوئ، د آنحضرت ﷺ مبارک ارشاد دی چې وایي: یو سړی که خپل اولاد په یوشئ پوه کړي (یعنې له بدي رامنع او په نیکې ئې امر کړي) نو دا تر هغه بهتره ده چې یوه پیمانه صدقه (خیرات) کړي. همدارنګه فرمایي: هیڅ یو

پلار خپل اولاد ته تردې بله ښه عطیه (تحفه) نشي ورکولای چې ښه روزنه ئي وکړي. (فضائل نماز از شیخ زکریا رح ص ۲۵)

د لمانځه لپاره د بل چا راپورته کول

په دې کې شک نشته چې د سهار وخت د غفلت وخت دی، نو پکار ده چې خلک همداسې غافل پرینښودل شي، یو څوک چې ښه نیکمرغه وي او په دغه برکتي وخت کې د غفلت عادت نه لري، او لمانځه ته راپورته کیږي، د هغه لپاره مستحب داده چې نور مسلمانان هم لمانځه ته راپورته او تشویق کړي، خو په دې شرط چې دهغوی او د نورو د ایذاء او ضرر سبب ونه ګرځي

(فتاوی رحیمیه ص۲۹۱ بحواله کبیری ص۳۶۱، شامی ص۳۶۱ج۱)

مسئله: مستحب داده چې ویده سړی باید جماعت ته راببدار کړل شي، ترڅو له جماعت څخه بې برخې او محروم نشي.

(درمختار ص۱۴ج۱، کتاب الصلوة)

مسئله: که څوک پرچاږغ کوي او لمانځه ته ئې راپاڅوي پرده باندې راپورته کېدل ګران وي، او د نیم خوب په حالت کې وایي چې زه نه ځم یانه پورته کیږم، نو په دې صورت کې د ایمان او نکاح تجدید ته ضرورت نشته ځکه چې د ده مقصد دانه وي چې د لمانځه له فرضیت څخه انکار کوي، بلکه له پورته کیدلو څخه منکر وي، وایي یو څه می لاخوب ته پریږده، لیکن توبه او استغفار به ډیر کوي.

(فتاوی محمودیه ص۵۹ج۱۳)

سورة فاتحه په یوه ساه ویل

مسئله: دا ښه د کمال او بهترۍ خبره نه ده چې امام په یوه ساه «الحمدلله» ووایي. حتی دا ډول یو عادت ګرځول ناوړه او ناخوښه عمل دی، چې له تنزیهي کراهت څخه به خالي نه وي، په ترتیل سره قرآن ویل او د هغه په معناګانو کې ښه تدبرکول پکاردي، چې د دې تائید حدیث شریف هم کوي، خلاصه دا چې په فرض لمانځه کې په یوه ساه سورة فاتحه لوستل نامناسب او مکروه عمل دی. دا عادت باید پرینښودل شي. (فتاوی محمودیه ص۲۲۵ج۷ بحواله مشکوة شریف ص۷۸ج۱)

مسئله: که څوک امام په دری څلورمیاشتې کې ټول قرآنکریم ختموي، اخیره پاره په یوه یوه رکعت کې څو څو سورتونه او په اخیري رکعت کې دبقرې سورة یو څه اندازه ووایي مثلاً «الٓمٓ څخه تر ـ مفلحون» پورې، نو په دې کې هیڅ حرج نشته، فرضاً که په لومړي رکعت کې قرآنکریم ختم کړي، یعني «قل أعوذ برب الناس» ووایي، نو په دوهم رکعت کې د سورة بقرې څو آیاتونه ولولي. مګر د فرائضو په یوه یوه رکعت کې څو څو سورتونه لوستل خلاف اولی کاردی، یعني ښه نه دی. (فتاوی دارلعلوم ص۲۵۰ج۲)

د لمانځه په حالت کې که کوم لیکل شوی شئ و لوستل شي؛ لمونځ ځنګه دی؟

مسئله: په قصدي توګه په زړه کې ویل او په معنی ئي ځان پوهول مکروه دي البته لمونځ نه فاسدیږي، او که چیرې یو ناڅاپه ورباندې نظر ولګیږي، او بیا فکر پکښې بند نکړي؛ نو دا معاف ده. او هیڅ ډول کراهت نلري. (فتاوی رحیمیه ص۲۸۹ج۷، شامی ص۵۹۳ج۱، مراقی الفلاح ص۱۸۷، آپ کی مسائل ص۴۱۳ج۳)

د وخت د تنګۍ په وجه تیمم وهل څنګه دی؟

مسئله: که یو څوک په صورت هم ښه جوړ وی، مګر د وخت د لږوالی په وجه غسل نشی کولای او تیمم ووهی، دا جوازنلری، که بیا هم په دې توګه لمونځ وکړی، هغه صحت نلری دوهم ځل لمونځ کول ورباندی فرض دی. (فتاوی محمودیه ص۲۶۴ج۱۰)

د سهار له لمانځه ورسته د کتاب مسائل بیانول

پوښتنه: د سهار د لمانځه وروسته له دعاءنه مخکې یا وروسته امام صاحب په محراب کې خلکو ته د دین د کتاب ځینی مسائل بیانوی، په داسی حال کې چې خلک یا خو د قرآن تلاوت کوی. یا پروظیفه او یا په بل ذکر مصروف وی، او یا ځنی خلک مسبوق او ځینی لاحق وی، هغوی په پاتي لمانځه بوخت وی، نو طبعا هغوی ټولو ته د پریشانی سبب کیدای شی نو په دې اړه شرعی حکم څه دی؟

جواب: حامدا و مصليا! عموما په مسلمانانو کې د دین په پوره توګه عملی کیدل او د دین د تعمیم (خپرولو) سره بې رغبتي ډیره زیاته لیدله کیږی، نو د دې مصیبت د لیری کولو پخاطر مسلمانانو ته پکارده چې یوبل ته د دین د معتبرو کتابونو د مسائلو اورول عادت خپل کړی چې ډیر په زړه پوری عمل دی، ښه داده چې ټول خلک چې په جماعة سره لمونځ وکړی، د چا څخه که یو یا دوه رکعته پاتی وی؛ هغه دې پوره کړی له هغه وروسته دې د کتاب مسائلې د امام او یا بل چا له لوری بیان کړی شی. اونوردې په غورسره واوري اوزده دی کړی، د غه وخت که څوک د قرآن تلاوت کوی نو په بل وخت کې ئې هم کولای شی، ښه داده چې تلاوت پریږدی او د دینی مسئلو

زده کړو ته غوږ ونیسی په بل وخت او بل ځای کې داسی خلک سره راجمع کیدای نشی. (فتاوی محمودیه ص۲۶۷ج۱۰)

له نیمې شپې وروسته د ماخستن لمونځ کول

مسئله: د شپې په اخیرکې لمونځ کول صحت لری، مګر بې له عذره دومره ځنډول مکروه دی. (امدادالاحکام ص۴۰۷ج۱)

په لمانځه کې بسم الله ویل

مسئله: امام او منفرد به د هر رکعت په شروع کې یعنی له «سبحانک اللهم» وروسته «بسم الله الرحمن الرحیم» وایی، که جهري لمونځ وی، که سری، او مقتدی به یې نه وایې بسم الله دې هم نه وایې صرف «سبحانک اللهم» دی وایی. ځکه چې د مقتدي لپاره په امام پسی قرائت ویل جائزنه دي.

«بسم الله» او «أعوذبالله» به له «سبحانک اللهم ...» وروسته وایې، که أعوذ بالله هیره او بسم الله وویله شی؛ نو پکارده چې له هغه وروسته بیا وویله شی. او که چیری بسم الله یې هیره شی او سورة فاتحه شروع کړی بیا دی پسی پوره کړی. بسم الله دی نه وایی، د فاتحې وروسته د سورة په شروع کې بسم الله ویل که څه هم مکروه نه ده. امانه ویل یې ښه دي.

باید وویل شی چې بسم الله نه د سورة فاتحې جزء دی او نه د کوم سورة، البته د قرآنکریم جزء دی. (کتاب الفقه ص۲۰۷ج۱)

په لمانځه کې قرائت څومره او څنګه ویل پکار دی؟

مسئله: په لمانځه کې اوږد قرائت ویل مسنون دی، خو په هغه وخت کې چې امام پوهیږی چې پر مقتدیانو باندی ګران نه تمامیږی، که

چیری پر مقتدیانو باندی دروند وی نو اوږد قرائت ویل مکروه دی
،ځکه چې آنحضرت ﷺ یو ځل د سهار لمونځ په معوذتینو سره اداء
کړ ، وروسته خلکو په حیرانتیا سره وپوښتل چې نن دی څومره
مختصر لمونځ وکړ ؟ هغه ﷺ وفرمایل: ماد یو ماشوم ژړا واوریدله
،زما اندیښنه شوه چې کیدای شی ، مور ئې په جماعة کې شریکه
وی ،په ازمویښت کې به را ایساره شی.

د دې حدیث په مفهوم کې کمزور، ناروغ او حاجتمند ټول شامل دی
.(کتاب الفقه ۲۱۰ج۱)

مسئله : امام ته په لوړ آواز تکبیر ویل سنت دی ، خو دومره چې
ضرورت ئې وی ، ترهغه زیات آواز پورته کول مکروه دی په دې کې د
تکبیر تحریمه او نورو هیڅ فرق نشته. (کتاب الفقه ص۲۰۲ج۱)

مسئله : په لمانځه کې طوال مفصل (یعنی اوږده سورتونه) له سورة
حجرات څخه ترسورة البروج پوری دی ، او منځنی سورتونه بیا له
«البروج» څخه تر «لم یکن» پوری دی ، او کوچني سورتونه له «لم
یکن» څخه بیا ترسورة «الناس» پوری دی. اوږده سورتونه په سهار او
ماپښین کې ویل کیږی ، (په دی شرط چې پرمقتدیانو گران تمام
نشی) لیکن د ماپښین سورتونه به د سهار ترتردی لږ واړه وی ، او
منځنی سورتونه به د مازیگر او ماخستن په لمونځونو کې ویل
کیږی ، او واړه سورتونه به په ماښام کې ویل کیږی. (کتاب الفقه ص۲۰۸ج۱)

امام به په قرائت کې آواز څومره لوړوی ؟

سوال : زموږ امام صاحب په ډېر تیټ آواز سره قرائت کوی ، دومره چې
د لومړی صف خلک ئی هم په ډیره مشکله اوری ؟

جواب : امام باید داسی څوک مقرر کړل شی چې لوړآواز ، ښه لحن ،
د تجوید مطابق قرائت لوستونکی وی ، چې په دومره اندازه
لوړآواز قرائت وویلی شی چې ټول لمونځ کوونکي او یا د جماعة
ډیری برخه ئې واوری ، خو داچې دومره آواز ئې نه وی یوازی د
لومړی صف ها نژدی خلک ئې اوری ، په دې صورت کې لمونځ کیږی
صحت ، لری. خو پکار داده چې امام داسی نه وی. (فتاوی محمودیه
ص۲۳۶ج۲، درمختار ص۴۹۸ج۱، فتاوی دارالعلوم ص۱۷۹ج۲)

یوازی لمونځ کوونکی (منفرد) به قرائت په څومره لوړ آواز وایی ؟

پوښتنه : په سری (خفیه) لمانځه کې څه ډول قرائت ویل پکار دی،
دا کافی ده چې حروف صحیح کیدای شی او که څومره اندازه ؟
ځواب : احوط قول (د احتیاط وړ خبره) داده چې دومره اندازه باید
قرائت وویل شی چې پخپله ئې واوریدلی شی. (فتاوی محمودي ص۲۳۷ج۲)

د جهر او سر (سوکه او په زوره) تشریح

پوښتنه : که څوک په لمانځه کې په دومره آواز سره قرائت کوی چې
څنګلوړی شخص ئې واوری. په دې سره خو په لمانځه کې څه جرح
نشته ، نو په څومره اندازه جهر او څومره سر بلل کیږی ؟
جواب : حامدا و مصلیا : که یو یا دوه سری ئې په دې شکل واوری
نو په لمانځه کې څه خرابی نه راځی او دا جهر نه بلکی سر بلل کیږی ،
که چیری د امام آواز د لمړی صف خلک عموما واوری نو دا جهر دی
.(فتاوی محمودیه ص۲۰۲ج۲)

ضالین، په دوالین ویل څنګه دي؟

سوال: د ضالین پرځای دوالین ویل څنګه دي او په دې سره لمونځ کیږي کنه؟

جواب: د عربو قراء او علماء هم ضالین په داسې شکل اداء کوي چې د مضموم دال آواز ورکوي نو ځکه دا مشکل دی چې ویل شي د دې ټولو لمونځونه صحت نلري، په داسې حال کې چې هغوی اهل عربیة دي: د حروفو په اصواتو او مخارجو باندې ښه پوهیږي. (فتاوی دارالعلوم ص۳۷ج۴)

مسئله: کوم سړی چې ضاد په صحیح توګه آداء کولای شي خو پرځای ئې دال وایي، نو د هغه لمونځ صحت نلري. (فتاوی محمودیه ص۱۸۶ج۲)

مسئله: داچې په لمانځه کې د ضاد پرځای په ظا ویلو سره لمونځ فاسدیږي کنه؟

نو په دې اړه باید وویل شي، چې په قصدي توګه خو دا کار باید قطعاً ونشي، ځکه چې د دا ډول ویلو په صورت کې د لمانځه د فساد روایت موجود دی، بلکې په شرح فقه اکبر کې له محیط څخه په نقل سره وایي چې تعمد (یعنی همیشه په قصدي توګه ویل) کفر بلل شوی، مګر که ئې اراده د ضاد وی له خپله مخرجه او مشابهت ئې له ظاد یا دال سره راشي نو لمونځ صحیح دی، هیڅ حرج نشته. (فتاوی دارالعلوم ص۴۷ج۴بحواله شرح فقه اکبر ص۲۰۵، ردالمحتار ص۵۹۲ج۱، زلة القاری)

مسئله: اصلاً پکار دا ده چې ضاد باید له خپل مخرج څخه اداء کړه شي، که ونه ویلی شي، نو چې څنګه اداء شي لمونځ کیږي، څه باک نلري. (فتاوی دارالعلوم ص۹۱ج۴، فتاوی محمودیه ص۱۳۵ج۲، ردالمحتار ص۵۹ج۱)

په بندو شونډانو قرائت لوستل؟

مسئله: ځینی خلک په لمانځه کې داډول کوي چې شونډان بند کړي او قرائت وایي په زړه کې تصور او فکر کوي چې په دې توګه د قرائت رکن نه اداء کیږي، د قرائت د آداء کولو لپاره لږترلږه درجه دا ده چې حروف په سمه توګه اداء شي، یائي پخپله اوري او یائې د ده څنګلوری کس اوري. (صغیری ص۱۵۰)

مسئله: قرائت د شونډانو له خوځولو پرته اعتبار نلري.

(فتاوی دارالعلوم ص۲۴۰ج۲بحواله ردالمحتار ص۴۹۸ج۱)

مسئله: ښه بهتره او معتبره طریقه دا ده چې په لمانځه کې الحمد شریف او سورة داسې ولوستل شي چې که څه مانع نه وي نو خپل آواز پخپل غوږ سره واوري، او که وانه وري هم لمونځ صحت لري، خوچې توری صحیح آداء شي. (فتاوی دارالعلوم ص۵۲ج۲بحواله درالمحتار ص۴۹۸ج۱باب فی القرائت، فتاوی محمودیه ص۱۹۷ج۲)

(یعنی داسې به ئي هم نه وایې چې شونډان بند کړي، په زړه کې ئې وایې او داسې به هم نه وی چې پرڅنګ خلک ورڅخه تنګ شي، او په لمانځه کې ئې خلل راشي. ـــ محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله: په لمانځه کې د قرائت مطلب دا دی چې الفاظ به لوستل کیږي، محض په خیال کې ورتیرولو سره لمونځ نه کیږي، ترڅوچې ژبه پرحروفو حرکت ونکړي لمونځ صحت نلري، همدارازد یو آیة پرځای د هغه معنی ویلو سره هم لمونځ نه صحیح کیږي. (هدایه ص۷۲ج۱، شرح نقایه ص۸۲ج۱شرح وقایه ص۱۲۹ج۱)

په کعبه شریفه کې دننه لمونځ کول

څرنګه چې له کعبې شریفې د باندې هغې ته برابر لمونځ کول درست دی همداسې په کعبه مکرمه کې دننه هم لمونځ صحیح دی استقبال القبلة صحیح دی، که هر لوري ته لمونځ وکړي، ځکه چې هلته څلور واړه طرفونه قبله ده. مګر که هلته لمونځ یوه طرفته پیل کړي او د لمانځه په دننه کې بل اړخ ته راوګرځي؛ دا جواز نلري. او څرنګه چې نقل لمونځ کیدلای شي، دا راز فرض هم جواز لري. (ردالمحتار)

مسئله: که څوک د کعبې شریفې پربام ودریږي لمونځ وکړي دا صحت لري، ځکه چې پرکوم ځای چې کعبه ده، هغه ځمکه او د هغې محاذي پورته هوا تر آسمانه پورې ټوله قبله بلله کیږي، قبله یوازې دیوالونو ته نه ویله کیږي، له همدې وجې ده چې که څوک د لوړ غره پرڅوکه ودریږي او لمونځ وکړي، نو لمونځ ئې، بالاتفاق درست دی، که څه هم د کعبې د دیوالونو پرمحاذات نه وي، مګر داچې په دې سره د کعبې مکرمې بې احترامي ده او له دې څخه نبی کریم ﷺ منع فرمایلې ده، نو ځکه مکروه تحریمي ده.

مسئله: په کعبه کې دننه تنها هم لمونځ کول جائز دی او په جماعة سره هم او هلته دا هم شرط نه دی چې د امام او مقتدي به یوه طرف ته وي امام دا شرط ضرور شته چې مقتدي به له امام نه وړاندې نه وي، نو که مخ په مخ ودریږي هم صحت لري، ځکه په دې صورت کې مقتدي له امام نه مخکې نه بلل کیږي، مخکې هغه مهال دی چې مخونه د دواړه یوه لوري ته وي، مګر دا یوشی دی چې دلته لمونځ

مکروه ګڼل کیږي، ځکه یو سړي ته مخامخ دریدل لمونځ کول کراهت لري، لیکن که یوشئ ئې ترمنځ وي بیا کراهت نلري. (درمختار)

مسئله: که چیرې امام په کعبه مکرمه کې دننه ولاړ وي او مقتدي دباندې، بیا هم لمونځ صحیح دی، مګر که یوازې امام دننه وي او کوم مقتدي دننه ورسره نه وي، یعنې ټول دباندې وي نو لمونځ مکروه کیږي، ځکه چې په دې صورت کې د امام مقام د یوه قد په اندازه له مقتدیانو څخه پورته دی او دا مکروه دی. (علم الفقه ص۱۵۹ ج۲)

آیا یوازې فرض لمونځ کافي دي؟

پوښتنه: که څوک سنت، نفل او وتر پریږدي، یوازې فرض آداء کوي دا لمونځ صحیح دی؟ ځکه چې ځینې خلک دا فکر کوي چې په نننۍ پرمخ تللي عصر کې مصروفیت ډېر زیات وي، څوک دومره فرصت نشي موندلای چې سنت او نفلو ته وزګار شي، اوس هم ځینې خلک داسې دي چې په بهر هیوادونو کې یوازې فرض اداء کوي سنت او نفل هیڅ یادوي لا نه، که ورته ووایې چې ولې؟ وایي د انسان نیت مهم دی، عمل ته څه اړتیا نشته او تر بیخي لمانځه پریښودلو دا بهتره ده چې فرض خو اداء شي نو آیا دا خبره درسته ده که څنګه؟

جواب: فرض خو فرض دی او وتر واجب دی، ګویا عملا هغه هم فرض دی، چې پریښودل ئې لویه ګناه ده. که پر وخت اداء نشي نو قضا ئې لازمه ده، د سنت مؤکد پریښودل بده خبره ده، او د هغوی د پریښودلو عادت خپلول هم ګناه ده، په سنت غیرمؤکده او نوافلو کې اختیار لري چې کوي ئې که پریږدي ئې.

او دا خبره بیا پرخپل ځای ناسمه ده چې په دې عصري دورکې فرصت ډېر کم وی ، ځکه چې د خلکو مصروفیت په عبث اوحرامو کارونو کې مصروف نه وی نو په څلورویشت ساعته کې خو اکثره برخه په حرامو ، بی ګټی او عبثیاتو لګیا وی ، نو پکار ده چې د عدیم الفرصتی پړه پرلمانځه او عبادة وروانه چوله شی. که څوک رښتیاهم خوندور خدمتونه کوی ، هغوی بیاد بنه خدمت او ښې حلالي روزی ګټلو او تولني ته د پراخ خدمت کولو ترڅنګ عبادة ته هم خپل پوره وخت بیلولای شی ، په داسی حال کې چې کار او خدمت ته به ئي هم صدمه نه وی رسیدلی ، او دغه خلک چې وایی د نه فرصت په وجه عبادة پرېږدی دا هغه خلک دی چې خپل وخت ئي په حرامو ، عبث اوبې ځایه کارونو کې صرف کړی وی ، نه دا چې د ټولنی او کورنی په روا خدمت کې.

پاتی شوه دا خبره چې د سړي نیت درست پکار دی. دا پرځای خبره ده ، خو له دې خبری نه بیا دا څنګه راڅرګنده شوه چې سړی دې هرومرو هرډول خراب عمل کوی ، خو نیت دې ئې سم وی ؟! بلکې خبره دا ده چې د نیت ترڅنګ د عمل ښه والی هم ضروري دی که عمل خراب وی ، نیت هم بیا څه ګټه نلری. (آپ کی مسائل ص۲۲۸ ج۲)

تر نامه لاندی (زیر ناف) ویښتانو نه کمولو په صورت کې د لمانځه حکم

مسئله : که څوک د غه ویښتان لری کوی ، نه ، لمونځ یې صحت لری . اما د ا کار ډېر ناوړه دی. ترڅلویښت ورځو زیات دغه ویښتان نه لیری کول مکروه دی. (فتاوی دارالعلوم ص۵۰ ج۲، عالمگیری مصری ص۳۶۸ ج۵)

ړوند سړی په لمانځه کې قبلې ته برابرول

مسئله : که چیری یو ړوند نابینا سړی له قبلې څخه چپ لمونځ کوی او بل څوک ئې د لاس یا ژبې په وسیله قبلې ته سیده کړی ، دا سمه ده ، په لمانځه کې څه خلل نه راځی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۰۳ ج۲)

یعنی د دې ړانده سړي په لمانځه کې څه خلل نه راځي ، او د دا بل سړی (سیده کوونکي) په لمانځه کې که په یوه لاس سره سیده کړی و نو دا عمل قلیل دی څه حرج نشته ، او که ئې په ژبه سره برابر کړی او یائي په دواړولاسونو برابرکړی ، نو لمونځ ئې نشته. ځکه خبری کول او عمل کثیر مفسد صلوة دی ، ــ محمد رفعت قاسمی غفرله)

مسئله : د لمانځه په حالت کې که پرسړي باندی حیوان یا بل انسان حمله کوی ، نو لمونځ به پرېږدی او خپله چاره به کوی.

(فتاوی دارالعلوم ص۹۹ ج۲، ردالمحتار ص۵۷۸ ج۱)

مسئله : که چیری په لمانځه کې د سړی پر تندی خاورې ولګیږی ، په لمانځه کې به ئي نه صفاکوی ، وروسته که یې پاکي کړي ؛ څه حرج نشته ، مګربه بیاهم دا ده چې پاکې ئي نکړی ترڅو پخپله صاف شی

(فتاوی دارالعلوم ص۱۰۲ ج۲، غنیة المستملی ص۳۲۵)

په لمانځه کې وسوسې راتلل او د هغوی علاج

مسئله : په لمانځه کې دنیاوي خیالات او وسوسې په ذهن کې د راګرځیدلو په وجه په لمانځه کې فساد نه راځی خو حتی الوسع به د سړی کوشش دا وی چې هغه دفع کړی. (فتاوی دارالعلوم ص۵۶ ج۴ بحواله مشکوة شریف ص۱۸ ج۱)

مسئله : د دغو وسوسو او شبهاتو د مخنیوی صورت دا دی ، چې هغه شیطاني وسوسې ، وبولی او هیڅ التفات ورته ونکړی ترپایه

خپله توجه پردې متمرکزه کړي چې هغه وسوسې دفع او د لمانځه د
الفاظو او د هغوی معنی ته متوجه واوسي ، چې په حديث کې ئې هم
همدا علاج وارد شوی (فتاوی دارالعلوم ص۱۱۷ ج۲، مشکوة شريف ص۱۹ ج۱)

مسئله : داسې نه ده چې په هر ډول خيالاتو راتلو سره لمونځ ته خلل
رسيږي ، که څوک د الله تعالی ادب او احترام سره آداء کړم نو ان شاء
الله نه يوازې دا چې په لمانځه کې خلل واقع نه شو، بلکې په أفضله
طريقه لمونځ آداء شوی او هم ئې خيالات پريشانوونکي نه وي.
(فتاوی محموديه ص۲۰۹ ج۲)

د جماعة په لمانځه کې د سورتونو په اخير کې مسنونه اذکار ويل؟

مسئله : د سورة الفاتحه نه پرته چې «آمين» ويل پکښې سنت دي، په
ټيټ آواز سره. په نورو سورتونو کې لکه د «بقره» په اخير کې «آمين» د
بني اسرائيل په اخير کې «تکبير» د سورة ملک په اخير کې «اللهم
ربنا ورب العلمين» د «سورة القيامة، مرسلات او والتين» په اخير کې
مشهورې مسنونې کلمې ، د سورة والضحی څخه نيولې د قرآن
تر اخيره پورې د هر سورة په وروسته کې «الله اکبر» ويل ، همدا راز د
څينو آياتونو په اخير کې څه مسنون الفاظ ويل د تلاوت په منځ کې ،
لکه په سورة طه کې ، «وقل ربي زدني علما» څخه وروسته حضرت ابن
عباس رضی الله عنه «اللهم زدني علما وايمانا و يقينا» فرمايلي او داسې
نور... دغه او دغه ډول نور ټول اذکار د أحنافو په نزد د فرض لمانځه او
يا نوافلو په جماعة کې لکه تراويح او نورو... کې ويل درست نه دي.
بلکې په هغه نوافلو کې چې منفرد ئې کوي او يا هغه څوک چې له
لمانځه د باندې تلاوت کوي ، هغه لپاره مسنون دي . (فتاوی دارالعلوم ص۲۲۵ ج۲)

(يعني د سورة فاتحه پر ختميدلو په ټيټ آواز آمين ويلې شي اما په
نور لمانځه کې دا ډول مسنون الفاظ نه بايد وويل شي محمد رفعت قاسمي غفرله)

مسئله : د آياتونو جواب د جمع په لمانځه کې رد کول جائز نه دي ،
البته که لمانځه د باندې د آية جواب ور کول مسنون او مستحب دي ،
اوله نبي کريم ﷺ څخه هم همدا ثابته ده ، چې د آياتونو جواب به ئې له
لمانځه د باندې ور کاوه ، که کله په لمانځه کې ويلي شوي وي ، نو
هغه د تعليم لپاره وو ، نه د امت لپاره مسنونه طريقه ، او يا د اسلام
په شروع کې داسې شوي دي ، چې هغه مهال په لمانځه کې دومره
قيودات نه وو ، مثلا خبرې کيدلای شوي او داسې نور... خو په
وروسته کې دا امور ټول منع شوي دي.
(فتاوی دار العلوم ص۲۵۵ ج۲ بحواله مرقاة المفاتيح شرح مشکوة ص۵۳۶ ج۱ باب القراءة)

د سهار په لمانځه کې د قرائت اندازه

مسئله : د سهار په لمانځه کې امام ته پکار ده چې ډير مختصر واړه
سورتونه لکه «الم نشرح» ، «والتين» ويل د ځان عادت نه وګرځوي ،
دا خلاف سنت او مکروه دي. که څه عذر نه وي نو امام او منفرد دې د
سهار په لمانځه کې له سورة الحجرات څخه نيولې تر سورة البروج
پورې يو يو سورة په يوه يوه رکعت کې وايي. چې دا مسنون او
مستحب طريقه ده ، او يا دې له کوم ځای څخه په منځنی ډول لږ تر لږه
څلويښت آيتونه يا يو څه زيات ۵۰ آيتونو څخه تر ۶۰ پورې او ښه بهتره
بيا دا ده چې سل آيتونه ولوستل شي ، په دې سلسله کې د امام
او مقتدی د همت خيال ساتل پکار دي ، البته که څه عذر وي.

مثلاً وخت تنګ وی او یا بل څه مشکل وی، بیا لنډ او مختصر قرائت
هم ویلای شی، هیڅ حرج نشته. (فتاوی رحیمیه ۱۵۵ج۱، کبیری ص۳۰۳ شامی ص۵۰۴)

د رکعت د نیولو لپاره په منډه ځغستل

سوال: کله چې امام صاحب رکوع ته ځی، نو خلک په دغه وخت کې
د دې لپاره چې شرکت ورسره وکړی او رکعت پیدا کړی؛ په منډه
او په ځغاسته ورځي چې دائي د نورو دلمانځه دخلل سبب کیږی نو دا
شرعاً څنګه دی؟

جواب: دا ډول ځغستل منع دی، که څه هم رکوع ته و نه رسیږی په
حدیث شریف کې راځي چې لمانځه ته په منډه نه، بلکې په اطمنان
سره راشئ، که رکعت در څخه تېر شی نو وروسته ئي اداء کړئ.
(مسلم شریف ص۲۲۰ج۱)

له دې پرته په مسجد کې ځغستل د مسجد بی احترامي او بی ادبي
ده، په خاصه توګه چې کله لمونځ کوونکو ته هم تشویش وی، نو له
دې نه ځان ساتل پکار دی، په یو حدیث کې راځی: کله چې تاسی
اقامت واورئ نو لمانځه ته په اطمنان سره راځئ، ځغلی مه.
(بخاری ص۸۸ پاره ۲، فتاوی رحیمیه ص۱۸۸ج۱)

لمونځ به څه مهال ماتوی؟

مسئله: د لمانځه ماتول کله حرام او کله مستحب وی. کله واجب
او کله مباح وی. که چیری هیڅ یو عذر نه وی نو لمونځ ماتول حرام دی
، خود جماعة لپاره ئي بیا ماتول مستحب دی، او که چیری د سړی مال
ضائع کیږی نو د لمانځه ماتول مباح دی، خود ځان د ژغورلو
(ساتنې) په غرض لمونځ ماتول واجب دی. (درمختار ص۶۴۹ج۱)

مسئله: که څوک پر لمانځه ولاړ وی او مور پلار ئي ورته آواز وکړی،
نو که فرض لمونځ وی نه به ئي ماتوی، که نفل وی او دوی پوهیږی
چې دی په لمانځه ولاړ دی نو بیا دې هم نه ماتوی او که مات ئي کړی
نو څه حرج نشته، او که هغوی په دې نه وي خبر چې دی په لمانځه کې
دی نو بیا دې لمونځ ورته پریږدی په دې ګمان چې هغوی ناخوښه
یعنی خفه نشی. (شامی وغیره، علم الفقه ص۱۲۶ج۲)

مسئله: په کومو حالاتو کې چې دلمانځه دماتولو حکم دی او یا ئي
د ماتولو اجازه شته؛ دا په داسی حالت کې نیت ماتیږی چې ولاړ وی
ځکه چې په لمانځه کې کښیناستل هغه مهال وی چې د حلال کیدلو
لپاره وی، او دلته خو لمونځ قطع کیږی، د حلال کیدو خبره نه ده،
نو په همدی وجه دلته په ولاړه د لمانځه د ماتیدلو لپاره یوازی
یو سلام کافی دی، او په امام پسی دی اقتداء وکړی (یعنی خپل
لمونځ دی په ولاړه په یوه سلام ګرځولو سره قطع کړی او په امام پسی
دی اقتداء وکړی او په جماعة کې دی شامل شی). (درمختار ص۶۴۹ج۱)

که څوک تنها فرض لمونځ کوی خو پر څنګ ئي دغه فرض په جماعة
سره پیل شی؟

مسئله: دلته دلمانځه ماتول او په جماعة کې شاملیدل په دې
صورت کې ده چې هغه د لومړی رکعت سجده تراوسه کړی نه وی.
یائي کړی وی مګر هغه لمونځ دوه رکعتي وی، لکه د سهار، یادرې
رکعتي وی لکه د ماښام، او که لمونځ څلور رکعتي وی او ده سجده
کړی وی، نو په هغه کې دویم رکعت هم ورسره ضم کړی، نو څه حرج

نشته ، له دې وروسته په امام پسې اقتداء وکړي نو دی به جماعة هم ترلاسه کړي او دوه رکعته نفل ثواب به هم وګټي. (درمختار ص۶۲۵ج۱)
د دغې پورتنۍ مسئلې حاصل او خلاصه دا ده چې که یو سړی تنها پر خپل فرض لمانځه ودرېږي او لمونځ هم دوه رکعتي یا درې رکعتي وي ؛ په دغه وخت کې ئي تر څنګ جمع ودرېږي ، نو اوس که ده سجده بیخي کړې نه وي ، سلام دې وګرځوي ، په جماعة کې دې ګډ شي. خو دا په دې شرط چې لمونځ د سهار یا د ماښام وي.
. او که دغه لمونځ چې ده تنها پیل کړی وي ؛ څلور رکعتي وي ، د ماپښین ، یا مازیګر او یا ماخستن وي ، او ده یوه سجده کړې وي، یعني یو رکعت ئي کړی وي ؛ نو دلته پرده واجب ده چې یو به بل رکعت هم کوي او بیا به سلام ګرځوي ، په جماعة کې به اشتراک کوي، تر څو دغه دوه رکعته نفل شي او جماعة هم پیدا کړي ، نو د دواړو ثواب به ترلاسه کړي.
او که چیرې ده په هغه دوه رکعتي لکه د سهار یا درې رکعتي لکه د ماښام لمونځ کې د دویم رکعت سجده هم کړې وه ، دلته جماعة شروع شو ، نو دی به اوس خپل لمونځ پوره کوي او له سلام وروسته به په جماعة کې شرکت نه کوي او که ئي چیرې د څلور رکعتي لمانځه درې رکعته کړي وو ؛ دلته جماعة شروع شو ، نو دی به نیت نه ماتوي یعني هغه خپل لمونځ به نه پرېږدي ، پوره کوي به ئي ، بیا وروسته که ئي په امام پسې د نفلو اقتداء کوله ، هغه خپله خوښه ، چې د جماعة ثواب هم حاصل کړي ، البته د مازیګر او سهار په وختونو کې ، په

جماعة کې د نفلو په نیت ګډون نشي کولای ، ځکه چې له سهار او مازیګر وروسته نفل کول مکروه دي. (رفعت)

تر امام وړاند یو رکن آداء کول؟

مسئله : که چیرې یو مقتدي په یو رکن کې پر امام باندې سبقت وکړي، مثلاً رکوع ته له امام نه مخکې ولاړ شي او مخکې تر هغه راپورته شي او دا رکن بیا ورسره اداء نکړي او یا له امام سره سلام ونه ګرځوي نو لمونځ ئي باطل دی ، که دغه سبقت ئي قصداً کړی وي او که په هیره سره په هرصورت لمونځ ئي نه کیږي ، او که ئي چیرې دغه رکن بیرته له امام سره اداء کړ او له امام سره ئي یوځای سلام وګرځاوه ؛ نو لمونځ ئي نه دی باطل. (کتاب الفقه ص۲۹۲ج۱)
مسئله : که چیرې یو مقتدي د لمانځه له ختمیدلو نه مخکې سلام قصداً وګرځوي لمونځ ئي باطل دی. او که ئي دا ګمان وي چې لمونځ خو دا دی پوره شو په دې هیره کې ئي سلام وګرځاوه ، بیا یې لمونځ باطل نه دی. تر څو چې له سلام وروسته عمل کثیر او یا خبرې ونکړي. (یعني بیرته ورسره ګډ شي). (کتاب الفقه ص۲۹۵ج۱)

امام که د چا په مراعت قرائت اوږد کړي؟

مسئله : که چیرې امام قصداً په دې نیت چې هغه څوک په جماعة کې ورسره شریک شي ؛ قرائت اوږد کړي نو دا مکروه تحریمي دی. (په دې شرط چې هغه سړی پیژندوی وي) او که ئي پیژندی نه ؛ نو بیا مکروه تنزیهي دی. (فتاوی دارالعلوم ص۱۱۵ج۴بحواله ردالمحتار۔ص۲۶۲ج۱)

په لمانځه کې سترګې بندول

مسئله : په لمانځه کې سترګې بندول مکروه دی ؛ مګر د څه مصلحت پخاطر پټول صحیح دی مثلاً له داسې یو شي څخه سترګې پټول چې انسان په غفلت کې اچوی، دا راز په لمانځه کې د آسمان طرف ته کتل هم مکروه دی.

آنحضرت ﷺ فرمایي: د لمانځه په حالت کې چې څوک سترګې پورته کړي او د آسمان پر لوري ګوري نو د سترګو بصارت (دید-لیدل) یې له منځه ځي یا یې سترګي ړندیږي. (بروایت بخاری - کتاب الفقه ص۴۳۷ ج۱، آپ کی مسائل ص۳۱۷ ج۳)

مسئله : د خشوع او عاجزۍ پخاطر سترګي بندول بلا کراهت درست، بلکه اولی دی. (فتاوی دار العلوم ص۱۰۹ ج۴، ردالمحتار ص۶۰۵ ج۱، فتاوی رحیمیه ص۲۱۸ ج۷)

مسئله : د سترګو له اپریشن (عملیات) کولو وروسته که د سجدې او رکوع په حالت کې رښتیا ناقابل برداشت تکلیف زسیږي یا سترګو ته نقصان کوی ؛ نو په داسې صورت کې په ناسته لمونځ کولای شي سجده او رکوع دې د سر په اشاره سره وکړي. په سجده کې به د رکوع په نسبت لږ زیات ټیټیږي. (فتاوی رحیمیه ص۲۲۱ ج۷)

په هغه خونه کې چې تصویر او یا د اور بلید لو ځای وی؛ لمونځ کول څنګه دی؟

مسئله : تناره او یا هغه ځای ته چې اور پکې بلیږي ؛ مخامخ دریدل لمونځ مکروه دی. ځکه چې دا د مجوسیانو له عبادت سره مشابهت راځي. (کتاب الفقه ص۴۳۸ ج۱)

(که چیری بل ځای نه وی نو بیا مجبوري ده، لمونځ یې کیږي -- محمد رفعت)

مسئله : د ذیروح تصویر په وړاندې لمونځ کول مکروه دی. هغه ته که توجه ور اوړي او که نه هرچیری چې وی، یعنی که یې پر سر راځوړند وی، که یې مخکې وی، که شاته، که ښي اړخ یا کیڼ ته وی ؛ مطلب دا چې نهایت زیات کراهت لري. خو په ټولو کې بیا هغه چې مخ ته راځوړند وی ؛ زیات کراهت لري. په هرصورت په کوم ځای کې چې تصویر موجود وی هلته لمونځ کول مکروه دی. مګر که داسې وړوکی تصویر وی چې که سړی ښه په غور ورته ونه ګوري، اعضاوي یې نشي محسوسولای. د غیر ذیروح شي تصویر که هرڅومره جالب او جاذب وی، لمونځ ورسره صحیح دی. (کتاب الفقه ص۴۳۹ ج۱)

د قبر په وړاندې لمونځ کول

مسئله : که د لمونځ کوونکي په وړاندې قبر وی، لمونځ یې مکروه دی. مطلب دا چې څوک پر لمانځه ولاړ وی په ښه خشوع او خضوع سره او سترګې یې پر قبر ولګیږي. که چیری قبر شاته وی یا یوه او بل اړخ ته وی، او یا پورته وی او یا په داسې ځای کې چې هغه د لمانځه ترځای کښته وی نو په دې اړه تحقیق دا دی چې دلته بیا هیڅ کراهت نشته، باید وویل شي چې دا کراهت په هغه صورت کې راځي چې په مقبره یا قبرستان کې د لمانځه لپاره کوم مخصوص ځای داسې نه وی چې هغه له ناپاکۍ څخه پاک وی. که داسې وی نو بیا لمونځ مکروه نه دی مګر د انبیاء کرام علیهم السلام مقبرې له دې څخه مستثنی دی. ځکه چې هلته که قبر مخامخ وی هم څه حرج نشته، لمونځ مکروه نه دی.

(کتاب الفقه ص۴۴۰ ج۱، فتاوی دار العلوم ص۹۳ ج۲، ردالمحتار ص۳۵۲ ج۱)

په لمانځه کې غاړې تازه کول

مسئله : که څوک په لمانځه کې غاړې تازه کوي په دې شکل چې لږترلږه دوه حروفه ورځنې پیدا شي نو لمونځ یې باطل او له منځه ځي بې ضرورته باید غاړې تازه نکړای شي ، مګر که د ضرورت په وجه مثلاً د قرائت لپاره د آواز د صفا کولو پخاطر غاړې تازه کړلي شي ترڅو حروف په سمه توګه ادا شي او یا د غاړې تازه کیدلو په وسیله امام ته فتح ورکوي یعنې هغه خپلې غلطۍ ته متوجه کوي. نو بیا په دا ډول صورتونو کې لمونځ نه باطلیږي. همدا راز که په طبعي ډول سړي ته ټوخی ورشي او دا هم د ضرورت او یا ناروغۍ لامله وي نو لمونځ نه باطلیږي. (کتاب الفقه ص۴۷۸ ج۱ ، هدایه ص۸۷ ج۱ ، کبیری ص۴۴۹)

مسئله : د آواز د صفا کولو په وجه غاړې تازه کول لمونځ نه فاسدوي ، که څه هم دوه درې ځله وي. (فتاوی دارالعلوم ص۶۵ ج۴ بحواله ردالمحتار ص۵۷۸ ج۱)

په لمانځه کې د اودس ماتیدل

مسئله : که په لمانځه کې د چا اودس مات شي نو پکار ده چې سمدستي ولاړ شي اودس تازه کړي بې له دې چې خبرې او یا بل عمل ترسره کړي بیرته راشي لمونځ له همغه ځایه پیل کړي چې پرې اینبې یې وو. که څه هم دا له تشهد یعنې التحیات څخه وروسته وي. مګر فقهاء کرام وایي چې لمونځ که څه هم دا ډول صحیح دی خو أفضل او بهتره دا ده چې له سره یې پیل کړي. (نماز مسنون ص۵۴۱، هدایه ص۸۲ ج۱ ، شرح نقایه ص۹۰ ج۱ ، کبیری ص۴۵۲)

مسئله : که په لمانځه کې د چا اودس مات شي نو پر پوزه دې لاس ونیسي او د باندې دې د اوداسه لپاره راووزي. که چیرې دې خپله

امام وي نو د دې ترشا ولاړ یو مقتدي دې د ځان خلیفه (نائب) کړي چې هغه نور پاتې لمونځ ورکړي. (هدایه ص۸۲ ج۱ ، شرح نقایه ص۹۰ ج۱ ، کبیری ص۴۲۵)

مسئله : که په لمانځه کې د چا اودس مات شي او ترشا یې نابالغ هلک یا ښځه ولاړه وي. نو لمونځ یې فاسدیږي ځکه چې هلک او ښځه د دې قابلیت او صلاحیت نلري چې خلیفه یا نائب دې کړي. (شرح وقایه ص۱۶۲ ج۱)

په لمانځه کې قهقه (په زوره خندا) کول ؟

مسئله : بالغ سړی که په لمانځه کې په قهقهه په زوره سره وخاندي ، لمونځ یې هم فاسدیږي او اودس یې هم ماتیږي. (په هغه لمانځه کې چې رکوع او سجده ولري په زوره خندل ، یعنې دومره په لوړ آواز خندل چې پرڅنګ خلک یې هم واوري ، لمونځ او اودس دواړه له مینځه ځي. محمد رفعت قاسمي غفرله) هدایه ص۱۲۱ ج۱، شرح نقایه ص۱۲ ج۱، نماز مسنون ص۴۸۶، فتاوی دارالعلوم ص۳۵ ج۲)

مسئله : په لمانځه کې په ضحک (سوکه خندل) سره صرف لمونځ فاسدیږي ، ولې اودس نه ماتیږي ، او په تبسم سره نه لمونځ او نه اودس ماتیږي. (شرح نقایه ص۱۲ ج۱، کبیری ص۱۴۲، درمختار ص۵۷۶ ج۱، آپ کی مسائل ص۳۱۹ ج۳)

ضحک هغې خندا ته ویل کیږي چې پخپله یې واوري او بل څنګلوری یې وانه وري ، او تبسم بیا هغې مسکا ته ویل کیږي چې آواز یې نه پخپله واوري او نه یې بل څوک واوري. (ژباړن)

په لمانځه کې دستر لڅیدل

مسئله : که چیرې د لمانځه په دوران کې ستر یعنې د بدن هغه برخه چې پټیدل یې ضروري وي ، څلورمه برخه یې پرته له خپل لاسي عمله لوڅه شي ، مثلاً د تیزې هوا (باد) لامله یې د بدن څخه جامه لیرې شي

اوتر دومره وخته پورې همداسې لوڅ پاتې وي چې يو رکن اداء
کيداى شي ؛ نو لمونځ فاسديږي ليکن که دغومره برخه يا تردې هم
کمه په قصدي توګه يعنې پخپل لاسي عمل لوڅه شي، نو لمونځ فورا
فاسديږي دا شرط نه دی چې د يو رکن د آداء کيدلو په اندازه که لوڅ
پاتې وي بيا فاسديږي ، لکه په نږدې پورتني صورت کې .

مسئله : که چيرې مخکې د غومره برخه لوڅه وي او په دغه حالت کې
لمونځ پيل شي ، نو ګويا له سره لمونځ درست نه دی ، نيت تړل شوی
نه دی. (کتاب الفقه ص۲۰۲ج۱)

مسئله : که چيرې مستوره برخه په لمانځه کې لڅه شي ؛
او سمدستي بيرته پټه کې تأخير کې رانشي ، نو لمونځ صحيح دی ،
فاسديږي نه. (فتاوی دارالعلوم ص۳۵ج۴، غنية المستملي ص۱۲۳)

مسئله : د نارينه وو لپاره په دې کې څه حرج نشته چې جامه ئي په
بدن پسې چسپه وي ، دومره چې مستور ځايونه پکې له ورايه
ځرګنده وي.

مسئله : ستر پټول له خپل ځان نه ، ضروري نه ده ، که چيرې څوک په
لمانځه کې د خپل ځان مستور ځايونه ويني ، نو لمونځ ئي باطل نه
دی ، که څه هم دا کار کراهت لري. (کتاب الفقه ص۱۰۴ج۱)

مسئله : د کم عمره ماشومانو لپاره ستر نشته ، که هلک وي که
نجلۍ، کم عمره ماشوم هغه دی چې عمرئي له څلورو کالو او يا له
هغه څخه هم کم وي ، نو د داسې ماشوم جسم ليدل او مسح کول مباح
دي ، له دې عمر څخه پورته ترڅو چې په ليدلو کتلو ئي د سړي په
ذهن کې ناوړه خيال نه راګرځي تر هغه مهاله ئي ستر صرف شا و مخ

شرمګاه ده ، مګر که هغه بيا داسې ځاى ته ورسيږي چې په ليدلو
کتلو ئي د سړي ذهن ته ناوړه خيال ورځي نو بيائي ستر د بالغ نارينه
او ښځې غوندې دی که په لمانځه کې وي ، که دباندې وي.
(کتاب الفقه ص۲۰۸ج۱)

د څراغ يا شمعې په وړاندې لمونځ کول

مسئله : که څراغ يا شمعه په مسجد کې مخ ته پراته وي او خلک جمع
ورته کوي ، لکه په عامو مساجدو کې چې د محراب ترڅنګ
ايښودل کيږي ، په دې سره په لمانځه کې څه خرابي نه راځي ، خو که
يو يا بل څنګ او يا شاته وي نو بيخي د پوښتنې ځاى نشته ، يعنې
بلکل صحيح دی. (فتاوی محموديه ص۲۵۲ج۱۰، درمختار ص۴۳۸ج۱)

مسئله : که چيرې ئې دايقين وي چې قبله صحيح ده ، نو په تياره کې
لمونځ منع نه دی. (فتاوی محموديه ص۲۵۷ج۱۰)

مسئله : مار، لړم او داسې نور ضرري خزندې په لمانځه کې وژل جائز
دي. (شرح نقايه ص۹۶ج۱، کبيری ص۳۵۴)

که د سهار په لمانځه کې لمر راوخيژي ؟

مسئله : د سهار په لمانځه کې که له نيت تړلو وروسته او يا له يوه
رکعت کولو څخه وروسته لمر راوخيژي نو لمونځ نه آداء کيږي ، بيا به
ئي بيرته راګرځوي ، همدا رنګه که په جماعة کې وي نو د ټولو لمونځ
فوت شو ، وروسته به ئي بيرته په جماعة سره ټول راګرځوي.
(فتاوی محموديه ص۲۷۲ج۱۰)

مسئله : د لمر راختلو پر مهال لمونځ کول صحت نلري ، که عينا په
لمانځه کې لمر راوخيژي ، نو لمونځ به پر همغه ځاى پريږدي ، کله چې

لمرېنه راپورته شي نو قضاء به ئي راوګرځوی ، خوکه وخت تنګ وی
یعنی لمرختلو ته لږشیبې پاتې وی ، نودې خپل لمونځ تنهاو کړی ، د
جمع انتظار دی نه کوی. (فتاوی محمودیه ص۲۶۱ج۱۰)

د لمر راختلو وروسته ، به د قضاء راوړلو لپاره څو مره انتظار کوی ؟

مسئله : کله چې لمر راختل پیل شی نو په ۲ دقیقې او ۲۴ ثانیې کې
په پوره ډول راپورته کیږی بیا قریبا ۲۰ دقیقې وروسته لمر داسی
کیږی چې ورته کتل مشکل و ، یعنی بلکل سپین شی ، ژړوالی ئي
ختم شی ، نودغه مهال د اشراق وخت پیل کیږی.
(فتاوی محمودیه ص۲۵۸ج۱۰) له دې وروسته بس قضائي لمونځ کولای شی ـ محمد رفعت)

مسئله : د عین زوال پر وخت یعنی د استواء پرمهال تکنده غرمه د
قرآنکریم تلاوت صحي دی. خونوافل اونور د امام صاحب په نزد
ناجائز دی. (فتاوی دارالعلوم ص۷۲ج۲بحواله ردالمحتار ص۲۴۳ج۱)

د ماښام لمونځ ترڅه وخته پوری اداء کیدلای شی . ؟

مسئله : له لمر لویدو وروسته چې د اسمان پر افق باندی کومه سر
خې وې هغې ته شفق وایې نوتر کومه وخته چې پر افق باندې دغه
سرخې موجوده وی (او دا تقریبا تریو ساعت زیات وکم پورې وی
تر هغه وخته پورې دماښام لمونځ کیدای شې په عوامو کې دا خبره
مشهوره ده چې لږتیاره شې ، وایی دماښام لمونځ ختم دی اوس
ماخوستن دی دا خبره غلطه ده خو دماښام په لمانځه کې قصداً تاخیر
مکروه دی لیکن که د څه ضرورت یا مجبورۍ په وجه وځنډیږې نو
د شفق تر لویدو مخکې مخکې باید اداء شې کنه نو بیا قضاء ده
او قصداً د لمانځه قضاء کیدل ګناه کبیره ده. (آپ کی مسائل ص۱۰۸ج۳)

له غټو نوکانو سره لمونځ کول

مسئله : د لمانځه حکم دادی که د نوکانو په ډننه کې داسې شی وې
چې لاندی اوبه نه پریږدی نو نه اودس کیږې او نه لمونځ ، او که
چیرې نوکان غټ وې خودننه صاف وې اوبه په اسانې ورتلای شې
نو لمونځ صحیح دی. (آپ کی مسائل ص۱۸۲ج۳)

د نامسلمان په کور کې لمونځ کول

مسئله : ځمکه که خرابه شې نوله وچیدلو وروسته د لمانځه لپاره.
پاکه ده لمونځ وربانډی صحیح دی نوهمدارنګه د یو نامسلمان په
کور کې که خالي ځمکه که څه هم خرابه شوې وې خوله وچیدلو
وروسته لمونځ وربانډې صحیح دی خو که کالی وربانډې واچول
شې نو دا بیا ډیر ښه دی. (آپ کی مسائل ص۱۸۵ج۳)

د بډې (رشوة) خوړونکې د لمانځه حکم

مسئله : کوم سړي چې له خپلې مزدورۍ تنخوا پرته په پټه یا
ښکاره رشوت خورې د هغه لمونځ قبلیږې او ثواب هم ورته ملاویږې
مګر د رشوت لویه ګناه بیا جدا ده هغه وربانډی شته. (فتاوی دارالعلوم ص۲۷ج۲)

د ګونګې سړې د لمانځه حکم

مسئله : مورزاده ګونګی کوڼ سړی چې قرائت نه شې لوستلی نو
قرائت وربانډی فرض نه دی نور چې د لمانځه ارکان دی ټول به د
نورو خلکو په څیر اداء کوې که دومره پوهیږې چې لمونځ فرض دی
او د اداء کولو توان یې هم لرې بیا یې هم نه کوی نو ګناهګار دی په
ګناه کبیره اخته دی. (فتاوی محمودیه ص۲۱۷ج۲ ،بحواله شامې ص۳۶۳ج۱)

که د لمونځ کونکي په وړاندې د روضې مبارکې تصویر وي

سوال: که چیرې د لمونځ په حالت کې د مدینې منورې نقشه چې په هغه کې د رسول کریم صلی الله علیه وسلم د مزار تصویر وي یعنی د مزار گنبده وي په لمانځه کې څوڅه خرابي نه راځي؟

جواب: د درمختار (ص ۹۴۵ ج ۱) څخه معلومیږي چې که څه هم د قبر په وړاندې لمونځ مکروه دی لیکن د قبر د نقشې یا تصویر په مخامخ لمونځ کولو کې څه حرج نشته ځکه چې د دې نه پرستش شوی دی او نه یې کیږي البته که چیرې دیوه قوم داسې رسم رواج وی نو بیا په دې صورت کې کراهت لري. (امدادالفتاوی ص ۳۲۰ ج ۱)

په لمانځه کې د نبي کریم ﷺ د نامه په اوریدو سره درود ویل

پوښتنه: که چیرې امام په لمانځه کې دا آیة ووایی (ومامحمدالارسول الله) او کوم مقتدی په دې فکر چې د نبي کریم ﷺ له نامه سره باید درود وویل شي، درود ووایي په لمانځه کې خو به څه خرابي نه راځي؟

جواب: د مقتدي دا خیال خو بالکل صحیح دی چې د آنحضرت ﷺ د نوم په اوریدو سره درود شریف ووایی حتی په احادیثو کې د دې ډیر تاکید او تائید راغلی دی مگر د حکم د لمانځه څخه دباندې دی په لمانځه کې نه دی نو که چیرې څوک همداسې وکړي لمونځ یې فاسدیږي.

دا راز که څوک د الله تعالی د نوم په اوریدو سره ﷻ ووایی هم یې لمونځ فاسدیږي همدا رنگه دې ته ورته په نورو الفاظو کې هم همدا حکم دی لکه «صدق الله العلی العظیم» ویل او داسې نور ځکه

چې په دې کې جواب ورکول ملحوظ وي او په جواب ورکولو سره لمونځ فاسد کیږي او که چیرې په غیر ارادي توگه یې له خولې نه درود شریف ووزي، بیا لمونځ نه فاسدیږي ځکه چې درود شریف داسې یو شی نه دی چې په لمانځه کې بیخي دا الفاظ شته نه بلکې دا خو په لمانځه کې مستقل ویل کیږي نو په همدې اساس په ناځاپې ویلو سره لمونځ نه فاسدوي او په قصدي توگه چې وویل شي لمونځ فاسدیږي. (فتاوی محموديه ص ۱۲۷ ج ۲)

که څوک د سهار لمونځ اداء کړي او وروسته بیا پر خپلو کالو منې وویني

مسئله: که چاته په شپه کې احتلام ور پیښ شي، ولې سهار ورپه یاد نه شي لمونځ وکړي بیا غرمه هغه نجاست ووینې نو که د سهار څخه وروسته ویده شوی نه وی نو بیا د سهار لمونځ راگرزول ور باندې لازم دی. (فتاوی محموديه ص ۱۳۶ ج ۲)

تر لمانځه وروسته له صف څخه لړ شاته کیدل

سوال: ډیر وخت داسې وی چې ځینې خلک له نورو سره یو ځای په جماعت کې پر څنگ ودریږي خو له سلام گرزولو وروسته سمدستي شاته کیږي ادباً مثلاً لکه طالب العلمان د استاذانو تر څنگ په جماعت کې ودریږي بیا د ادب په خاطر ورځینې شاته کیږي دا څنگه عمل دی؟

جواب: حامداً ومصلیاً: که برابر ورسره کښیني هم څه حرج نشته او که ادباً ورځینې شاته سي هم څه خبره نشته دا دواړه صحت لري نه دا د اصرار شی دی نه د انکار. (فتاوی محموديه ص ۲۱۱ ج ۲)

مسئله: د جماعت په اختتام کې له صف څخه جدا قبلې ته مخامخ کښیني اوتسبح وایی چې کله یې پوره کړی بیاله امام سره په دوعاکې شریک شي نو په دې کې هیڅ حرج نشته نه هم منافق دی نه هم ګناهګار، دا عمل درست دی. (فتاوی محمودیه ص۲۵۹ ج۲)

څلورویشت ساعته لمونځونو ته یوه څغلنده کتنه فرض لمونځونه

دا لمونځونه په شپه او ورځ کې ۱۵ رکعته د جمعې په ورځ وی او په نورو ورځو کې ۱۷ رکعته دی ۲ رکعته سهار، ۴ رکعته ماپښین، ۴ رکعته مازیګر ۳ رکعته ماښام ۴ رکعته ماخوستن، دا لمونځونه فرض عین دی او د جنازې لمونځ فرض کفایه ده.

واجب لمونځونه

د شریعت له پلوه ۳ لمونځونه واجب دی وتر او د اخترونو لمونځونه، وتر ۳ رکعته دی هره ورځ د ماخوستن له لمانځه وروسته.

او د اخترونو دوه دوه رکعته په ټول کال کې یو یو ځل پر دې برسیره کوم لمونځونه چې نذر کړل شوی وی هغه هم واجب دی او همدارنګه هر نفل له شروع ګیدلو وروسته واجب ګرزي یعنې د هغوی پوره کیدل ضروري دي او د فساد په صورت کې یې قضاء لازمه وی.

سنت لمونځونه

د سهار له فرضو څخه وړاندی ۲ رکعته د ماپښین مهال ۶ رکعته څلور مخکې ۲ وروسته تر فرضو ماښام مهال دوه رکعته له فرضو وروسته همدارنګه ماخوستن هم دوه رکعته له فرضو وروسته دا راز د تهجد لمونځ تحیة المسجد. اوتراویح لمونځ ۲۰ رکعته، دا حرام لمونځ، د کسوف لمونځ دوه رکغته، دخوف لمونځ دوه رکعته.

مستحب لمونځونه

له وترو څخه وروسته دوه رکعته، د اوداسه دوه رکعته د سفر لمونځ ۲ رکعته د توبې لمونځ دوه رکعته د قتل لمونځ دوه رکعته.

د تهجد لمونځ: د تهجد لمونځ سنت دی نبي کریم ﷺ به همیشه اداء کوی او خپلو صحابه کرامو ته به یې ډیر ترغیب ورکاوی د دې ډیر فضائل په احادیثو کې وارد دي.

نبي کریم ﷺ فرمایلي چې د فرض لمانځه وروسته غټه مرتبه د تهجد د لمانځه ده. (مسلم) ځینو فقهاؤو دې لمانځه ته مستحب ویلي دی مګر صحیح خبره داده چې دا لمونځ سنت دی صوفیه کرام فرمایي چې هیڅ شخص د تهجد له لمانځه پرته د ولایت مقام ته نه شي رسیدای په دې کې شک نشته چې دغه لمونځ د امت د ټولو نیکو او صالحو بندګانو یو معمول دی له صحابه کرامو څخه رانیولې بیاتر دې وخته پورې بلکې په یو حدیث کې راځي چې د راتلونکې امت وګړی به هم دا لمونځ اداء کوي، د تهجد وخت د ماخوستن له لمانځه وروسته دی، سنت دادی چې سړی د ماخوستن لمونځ اداء کړی بیا ویده شي او له هغه وروسته بیارا پورته شي د تهجد لمونځ وکړی. (شامی علم الفقه ص۴۳ ج۲)

مسئله: د تهجد وخت له صبح صادق څخه مخکې مخکې ده.

(فتاوی دار العلوم ص۳۰۲ ج۲ بحواله مشکوة ص۱۰۵ ج۱)

بهتره دا ده چې تهجد د نیمې شپې نه وروسته اداء شي د تهجد لمونځ لږ تر لږه دوه رکعته او زیات له زیات ۱۰ رکعته منقول شوی دی

او د نبي کريم ﷺ معمول ۸ رکعته وو چې په يوه يوه سلام به يې دوه
دوه رکعته اداکول.

د فقهې په ځينو کتابو کې د دې لمانځه (تهجد) ۸ رکعته اخيرنی
شمير نقل شوی دی مګر خو له احاديثو څخه څرګنديږي چې نبي
کريم ﷺ ۱۰ رکعته هم کړې دي (شيخ عبدالحق دهلوي رحمة الله
تعالی عليه په شرح سفر السعادت) کې دا په ډير تفصيل سره بيان
کړې دی.

د تهجد لمونځ نيت به داسې وی:
« نويت ان اصلي رکعتی صلوة التهجد سنة النبي ﷺ » مانيت کړی چې
د نبی کريم ﷺ پر سنت طريقه د تهجد دوه رکعته لمونځ اداء کړم کله
په نيمی شپه کې، کله له هغه هم مخکې او ياکله يو څه وروسته به د
تهجد لپاره راپورته کيږي اودا دعاء به د ځان معمول ګرزوې په
داسې حال کې چې دواړه لاسونه به پر مخ راتيروی تر څو د خوب اثر
ورځنې ليری شي او دعاء داسې ده: «الحمدلله الذي احيانا بعد ماأماتنا
واليه النشور» د الله تعالی شکر او حمد دی چې زه يې له مړينې (خوب
) وروسته بيا را ژوندی (ويښ) کړم او هغه ذات ته بيرته زموږ د
ټولو بيرته ورتله دی له دې پر ته نورې هم ډيرې دعاګانې شته چې
له نبي کريم ﷺ څخه منقولې دي. (سفر السعادت)

له دې وروسته به مسواک وهي. په مسواک کې مبالغه کول د آنحضر
ت ﷺ عادت ؤ له مسواکه وروسته به يې اودس تازه کوی په ځينو
رواياتو کې راځي چې د مسواک يا اوداسه پر مهال يا ځينې وايي
تر دی لږ مخکې به يې پورته د آسمان پر لورې کتل او د سورة آل

عمران ورستي ۱۰ آيتونه چې له « ان في خلق السموات والأرض »
څخه به تلاوة کاوو، او په ځينو رواياتو کې « ربنا ماخلقت هذا باطلاً »
څخه بيا تر «انک لاتخلف الميعاد» پورې به يې تلاوت کاوه له دې
وروسته به يې لمونځ پيل کاوو د لمانځه په ادا ينه کې د هغه ﷺ
عادات بيلابيل وو کله به يې شپږ رکعته لمونځ کاوه اوله هرو دوو
رکعتونو ورسته به ويده کيده. له راپورته کيدو وروسته به يې بيا
هغه ډول مسواک او اودس تازه کاوه او آياتونه به يې تلاوت کول د
نبی کريم ﷺ عادت اکثر ۸ رکعته وو له همدې امله فقهاؤ ۸
رکعته غوره کړي دي وتر به نبی کريم ﷺ له تهجد وروسته کول،
اوکله چې به د سهار وخت نژدې ؤ نو د سهار سنت به يې هم ورپسې
کول، بيا به د يوه ساعتکي لپاره ويده کيده او بيا به راپاڅيدی د
سهار فرض لمونځ به يې اداء کوی.

(علم الفقه ص۴۴ ج ۱، قران کريم المزمل پ۲۹، بخاري ص ۱۵۳ ج ۱ کتاب الفقه ص ۵۳۱ ج۱).

پوښتنه: چې څوک تهجد ګزاروی هغه د تهجد پر وخت وتر کوی
، که چيرې څوک مخکې لا د ماخستن پر مهال وتر وکړی په دې کې
خوبه څه حرج نه وی ځکه چې ځينې خلک وايي چې له وتر لمانځه
وروسته تر سهاره بل نفل نشته.

جواب: په دې کې هيڅ حرج نشته څوک چې تهجدګزاروی هغه هم
وتر ماخستن کولای شي بلکې (احوط) ښه احتياط لاهم داده. بيا
که راپورته شي تهجد دی وکړی دا خبره ناسمه بلکې غلطه ده چې
وايي له وترو وروسته تر سهاره بل نفل نشته.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۶۵ ج ۴ بحواله ردالمحتار ص ۲۴۲ ج ۱)

مسئله : تهجد او تراویح له آنحضرت ﷺ څخه ثابت دي په روژه او غیر روژه کې ۱۱ رکعته د تهجد سره له وترو دی تر دې زیات نه.
یعني اکثراً د هغه مبارک دا عادت وو (فتاوی دارالعلوم ص۲۵۳ ج۴)

مسئله : څرنګه چې آنحضرت ﷺ اکثراً ۸ رکعته تهجد کاوه او ۳ رکعته وتر، نو ځکه حنفي فقهاؤ پر ۸ رکعته باندې مواظبت مستحب بللی دی. او که چیرې ګنجایش نه وي نو دوه یا څلور رکعته هم کافي دی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۰۴ ج۴، شامی ص۶۴۱ ج۱)

مسئله : که څوک دا نشي کولای چې د شپې په آخیر کې تهجد وکړي، نو دې اول ماخستن له لمانځه وروسته له وترو مخکې یا وروسته د تهجد په نیت وکړي. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۰۲ ج ۴)

همدارنګه د تهجد په لمانځه کې په لوړ آواز قرائت ویل مستحب دی. (بحواله ردالمحتار ص۴۹۸ ج۱ فصل فی القرائت)

مسئله : د تهجد د لمانځه قضاء نشته خو که تر غرمې مخکې وشي ښه خبره ده. (فتاوی دارالعلوم ص۳۱۱ ج۲ بحواله مشکوة شریف ص ۱۱۰ ج۱)

(دا د هغه چالپاره چې کال ۱۲ میاشتې همشه تهجد نه پریږدي نو که یو دورځ ځنې پاته شي خفګان دی نه کوي، تر غرمې مخکې مخکې دی اداء کړي، کیدای شي هغه پوره ثواب ورته ورسیږي محروم به نه وي. محمد رفعت قاسمي غفرله)

مسئله : ځینې خلګ دا ګمان کوي چې له تهجد وروسته ویده کیدل ښه نه دي، په دې سر دا تهجد له مینځه ځي. په داسې حال چې دا خبره هیڅ اصل او حقیقت نلري، دا غلطه ده. همدا وجه ده چې ډیر خلګ له تهجده په دې وجه محروم شوي دی. چې وایي بیا وروسته

تر سهاره کتبینا ستل مشکل دی. او خوب کول منعه ګڼي نو که څوک تهجد وکړي او بیا ویده شي په دې کې هیڅ ډول ممانعت او حرج نشته. (اغلاط العوام ص ۵۷)

مګر دا به یې په ذهن کې وي چې د سهار لمونځ تری قضا نه شي ـ محمد رفعت قاسمي غفرله)

مسئله : په صلوة الاوابین، اشراق، او څاښت ټولو کې صرف د نفل نیت کول کافی دی د کوم خاص لمانځه او وخت نوم اخیستل دومره ضروري نه دی که یې یاد کړي بهتره ده. (فتاوی دارالعلوم ص۲۰۹ ج۳)

د شکرانې د لمانځه طریقه

مسئله : کوم وخت چې یو ستر نعمت سړي ته ورسیږي او یا غټ مصیبت ورڅخه زایل شي، نو بهتره داده چې په بدل کې یې لږ تر لږه دوه رکعته لمونځ ادا کړي. که دانه وي نو یوه سجده د شکر هم مستحب ده مګر دا سجده له لمانځه وروسته لګول مکروه او ممنوع ده ځکه چې ناخبره خلګ پر هغه باندې واجب یا سنت اعتقاد کوي.
(فتاوی محمودیه ص ۱۲۵ ج۱)

مسئله : د شکرانې د لمانځه نه وخت معلوم دی نه رکعتونه البته په مکروه وختونو کې به نه وي او تر دوه رکعته به کم نه وي.

د څاښت لمونځ

د څاښت لمونځ مستحب دی که څلور رکعته کوي که تر څلور زیات، له نبي کریم ﷺ څخه څلور او تر څلور زیات دواړه منقول دی د طبراني په یوه روایت کې ۱۲ رکعته پورې منقول شوی دی. (مراقی الفلاح)

د څاښت وخت له هغه پیل کیږي چې لمر ښه راپورته شي او بیا تر زوال لږ مخته (مراقی الفلاح)

د څاښت لمونځ به په دې نیت اداء کوي « نویت ان اصلي اربع رکعات صلوة الفجر سنة النبی ﷺ »

ترجمه: نیت مې کړی چې څلور رکعته لمونځ د څاښت په سنت طریقه د نبي کریم ﷺ اداء کړم. تر دې ځایه چې د کومو لمونځونو یادونه وشوه دا هغه لمونځونه وو چې نبی کریم ﷺ په التزام سره کول او هیڅکله به یې نه پریښول او پاتې نور لمونځونه چې به نبي کریم ﷺ اداء کول د هغوی لپاره به څه خاصه وجه او سبب وو. مثلاً تحیة المسجد به یې هغه وخت چې مسجد ته به تلی اداء کول دا راز خسوف او کسوف لمونځونه به یې بیا چې لمر یا سپوږمۍ تندر ونیول کاوو به یې دغه رنګه نور ټول پاتې لمونځونه.

د هغه چالپاره چې د ثواب او اجر هیله من او خواهشمند وی، هغه ته پکار ده چې له یوه قوی عذره پرته دې دغه لمونځونه نه پریږدی که سړی سم فکر وکړی نو دا څه ګرانه خبره هم نه ده په یوه شپه او ورځ کې ټول ټال لمونځونه ۴۲ رکعته کیږي : ۱۷ رکعته فرض ۳ رکعته وتر ۱۲ رکعته مؤکد سنتونه چې له پنځو لمونځو فرضو سره یو ځای اداء کیږي ۸ رکعته د تهجد لمونځ ۴ رکعته د څاښت لمونځ مګر خو د افسوس خبره داده چې موږ له کم همتۍ او کمزورۍ څخه خپل فرض لمونځونه نشو اداء کولای هغه راته ګران وی الله تعالی فرمایی: « وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ (۴۵) الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَاقُو رَبِّهِمْ »

ترجمه: بې شکه لمونځ کول ډیر ګران وی مګر نه هغو کسانو ته چې خدای ﷻ ته په ورتلو یې کلک یقین وی) نو ددې کمزورۍ او سستۍ اصلي وجه دا کیدای شي چې موږ اصلاً پردې کلک او پوخ یقین نلرو چې قیامت راتلونکی، حساب کتاب شته، او ثواب عقاب به وی اعوذبالله من جمیع ماکره الله...

مسئله: د اشراق د لمانځه پوره او مکمل ثواب هغه چاته رسیږي چې د سهار فرض لمونځ په مسجد کې په جماعت سره اداء کړی او یا یې د څه عذر له امله په کور کې اداء کړي او د همدې لمانځه پرځای ناست په ذکر باندی مشغول واوسي تر هغو چې کله مکروه وخت ووزي بیا دوه یا څلور رکعته اداء کړی. (فتاوی رحیمیه ص۱۷ ج۳)

تحیة المسجد: دا لمونځ د هغه چا لپاره سنت دی چې و مسجد ته ور داخل شي. (درمختار وغیره)

له دې لمانځه نه مقصود د مسجد تعظیم دی چې په حقیقت کې دا د الله تعالی تعظیم بلل کیږي ځکه چې د مکان تعظیم د هغه د خاوند له امله کیږي. نو دلته دا اشتباه هیڅ نه رامینځ ته کیږي چې د نفس مکان تعظیم پکې غرض وی، نو چې کله څوک مسجد ته ورشي، که مکروه وخت نه وی نو تر کښیناستلو مخکې دې دوه رکعته لمونځ وکړی. (درمختار بحرالرائق شامی وغیره)

او که مکروه وخت وی نو بیا دې صرف دغه کلمات څلور ځله ووایی « سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله » او له دې وروسته به کوم درود شریف ولولي. (درمختار، مراقی الفلاح)

د دې لمانځه نیت په دې ډول دی « نویت ان اصلی رکعتن تحیة المسجد» ما اراده کړې چې دوه رکعته لمونځ تحیة المسجد اداء کړم) دوه رکعته ضروري نه دی که څلور اداء کړي هم څه حرج نشته او که چیرې مسجد ته له راتلو سره سم په خپل فرض لمانځه پیل وکړي نو هغه فرض د تحیة المسجد ځای هم نیسي او یا دا رنګه سنت وکړي هغه هم تحیة المسجد کیدای شي یعنې په دی توګه د تحیة المسجد ثواب هم ترلاسه کولای شي که څه هم نیت د تحیة المسجد نه وی شوی. (درمختار، مراقی الفلاح شامی وغیره)

که چیری څوک مسجد ته داخل شي نو بهتره خبره دا ده چې سمدستي تر کښیناستلو مخکې تحیة المسجد اداء کړی، خو که لږ شیبې کښیني بیایې وروسته وکړی هم څه حرج نشته (در مختار وغیره) نبي کریم ﷺ فرمایي چې: کله په تاسو کې څوک مسجد ته ځي نو تر څو چې مو دوه رکعته لمونځ نه وی کړی نه دی کښیني. (صحیح البخاري، صحیح مسلم)

که چیرې په لږ وخت کې څو ځله سرې مسجد ته ورشي نو یو ځل تحیة المسجد کافی دی که په اول ځل یې وکړي او که په اخیر کې.

(در مختار، شامی علم الفقه ص ۵۲۷ ج ۱) فتاوی دارالعلوم ص ۲۲۶ ج ۲، ردالمحتار ۶۳۵ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۲۲۶ ج ۱)

د اوداسه سنت: مخکې تر دې چې د اوداسه د لوند والي څخه لا وچ شوی نه وی دوه رکعته لمونځ کول مستحب دی. (در مختار، مراقی الفلاح).

که څلور رکعته وکړی هم څه حرج نشته او که فرض یا سنت وکړی هم د دی مستحب لمانځه ثواب موندلای شي. (مراقی الفلاح، علم الفقه ص ۴۵ ج ۲)

مسئله: ښځې هم تحیة الوضوء کولای شي. (آپ کی مسائل ص ۸۱ ج ۳)

نبی کریم ﷺ فرمایی: څوک چې په ښه توګه اودس تازه کړي بیا دوه رکعته نفل د زړه له اخلاصه وکړي د هغه لپاره جنت واجب دی (صحیح مسلم) نبی کریم ﷺ د معراج په شپه په جنت کې د حضرت بلال رضی الله تعالی عنه د تلو اواز واوریدی، سهار یې له هغه نه وپوښتل چې ته کوم داسې یو نیک کار کوی چې پرون ماپه جنت کې تر خپل مخ ستاد تللو اواز واوریدی ؟! حضرت بلال رضی الله عنه عرض وکړ چې یارسول الله! زه چې کله اودس وکړم نو دوه رکعته لمونځ کوم (بخارې) دغسل کولو نه وروسته هم دغه دوه رکعته سنت دي ځکه چې له هر غسل سره یو ځای اودس هم ضرور کیږي. (ردالمحتار علم الفقه ص ۴۶ ج ۲، کتاب الفقه ص ۵۳۰ ج ۱)

د سفر لمونځ: کله چې یو څوک له خپل وطن څخه سفر کوی نو ده ته مستحب دا ده چې دوه رکعته لمونځ وکړي او بیا سفر پیل کړي. کله چې بیرته له سفرڅخه راستون شي نو هم مستحب دا ده چې لومړی مسجد ته ولاړ شي، دوه رکعته لمونځ وکړي بیا وروسته کورته ولاړ شي (درمختار وغیره) نبي کریم ﷺ فرمایي: څوک چې په سفر ځي؛ تر دې بل هیڅ ښه شی خپل کورنشی پریښودلی، لکه دوه رکعته لمونځ چې وکړي د سفر د پیل پر مهال. (طبراني) نبی کریم ﷺ چې به کله له سفر څخه تشریف راووړ نو لمړی به مسجد ته تلی او دوه رکعته لمونځ به یې کاوه. (صحیح مسلم)

مسافر ته دا هم مستحب دی چې په سفر کې چې کوم ابادۍ ته ورسیږي اوهلته یې د څه وخت لپاره د قیام (اوسیدلو) خیال وی، نو مخکې تر دې چې کښیني اودوه رکعته لمونځ دې اداء کړي.

(شامی غیره) علم الفقه ص ۴۶ کتاب الفقه ص ۵۳۰ ج ۱ مسائل سفر)

د استخارې لمونځ : کله چې چاته کوم کار ور پېښ شي د هغه په کولو او نه کولو کې متردد وي نو ده ته په کار ده چې دوه رکعته د استخارې لمونځ وکړي ، له هغه وروسته چې يې پر کوم لوري رغبت وي پر هغه باندې دې پريکړه وکړي . (درمختار ،مراقي الفلاح)

بهتره داده چې تر ۷ ځله تکرار ولو وروسته بيا خپل کار پيل کړي يعني ۷ ځله دې داستخارې لمونځ وکړي (شامي ،مراقي الفلاح)

نبي کريم ﷺ به د استخارې د لمانځه په تعليم کې داسې اهتمام کاوه لکه د قران کريم په تعليم کې چې بې کاوه. (بخاري ،ترمذي وغيره)

د استخارې لمونځ به په دې نيت سره شروع کړي : « نويت ان اصلی رکعتی صلوة الاستخارة » نيت مې کړی چې دوه رکعته د استخارې لمونځ اداکړم ، بيادې له دستور سره سم خپل دوه رکعته لمونځ وکړي او دا دعاء دې وکړي:

« اللهم اني استخيرک بعلمک واستقدرک بقدرتک وأسئلک من فضلک العظيم فانک تقدر ولاأقدر وتعلم ولاأعلم وأنت علام الغيوب ـ اللهم ان كنت تعلم ان هذا الامر خيرلی فی دينی و معاشی و عاقبه امری و عاجله و اجله فأقدره لی و يسره لی ثم بارک لی فيه و ان كنت تعلم ان هذا الامر شرلی فی دينی و معاشی و عاقبه امری و عاجله و اجله فاصرفه عنی و اصرفنی عنه و اقدرلی الخير حيث كان ثم رضينی به . »

کله چې دعاء کوي نو د ـ هذا الامر ـ پر ځای دې خپل مقصد او حاجت ذکر کړي ، مثلاً که يې د سفر اراده وي نو وايي به چې هذا السفر او که يې د نکاح اراده وي وايي به هذا النكاح او که يې د کوم شئ اخيستل او خرڅول وي نو وايي دې هذا البيع همداسې نور...

ځينې علماء وايي چې له دعاء وروسته دې په اودسه سره قبلې ته مخامخ ويده شي که په خوب کې سپينوالی يا زرغونوالی وويني نو دې پوه شي چې دا کار خير دی او که توروالی يا سوروالی ووينې نو دې پوه شي چې دا کار بد دی کول يې په کار نه دي (شامي) که د کوم ضرورت له امله يې لمونځ نه شو کولای مثلاً بيړه يې وي يا ښځه د حيض يا نفاس په حالت کې وي نو بيادې صرف دعاء وکړي او په کار دې پيل وکړي. (طحطاوي وغيره)

مستحب دا دی چې تر دعاء مخکې د الله تعالی تعريف او حمد او پر نبی کريم ﷺ درود شريف هم ولولي

(علم الفقه ص ۳۷ حجة الله البالغة ص ۱۹ ، بخاري ص ۱۰۰ ، ترمذی ص ۹۰، کتاب الفقه ص ۵۳۱ ج ۱)

که چيرې يې په يوه ورځ کې درک معلوم نشي نو درې يا اووه ۷ ورځې دې دا عمل تکرار کړي نو نتيجه به يې معلومه شي ان شاء الله

مخمد رفعت قاسمي.

د حاجت لمونځ : که چاته کله کوم کار ور پيښ شي که له الله تعالی څخه دغه حاجت بلاواسطه وي او که په واسطه سره وي. يعني دينوه بنده څخه د حاجت پوره کول مقصود وي مثلاً څوک د يوې وظيفې هيله مند وي څوک له کومې ښځې سره نکاح او يا داسې نور ... نو هغه ته مستحب داده چې دوه رکعته لمونځ وکړي درود شريف ووايي او د الله تعالی تعريف وکړي او بيا دا دعاء ولولي : « لا اله الا الله الحليم الكريم سبحان الله رب العرش العظيم الحمد لله رب العلمين أسئلک موجبات رحمتک و عزائم مغفرتک والغنيمة من كل بر والسلامة من كل اثم لاتدع لی ذنبا الا غفرته ولا حاجة لک فيها رضی الا قضيتها ياأرحم الراحمين . »

له دې دعاء وروسته چې کوم حاجت یې په زړه کې وي له الله تعالی څخه به د هغه غوښتنه وکړي دا لمونځ د حاجت پوره کولو لپاره مجرب دی ډیرو بزرګانو په همدې طریقه سره له الله تعالی څخه خپل حاجتونه پوره کړي دي. (شامی)

یو ځل د نبی کریم ﷺ په خدمت کې یو ړوند سړی حاضر شو چې یارسول الله زما لپاره دعاء وکړه چې الله تعالی ما روغ کړي.

نبی کریم ﷺ ورته وفرمایل: که ته صبر وکړې ډیر زیات ثواب به دي وي او که ته وایې چې زه درته دعاء وکړم؟

د هغه خواهش داوو چې ته راته دعاء وکړه. نو نبی کریم ﷺ ورته دغه لمونځ په دې طریقې سره وښود دی. (علم الفقه ص۲۸ ج ۲، کتاب الفقه ص ۵۳۲ ج ۱)

صلوة الاوابین: د اوابین لمونځ مستحب دی نبی کریم ﷺ د دې ډیر زیات فضائل بیان کړي دي د اوابین لمونځ د ماښام د لمانځه وروسته په درې سلامه ۶ رکعته لمونځ کول په کار دي.

(مراقی الفلاح، علم الفقه ص ۳۸ ج ۲، ترمذی ص ۸۹، ابن ماجه ص ۹۸)

صلوة التسبح: صلوة التسبح مستحب لمونځ دی چې ډیر ثواب او فضیلت یې په احادیثو کې ډیر زیات ذکر شوی دی دغه لمونځ نبی کریم ﷺ حضرت عباس رضی الله تعالی عنه ته ورښودلی دی او فرمائلي: ای کا! د دې لمانځه په کولو سره د انسان ټول ګناهونه معاف کیږي، تیر شوي او راتلونکې نوي او زاړه، که تاسو کولای شئ نو په ورځ کې یې یو ځل کوئ که دا هم نشئ کولای نو په اونۍ (هفته) کې یې یو ځل کوئ او که نه نو په میاشت کې یې یو ځل کوئ

او که دا هم نشی کولای نو په ټول عمر کې یې یو ځل خو ضروري کړئ. (ترمذی)

له حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما وپوښتل شول چې د دې لمانځه لپاره تاته کوم خاص سورة هم یاد دی ! هغوی وویل: هو: «الهکم التکاثر، والعصر، قل یاایها الکافرون، قل هوالله احد» صلوة التسبیح له نبی کریم ﷺ څخه ۴ رکعته منقول شوي دي، بهتره داده چې څلور واړه رکعتونه په یوه سلام سره اداء شي خو که په دوو سره وشي هم صحت لري په هر رکعت کې به ۷۵ واره تسبیح وایي، په ټول لمانځه کې ۳۰۰ ځله کیږي. د صلوة التسبیح د اداء کولو طریقه داسې ده:

لمړی به نیت وکړي: «نویت ان اصلي اربع رکعات صلوة التسبیح» نیت می کړی چې څلور رکعته صلوة التسبیح اداء کړم، وروسته به تکبیر تحریمه ووایي لاس به تر نامه لاندې بند کړي او سبحانك اللهم به ووایي بیا به ۱۵ واره «سبحان الله والحمدلله ولااله الا الله والله اکبر» بیا به أعوذ بالله او بسم الله ووایي له هغه وروسته به سورة فاتحه او بل سورة ولولي. له دې وروسته به بیا ۱۰ ځله همغه تسبیح ووایي، په رکوع کې، بیا به له رکوع راپورته شي له سمع الله لمن حمده ویلو وروسته به ۱۰ واره بیا همغه تسبیح ووایي، او سجدې ته به ولاړ شي هلته به په دواړو سجدو کې له سبحان ربی الاعلی وروسته لس لس واره هغه تسبیح ووایي او بیا به په دوهم رکعت کې له الحمد لله څخه مخکې ۱۵ ځله او له فاتحې او سورة وروسته به لس واره هغه تسبیح وایي، او په رکوع، قومه، دواړو سجدو او د هغوی په مینځ کې به

لس لس واره همدا تسبیح وایی ، همداراز په دریم او څلورم رکعت کې بې هم وایی په یو بل روایت کې دا رنګه راغلی دی چې له سبحانك اللهم څخه وروسته به دا تسبیح نه وایی ، بلکې له الحمد او سورة څخه وروسته به یی ۱۵ ځله وایی او له دوهمې سجدی څخه وروسته به کښیني لس ځله به یی ووایی ، همداراز په دوهم رکعت کې بې هم له الحمد او سورة څخه وروسته لس واره او له تشهد وروسته به یې هم لس واره ، بیاهمداډول په دریم رکعت کې هم ، په څلورم رکعت کې به یی له درود شریف څخه وروسته لس ځله وایی - او نورې پاتی تسبیحاتی به ددستور سره سم وایی دا دواړې طریقې په ترمیذی شریف کې ذکر شویدی نو دچاخوښه ده چې په دې دواړو طریقو کې هره یوه خوښوی خوښولای ئې شي . خوبهتره داده چې کله په یوه روایت او کله په بل روایت عمل وکړی تر څو دواړه روایتونه عملی شي. (شامی)

په دی کې چونکه دغه تسبیحات په یوه خاص عدد (شمیر) باندی ویلې کیږی ، یعنی د قیام په حالت کې ۲۵ یا ۱۵ ځله او په نورو حالتونو کې لس لس واره دی ، نو ځکه د دې د شمیرلو اړتیا پیداکیږې نو که چیرې د سړی خیال د دې شمیر نې پرخواشې نو بیابه په لمانځه کې خشوع نه وی نو له همدی امله فقهاء کرامو لیکلی دی : چې ذ هغوی د شمیرلو لپاره دی یوه نښه وټاکې . مثلاً چې یو ځل یی پوره کړی د یوه لاس یوه ګوته دی تینګه کړی ، بیا دی دوهم ، دریم او څلورم همداسې وکړی کله چې شپږم عدد ته ورسیږي نو ددهم لاس پنځمه ګوته دی همداسې یو په بل پښتې

تینګه وی تر څو چې پوره لس شې ، خلاصه دا چې په همدی او دی ته ورته طریقې سره دې د تسبیحاتو شیمرنه کوی نه دا چې د ګوتو پر بندونو یی شمیرې داسې نه ده (شامی) او که څوک یی بیاپه خپل ذهن کې یاد ساتلی شې ، نو دا بیا نوره هم بهتره ده ،په دی شرط چې تول ذهن یی هغه ته متوجه نه وی. (شامی)

که په هیره له چاڅخه په یوه ځای کې تسبیح پاتی شې نو په دا دویم هغه ځای کې چې ورسره متصل وی پوره دې کړی ، په دی شرط چې دا دوهم مقام داسې نه وی چې په دوه ځله ویلو سره زیات شې او ده دغه زیاتو الی تر مخکنی مقام زیاتو ل منع وی. مثلاً قومه تر رکوع زیاتول. نو به درکوع پاتی شوی تسبیحات په قومه کې نه اداء کوې . بلکې په اوله سجده کې به یی اداء کوی . داراز د سجدو و پاتې شوې تسبیحات به په جلسه یعنی د دوو سجدو تر مینځ نه وایی ځکه بیاجلسه تر سجده زیاتیږې . بلکه په دوهمه سجده کې به یی وایی .
(شامی ،علم الفقه ص ۵۰ ج ۲ ،ابن ماجه ص ۹۹ ، ترمیذی ص ۹۰).

د تفصیل لپاره شب برات او شب قدر رساله وګوره

د توبې لمونځ : له چاڅخه چې کومه ګناه صادره شې نو هغه ته مستحب دا ده چې دوه رکعته لمونځ اداء کړی او دخپلې دی ګناه معافې اوبښنه له الله تعالی څخه وغواړې (طحطاوی ،شامی اونور) حضرت صدیق اکبر رضی الله له نبی صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم وفرمایل: که چیرې له کوم مسلمان څخه کومه ګناه وشي اوله هغه وروسته دی سمد ستي اودس تازه کړی ۲ رکعته لمونځ دې اداء کړی او بیا له الله تعالی څخه

مغفرت وغواړي ،نو الله تعالی دهغه ګناه بخښي بیاهغه صلی الله
علیه وسلم د سند په توګه دغه آیة مبارک تلاوت کړ: « وَالَّذِينَ إِذَا
فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ الاية »
د دې آیة مطلب دا دئ چې کله یو شخص په کومه ګناه کې مبتلا شی
نو دی دې د الله ﷻ په ذکر ځان مشغول کړی اوله الله تعالی څخه دې د
بخښنې غوښتنه وکړی الله تعالی هغه ور بخښي . چونکه لمونځ هم
دالله ﷻ یو عمده ذکر دی نوځکه له دې آیة څخه همدا لمونځ
معلومیږي دقتل لمونځ : کله چې یو مسلمان قتل کیږي نو هغه ته
مستحب دا ده چې دوه رکعته لمونځ وکړي او د خپلو ګناهونو
مغفرت له الله ﷻ څخه وغواړي ، ترڅو همدا لمونځ یې په دنیاکې
اخیري د(کامیابۍ) یو عمل پاتي وی .(طحطاوي ،مراقی الفلاح ،وغیره) .

یو ځل نبی کریم ﷺ له خپلو صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم
څخه څو تنه قاریان دقرآن کریم د تعلیم لپاره چیري ولیږل ،په لاره کې
د مکې کافرانو هغوی ونیول ،له حضرت خبیب رضی الله عنه څخه
پر ته یې نور ټول ځای پر ځای شهیدان کړل حضرت خبیب رضی الله
عنه یې له ځان سره مکې ته بو تلی ،هلته یې په ډیر دردونکي عذاب
اوناوړه شکنجو سره په شهادت ورساوه خو مخکې له دې چې هغه
شهید کړی ،له کفارو نه یې وغوښتل چې د دوه رکعته لمانځه اجازه
ورکړي ،هغه دوه رکعته لمونځ اداء کړ (او بیا شهید کړای شو) نو له
همغه مهاله دغه لمونځ مستحب وګرځیدی. (مشکوة،علم الفقه ص۵۱ ج۲
،بخاري ص۴۲۸ ج۱ ،طحطاوی ص۲۱۹)

د تراویح لمونځ: د تراویح لمونځ په روژه مبارکه کې مؤکد سنت
دی.دنارینه وولپاره هم او د ښځینه و لپاره هم. (درمختار)

له کومي شپې نه چې د روژې میاشت ولیدله شي ،له همغې شپې
دې تراویح پیل کړی اوکله چې د اختر میاشت ولیدله شي ،پریږدی
به یې ،تراویح د روژې تابع نه دی.،څوک چې له کومې وجې روژه نه
شي نیولای ،پرهغه بیاهم تراویح کول سنت دی ،که یې ونه کړی نود
ترک سنت ګناه یې پر ذمه شته. مراقی الفلاح

مسافر اوهغه ناروغ چې روژه نه شي نیولای ،دا راز د حیض
اونفاس لرونکې ښځې که چیري د تراویح په وخت کې له عذره
خلاص شي اویا هغه کافر چې همدا مهال اسلام راوړي ،پر دې ټولو
باندې د تراویح لمونځ سنت دی که څه هم دی روژه نه وی نیولې .
(مراقی الفلاح) د تراویحو وخت دماخستن له لمانځه وروسته د سهار تر
راختلو پورې دوام لري . که څوک د ماخوستن تر لمانځه وړاندی
تراویح وکړي ،دا صحت نه لري ،تراویح نه بللې کیږي. همدا راز که
څوک د ماخوستن دلمانځه نه وروسته تراویح په سمه توګه ادا کړي
اوبیاوروسته دا ځرګنده شي چې په لمانځه کې څه فساد یاغلطي
شویده او لمونځ راګرزول وریاندی لازمي وی نو لمونځ به راګرزوی
او د لمانځه له راګرزولو سره به تراویح هم بیرته راګرځوي. (درمختار وغیره)

وتر تر تراویحو وروسته اداء کول بهتر دی ،خوکه مخکې وشي هم
څه حرج نشته. (درمختار وغیره) تراویح د ماخستن له لمانځه
وروسته د شپې په لومړۍ برخه یعني تر نیمې شپې مخکې به یې

اداء کوي. له هغه وروسته يې اداء کول مکروه دي. يعني خلاف اولى
دي. (طحطاوي، حاشيه مراقي الفلاح)

د تراويحو شل رکعتې لمونځ د صحابه کرامو په اجماع سره ثابت
دي. پر هر دوه رکعته به سلام گرزوي چې په ټولو شلو رکعتونو کې
لس سلامه کيږي. (درمختار بحرائق وغيره) د تراويحو له هر و څلورو
رکعتو وروسته دومره اندازه کښيناستل چې څلور رکعته پکښې
اداء کيداى شي مستحب ده. مگر که دومره وخت کښيناستل پر
خلکو بوج او د جماعت د کميدو ويره وي نو بيا به دغومره اندازه نه
بلکې لږشيبه به کښيني. د دغې ناستې پر مهال د هر چا خوښه ده که
نوافل کوي، که تسبيح وايي او که پټه خوله کښيني په مکه مکرمه
کې خلک پر دغه مهال طواف کوي او په مدينه منوره کې څلور
رکعته لمونځ کوي. ځينو فقهاء کرامو ليکلي دي چې د ناستې په
حالت کې دى دغه لاندې تسبيح وايي:

« سبحان ذى الملك والملكوت سبحان ذى العزة والعظمة والقدرة
والكبرياء والجبروت سبحان الملك الحى الذى لا يموت سبوح قدوس ربنا
ورب الملائكة والروح لا اله الا الله نستغفر الله ونسئلك الجنة ونعوذ بك من
النار » . (شامي)

که څوک د ماخستن لمونځ په جماعت سره اداء نه کړي نو دې تراويح
هم په جماعت سره نه کوي ځکه چې تراويح د ماخستن تابع دي. مگر
هغه څوک چې جماعت ځينې تير شوى وي، له خلکو سره د تراويحو
په جماعت کې شريک شي، نو دده دغه تراويح په جماعت سره
صحيح دي. ځکه چې په دې وخت کې دغه کس د خلکو تابع گرزي

گويا ده هم د ماخستن جماعت ورسره کړيدى. (درمختار، شامي غيره) که
چيرې څوک مسجد ته په داسې وخت کې ورشي چې جماعت تير
شوى وي، نو دې خپل فرض اداء کړي او د تراويحو په جماعت کې دې
شرکت وکړي، او د تراويحو هغه تير شوي رکعتونه دې له وترو بعد
راوگرزوي. (درمختار)

په مياشت کې يو ځل قرآن کريم په تراويحو کې په ترتيب سره
ختمول مؤكد سنت دى. د خلکو د سستى يا کهالى په وجه به يې نه
پرېږدي مگر که چيرې دا انديښنه زياته وي چې د ټول قران په
ختمولو به سره به جماعت ډير کم حتى بيخي خلک نه راځي او که
راځي د ډېر به وربانډى گران وي. نو بيا بهتره داده چې چې څومره
اندازه پر خلکو گران نه پريوزي، هغومره دې وايي او يا دې له الم
ترکيف څخه تر اخيره پورې سورتونه پکښې وايي، په هر رکعت کې
دې يو سورة وايي چې کله لس رکعته پوره شي دوهم ځل دې بيا په
دې لسو کې هغه سورتونه راغبرگوي.

او يا کوم سورة چې خوښه يې وي وايي دې (درمختار، مراقى الفلاح، شامي
بحرائق، وغيره) تر يو ځل زيات دې قرآنکريم زيات نه وايي. مگر په دې
شرط که يې خلک ډير هيلمند او شوقيان وو په يوه شپه ټول قران
کريم ختمول جائز دى، مگر که پر خلکو درونډ تماميږي نو بيا
مکروه دى. په تراويحو کې به ديوه ديوه سورة په سر کې بسم الله الرحمن الر
حيم يو ځل په لوړ اواز سره وايي ځکه چې بسم الله د قران مجيد
يوايت دى، که څه هم ديوه خاص سورة جزء نه دى. نو که دانه وويله
شي د قران يو ايت پاته شو، او دا چې په لوړ اواز به يې وايي ځکه چې

خفیه ویل بیا مقتدیانو له لورې نه اداء کیږي. نو ګویا د هغوی قرآن پوره نه شو تراویح په ټوله روژه کې کول سنت دي که څه هم قران تر هغه مخکې ختم شي. صحیح خبره دا ده چې د تراویحو په هر رکعت کې «قل هوالله» درې درې ځله وایی لکه چې ځینو خلګو عادت ګرزولی دی، دا مکروه دی. د تراویحو نیت به په دې ترتیب سره کوی (نویت ان اصلي رکعتی صلوة التراویح سنة النبی صلی الله علیه وسلم واصحابه) نیت می کړی چې دوه رکعته سنت تراویح اداء کړم پر طریقه د نبی علیه السلام او صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم تراویح هم د نورو لمونځونو په شان اداء کیږي چې مخکې یې د آداینې طریقې بیان شویدی د تراویح د لمانځه فضیلت او ثواب ډیر زیات دی څکه چې د روژې په مبارکو شپو کې چې کوم عبادات تر سره کیږي د هغوی فضیلتونه په احادیثو کې ډیر زیات بیان شوی دی. په یوه صحیح حدیث کې راځي چې کوم څوک چې د رمضان المبارک په شپو کې خاص د الله تعالی لپاره په سپیڅلی نیت سره عبادت کوی. د هغه وروسته او مخته ټول ګناهونه الله تعالی و ربخښي. (علم الفقه ص ۵۴ ج ۲ کتاب الفقه ص ۵۴۴ ج ۱، په دې اړه نور تفصیل لپاره د مؤلف مرتب شوې رساله (مکمل ومدلل مسائل تراویح)) وګورئ.

د احرام لمونځ: کوم شخص چې د حج کولو اراده یې کړی وی، نو د احرام د تړلو پر مهال هغه ته مستحب ده چې لږ مخکې ۲ رکعته لمونځ وکړی. چې دا سنت دی، (مراقی الفلاح طحطاوی وغیره) د دې لمانځه نیت به داسې کوی: نویت ان اصلی رکعتی الاحرام سنة النبی صلی الله علیه وسلم» نیت می کړی چې د احرام دوه رکعته لمونځ وکړم.

د خسوف او کسوف لمونځ

خسوف د سپوږمۍ تندر نیولو ته وایی او کسوف د لمر تندر نیولو ته وایی په دې لمانځه کې به قرائت سهوکه وایی. (فتاوی رحیمیه ج ۱ ص ۲۲۶) د کسوف په وخت کې دوه رکعته لمونځ سنت دی، نبی علیه السلام فرمایی چې خسوف او کسوف د الله تعالی د قدرت دوې نښې دی، چې مقصود ورځني د بندګانو ویرول دی، پس تاسو چې کله هغه وويني نو لمونځ کوئ.

د کسوف او خسوف د لمانځه همغه د نورو لمونځونو طریقه ده. د کسوف لمونځ په جماعت سره هم کیدای شي په دې شرط چې د جمعې امام یا حاکم د وخت یا د هغه نائب امامت وکړي. (مراقی الفلاح وغیره)

د کسوف په لمانځه کې هغه ټول شرطونه معتبر دي چې په جمعه کې دي، پرته له خطبې د دې لمانځه لپاره اذان، اقامت نشته، بلکې که چیري د خلګو راټولول یو ځای کول مطلب وی نو آواز دې ورته وکړل شي. (مراقی لفلاح، طحطاوي وغیره) د کسوف په لمانځه کې غټې سورتونه لکه بقره او داسې نور او همدارنګه په رکوع او سجده کې ځنډ مسنون دی، خو قرائت به په ټیټ (ورو) آواز سره وایی.
(بهشتي زیور ص ۳۷ ج ۲، بحواله شرح التنویر ص ۱۱۷ فتاوی رحیمیه ص ۲۲۶ ج ۱)

له لمانځه وروسته امام ته په کار ده چې په دعاء کې تر هغه پورې مصروف واوسي او مقتدیان به امین امین ورسره وایی تر څو چې لمر له تندر څخه خلاص او بیرته خپل عادي حالت ته راځي مګر داسې وخت وی چې لمر ولویږي او یا د کوم لمانځه وخت راشي، بیا دعاء موقوفه کولاشي. د خسوف په وخت کې دوه رکعته لمونځ سنت دی.

مگر په دې کې جماعت مسنون نه دی. دا راز که بل هر ډول مصیبت او یا غم چاته راځي نو لمونځ کول سنت دي. په داسې حالت کې مثلاً: زلزله راشي ځالنده یا تکه راپریوزي، ستوري ډیر غورزي، زیاته تیاره شي، ویره خلکو ته ډیره پیدا شي، واوره ډیره واوري، یا باران زیات شي، یا یوه ناروغي په خلکو کې خپره شي. مگر په دې ټولو حالاتو کې چې لمونځ کیږي په جماعت سره به نه وي، هر څوک به یې په خپل کور کې اداء کوي نبی علیه السلام ته چې به کله کوم مصیبت یا تکلیف رسیده، سمدستي به یې ځان په لمانځه باندې مصروف ساته. (مرقی الفلاح وغیره) دلته چې څومره اندازه لمونځونه ذکر شول، له هغوی پرته نور هر څومره نوافل زیات کیږي، د ثواب او اجر باعث گرځي. خصوصاً په هغو وختو کې چې د هغوی فضیلت په احادیثو کې بیان شویدی، او په هغوی کې نبی کریم ﷺ د عبادة کولو ترغیب ورکړی دی لکه د روژې په اخیره عشره کې د شپې عبادة، همدا راز د شعبان د ۱۵مې شپې او داسې نور... چې د دې وختونو زیات فضیلتونه وارد شوي او د عبادة یې ډیر ثوابونه او اجرونه یاد شویدي خو مونږ دلته په همغه اندازه چې په احادیثو کې یې یادونه شوې؛ په هغه ډول په تفصیل سره بیان نه کړل.

د استسقاء په اړه باید ووېل شي چې تر ټولو بهترین شی توبه، استغفار، عجز، او زاري دي د الله ﷻ په دربار کې. څو که چیرې لمونځ کوي نو بیا ضروري دا چې د ښار یا کلیو ټول لوی او واړه مسلمان له ښاره څخه د باندې په عیدگاه او یا لوی میداني کې سره راجمع شي، په ښه اخلاص او د زړه له تله استغفار پیل کړي، توبه

وباسي. کله چې ټول خلک سره یو ځای شي نو دې دوه رکعته لمونځ په جماعت سره اداء کړي. امام به قرائت په جهر سره وایی. له سلام گرزولو وروسته به خطبه ووایی اوور پسې به بله هغه خطبه ووایی چې د جمعې، په ورځ له اولې خطبې وروسته ویله کیږي. د دواړو خطبو تر منځ به جلسه هم کوي. بیا به په گډه دعاء وکړي. قلب رداء به یواځې امام کوي مقتدی به یې نه کوي یعنی مقتدیان به خپل څادرونه نه اړوي. (ابوداؤد، زادالمعاد، حصن حصین)

د استسقاء په باره کې چې له نبی کریم ﷺ څخه کومې دعاگانې منقول شوې؛ له هغوی نه یوه دا ده: « اللّٰهم اسقنا غیثاً مغیثاً نافعاً غیر ضار عاجلا غیر عاجل اللهم اسق عبادک وبهائمک وانشر رحمتک واحی بلدک المیت اللهم انت الله لا اله الا انت الغنی ونحن الفقراء انزل علینا الغیث واجعل ما انزلت لنا قوتا وبلاغا الی حین » دا ضروري نه ده چې دعاء به په عربي الفاظو سره وی. که په هر ډول سره یې کولای شي هغسې صحیح ده.

(علم الفقه ص ۵۷ ج ۲، هدایه ص ۱۲۱ ج ۱، کبیري ص ۴۲۷ ج ۱، فتاوی دار العلوم ص ۲۳۹ ج ۵ مشکوة ص ۱۳۲ ج ۱، خطبات ماثوره)

دویري لمونځ: که چیرې څوک له دښمن سره مخ شي، هغه دښمن که یې انسان وی، که حیوان نو په داسې حالت کې څه خلک یا ټول خلک پریوه ځای جماعت نشي کولای، حتی له خپل سواری څخه د کښته کیدلو مهلت هم نه وی ورته، نو بیا ټولو ته پکار ده چه هر یو پر خپل سواری په ناسته په اشارې سره لمونځ اداء کړي. استقبال قبله هم دغه وخت شرط نه دی. او که چیرې په یوه سواري دوه تنه سپاره وی نو هغوی دې جماعت وکړي. که دا جماعت یې هم نشوی کولای

نو بیا معذور دی. لمونځ دی نه کوی. بیا وروسته د اطمنان په حالت به یې قضاء راوړی او که چیری یو څه اندازه خلک کولای شی چې جماعت وکړی نو هغوی به جماعت نه پریږدی، که څه هم ټول یې نشی کولای. او هغه لږ خلک به جماعت په دې ډول اداء کوی چې ټول مسلمانان به دوې برخې شی یوه حصه به په سنګرکې د دښمن مقابلې اوڅارنې ته چمتو وی بله ډله به په امام پسی جماعت ودروی او س که دا لمونځ ۳ درې رکعتي او یا څلور رکعتي وی لکه د ماپښین، مازیګر، ماښام او ماخستن لمونځ. او دا لمونځ کوونکی مسافر هم نه وی یعنی په لمانځه کې قصر نه کوی، نو کله چې امام دوه رکعته وکړی او دریم رکعت ته ولاړ شی نو دغه حصه خلک دې ولاړ شی. او که ۲ رکعتي لمونځ وی، لکه د سهار، جمعې، اخترونو، لمونځونه او یا د ماپښین، مازیګر، ماخستن لمونځونه د قصر یعنی سفر په حالت کې نو بیا به دغه خلک پر دغه یوه رکعت باندی ځی او هغه نور خلک به راشی، په امام پسی به هغه نور پاتې لمونځ پوره کړی، کله چې دا لمونځ پوره شو، نو یوازی امام به سلام وګرځوی او دا مقتدیان به بیرته د دښمن د مقابلې لپاره سنګر ته وخیژی او هغه مخکنې خلک به بیرته راشی، دلته به هغه خپل پاتې لمونځ بې له قرائت پوره کړی ځکه چه دغه خلک لاحق وی. بیا به دغه خلک د دښمن مخې ته ورشی او هغه نور خلک به بیا راشی دلته به خپل پاتې لمونځ په قرائت سره پوره کړی ځکه چه دوی مسبوق دی.

خودا به په یاد لرو چې سنګر ته د تلو راتلو پر مهال به پر سوارۍ نه سپریږی پیاده (پلی) به ځی، که چیری پر سوارۍ ولاړ شی سنګر ته او

یا له هغه ځایه جماعت ته پر سوارۍ باندی راشی، نو لمونځ یې فاسدیږی ځکه چه دا عمل کثیر دی. او عمل کثیر ته یوازی د ډیر اشد ضرورت پر مهال اجازه شته.

که چیری امام په درې رکعتي یا څلور رکعتي لمانځه کې له اولی ډلی خلکو سره یو رکعت او له دوهمی ډلی خلکو دوه یا درې رکعته وکړ نو لمونځ فاسدیږي نه او بهتره دا ده چې دواړې حصې خلک خپل لمونځ له امام یعنی د جماعت پر ځای پوره کړی خو جائز دا هم ده چې هغه وروستی ډله که رانشی او خپل پاتې لمونځ پر همغه ځای پسی تمام کړی. (درمختار، شامی وغیره)

خود نماز خوف (دویری لمونځ) دغه طریقه د هغه چا او هغه مهال لپاره ده چې له یوې خوا ډیر اشد ضرورت وی، د دښمن د برید خطره وی. او بل دا چې خلک ټول غواړی په یوه امام پسی هرومرو لمونځ اداکړی، مګر أفضله او بهتره دا ده چې هره ډله جدا جدا په خپل امام پسی یو ځل لمونځ پوره اداء کړی، هغه ډله ولاړ شی د دښمن جبهې ته بیا هغه بله ډله په بل امام پسی خپل ټول لمونځ پوره وکړی. او که چیری خلکو یو ځل په دې ګمان چې د دښمن څخه ویره زیاته ده، لمونځ یې په همغه پورتنی طریقه اداء کړ، او بیا وروسته دا څرګنده شوه چې د دښمن د حملې خطره نه وه او نه دښمن دومره نژدی و؛ مطلب دا چې ضرورت دومره زیات نه وو چې په دومره اشده طریقه سره دې لمونځ اداء شی، نو بیا پر دوی ټولو باندی د دغه لمانځه راګرځیدل لازمي دی. ځکه چې په دومره عمل کثیره سره لمونځ کول

د ډېر اشد ضرورت له وجې جواز پیدا کولای شي ، کنه نو بیا جائز نه ده. دا ډول خلاف قیاس عمل.

او بل دا چې که چیری دا جګړه یوه ناروا جګړه وي. مثلاً : باغي خلک د مسلمان بادشاه پرخلاف جګړه کوي او یا څه خلک د دنیاوي غرض لپاره له بل چاسره په جګړه وي. نو بیا د دا ډول لمانځه اجازه نشته. بلکې دا یوازې د هغه چا لپاره ده چه مجاهد وي یعنی فی سبیل الله یو مسلمان د کافرو په وړاندې په حقه جهاد کوي او که چیری یې د دښمن له ویرې او په عین حال کې د هغه (یعنې دښمن) د ویرولو په خاطر لمونځ له قبلې چپ بل طرف ته پیل کړی وي. نو په همدې وخت کې دښمن له هغه خپله ځایه وتښتي او پرشا ولاړ شي ، نو دوی به فوراً خپل مخ قبلې ته ګرځوي که څه هم د لمانځه په هر رکن کې چې وي. که داسې ونکړي نو لمونځ یې فاسد ګرځي.

او که چیری بالعکس دوی په ښه اطمنان سره قبلې ته لمونځ کوي ، په دغه وخت کې له کومه اړخه دښمن راڅرګند شي او دوی په دې وخت کې دا ضرورت احساس کړي چه مخ باید پر هغه خوا وګرځي چیری چې دښمن دی. نو دې هغې خوا ته مخ واړوي څه ممانعت نشته ، استقبال قبله دغه وخت شرط نه دی.

که یو څوک په داسې حالت کې وي چه په دریاب کې د لامبو په وهلو سره پوري وزي او یا یې د پوري وتلو نه ، بل هدف وي خو د لمانځه اخیر وخت راورسید ، نو که ممکنه وي د یو څوشیبو لپاره دی لاس او پښې ودروي او په اشاره سره دې لمونځ اداء کړي.

مسئله : د جمعه د لمانځه نیت به داسې کوي: نیت مې کړی چې دوه رکعته فرض لمونځ د جمعې اداکړم. ښه دا ده چې د جمعې لمونځ په یوه ځای ، یوه مسجد کې ټول خلک سره یو ځای اداکړي ، که څه هم په یوه سیمه کې په مختلفو مساجدو کې دغه د جمعې لمونځ جائز دی.

مسئله : که څوک په اخیره ناسته کې د التحیات پروخت یا د سجده سهوی کولو وروسته راشي په جماعت کې ورسره شریک شي ، دا شرکت یې صحیح دی. او ده ته پکار ده چې د جمعې دغه پاتې تیر شوی لمونځ ورپسې پوره کړي. یعنې د دې دوو رکعتو په کولو سره یې له ذمې څخه د ماپښین څلور لیرې کیږي. (بحرالرائق ، درمختار ، علم الفقه ص ۱۵۳ ج ۲)

مسئله : د شوال د میاشتې لومړی نیټې ته عیدالفطر وایې او د ذی الحجه لسم تاریخ ته عیدالاضحی وایې ، دا دواړه په اسلام کې د اختر او خوښۍ ورځې وي. په دې دواړو ورځو کې د شکرانې په توګه دوه دوه رکعته لمونځ کول واجب دی. د جمعې د لمانځه لپاره چې کوم شرائط دي ، هغه د اخترونو لپاره هم دي. پرته له خطبې ، د جمعې په لمانځه کې خطبه شرط ده. ولې د اخترونو په لمانځه کې خطبه ویل شرط نه دي. یعنې د جمعې دا فرض او د اخترونو سنت ده. په جمعه کې به یې تر لمانځه مخکې وایې او په اخترانو کې وروسته. مګر په خلګو یې اوریدل د دواړو واجب دي. (علم الفقه ص ۱۵۴ ج ۲) د تفصیل لپاره (مسایل نماز جمعه ، او مسایل نماز عیدین) وګوروئ.

د عشق لمونځ ځینې خلک داسې یو قسم لمونځ کوي چه په قیام کې غل ځله او په قومه او جلسه او نورو کې لس لس ځله د الله ﷻ ذکر کوي. او دې ته د عشق لمونځ وایې چې دا په شریعت کې هیڅ

اصل نلري. دا غلط دی. بلکې په طریقت کې هم هغه لمونځ د اعتبار
وړ دی چې په شریعت سره ثابت وی. او شرعاً جواز ولري. مګر دا
دشریعت او سنت خلاف دی. حقیقت نلري. (فتاوی دارالعلوم ص ۲۳۳ ج ۴)

سجده سهوه   په لمانځه کې که چیرې سنت او مستحبات پریښودل
شی نو په لمانځه کې هیڅ ډول خرابي نه راځی. یعنی لمونځ حجت لری
. او که د لمانځه له فرائضو هم کوم شی په هیره یا قصداً پاتی شی
نو لمونځ فاسدیږی
او بله هیڅ چاره نلری، یوازی دا چې لمونځ له سره را وګرځول شی.
همدا راز که چیری دلمانځه له واجباتو څخه یو شی قصداً پریښودل
شی. نو دې هم بل څه تدارک نشته. یوازی د لمانځه راګرځول او که
چیری یو واجب په هیره پریښودل شی، نو بیا د هغه تدارک کیدای
شی، هغه دا چې په اخیره ناسته کې به له التحیات وروسته به خپل
ښی اړخ ته یو ځل سلام وګرځوی، بیا به (۲) سجدې وکړی او له هغه
وروسته به بیا قعده وکړی، التحیات، درودشریف، او دعاء به د
معمول سره سم ووایی او سلام به وګرځوی. چې دې ته سجده سهو
وایی باید وویل شی چه له نبی کریم ﷺ څخه هیڅکله په دغو شرعی
اقوالو کې هیڅ قسم سهوه نه صادره شوی او نه یې تصور کیدای شی.
خو که په افعالو کې یې سهو کړی وی، هغه هم امت ته د تعلیم
پخاطر شوی ده. ترڅو د امت خلک د سهوی په اړه مسائل زده کړی.
(مظاهرحق ص۲۱ ج ۲)

دسجده سهوی اصول

مسئله : سجده سهو به په لاندنیو صورتونو کې ترسره کیږی.

(۱) ـ دلمانځه له واجباتو څخه که یو واجب پریښودل شی.
(۲) ـ کوم واجب چې له خپل محل څخه وروسته کړای شی.
(۳) ـ دکوم واجب رکن تاخیر او ځنډ په دومره اندازه وشی چې یو رکن
اداءکیږی.
(۴) ـ که یو واجب دوه ځله اداء شی.
(۵) ـ که یو واجب له خپل حالت نه متغیر کړل شی. مثلاً: جهری
لمونځ په خفیه بدل شی او خفیه په جهري.
(۶) ـ د لمانځه له فرائضونه یو فرض موخر (وروسته) کړای شی.
(۷) ـ او یا کوم فرض له خپل محل څخه مقدم کړای شی.
(۸) ـ که چیری یو فرض په هیره دوه ځله اداء شی.
(مسائل سجده سهو ص ۶۲، درمختار، ص۶۷۸ ج ۱)

مسئله : په خطائي سره په لمانځه کې څه خرابي راشی مثلاً:
یو رکعت یا مقدم او بل موخر شی، یا رکوع تر قرائت مخکی وشی او
یا سجده تر رکوع مخکی شی. یا یو رکن مکرر کړل شی. نو دې د
تدارک لپاره پرسړي دوې سجدې لازمیږی چې په اخیره ناسته کې به
یې له تشهد وروسته اداء کوی. او بیا به قعده بیرته له سره کوی. (شرح
نقایه ص ۱۱۱ ج ۱، کبیری ص ۴۵۵، نمازمسنون ص ۵۱۲)

مسئله : سجده سهو هغه خرابي له منځه وړی چې په لمانځه کې د
ترک واجب یا تاخیر واجب له امله رامنځ ته شوي وی. هرڅومره چې
وی، یعنی که یو واجب پاتی شوی وی که ډیر وی. حتی که په لمانځه
کې ټول واجب ځنی پاتی شوی وی چې دوې سجدې په اخیره کې د

سهوي په نیت وکړي کفایت کوي. تر دوو زیاتی سجدې کول مشروعیت نلري.

مسئله : له سجده سهوي وروسته التحیات ویل هم واجب دي.

(علم الفقه ص ۱۱۲ ج ۲، درمختار ص ۶۸۱ ج ۱)

مسئله : افضل دا دی چې ښي طرف ته سلام وګرځول شي او بیا دوې سجدې ولګولی شی که چیری پرته له سلام ویلو مخ وګرځول شی او یا مخامخ سلام وویل شی پرته له مخ ګرځولو بیا سجدې وشی ، دا صورت هم جواز لري. (علم الفقه ص ۱۱۲ ج ۲)

مسئله : که په هیره چا دواړو طرفونو ته سلام وګرځاوه ، په دې کې هم څه حرج نشته له هغه وروسته دې دوې سجدې وکړي.

(فتاوی دار العلوم ص ۳۵۶ ج ۴ ، بحواله درمختار ص ۵۷۵ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۲۴۶ ج ۷)

مسئله : که چا په غلطی سره لومړی چپ طرف ته سلام وګرځاوه، او بیا یې سجده وکړه ، نو پر ده باندی زیاته بله سجده نشته د همدې غلطی په وجه. (عالمګیری ص ۶۵ ج ۱) د سجده سهوي لپاره دوې سجدې واجب دي. که چیری یوه سجده وی نو دا کافی نه ده. لمونځ به بیرته راګرځول کیږي. (فتاوی رحیمیه ص ۳۶ ج ۳، بحواله هدایه ص ۱۳۶ ج ۱)

مسئله : که چیری امام سجده سهو کړی وی او وروسته یو تن راشي په جماعت کې شرکت وکړي ، نو هغه دې د سلام له ګرځولو وروسته پر هغه نیت او هغه تحریمه دې خپل پاتی لمونځ پوره کړي.

(فتاوی محمودیه ص ۱۸۳ ج ۲ ، طحطاوی ص ۲۵۶ ج ۱)

مسئله : کله چه امام دویم طرف ته سلام ګرځول پیل کړي نو مسبوق (هغه چه یو یا څو رکعته ځینی تیر شوی وی) ولاړ دی شی. داسی نه

چې د امام پر اول سلام به لا ولاړیږي ، ځکه چې کیدای شی پر امام باندی سجده سهو وی. (آپ کی مسائل ص ۲۹۳ ج ۲، فتاوی محمودیه ص ۲۷۰ ج ۱۰ ردالمختار ص ۵۹ ج ۱، فتاوی دار العلوم ص ۳۹۲ ج ۳)

مسئله : که چا یوازی چپ طرف ته سلام وګرځاوه نو بیا دی فقط ښي طرف ته سلام وګرځوی. د دې اړتیا نشته چې بیرته به چپ طرف ته هم سلام ګرځوی. او نه سجده سهوي ته ضرورت شته. لمونځ صحیح دی .

(فتاوی رحیمیه ص ۲۴۷ ج ۱، جوهره نیره ص ۵۵)

امام ته دفتح ورکولو حکم

مسئله : که چیری امام په لمانځه کې خطا شی ، مثلاً کوم آیة وزځنی هیر شی یا یې وروسته وشاته ولولی. نو مقتدی ته جائز ده چې امام په دې خپله غلطی پوه کړي. لیکن غرض به یې یوازی د هغه پوهونه وی. نه دا چې قرائت یې مقصود وی. ځکه چه په امام پسی د اقتداء په حال کې مقتدی ته قرائت کول جواز نلري. او دا هم مکروه ده چې مقتدی په دې کې ډېره عاجله کوی. دا راز امام ته هم مکروه ده چې د مقتدی د فتح په انتظار وی. هغه ته پکار ده چه له بل سورة څخه ضروری قرائت پوره کړي. او یا رکوع ته ولاړ شی ، په دې شرط چې د قرائت هغه فرض یا واجب مقدار پوره شوی وی. مقتدی که له خپل امام پرته بل چا ته مثلاً: د ده غوندی بل مقتدي ته فتح ورکړی دا جواز نلري. په دې سره چې لمونځ باطلیږي. مګر که یې د تلاوت په نیت نه د څه لارښوني په غرض څه وواییی ، لمونځ نه باطلیږي مګر مکروه تحریمي ده. دا راز که کوم لمونځ کوونکی د بل لمونځ کوونکي پر وینا او لارښوونی عمل وکړي ، نو د ده هم لمونځ باطلیږي.

مسئله : که چیرې امام د خپل مقتدي فتح قبوله نکړي ، په دې صورت کې د دوی دواړو لمونځ نه خرابیږي صحت لري. د سجده سهوی هم ضرورت نشته. او که یې په غلطۍ سجده سهو وکړه هم لمونځ صحیح دی. (فتاوی دارالعلوم ص۵۵ ج۴)

مسئله : څرنګه چې په لمانځه کې دغلطۍ په وجه د بل چا په فتح باندې عمل کولو سره لمونځ فاسدیږي ، داراز د بل هغه چا په خبره عمل کول هم لمونځ فاسده وي ، چې په لمانځه کې نه وي ، مثلاً: په صف کې خالي پاتې وي له بهر نه یو څوک پر لمونځ کوونکي ږغ کړي چې لږ ورایسته شه دا خالي ځای ډک کړه. نو که دې دهغه پر خبره عمل وکړي ، لمونځ یې باطلیږي په داسې حال کې دې دغه لمونځ کوونکي سمدستي د هغه پر خبره عمل نه کوي بلکې یو څو شیبې دې توقف کوي ، بیا لږ وروسته دې پخپله خوښه هغه ځای ته ورنژدې کیږي او خالي ځای دې ډک کوي.

(کتاب الفقه ص۴۸۱ج۱، هدایه ص۹۷ج۱، شرح نقایه ص۹۲ج۱، کبیري ص۴۲۰، فتاوی دارالعلوم ص۳۳ج۴)

مسئله : که چیرې امام له سورة فاتحې وروسته دویم سورة د دریو آیاتو نو مقدار ویلې وي، نو بیا د مقتدي د فتح انتظار کول مکروه دي. فوراً به رکوع ته خي ، او که یې تر دې کم ویلي وي او نور څنې هیر شي نو بیا بهتره دا ده چې له بل ځایه څخه شروع کړي. که یې له بل ځای څخه هم شروع نکړ نو بیا دې مقتدي فتح ورکړي که څه هم لمونځ صحیح دی په هر صورت خو نه امام ته د مقتدي د فتح انتظار پکار دی او نه مقتدي ته بیړه او تلوار.

(فتاوی دارالعلوم ص۱۰۶ ج۳، بحواله شامی ص۶۵۰ ج۱، فتاوی رحیمیه ص۱۵۵ ج۱، فتاوی عالمګیری ص۹۹ ج۱)

مسئله : په لمانځه کې که چیرې امام ته بې اودسي (حدث) ورپېښ شي نو د مقتدیانو څخه یو تن خلیفه ګرځول درست کار دی ، مګر ضروري نه ده. که چیرې دا عوام خلک په دې مسئله ناخبره وي ، بیا خو یې پرېښودل أفضل کار دی ، لومړی به لمونځ پر دغه ځای قطع کړي په داسې عمل سره چې د لمانځه سره منافي وي. بیا به له اودس څخه وروسته له سره لمونځ شروع کړي. (فتاوی دارالعلوم ص۲۰۱ ج۳، ردالمختار ص۵۶۲ ج۱)

مسئله : که چیرې امام د سجدې په حالت کې وفات شي ، نو هغه لمونځ یې فاسد دی، بل څوک به امام کوي او له نوي سره به جماعت کوي. (فتاوی دارالعلوم ص۷۰ ج۴، ردالمختار ص۵۵۳ ج۱)

مسئله : که چیرې امام د ناپاکۍ یا بې اودسۍ په حالت کې چاته لمونځ ورکړی وي او بیا وروسته ورپه یاد شي. نو امام ته پکار ده چه حتی الوسع کوشش وکړي تر څو خلک خبر کړي چې د فلاني وخت لمونځ ونشو تاسو یې راوګرځوئ او که ورپه یاد نشو بیا څه حرج نشته لمونځ یې وشو او که بیا کله ډېر وروسته یو وخت ورپه یاد شو هم پرده ضروري ده چې دا عمل به کوي او دې غفلت توبه او استغفار به کوي او امام ته پکار ده چه اعاده به یې کوي. (فتاوی دارالعلوم ص۷۷ ج۳، فتاوی رحیمیه ص۳۶۴ ج۳، شامی ص۵۵۳ ج اول، درمختار ص۵۲۵ ج۱)

په لمانځه کې د قرائت د غلطۍ یوه کلیه قاعده

مسئله : د لمانځه په قرائت کې د غلطۍ د راتللو په اړه فقهاؤ داسې یوه کلیه قاعده لیکلې ده هغه غلطي د الفاظو چې په معنی کې یې په څرګنده زیات تغیر راځي چې حتی کفر ورڅخه لازمیږي نو په دې

صورت کې لمونځ هرځای او هر وخت فاسد دی. که له
دې آیتونو څخه مخکې دا غلطي وشي او یا وروسته.

بل په قرائت کې هغه ډول غلطي چې صرف د حرف په هیئت کې تغیر
راشي مثلاً: زېر، زبر، پېښ، بدل شي او یا تشدید، تخفیف، مد او
قصر کې فرق راشي نو په دې صورت کې لمونځ نه فاسدېږي. البته تر
دې لږ زیات شي نو لومړی درجې ته ورسیږي، په هغه صورت کې
لمونځ فاسد دی.

همدارازکه چیری د یوې کلمې په یوه حرف کې داسې تغیر راشي
چې له خپلې معنی څخه لیرې شي، دلته هم لمونځ فاسدېږي. دارازکه
چیری د یوه حرف پرځای بل حرف وویل شي او معنی بدله شي او بل
دا چې د دغو دوو حرفونو ترمنځ په آسانۍ سره فرق کیدلای شو خو ده
یې فرق ونکړ، یو یې د بل پرځای ووایه نو بیا فاسدېږي. او که چیری
د دغو دوو توررو ترمنځ توپیر مشکل وو لکه سین، صاد او ضاء، ظا
ترمنځ او یا طاء او تاء ترمنځ. اوس که څوک قصداً یې داسې ووایي
نو لمونځ فاسد دی او که بې قصده یې له خولې څخه داسې ووزی
یا ځینی داسې ناخبره او جاهل خلک یې وایي چې د دوی ترمنځ په
فرق باندې نه پوهیږي نو بیا لمونځ کیږي، څه مشکل نشته.

همدارنګه که یو څوک چیری یو لفظ کش کړي او په معنی کې یې
تغیر راشي، نو لمونځ فاسدېږي په قرآن شریف کې که بل ځای دغه
زائد لفظ وی کنه وی. او که په دې کشولو سره یې په معنی کې تغیر
رانشي. لیکن په قرآن کریم کې بل ځای هم دغه لفظ موجود وی
نو لمونځ بالاتفاق درست دی. او که چیری دغه لفظ په قرآن کې نه

ځای نه وی راغلی نو په دې کې اختلاف دی د امام ابویوسف رحمه
الله په نزد لمونځ فاسدېږي او د نورو آئمه کرامو په نزد نه فاسدېږي.

په هر صورت په پورتنیو ذکرشویو صورتونو کې د متأخرینو علماؤ
په ډېرو ځایونو کې ګنجایش کړی یعنې د آسانۍ لحاظ یې ساتلی دی
او لمونځ یې صحیح ګڼلی دی. او متقدمین علماء بیا حکم کوی چې
لمونځ به راګرځوی. ځکه چې لمونځ أهم عبادت دی احتیاط ورکې
پکار دی. لهذا لمونځ کوونکو ته پکار ده چې په داسې مسائلو کې له
احتیاط څخه کار واخلي. او د ضرورت په وخت کې له کوم عالم دین
څخه د پوښتنو لپاره رجوع وکړي. (مسایل سجده سهو ص ۴۲ بحواله شامی ص ۴۴۲
فتاوی دارالعلوم ص ۷۲-۷۸ ج ۴ بحواله ردالمختار ص ۵۹۲ ج ۱)

مسئله: په قرآن کې چې د متکلم ضمیر «أنا» باثبات الف رسم الخط
سره په لمانځه کې وویل شي. نو که څه هم لمونځ صحیح کیږي خو دا
لحن غلط دی. (فتاوی دارالعلوم ص ۷۳ ج ۴ بحواله ردالمختار ص ۵۸۹ ج ۱)

مسئله: په کوموځایونوکې چې راء او لام ډک ویل پکار وی، هلته که
باریک وویل شي، لمونځ صحیح دی. په لمانځه کې هیڅ خلل نشته.

لمونځ د ترتیب خلاف اداء کول

مسئله: که څوک په نمانځه کې خلاف ترتیب په لومړي رکعت کې
هغه سورة ووایي چې باید په دویم کې لوستل شوی وای، مثلاً: په
لومړي رکعت کې «قل یاایهاالکافرون» ووایي او په دویم کې «الم
ترکیف» ووایي. نو که دا په هیره سره وکړي، لمونځ یې بلاکراهت
درست او صحیح دی. او که یې قصداً داسې ووایي نو لمونځ مکروه
دی. او که په خطا سره وویل سی نو بیا هیڅ حرج نشته. یعنی په

دواړو صورتونو کې سجده سهو واجب نه ده او لمونځ په هر حال صحیح دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۱۱۰ ج ۴، فتاوی دارالسلام ص ۴۱۹ ج ۲، شامی ص ۵۱۰ ج ۱، فتاوی محمودیه ص ۲۲۷ ج ۱۰)

مسئله: په یوه یوه رکعت کې څو څو سورتونه ویل په فرائضو کې مناسب نه دی. او په نوافلو کې څه حرج نشته.

(طحطاوی ص ۱۹۴ ج ۱، فتاوی محمودیه ص ۱۵۶ ج ۲، فتاوی رحیمیه ص ۴۶ ج ۱)

مسئله: که څوک په منځ کې وړ سورة پریږدي، مثلاً: په اول کې «ارأیت الذی» ووایي بیا «انا اعطینک» پریږدي په دویم رکعت کې «قل یاایها الکافرون» ووایي نو دا مکروه نزیهي دی، اما سجده سهو نه واجبیږي. (شامی ص ۴۲۵)

مسئله: که څوک د قرائت په منځ کې د یوه یا څو الفاظو ترجمه ووایي نو لمونځ یې فاسد دی او په سجده سهو سره نه سمیږي. دوباره به یې راګرځوي. (شامی ص ۴۳۰ ج ۱)

په لمانځه کې د تجوید له رعایت کولو پرته قرائت ویل

مسئله: که څوک په جهري لمانځه کې په قرائت کې د تجوید خیال نه ساتي، نو سجده د سهو پر لازمه نه ده. البته که داسې غلطي وکړي چې په هغه سره په لمانځه کې فساد راځي نو بیا سجده سهو نه بلکې لمونځ له سره راګرځول ضروري دي. (فتاوی دارالعلوم ص ۴۱۹ ج ۴، عالمگیری ص ۶۶ ج ۱، ردالمختار ص ۹۰ ج ۱)

یو سورة په دوو رکعتونو کې ویل

مسئله: که څوک په دوو رکعتو کې یو سورة دوه ځله ولولي، نو سجده سهو نه لازمیږي. (مسایل سجده سهو ص ۳۲، شامی ص ۵۱۰ ج ۱)

مسئله: بهتره دا ده چې په هر رکعت کې پوره پوره (کوچنی) سورة وویل شي او که په یوه رکعت کې د یوه سورة څه برخه ولوستله شي نو دا هم جائز ده، مګر بلا ضرورة دا ښه نه ده. (عالمگیری ص ۴۰ ج ۱، فتاوی رحیمیه ص ۱۲۷ ج ۱)

مسئله: په دواړو رکعتونو کې یوه رکوع قرآن مکرر ویل صحیح دی، لمونځ کیږي سجد سهو نه واجبیږي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۴۰۵ ج ۴، فتاوی محمودیه ص ۹۵ ج ۲)

مسئله: که څوک په اول رکعت کې یوه رکوع ووایي او په دویم کې پوره سورة چې تر رکوع غټ نه وي؛ ووایي په دې کې هیڅ کراهت نشته، البته فضیلت په دې کې ده چې پوره سورة وویل شي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۳۵ ج ۲، بحواله ردالمختار ص ۵۱۰ ج ۱)

مسئله: په یوه رکعت کې ۲ سورتونه ویل خلاف اولی دی. مګر لمونځ صحیح دی. او له خلاف اولی څخه مراد کراهت تنزیهي دی.

(فتاوی دارالعلوم ص ۲۵۵ ج ۲، بحواله فتح القدیر ص ۲۹۹ ج ۱)

د او قافو پر نښه باندې دریدل یا نه دریدل

الحمدلله رب العلمین ۞ الرحمن الرحیم (۲) من شر الوسواس الخناس ۞ الذی یوسوس (۳) علی کل شئ قدیر ۞ الذی خلق الموت والحیوة »

که چیرې څوک پر هغه آیة چې د «لا» نښه وي وریاندې، د ساه د ختمیدلو په وجه وقف وکړي او بیا هغه اخیرني توری له راګرځولو نه مخکې شروع کړي، نو په لمانځه کې څه خلل راځي؟ همدارنګه که چیرې په دریم مثال کې وقف وکړي نو مخکې ټکي به بیا داسې شروع کوي چې «الذی» که «نِ الذی»؟

جواب : د «لا» پرآیة باندی د ضرورت په وجه وقف کول هیڅ حرج نه دی. او د ماقبل لفظ راګرځول هم ضروري نه دی. په لمانځه کې هم څه خلل نه راځی

که یی راوګرځوی او په دویم مثال کې د «الذی» او «نِ الذی» دواړه ویل درست دی مګر د وقف په حالت کې به «الذی» وایی. (فتاوی دارالعلوم ص۲۲۷ج۲)

په ځینو الفاظو کې دوه قرائته ویل

سوال : په قرآنکریم کې ځینی ځایونه داسې دی چې حروف لیکل شوی وی مثلاً: بصطة، هم المسیطرون ⊙ علیهم بمصیطر له دې څخه مقصود دادی چې دا لفظ په سین، صاد دواړو سره ویلای شی. یعنی تلاوت کوونکی که سین ووایی او که صاد، لمونځ ورسره صحیح دی. او دا یی مطلب نه دی چې دا الفاظ باید دوه ځله وویل شی، تلاوت کوونکی که د هرقاری اتباع کوی د هغه د قرائت موافق دې وایی.

(فتاوی دارالعلوم ص۲۳۲ج۲ بحواله جلالین سوره غاشیه ص۴۹۸)

د واحد صیغه جمع او د جمع صیغه واحد ویل

مسئله : په لمانځه کې د قرائت پروخت واحد د جمع په صیغه او جمع د واحد په صیغه ویل، مثلاً آیة آیات وویل شی. غلطی ده، قصداً داسې کول درست نه دی. او که چیری په هیره داسې وویل شی، نو لمونځ صحیح دی مګر احتیاط کول ضروری دی. (فتاوی دارالعلوم ص۲۳۲ج۲ بحواله ردالمختار ص۵۹۱ج۱ زلة القاری)

په قرائت کې د سهو مسائل

مسئله : کله ناکله څوک لمونځ کوی، قرائت چه پیل کړی یو څه ووایی هیرئي شی او یا متشابه راشی، نو له بل ځایه او بیا یی له بل

ځایه څخه پیل کړی. خو وروسته د وریادیدلو او یا اشتباه په وجه قرائت بیرته بیا له سره پیل کړی نو په دې صورت کې لمونځ کیږی او سجده سهو هم نه لازمیږی. او که بیا سجده هم وکړی نو دا هم درست کار دی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۹۳ج۲، ردالمختار ص۵۶۰ج۱، شامی ص۱۸۲ج۱)

مسئله : که چیری د جمع په لمانځه کې امام په لومړی رکعت کې سورة الدهر شروع کړ، ترنیمایی ورسید مخکې یی نشو ویلای دوهم ځل دریم ځل یی بیا له سره پیل او پوره یی کړ په دی صورت کې هم لمونځ صحیح دی. او سجد سهو هم نشته. (فتاوی دارالعلوم ص۳۷۲ج۲)

مسئله : که چیری واجب مقدار قرائت پوره شوی وی، بیا غلطی وشی په قرائت کې نو سجده سهو نه لازمیږی، مګر که داسې غلطی وی چه مفسد صلوة وی، بیا نو لمونځ راګرځول لازمیږی.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۷۸ج۲)

مسئله : که له چا څخه سورة فاتحه یا بل سورة پاته شی په هیره او بیا د همدې رکعت په رکوع کې او یا له رکوع وروسته ورپه یادشی، نو ده ته پکار ده چه بیرته ولاړ شی فاتحه او سورة ولولی مګر دواړه هیرشوی وی او کنه یو دی ووایی) او په اخیر کې به سجده سهو وکړی ځکه چه د رکوع په اداکولو کې تاخیر راغی. او که چیری په همدی رکعت کې نه بلکې په دویم رکعت کې ورپه یادشی نو بیا په هغه دویم رکعت کې سورة ویلای شی خو فاتحه نشی ویلای ځکه چه بیا په یو هر رکعت کې دوی فاتحی راځي او دا مشروع نه دی. نو په دی صورت کې به هم سجد سهو کوی او لمونځ یی صحت لری.

(علم الفقه ص۱۱۷ج۲، فتاوی رحیمیه ص۱۵۶ج۱، شامی ص۶۲۷ج۱)

مسئله: که یو څوک تر فاتحې مخکې سورة ولولي. اودلته ورپه یادشي نوپکار ده چه فاتحه ولولي اودوباره سورة بیا ولولي. اوپه اخیرکې به سجده سهو هم کوي چه له فاتحې وروسته سورة ویل واجب دي. اودلته عمل خلاف شویدی.

(علم الفقه ص۱۱۷ ج، عالمگیری ص۶۵،فتاوی رحیمیه ص۱۷ ج۱)

که په لمانځه کې یوازې فاتحه اویایوازې سورة ولوستل شي

مسئله: که چاصرف سورة فاتحه اویاصرف سورة ووایه اورکوع ته ولاړی، نوپه دی دواړوصورتوکې سجده سهوواجب ده.

(درمختار ص۴۲۴ ج۱،فتاوی دارالعلوم ص ۳۱۳ ج ۴)

مسئله: که څوک له سورة فاتحې وروسته صرف دوه آیتونه ولولي په هیره رکوع ته ولاړشي (نوچونکه واجب مقدارپوره نشو) نو سجده سهو وربانډی لازمه ده. اوکه قصداً داسې وکړی بیابه دوباره له سره لمونځ راګرځوی. (عالمگیری ص۶۵ ج۱،فتاوی دارالعلوم ص۴۰۸ ج۴)

سورة فاتحه دوه ځله ویل

مسئله: که چاد فرض لمانځه په لومړی یادویم رکعت کې په هیره دوه ځله فاتحه وویله یایې د فاتحې اکثره برخه راوګرځوله ، نوپه دی دواړوصورتونوکې سجده سهوواجب ده. اوکه یې چیری په دریم اویاڅلورم رکعت کې دوه ځله وویله ،بیاسجده سهوه نشته اودا یوازی د فرضو خصوصیت دی لیکن د نوافلوپه هررکعت کې داسی وشی سجده سهوواجب دد.

مسئله: که چاد فاتحې زیاته برخه وویله لږځینی پاته شوه په هیره نوسجد سهو نشته اوکه یی لږوویله ، اوزیاته پاته شوه ، نوسجدور بانډی واجب ده.(عالمگیری ص۶۵ ج۱،فتاوی رحیمیه ص۱۶۸ ج۱،فتاوی محمودیه ص۱۹۰ ج۷ ص۱۸۵ ج۲)

مسئله: ترسورة مخکې «الحمد شریف» ویل واجب ده ، که چیری د سورة یوه جمله هم تر فاتحې مخکې وویله شي نوسجده سهولازمه ده .(شرح نقایه ص۱۱۲ ج۱)

مسئله: د فرضولومړی دوه رکعتونه د قرائت لپاره تعین کول واجب دی .(شرح نقایه ص۷۰ ج۱،کبیری ص۲۹۵)

مسئله: که په لومړیو رکعتوکې یې تر فاتحې وروسته سورة ونه وایه ،نوپه اخیرودوو رکعتوکې دی له فاتحې وروسته ووایی. اوپه اخیرکې دی سجده سهووکړی. (شرح نقایه ص۱۱۲ ج۱)

مسئله: که په غلطی سره د څلور رکعتی فرض لمانځه په اخیرو دوو رکعتوکې له فاتحې وروسته سورة ووایی ، سجده سهونشته.

(فتاوی رحیمیه ص۲۲ ج ۳ بحواله درمختار ص۴۲۷ ج۱)

مسئله: له فاتحې وروسته که چادکوم سورة اراده کړی وی، په غلطی سره یې هغه نه بلکې بل سورة ووایه ، لمونځ یې صحیح دی ، سجده سهولازمه نه ده . (عالمگیری ص۶۵ ج۱)

مسئله: که چایوسورة شروع کړبیا سمدستی بل سورة ووایی ،نو لمونځ یې صحیح دی سجده سهونشته وربانډی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۷۵ ج۲)

د «التحیات» پرځای «الحمد» اویابالعکس ویل

مسئله: که څوک د التحیات پرځای فاتحه ووایی اوبیاد ستی ورپه یادشی ، التحیات پسی ووایی ، نوسجده سهونشته ؛ مګرتفصیل

داسې دي چه که څوک د تشهد پرځای فاتحه ولولي یا لومړی فاتحه اوبیا تشهد ووایي نو په دواړو صورتونو کې سجده سهو لازمیږي او که لومړی تشهد او بیا فاتحه ووایي نو سجده نه واجبیږي.

(فتاوی دارالعلوم ص۲۰۲ ج۴ فتاوی رحیمیه ص۲۲۲ ج۱)

مسئله: که څوک په لومړي رکعت کې د «الحمدلله» وروسته «التحیات» ووایي نو سجده وربانديواجب ده. او که له فاتحې څخه مخکې التحیات ولولي نو بیا سجده نشته. (عالمگیری ص۶۶ ج۱)

د الحمدلله له ویلو وروسته تر ډیره پورې چپ دریدل

مسئله: که څوک الحمد لله ووایي، بیا تر ډیره خاموش ودریږي، دومره چه یو اوږد آیة او یا درې واړه آیتونه لوستل کیږي؛ بیا وروسته سورة ووایي نو سجده سهو وربانديلازمه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۸۷ ج۴ بحواله ردالمختار ص۶۹۳ ج۱، عالمگیری ص۳۹۳ ج۱)

په لمانځه کې هغه فعل چه د فرض او یا واجب د تاخیر سبب شي

مسئله: که څوک په لمانځه کې داسې عمل ترسره کړي چه د فرضو او یا واجبو ځنډ (تاخیر) سبب وګرځي، نو په دې صورت کې هم سجده سهو واجب ده. مثلاً: (۱)- له سورة فاتحې وروسته څوک دومره چپ ولاړ واوسي چه یو رکن اداکیدای شي. (۲)- یو څوک چه همدومره وخت له قرائت وروسته همدومره خاموش پاته شي. (۳)- یو څوک که له التحیات وروسته په اوله ناسته کې دومره وخت پټه خوله کښیني چه درود شریف او دعاء ویل کیدای شي، په دې ټولو صورتونو کې سجده د سهو واجب ده. (علم الفقه ص۱۲۰ ج۲، فتاوی دارالعلوم ص۴۰۱ ج۴، ردالمختار ص۴۲۷ ج۱)

که د فرضو په اخیری رکعتونو کې هیڅ و نه ویل شي

مسئله: که څوک د فرض لمانځه په خالي رکعتو کې یعنې په دریم او څلورم رکعت کې، نه سورة فاتحه او نه بل هیڅ ووایي همداسې خاموش پاتې شي، نو سجده سهو وربانديواجب نه ده. (که څه هم هیڅ شی و نه وایي، لمونځ یې درست دی - محمد رفعت قاسمي غفرله)

مسئله: د څلور رکعتي فرض لمانځه په وروستیو دوو رکعتونو کې د سورة ویلو سړی اختیار لري که یې وایي او که نه! ځکه چه په دې دوو رکعتونو کې پر فاتحه بانديد اکتفاء کول واجب نه دي. چه په زیادت سره یې ترک واجب لازم شي. که څه هم د سورة نه ویل اولی او بهتره ده او سنت هم همداده چه و نه ویل شي. مګر په قعده اولی (اوله ناسته) کې داسې نه ده، ځکه هلته پر تشهد بانديد اکتفاء کول واجب ګڼل شوي، نو که څوک درود شریف او دعاء ورسره ضم کړي، نو په دې سره د واجب ترک لازم شو، بیا سجده سهو لازمیږي.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۹۴ ج۴، ص۳۷۵ ج۴، فتاوی محمودیه ص۵۵ ج۱۳)

د فرض لمانځه په لومړیو رکعتونو کې د سورة هیریدل

مسئله: که چیرې د فرض په لومړیو دوو رکعتونو کې له چا څخه سورة پاتې شي نو سجده سهو وربانديواجب ده. ځکه چه د سورة ضمیدل واجب دي د واجب د ترک په صورت کې سجده لازمه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۹۹ ج۴، عالمگیری مصری ص۱۱۸ ج)

مسئله: که په سنت، نفل یا فرض لمانځه کې په اول رکعت کې له سوره فاتحې وروسته یې سورة هیر شي، اوبیا په رکوع او یا له هغه وروسته کې ورپه یاد شي نو راودې ګرځي بیرته دې فاتحه

اوبیا صورت ورسره ضم کړی ، رکوع دی وکړی. ګویا دا صورت بهتر دی او که دا سی ونکړی یعنی را ونه ګرځی نو سجدی ته ولاړ شی ، دا هم صحیح دی خو په دی شرط چه په اخیر کې سجده سهو وکړی. البته سجده سهو په دواړو صورتو کې لازمه ده.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۹۸ ج۴ بحواله ردالمختار ص۶۸۳ ج۱، ص۴۹۹ ج۱، امدادالفتاوی ص۲۳۱ ج۱)

مسئله : که څوک رکوع مکرره وکړی اویا دری سجدی وکړی اویا په څلور رکعتی لمانځه کې له تشهد وروسته درود شریف ووایی چه د دی په وجه د دریم رکعت په قیام کې تاخیر راشی نو سجده سهو لازمه ده. (شرح نقایه ص۱۱۱ ج۱، کبیری ص۴۵۲)

په خفیه لمانځه کې په زوره قرائت ویل

مسئله : که چیری په خفیه لمانځه کې لکه ماسپښین اومازیګر، څوک په لوړآواز قرائت ووایی اویا په جهری لمانځه کې سوکه قرائت ووایی نو سجده سهو به کوی. ځکه چې واجب ترک سو. مګر که چیری په جهری لمانځه کې ډیرلږ قرائت په زوره وویل شی چه لمونځ صحت په پیدا کولای شی. مثلاً دوه دری لفظه په لوړآواز وویل شی نور که په ټیټ آواز وویل شی ،هم څه حرج نشته.

(علم الفقه ص۱۸ ج۲، هدایه ص۱۰۵ ج۱، کبیری ص۴۶۲، شامی ص۴۹۰ ج۱، فتاوی رحیمیه ص۱۵ ج۱)

مسئله : که امام په هیره په جهری لمانځه کې سوکه قرائت ووایی او تر دریو آیتونو وروسته ورپه یادشو اویا هم چا مقتدی فتح ورکړه ، نو دی به بیرته سورة فاتحه له سره شروع کوی په لوړ آواز به یې وایې او په آخیر کې به سجده سهو هم کوی.

مسئله : که چیری امام د ماسپښین اویا مازیګر په لمانځه کې په جهر سره قرائت پیل کړ د دریو آیتونو تر لوستلو وروسته ورپه یادشو اویا چا فتح ورکړه نو ترکومه ځایه چه رسیدلی دی ، له هغه ځایه وروسته دی په ورو آواز شروع کړی ، له سره پیل کولو ته یې اړتیا نشته. (شامی ص۶۹۲ ج۱، مسایل سجده سهو ص۳۳)

مسئله : که چیری د ماخستن اویا ماسپښین په دوو اخیرو رکعتو کې په زوره قرائت وایی نو سجده سهو لازمه ده ځکه چه د ماخستن په لمانځه کې که څه هم قرائت واجب نه دی خو چه وایی یې بیا واجب دا ده چه په ټیټ آواز به یې وایی. دا راز د ماسپښین د فرضو اخیری دوه هم همداسی دی.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۸۹، ج۴، ص۳۹۰ ج۴، بحواله هدایه ص۱۴۱ ج۱، شامی ۴۹۷ ج۱)

مسئله : په کوم لمانځه کې چې په جهر قرائت واجب وی ، په هغه کې د واجب په ترک سره سجده لازمیږی او په کوم لمانځه کې چې جهر واجب نه وی هلته یې په ترک سره سجده نه لازمیږی مګر د اخترونو او جمعی په لمونځو کې د سجده سهوی حکم نشته.

(فتاوی دارالعلوم ص۲۰۳ ج۴)

مسئله : د امام لپاره دا واجب ده چه د سهار، ماښام ، ماخستن ، جمعه او اخترونو په لمونځو کې به په زوره قرائت کوی او همدا راز صرف د رمضان المبارک په میاشت په وترو کې هم په لوړآواز ده. همدارنګه د ماسپښین او مازیګر په لمونځونو کې په خفیه آواز قرائت ویل واجب دی. (هدایه ص۷۲ ج۱، شرح نقایه ۸۳ ج۱)

مسئله : پر منفرد (یعنی تنها لمونځ کوونکي) باندي، که چیري جهري لمونځ خفیه او خفیه لمونځ په جهر سره اداکړي، سجده سهو واجب نه ده. (عالمگیری ص۸۲، مسایل سجده سهوص ۳۲، درمختار ص۶۸۲ ج۱)

« والحاصل أن الجهرية لايجب على المنفرد اتفاقاً وانما الخلاف فى وجوب الاخفاء عليه فى السرية ، وفى ظاهر الرواية عدم الوجوب كماخرج بذلك فى التاتارخانيه عن المحيط وكذا فى الذخيره وشروح الهدايه كالنهاية والكفاية والعناية ومعراج الدراية وصرحوابان وجوب السهو عليه اذا جهر فيمايخافت فيه وانماهو على الامام فقط.» (شامی ص ۴۹۸)

پر امام باندي واجب ده چه په جهري لمانځه کي په جهر سره قرائت وکړي او په سري لمانځه کي په خفیه سره قرائت ووايي. نو ځکه یې په ترک سره په هغه باندي سجده لازمه ده. او منفرد ته اختیار ده ، چه په لوړ آواز یې ووايي او یا په ټیټ آواز سره.

مسئله : په جهري لمانځه کي د امام له سلام ګرځولو وروسته مسبوق ته هم اختیار ده چه د پاتي رکعتونو په ادا ینه کي د منفرد حکم لري. البته په زوره سره ویلو کي به د خلکو خیال ساتي او د جهر په هغه کم درجه کي به قرائت وايي. (مسایل سجده سهوص ۹۰، ردالمختار ص۴۹۸ ج۱)

د سجده تلاوت په تاخیر سره د سجده سهوی حکم

مسئله : په لمانځه کي چي څوک د سجده تلاوت آیة ولولي نو فوراً سجده وړباندي واجب ده. نو که له یوه اوږده او یا دري کوچنیو آیتونو وروسته څوک سجده تلاوت وکړي، په اخیر کي سجده سهو کول هم وړباندي لازمه ده. او که چیري له دریو آیتونو څخه کم ولولي

او بیا سجده تلاوت وکړي، نو په دي صورت کي سجده سهو وړباندي لازمه نه ده. (مسایل سجده سهوص ۴۵، بحواله شامی ص۷۲۱ ج۱، فتاوی محمودیه ص۱۶۹ ج۲)

مسئله : که څوک د سجدي آیة په یوه رکعت کي ولولي، او په هغه رکعت کي یې د تلاوت سجده هیره شي نو دي په دویم ، دریم او یا څلورم رکعت کي وکړي یعني په هر رکعت کي چه ورپه یادشي. خو په اخیر کي به سجده سهو هم کوي.

(فتاوی دار العلوم ص۴۲۲ ج ۴ بحواله عالمگیری ص ۱۲۳ ج۱)

مسئله : که څوک د آیة سجدي د تلاوت څخه وروسته فوراً یا دوه دري آیة وروسته رکوع وکړي او په هغې کي د تلاوت د سجدي نیت هم وکړي نو سجده تلاوت اداکیږي او مقتدیانو ته هم د تلاوت د سجدي د نیت ضرورت شته ، بې له نیت د هغوی غاړي نه خلاصیږي د امام په نیت. او بل دا چه له دریو آیتونو ویلو وروسته بیا ادا کیدلای هم نشي چه په رکوع او سجده کي دي په نیت کولو سره سجده تلاوت هم اداشي. دا هغه وخت اداکیږي چه تر دوو آیتونو کم وخت وي.

(فتاوی دار العلوم ص۴۲۳ ج۴، بحواله ردالمختار ص۷۱۲ ج۱)

مسئله : که چیري امام د سجدي آیة ووایي او هیریږي شي چه باید سجده وکړي ، مقتدي یې فتح ورکړي ، امام صاحب بیا هغه آیة تلاوت کړ او بیا سجده وکړي ، نو بس سجده اداشوه ، دوو سجدو ته ضرورت نشته. (فتاوی رحیمیه ص۴۹ ج۳)

د شک په وجه سجده سهو کول

مسئله : که پر چا باندي سجده سهو واجب نه وي ، صرف د شک پر بنیاد به سجده سهو نه کوي . که بیا هم په غلطي سره سجده ځیني

وشي د سهوي په گمان. نو لمونځ يې صحيح دی، راگرځولو ته يې هيڅ ضرورت نشته. او آينده به د دې خيال ساتي چه د شک او شبهې پر بنا به سجده سهو نه کوي. (فتاوی دارالعلوم ص۵۶ ج۴، شامي ص ۵۶۰ ج۱، امدادالاحکام ص ۵۴۴ ج۱)

مسئله : که پرچا باندې سجده سهو واجب وي او ادا يې نکړي نو لمونځ راگرځول ورباندې واجب دي. (فتاوی دارالعلوم ص۴۱۴ ج۴ بحواله ردالمختار ص۴۲۴ ج۱)

مسئله : او کله که چا ته دا علم نه وي چه آيا په دې غلطۍ سره به سجده سهو لازميږي کنه؟

نو احتياط دا دی چه سجده سهو وکړي. (فتاوی دارالعلوم ص۳۷۸ ج۴)

مسئله : که پرچا باندې سجده سهو واجب وي خو هيره يې شي، په ياد ورنه شي تر هغه پورې چه لمونځ ختم شي، وروسته ورپه ياد شي. نو د غه وخت هم سجده کولای شي؛ په دې شرط چه له قبلې يې مخ گرځولی نه وي او يا يې خبرې کړې نه وي. (علم الفقه ص۱۲۰ ج ۲)

په سجده سهو کې ټول لمونځونه برابر دي

مسئله : که فرض لمونځ وي که واجب، او يا نفل وي، په دې ټولو لمونځونو کې د سجده سهوي حکم سره يو دی. البته د اخترونو او جمعې په لمانځه کې چون مجمع او ازدحام وي، که سجده سهو کوي، نو په دې سره انتشار پيدا کيږي او خلک په تشويش کې لويږي نو په دغه صورت کې سجده سهو معاف ده. همدارنگه د تراويحو په لمانځه کې هم که کله خلک ډير زيات وي او د سجده سهوي په کولو سره تشويش را منځ ته کيږي، نو سجده معاف ده. د لمانځه د راگرځولو هم څه اړتيا نشته. (فتاوی رحيميه ص۲۲ ج۵ درمختار ص۶۹ ج۱)

په سنت او نوافلو کې د لومړۍ قعدې (ناستې) حکم

سوال : که چيري په څلور رکعتي سنت لمانځه کې او يا په دوه رکعتي سنت يا نفل کې اول التحيات له چا څخه هير شي او بيا په همدې حالت کې کښيني سجده سهو وکړي، لمونځ پوره کړي، د ده لمونځ صحيح دی کنه؟

جواب : - حامداً ومصلياً - په څلور رکعتي سنت لمانځه کې اوله ناسته (التحيات) واجب دي. چه په ترک سره يې سجده سهو لازميږي. او په نفلي لمانځه کې پرهر دوو رکعتو باندې ناستې کول فرض دي. چه په پريښودلو سره ئې لمونځ هيڅ صحت نلري. نو که څوک دريم رکعت ته ولاړ شي او تر سجدې مخکې مخکې راوگرځي ناسته ترسره کړي او بيا د سجده سهوي په کولو سره لمونځ پوره کيږي. او که يې چيري د دريم رکعت سجده کړي وي نو بيه څلورم رکعت ورسره ضم کړي او بيا به سجده سهو وکړي، لمونځ يې وشو خو ولې دوه مخکې رکعتونه يې ناسم دي، يوازې وروستي دوه رکعتونه يې معتبر دي. ځکه چه پر اولو دوو باندې يې ناسته نه وه کړې چه هغه فرض ده نو دې فرض د پريښودو له امله هغه بې اعتباره شوه. او پر همدې تحريمه باندې د دويمې شفعې بناء صحيح ده. مگر سجده سهو په هر صورت ضروري ده. او تشهد واجب ده. او په ترک سره يې سجده لازميږي.

بله خبره داده، چې که څوک په هيره له اولې ناستې څخه ولاړ شي دريم رکعت ته او بيا ورپه ياد شي نو په دې کې د فقهاؤ کرامو دوه قولونه راغلي دي. يو دا چې وايي په بيرته راگرځيدلو سره لمونځ

فاسدیږی ځکه چه دا له فرض څخه واجب ته راګرځیدل دی، بل قول دادی چه لمونځ نه فاسدیږی ځکه چه دلته فرض ترک شوی نه بلکې مؤخرکړل شویدی. (فتاوی محمودیه ص۱۸۹ج۷بحواله درمختارص۷۷۹ج۱)

مسئله : دعاء قنوت واجب دی که چیري پاتی شی نو په سجده سهو سره لمونځ صحیح کیږی. (آپ کی مسایل ص۳۶۸ج۳)

د قرائت په منځ کې آیة پریښودل

مسئله : که چیري په جهری لمانځه کې د قرائت په دوران کې د دری آیتونو له لوستلو وروسته یو پوره آیة پریښودل شی اویا څه نور قرآنی آیتونه پریښودل شی او په دی پریښودلو سره د هغه په معنی کې څه تغیر هم رانشی نو په دی صورت کې لمونځ صحیح دی نه یی راګرځول شته او نه سجده سهولازمه ده. (آپ کی مسایل ص۲۷۲ج۲، عالمګیری ص۶۵ج۱)

که چیري د رکعتونو په شمیر کې شک پیداشی

مسئله : که د یو سړی دا هیره شی چه ۳ رکعتونه یی وکړل که څلور؟ نو که چیري د ده دغه هیره لومړی ځل وی نو ده ته پکار ده چه له سره بیرته لمونځ وکړی او دا افضل دی او که چیري یی دا شک همیشه په لمانځه کې وی نو بیا به پرغالب ګمان عمل کوی. یعنی څومره رکعتونه چه د هغه په غالب ګمان وی هغه معتبردی. او که یی یوی خواته هم ګمان زیات نه وی نو بیا به د لږو رکعتونو په لوری فیصله کوی. مثلاً د ماسپښین په لمانځه کې یی د ۳ رکعتونو او هم څلورو د کولو ګمان وی خو یقین یی یوې خوا ته هم پوخ نه ؤ نو دی به وایی چه ۳ رکعته دي، یو به بل ورسره زیات کې خو په دی تولو صورتونو کې سجده سهو شته.

(علم الفقه ص۱۲۰ج۲، هدایه ص۱۰ج۱، شرح نقایه ص۱۱۲ج۱ فتاوی دارالعلوم ص۳۹۲ج۴، کتاب الفقه ص۷۲۱ج۱)

مسئله : که چیري شک په لمانځه کې سړی دومره مشغول کړی چه د یو رکن په اندازه دری واره «سبحان الله» ویلو پوری په شک کې وباندی تیرشی او د همدې شک په حالت کې په قرائت او تسبیح باندی مشغول هم نه وی، نو د شک په دې ټولو صورتونو کې سجده سهو ورباندی لازمه ده. که په ظن غالب یی عمل کړی وی او د هغه په وجه ځنډیدلی وی. دا سجده سهو د رکن د مؤخرکیدلو په وجه واجب شوی وی. (درمختارص۶۹۶ج۱)

مسئله : که چا په هیره د سهار لمونځ څلور او یا د مازیګر لمونځ شپږ رکعته وکړ، او س که ده اخیره ناسته کړی وی، نو فرض یی اداء شول او زائد دوه رکعتونه یی نفل وګرځیدل البته په اخیرکې به سجده سهو کوی او پر ده باندی هیڅ ګناه نشته. (فتاوی دارالعلوم ص۲۰۲ج۴، ردالمختارص۷۰۰ج۱)

(که څه هم د سهار او مازیګر د فرضو وروسته نفل مکروه دی، خو هغه په هغه صورت کې چه قصداً اداء کیږی، دلته خو داسی نه ده بلکې د فرضو په ضمن کې په هیره اداء شول، نو نفل شول، اجر لری او پر ده باندی هیڅ ګناه نشته. (محمدرفعت)

مسئله : که چیري امام په څلور رکعتي لمانځه کې اخیره ناسته ونکړی او پنځم رکعت ته ولاړ شی، رکوع او سجده وکړی بیا کښینی. نو د اخیری قعدې چې فرض ده؛ د پریښودو له امله د امام لمونځ ونشو. کله چه د امام لمونځ ونشو نو د مقتدیانو لمونځ هم قطعاً صحت نلری.

(فتاوی دارالعلوم ص۲۰۵ج۴، هدایه ص۱۲۲ج۱، ردالمختارص۵۶۰ج۱، باب الامامت)

(اخیره ناسته په لمانځه کې فرض ده ، که سرې نه کښیني ولاړ شي
، که څه هم په هیره سره وي ، لمونځ یې نه کیږي. محمد رفعت قاسمي غفرله)

مسئله : که چیرې امام په څلورم رکعت کې د تشهد په اندازه کښیني
او بیا سهواً پنځم رکعت ته ولاړ شي او بیا د هغه پنځم رکعت سجده هم
وکړي ، نو دې بیا شپږم هم ورسره ختم کړي او بیا دې سجده
سهو وکړي ، فرض یې پوره شول. اوس که یو بل څوک په همدې
وروستیو دوو رکعتو کې (پنځم او شپږم) له امام سره په جماعت کې
شریک شي نو د ده لمونځ نه صحیح کیږي ځکه چه امام په دغه وخت
کې متنفل دی. (فتاوی دارالعلوم ص۴۱۸ ج۴ بحواله ردالمختار ص۷۰۱ ج۱)

په اوله ناسته کې په هیره سلام گرځول

مسئله : که چا په اوله ناسته کې په هیره یوه طرف ته یا دواړو طرفو ته
سلام وگرځاوه ، او سمدستي ورپه یادشوه نو که څه خبرې اترې یا بل
کوم عمل یې ترسره کړی نه وي ، بس دریم رکعت ته دې پورته شي
ځکه په هیره سلام گرځولو سره لمونځ نه فاسدیږي ، نو پاتې رکعتونه
دې پوره کړي او په اخیر کې دې سجده سهو وکړي.
(فتاوی دارالعلوم ص۳۱۲ ج۴ بحواله ردالمختار ص۵۷۵ ج۱ فتاوی رحیمیه ص۱۶۹ ج۱)

مسئله : لومړې ناسته واجب ده او قاعده داده چه د واجب په ترک
سره لمونځ فاسدیږي نه ، بلکې سجده سهو لازمیږي ؛ نو که له
چا څخه پاتې شي ، کښیني دې نه ، بلکې په اخیره کې دې سجده
سهو وکړي ؛ لمونځ یې صحیح دی . (آپ کی مسایل ص۳۷۱ ج۳)

مسئله : اخیره ناسته فرض ده ، که له چا څخه پاتې شي ، پنځم رکعت
ته ولاړ شي ، نو اوس که یې د پنځم رکعت سجده کړې نه وي ، بیرته

دې راوگرځي قعده دې پوره کړي او په اخیره کې دې سجده
سهو وکړي. او که چیرې یې د پنځم رکعت سجده هم کړې وي ، نو دې
یو بل رکعت ورسره ضم کړي. نو به یې هغه مخکې څلور چه د فرض په
نیت یې پیل کړي وو ، باطل شي او دغه وروستني دوه رکعته به یې
نفل وگرځي او په اول صورت کې به دغه سجده سهو د فرض د
تأخیر په وجه وکړي او دغه فرض لمونځ به بیرته له سره راوگرځوي.
(آپ کی مسایل ص۳۷۲ ج۳)

مسئله : که څوک پر اول یا دویم رکعت باندې په هیره کښیني
، بیا دویم او یا څلورم رکعت ته پورته شي ، نو اوس که دې دومره
کښینستلې وي چه د یوه رکن مقدار کیږي ، نو بیا سجده
سهو ورباندې لازمه ده. (عالمگیری ص۶۵ ج۱)

مسئله : که چیرې امام پر دویم رکعت باندې کښیني او مقتدي په
هیره ولاړ شي ، نو پر مقتدي هم واجب ده چه کښیني او له امام سره
التحیات پوره کړي. (درمختار ص۶۸۶ ج۱)

که څوک له اولې ناستې پرته دریم رکعت ته ولاړ شي نو بالکل سیده نه
وي دریدلی بیرته دې راوگرځي. او که بیخي سیده دریدلی وي نو بیا
دې پسې ودریږي او ناستې ته دې نه راگرځي په اخیره کې دې
سجده سهو وکړي. (علم الفقه ص۱۱۹ ج۲، کبیری ص۲۹۹، شرح نقایه ص۱۱۲، هدایه
ص۱۰۶ ج۱ او فتاوی دارالعلوم ص۳۸۸ ج۴، درمختار ص۶۸۵ ج۱)

که د قیام په حالت کې التحیات ووېل شي

مسئله : که څوک په لومړي رکعت کې تر سورة فاتحې مخکې
التحیات په هیره ووایي نو څه حرج نشته ځکه چه د تحریمې

اوفاتحې ترمنځ هم د یو دا سي شئ لوستل پکاروی چه د الله تعریف اوستاینه پکښې ذکروی. اوالتحیات همدا شئ دی. اوکه یې له قرائت څخه وروسته او یا هم په دویم رکعت کې له قرائت څخه مخکې یاوروسته ووایی نو په دی صورت کې به سجده سهو کوی، ځکه چې له قرائت څخه وروسته باید سړی رکوع ته ولاړ شی دا واجب ده اوهمدا راز دویم رکعت په قرائت سره شروع کول واجب دی.

مسئله : که له چا څخه قومه اوجلسه پاتې شی نو سجده سهو وربانلدی واحب ده. (علم الفقه ص ۱۱۸ ج ۲)

د دریو حالتونو یو حکم

پوښتنه : که څوک په وروستی رکعت کې له تشهد وروسته ولاړ شی اوبیا بیرته کښینی نو د دی دری صورتونه دی: یو دا چې په پوره ډول ودریږی خو پرته له څه ویلو بیرته دستی کښینی، دویم دا چې ولاړ شی اوڅه هم ووایی، دریم دا چې سورة تول پوره ختم کړی. په دی ټولو صورتونو کې یو حکم دی که مختلف؟

اوبل دا چې کله کښینی سمدستی به سلام ګرځوی سجده به کوی اوکه به التحیات وایی بیا به د سجده سهوی لپاره سلام ګرځوی؟

جواب : په هردریو حلاتوکې به چه کله کښینی تشهدبه ووایی، دسجده سهوی لپاره به سلام وګرځوی بیابه له سره تشهد اونور ووایی دختم سلام به وګرځوی. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۸۳ ج ۴ بحواله ردالمحتار ص ۷۰۰ ج ۱)

مسئله : که څوک په اخیره قعده کې ولاړ شی اوبیا ورپه یاد شی او کښینی نو د سجده سهوی پخاطر التحیات ونه وایی فوراً سلام وګرځوی، سجده سهو وکړی هم څه حرج نشته ځکه چه قعده

اوتشهد خو لا له مخکې شوی دی. نوله کښینا ستلو سره سم دی سلام وګرځوی سجده سهو دی وکړی اوبیا دی له سره تشهد اونور ووایی. دختم سلام دی وګرځوی. (فتاوی دارالعلوم ص ۴۱۵ ج ۴ بحواله شامی ص ۷۰۰)

مسئله : په اخیره ناسته کې که تر تشهد اودرود شریف وروسته څوک لږ انتظار وکړی، سلام ونه ګرځوی نو سجده سهو واجب نه ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۴۰۰ ج ۴، ردمختار ص ۷۰۲ ج ۱)

مسئله : په اخیره ناسته کې په دوه ځله تشهد ویلو سره سجده نه واجبیږی. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۷۷ ج ۳، عالمګیری ص ۱۱۹ ج ۱)

په ناسته (قعده) کې د سهو مسائل

مسئله: که چیری په فرضی، واجب اویا سنت مؤکد څلور رکعتی لمانځه کې د دویم رکعت د تشهد څخه وروسته په هیره څو الفاظ د درود شریف ولولی، نو سجده سهو وربانلدی واجب ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۴۱۲ ج ۴ بحواله ردالمختار ص ۶۹۲ ج ۱، کبیری ص ۴۶۰، شامی ص ۴۷۱ ج ۱)

مسئله : که یو سړی پوره درود شریف اویا د هغه نیمایی تر — اللّٰهم بارک – انک حمیدمجید – پوری مکرر په اخیره ناسته کې ووایی، پر هغه باندی سجده سهو واجب نه ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۱ ج ۴ بحواله شامی ص ۶۹۲ ج ۱)

مسئله : که د چا درود شریف هیر شی اود مأثوره دعاء پوخت ورپه یادشی نو دې دعاء پریږدی له سره دی درود شریف پیل کړی او سجده سهو هم وربانلدی لازمه نه ده. (فتاوی دارالعلوم ص ۳۹۲ ج ۴ بحواله ردالمختار ص ۴۴۵ ج ۱)

مسئله : که چا درود شریف نیم ووایه، په هیره یې هغه پریښود اودعاء مأثوره ئې پیل کړه، نو بهتره دا ده چه هغه دعاء پریږدی

اوپاتې درود شریف پسې پوره کړي سجده سهو وربانديواجب نه ده
(شامی ۲۲۵ج۱)

مسئله : که چیري مسبوق له امام سره په اخیره ناسته کې ترتشهد وروسته درود شریف اودعاء هم پوره کړي نو وروسته بیا سجده سهو پرلازمه نه ده .(مسایل سجده سهوص ۹۱)

مسئله : که چیري په امام پسې مقتدي تشهد ونه وایي نولمونځ یې صحیح دی راګرځول یې ضروري نه دي. اوکه په قصدي توګه داسې وکړي نوبیاهم لمونځ شویدی خو ولې راګرځول یې ځکه ضروري دي چې په دې قصدي عمل سره په لمانځه کې خلل راغلی دی . یعني قصداً ترک واجب لمانځه ته نقصان رسوي. (امداالاحکام ص ۲۸۳ج۱)

مسئله : که له چا په قعده اولی یا اخیره کې د التحیات څه حصه پاتې شوه ، سجده سهو ورباندې واجب ده ،که فرض لمونځ وي که نفل. (عالمګیری ص۶۶ج۱)

مسئله : په اوله ناسته کې که څوک تشهد ختم کړي اوڅوشیبې خاموش پاتې وي ، نوکه دغه خاموشي د یوه رکن په مقدار (۳خله سبحان الله ویل) وي نو سجده سهو ورباندې شته اوکه تر یو رکن کم وي بیانشته. (عالمګیری ص۶۶ج۱)

مسئله : که پرچا باندې سجده سهو وي خو ورپه یاد نه وي ترهغو پورې درود شریف ختم کړي بیاورپه یادشي ، نوهرکله چه ورپه یادشي په هغه ځای دې سجده وکړي ، صحیح ده. بیادې التحیات ووایي اودختم سلام دې وګرځوي. (عالمګیری ص۶۶ج۱)

که چیري امام سلام وګرځوي ، ولې مقتدي لا التحیات ، درود شریف اودعاء پوره کړې نه وي ، نوبهتره داده چه التحیات پوره کړي اوبیا سلام وګرځوي ، درود اودعاء که پاتې شي هم څه خبره نه ده له امام سره دې سلام وګرځوي. اوکه چیري امام دریم رکعت ته ولاړشي ، دمقتدي لا التحیات پاتې وي نوپکارده چې هغه پوره کړي بیا ولاړشي اوکه سمدستي ورسره ولاړشي هم څه خبره نه ده.
(مسائل سجده سهو ص۶۹،امدادالفتاوی ص۵۱۱ج۱)

مسئله : که پرچا باندې په لمانځه کې سجده سهولازمه شي ، بیا سجده وکړي خوله سجدې وروسته د التحیات پرځای فاتحه ووایي نوپرده باندې دوهم ځل سجده واجب نه ده. له فاتحې وروسته دې بیرته التحیات اونور ووایي ،لمونځ دې پوره کړي صحیح دی.
(عالمګیری ص۶۶ج۱)

مسئله : که چاپه رکوع اویاسجده کې التحیات ووایه ،نوپرده باندې سجده واجب نه ده. (طحطاوی ص۲۵۰ج۱)

مسئله : که د اخیری التحیات څخه وروسته څه غلطي وشي په لمانځه کې ، بیاسجده سهونشته. لمونځ پوره شویدی.
(آپ کی مسایل ص۳۶۸ج۳)

مسئله : که د التحیات پرځای کوم سورة ولوستل شي اویا التحیات غلط وویل شي نو په دې صورت کې سجده سهو واجب ده.
(آپ کی مسایل ص۳۷۰ج۳)

په اذکارو او تسبیحاتو کې د سهوې مسائل

مسئله : که چا په لمانځه کې اعوذبالله ،یابسم الله یاثناء (سبحانک اللهم) پرېښوده ؛ نو سجده سهو وربانډې واجب نه ده.

(فتاوی عالمگیری ص۶۵ ج۱، آپ کی مسائل ص۲۶۵ ج۳)

مسئله : که څوک په رکوع یا سجده کې د تسبیح پرځای بسم الله الرحمن الرحیم ووایي نو پردې باندې سجده سهو واجب نه ده.

(هدایه ص۱۴۰ ج۱)

مسئله : که څوک په زوره یعنې په لوړ آواز سره اعوذبالله ،بسم الله یا آمین ووایي نو سجده سهو وربانډې واجب نه ده.

مسئله : که څوک د لمانځه په حالت کې د بل څنګلوري سړي څخه فاتحه واوري او د ولا الضالین پرځای آمین ووایي او یا بل څوک دعاء کوي دې دهغه پر دعاء باندې آمین ووایي نو د دغه آمین ویونکي لمونځ فاسد دی. (مسائل سجده سهو ص۷۶)

مسئله : په رکوع کې دومره وخت څنډ کول ؛ چې هر ندام پرخپل ځای باندې قرارونیسي او یو ځل « سبحان ربی العظیم » وویلای شي ؛ واجب دي. که په هیره دومره وخت ونه دریدلای شو ،نو سجده سهو واجب ده او که قصداً داسې وکړي نو دویم ځل لمونځ کول لازمي دي.

(طحطاوی ص۱۶۶ ج۱)

په رکوع او سجده کې د سهو مسائل

مسئله : په یوه رکعت کې دوې رکوع کول سجده سهو واجبوي. که سجده سهو ونکړي نو لمونځ به راګرځوي. مګر که دا مسئله په

اخترونو او یا د جمعې په لمانځه کې رامنځ ته شي نو د ازدحام په وجه که سجده سهو ونشي هم لمونځ صحت لري.

(فتاوی دارالعلوم ص۳۷۹ ج۴ ردالمختار ص۷۰۵ ج۱)

مسئله : که یو څوک له فاتحې او سورة وروسته سمدستې سجدې ته ولاړ شي ،رکوع یې هیره شي. نو اوس که دغه رکوع له دویم رکعت څخه مخکې ورپه یاد شي نو پر همغه وخت به پوره ته شي او رکوع به وکړي ،بیا به سجده ورپسې وکړي او که چیري تر دویم رکعت وروسته ورپه یاد شي نو بیا د دغه دویم رکعت رکوع د هغه اول رکعت رکوع ګڼله کیږي یعنې دغه دویم رکعت لغو او دغه رکعت پخپله اول بلل کیږي له دې وروسته به خپل رکعتونه پوره کړي. خو په دې دواړو صورتونو کې سجده سهو لازمه ده.

(علم الفقه ص۱۱۹ ج۲ ،عالمگیری ص۶۷ ج۱ ،فتاوی دارالعلوم ص۴۱۶ ج۴)

مسئله : که چیري په کوم رکعت کې په هیره دوو سجدو پرځای درې سجدې وکړي نو په دې سره سجده سهو واجب ګرځي.

(آپ کی مسایل ص۳۷۱ ج۳)

مسئله : که چیري په کوم رکعت کې یوه سجده وکړي او دویمه یې هیره شي ،او بیا په دویم رکعت کې او یا له هغه وروسته د اخیري ناستې تر تشهد مخکې ورپه یاد شي نو دغه سجده به په همدغه وخت کې کوي او په اخیر کې به سجده سهو کوي ،او که چیري په اخیره قعده کې تر التحیات وروسته ورپه یاد شي نو به هغه پاتې سجده سهو وکړي او التحیات به له سره ووایي. او بیا به سجده سهو وکړي.

(بحر ص۹۲ ج۲ ،فتاوی محمودیه ص۲۲۲ ج۲ ،علم الفقه ص۱۱۸ ج۲ عالمگیری مصری ص۱۱۸ ،فتاوی دارالعلوم ص ۲۷۸ ج۴ وکبیری ص۴۵۵)

مسئله : که په هیره امام دریمې سجدې ته ولاړ شي نو مقتدی به یې متابعت نه کوي، البته پر امام باندې سجده سهو واجب ده چې په هغه کې به یې مقتدی اتباع کوي. (شامي ص۴۳۹ج۱، فتاوی دارالعلوم ص۴۱۶ج۴)

مسئله : که چا په لمانځه کې یو رکن پر بل مقدم کړ او بل یې وروسته کړ مثلاً اول یې سجده وکړه او بیا وروسته یې رکوع وکړه یا یې یو رکن مکرر اداکړ نو پر ده باندې سجده سهو لازمه ده. (عالمګیری ص ۶۶ج ۱)

که په امام پسې ولاړ وي. رکوع او یا سجده ورځنې پاتې شي؟

مسئله : که څوک په امام پسې مقتدي وي خو سجده او یا رکوع ورځنې په هیره پاتې شي، نو کوم وخت چې ورپه یادشوه دغه رکن دې اداء کړي اوله امام سره دې شرکت وکړي . او که دغه یې ونکړ » نو بیا دې د امام له سلام ګرځولو وروسته دې خپلې رکوع یا سجده وکړي، او بیا دې سجده سهو ورپسې وکړي. که په دې صورتونو کې یې یو ونکړ، نو لمونځ یې نه صحیح کیږي . دوباره به یې اداکوي.

(مسائل سجده سهو بحواله عالمګیری ص ۶۶ج۱)

مسئله : پر مقتدي باندې سجده سهو نشته که څه هم واجب ځنې پاتې شي او یا فرض تاخیر کړل شي. او نه یې ورباندې اعاده شته. خو دا په داسې حال کې چې دی مقتدي یعنې په امام پسې ولاړ وي.

(فتاوی دارالعلوم ص۴۰۴ج۴ بحواله ردالمختار ص۴۹۵ج۱)

مسئله : که پر امام باندې سجده سهو واجب وي خو ورپه یاد نشي او ځنې پاتې شي نو پر مقتدیانو واجب نه ده. (عالمګیری ص۶۶ج۲)

مسئله : که په جمع کې له مقتدي څخه غلطي وشي، نو نه پر مقتدي او نه پر امام باندې سجده سهو لازمه ده. (هدایه ص۱۰۶ج۱، کبیری ص ۲۶۴)

مسئله : مقتدي ته تر خپل امام وړاندې کوم فعل شروع کول مکروه تحریمي دي. (بهشتی زیور ص۶۶ج۱۱، شامي ۴۲۹ج۱)

مسئله : که څوک له قرائت وروسته تر رکوع مخکې د یوه رکن چې ۳ ځله سبحان الله پکې ویل کیدای شي ؛ په مقدار منتظر پاتې شي یعنې پرته له څه ویلو همداسې په فکر کې ولاړ وي نو سجده سهو ورباندې لازمه ده. (عالمګیری ص۶۵ج۱، فتاوی رحیمیه ص۱۸ج۱)

په رکوع کې د سجدې تسبیح ویل

مسئله : که چا په رکوع کې د سجدې او په سجده کې د رکوع تسبیح وویلې، نو سجده سهو ورباندې واجب نه ده. البته دا عمل مکروه تنزیهي دی. که په یاد شي ورته ، د رکوع او یا سجدې تسبیح دې ووایي ؛ تر څو د سنت مطابق شي.

(فتاوی دارالعلوم ص ۳۸۵ج۴، درمختار بر حاشیه شامي ص۴۶۱ج۱، آپ کی مسایل ص۳۱۵ج۳)

مسئله : که څوک له سجدې یا قعدې څخه په ولاړیدلو کې تکلیف ولري نو که لاس پر مځکه ولګوي او ولاړ شي، څه حرج نشته.

(آپ کی مسایل ص۳۱۵ج۳)

مسئله : که څوک په رکوع کې د تسبیح پر ځای بسم الله الرحمن الرحیم ووایي نو سجده نه لازمیږي ځکه چې د رکوع تسبیح واجب نه دي، مګر تشهد چونکه واجب دی که پاتې شي یعنې پر ځای یې بل څه وویل شي سجده سهو لازمیږي

(فتاوی دارالعلوم ص۳۹۶ج۴، هدایه ص۱۴۰ج۱، باب سجود السهو)

Scanned with CamScanner

مسئله: په لمانځه کې له تکبیر تحریمه پرته نور تکبیرونه سنت دي، نو که څوک رکوع ته ځي او تکبیر ځنې پاتې شي په هیره، لمونځ یې کیږي او سجده سهو هم ورباندې لازمه نه ده. (آپ کی مسایل ص ۳۱۵ ج ۳)

په سجده کې شک پیدا کیدل

مسئله: که چاته داشک پیدا شو چې یوه سجده یې کړې، که دوې؟ نو په دې صورت کې به په غالب گمان عمل کوي او که دا نه وو نو به یوه بله سجده وکړي او په اخیر کې به سجده سهو اداء کړي.
(درمختار ص ۱۰۳ ج ۱، فتاوی دارالعلوم ص ۴۱۸ ج ۴)

په سجده سهو کې شبه پیدا کیدل

مسئله: که چاباندې سجده سهو واجب وي او په اخیره ناسته کې داشک ورپیداشي چې سجده یې کړې، کنه؟ نو په دې صورت کې به پرغالب گمان عمل کوي، څو که دا نه وي نو دې بیا سجده وکړي.
(مسایل سجده سهو ص ۸۴ بحواله شامی ص ۵۲۹ ج ۱)

د تکبیراتو صحیح طریقه

سوال: تکبیر تحرنمه به کله وایې ترلاس تړلو مخکې او یا چې لاس وتړي؟ صحیح طریقه یې راته وښیه؟

جواب: د تکبیر اولی او رفع الیدین په باره کې درې قولونه دي:

(۱)- اول به رفع الیدین وکړي، یعنې دواړه لاسونه به ترغوږو پورې پورته کړي.
الله اکبر به شروع کړي د تکبیر له ختمیدو سره سم به لاس ترنامه لاندې وتړي.

(۲)- تکبیر او لاس پورته کول به یوځای شروع کړي او یوځای به یې ختم کړي.

(۳)- اول به تکبیر شروع کړي سمدستي به لاس هم ورسره پورته کړي، بیا به یې یوځای سره ختم کړي. (بحرالرائق ص ۳۰۵ ج ۱، شامی ص ۴۶۵ ج ۱)

په پورتنیو صورتونو کې لومړی او دویم صورت افضل دی، دریم صورت هم جایز دی مگر معمول بها نه دی. (هدایه ص ۸۴ ج ۱)

او په جوهره کې راځي چه صحیح دادی چه لومړی لمونځ کوونکی دواړه لاسونه پورته کړي ترغوږونو پورې چه کله غوږونو ته ورسیدل هلته دې تکبیر شروع کړي. (جوهره ص ۴۹ ج ۱)

په صورت مسئوله کې لمونځ کیږي. مگر ترلاس تړلو پورې نه تکبیر ځنډول عادت غلط او مکروه دی. دا د ثناء (سبحانک اللهم) د ویلو محل دی. نه د تکبیر تحریمه. تکبیر به د لاس تر تړلو پورې ختموي. په دې کې یوه بله خرابي داده چه د لوړ آواز اوریدونکي مقتدي یا بل کوڼ مقتدي د امام رفع الیدین ته گوري بیا تکبیر وایي. نو که امام ترلاس تړلو پورې تکبیر وځنډوي او مقتدي یې تر دې مخکې د لاس پورته کولو پرمهال ووایي نو د هغه اقتداء او لمونځ صحیح نشو. دا ځکه چه که چیرې د تکبیر اول لفظ «الله» په ویلو کې مقتدي تر امام وړاندې شي او یا هم «دالله» لفظ ورسره شروع کړي مگر د اکبر لفظ تر امام مخکې ختم کړي. په دې صورت کې هم د ده اقتداء په امام پسې صحیح نه ده. (درمختار مع شامی ص ۲۴۸ ج ۱)

نو امام ته دا عادت پریښودل پکار دي.

د رکوع او سجود د تکبیراتو صحیح او مسنونه طریقه

دې تکبیراتو ته د انتقالاتو تکبیرونه وایي. نو د رکوع تکبیر باید هغه وخت پیل شي چه سړی رکوع ته د حرکت یعني ټیټیدو په حال کې شي تر هغو پورې چې رکوع ته ورسي. دارنګ سجدې ته د تګ پر وخت به تکبیر پیل کړي چه کله سجدې ته ورسید تکبیر به ختم کړي. دا ناسمه ده چه څوک رکوع او یا سجدې ته ورسیږي لا تکبیر وایي. په دې کې دوه کراهته لازمیږي یو دا چه د ترک محل خرابي راشي ولې چه دا د انتقالاتو تکبیرونه دي یعني محل یې هغه ځای دی چه رکوع او سجدې ته د تللو پر وخت باید د انتقال په حالت کې وویل شي او دلته دا تکبیرات بې محله وویل شول ځکه یو په رکوع کې او بل په سجده کې وویل شو. دویم کراهت دا شو چې اداء یې بې محله شوه یعني په کوم ځای کې چه باید «سبحان ربي العظیم یا سبحان ربي الاعلی» ویل شوي وای، په هغه ځای کې تکبیر وویل شو. نو ګویا د دغو تکبیراتو په بې ځایه کولو سره دوه کراهته راغلې یو ترک محل، دویم اداء بې محل شوه نو په همدې وجه دا عمل د سنت خلاف او مکروه عمل دی. (منیة المصلی ص۸۸، کبیری ص ۳۲۵)

له تکبیر تحریمه وروسته به لاس پریږدي که به ئې تړي؟

مسئله: د تکبیر تحریمه او دعاء قنوت او د اختر د لمانځه د تکبیرونو پر مهال چې لاس پورته شي، سمدستي به یې تړي، دا چې لاس له پورته کیدلو وروسته پریښودل شي، بیا وروسته تر نامه لاندې وتړل شي، دا ثبوت نلري. اختلاف په دې خبره کې ده چې د ثناء او قرائت په حالت کې لاس باید وتړل شي او که پریښودل شي.

(فتاوی رحیمیه ص ۳۷ ج ۳، نور الایضاح ص ۷۶، امداد الاحکام ص ۴۶۵ ج ۱)

مسئله: که څوک تکبیر تحریمه د قیام په حالت کې نه، بلکې رکوع ته د ټیټیدو په وخت کې ووایي، نو دی په لمانځه کې داخل نه دی. یعني لمونځ یې صحت نلري. ځکه چه په لمانځه کې د داخلیدو شرط دا دی چې تکبیر به د قیام په حال کې ویل کیږي که چیري د «الله». لفظ د قایم او «اکبر» لفظ په رکوع کې وویل شي نو په لمانځه کې داخل نه دی. (فتاوی رحیمیه ص۳۱۵ ج ۴، فتاوی محمودی ص۱۲۱ ج ۲)

مسئله: ځینې مقتدیان داسې غلطي کوي چه د هغه په وجه یې لمونځ فاسدیږي مثلاً: مخکې له دې چه امام تکبیر تحریمه پوره کړي مقتدیان «الله اکبر» وایي. او یا دا چه امام لا د الله لفظ ختم کړی نه وي، مقتدي بیا ټول تکبیر پوره کړي. نو په دې دواړو صورتونو کې د لمانځه شروع صحیح نه ده، دوی ته پکار ده چه دویم ځل خپل نیت وتړي او په امام پسې اقتداء وکړي. (صغیری ص۱۴۳)

مسئله: که څوک په امام پسې هغه وخت په جماعت کې شامل شي چه هغه د رکوع په حال کې وي. نو ده ته سنت دا ده چه تکبیر تحریمه ووایي او تر نامه لاندې لاس وتړي خو که یوازې تکبیر په ولاړه ووایي او لاس و نه تړي هم لمونځ صحیح دی. (فتاوی دار العلوم ص۳۹۹ ج ۲، بحر الرائق ص ۳۲۰ ج ۱)

مسئله: که چیري امام په رکوع کې وي او یو سړی راشي په رکوع کې ورسره شرکت کوي، نو د تکبیر تحریمه تر ویلو وروسته به بل تکبیر ووایي او په رکوع کې به ورسره شریک شي، خو که دا دویم تکبیر ونه وایي همدا یو تکبیر تحریمه کفایت کولای شي، لمونځ یې صحیح دی. او دغه رکعت یې پیدا کړی دی. (فتاوی دار العلوم ص۳۹۸ ج ۲، شامی ص ۳۲۲ ج ۱)

مسئله : مقتدیانو ته پکار ده چه هر رکن له امام سره یو ځای اداء کړی بی له تعجیل او تاخیره . له تحریمه نیولی په ټولو ارکانو کې به یې مکمله توګه متابعت کوی ، نه به ذره ځنی مخکې کیږی او نه به ورځنی وروسته کیږی. مګر په اوله ناسته او اخیره ناسته کې که چیري مقتدی التحیات پوره کړی وی ، امام پورته شی نو مقتدی به خپل پاتی تشهد پوره کوي بیا به ولاړیږی ، اما په نورو ارکانو کې که تسبیحات یا بل داسی څه پریږدی بی له دې چه تکمیل شی ، څه پروانلری ، ښه دا ده چه د امام متابعت ټینګ کړی. (علم الفقه ص۹ ج۲)

مسئله : حکم دادی چه که امام په رکوع کې وی نو یو شخص راشی او په رکوع کې ورسره شرکت کوی سمدستی به تکبیر تحریمه ووایی بیا په ولاړه انتظار کول لازمی نه دی رکوع ته دې ولاړ شی هلته که امام په رکوع کې صرف پیدا کړې که څه هم د تسبیح ویلو موقع ورته مساعده نشی نو رکعت یې پیدا کړ لمونځ یې صحیح دی. او که د ده له رسیدلو څخه مخکې امام راپورته شی له رکوع څخه ، نو یې رکعت نه دی پیدا کړی. (آپ کی مسایل ص۲۹۱ ج۳)

د رکوع او سجدې تسبیحات په زوره ویل

مسئله : په فرض لمانځه او نورو کې ثناء ، د رکوع او سجدې تسبیحات ، او په لمانځه کې نور اذکار په دومره لوړ آواز سره باید وویل شی چه د نورو د توجه د خرابولو سبب ونه ګرځی. بل څوک چې پر لمانځه ولاړ وی او یا په وظیفه مصروف وی ، یا څوک په اعتکاف کې وی او یا هم څوک ویده وی ، که د دی خلکو د زور تکلیف او توجه

د اړولو باعث وګرځی نو دا ډول اذکار ویل که په لمانځه کې وی که له لمانځه د باندی ، ناسم عمل دی. او د ګناه موجب ګرځی.
(فتاوی رحیمیه ص۲۲ ج۳ شامی ص۴۱۸ ج۱)

په تکبیراتو کې د سهو مسائل

مسئله : له یوه رکن څخه بل رکن ته د تللو پر مهال مثلاً : له رکوع څخه سجدې ته د تلو پر وخت چې کوم تکبیرونه ویلی کیږی ، له دوی نه که یو پاتی شی په هیره نو سجده سهو وربانډی واجب نه ده. البته د اخترونو په لمانځه کې په دویم رکعت کې که د رکوع تکبیر پاتی شی نو سجده واجب ده . مګر خو په اختر کې بیا د ازدحام لامله د سجده سهوی نه کول څه حرج نشته. (فتاوی عالمګیری ص۶۵ ج۱، آپ کی مسایل ص۲۷۱ ج۳)

مسئله : که یو سړی په تکبیر تحریمه سره لمونځ پیل کړی او قرائت هم ووایی خو وروسته شک ورته پیدا شی چه تکبیر یې ویلی کنه ؟ او د دې شک په وجه بیا تحریمه ووایی او قرائت بیا شروع کړی خو دلته ورپه یاد شی چه لومړی ځل یې تکبیر تحریمه ویلی وو ، نو پر ده باندی سجده سهو لازمه ده. (مسائل سجده سهو ص ۷۰ بحواله مبسوط ص۲۳۲ ج۱)

مسئله : که چیري امام په هیره پر اول یا پر دریم رکعت کښینی ، خوله شا مقتدی فتح ورکړی او یا خپله ورپه یاد شی نو امام چه ولاړیږی ، د همدی ولاړیدلو په وخت کې به تکبیر ووایی. (کبیری ص۲۱۳)

د مسبوق او لاحق پیژندنه او په هغې پوری اړوند مسائل

مسبوق هغه چاته ویل کیږی چه د جماعت د لمانځه یو څه برخه او یا اکثره برخه ورځنی تیره وی. د مسبوق لپاره حکم دادی چې له ده څخه چې څومره حصه پاتی شوی وي هغه به د امام له سلام ګرځولو

وروسته اداء کوی. په دغه حالت کې دی د مقتدی غوندی نه بلکې د
منفرد حکم لری. یعنی څرنګه چې منفرد (ثناء، تسمیه، تعوذ،
قرائت) کولای شی همدارنګه به یې مسبوق هم کوی او د خطائي په
صورت کې به سجده د سهو کوی. (علم الفقه ص۹۶ ج۲)

مدرك: هغه چاته ویل کیږی چې له لومړی سره په جماعت کې
شریک شی تر پایه پوری. او دې شخص ته مؤتم او مقتدی هم ویل
کیږی. (علم الفقه ص۷ ج۲)

لاحق: هغه چاته ویل کیږی چې له امام سره له لومړی سره په جماعت
کې شریک وی خو بیا د څه عذر په وجه یو څو رکعتونه او یا ټول
رکعتونه ورځنی پاتی شی مثلاً: د غفلت په وجه یا د ویری په وجه
او یا د بی اودسی په وجه او داسی نور... او یا بی له عذره رکعتونه
ځینی پاتی شی، مثلاً: تر خپل امام وړاندی رکوع او سجده او یا بل
رکن اداء کړی او یا یو مقیم شخص په مسافر پسی لمونځ کوی او یا په
صلوة الخوف کې اول یو یا دوه رکعته له امام سره کوی، دا لاحق بلل
کیږی د ده حکم د مقتدی دی په باقی پاتی لمانځه کې قرائت نشی
ویلای، نه به سجده سهو کوی. او نه یې فرض د اقامت په نیت
تبدیلیږی. دغه سړی د مسبوق بالعکس لومړی به د هغه برخې قضاء
راوړی چې له امام سره له اداء کولو څخه پاتی شویده. او که جماعت
پاتی وی نو له امام سره به شرکت کوی. له لاحق څخه چه کوم رکعات
پاتی دی په هغوی کې دی مقتدی ګڼل کیږی. او له امام سره چه څوک
مقتدی قرائت نشی کولای، لاحق به یې هم نه کوی. بلکې ساکت

(خاموش) به اوسی. او که له ده څخه د سجده سهو ضرورت وی،
سجده د سهو به نه کوی. (علم الفقه ص۹۶ ج۲)

مسئله: که چیري مقتدی په څلور رکعتی لمانځه کې له امام سره
صرف یو رکعت پیدا کړی، نو د امام له سلام ګرځولو وروسته به په
لومړي دوه رکعتونو کې قرائت وایی او په وروستی یوه رکعت کې به
صرف الحمد لله وایی. (فتاوی دار العلوم ص۳۸۴ ج۲)

مسئله: که چیري یې له امام سره دوه رکعته پیدا کړل نو د امام له
سلام ګرځولو وروسته به په پاتی دوو رکعتو کې «الحمد» او «سورة
» دواړه وایی. (فتاوی دار العلوم ص۳۸۸ ج۲، بحواله ردالمختار ج۱ ص۵۵۲)

مسئله: که چیري یو رکعت ځنی تیر شوی یعنی دری رکعته یې له
امام سره موندلی وی. نو د امام له سلام ګرځولو وروسته به ولاړ شی
دغه رکعت به له «سبحانک اللهم» څخه پیل کړی سورة فاتحه او بل
سورة به ورسره پوره کړی. او که دوه رکعته ځنی تیر وی. نو به دغه
دوه رکعتونه وروسته په دی ډول اداء کړی، لکه یوازی چې یې کوی
، یعنی په اول رکعت کې به سبحانک اللهم ووایی بیا فاتحه
او بیا سورة، په دویم رکعت کې به صرف «الحمد لله» ووایی نه «
سبحان» او که دري رکعتونه تیروی. نو هم به په اول کې «سبحان»
ووایی.

بیا به فاتحه او بیا سورة ولولی او پر همدې رکعت به قعده هم وکړی.
او په دویم رکعت کې به سورة فاتحه او سورة ولولی او په دریم رکعت
کې به یوازی فاتحه یعنی «الحمد لله» ووایی. او اخیری ناسته به
وکړی. (آپ کی مسایل ص۲۹۰ ج۳)

مسئله : دغه پاتې رکعتونه د قرائت په اعتبار خو اول دی ، مګر په ناسته کې د التحیات په لحاظ دا اخیری رکعتونه دی . نو که چیري له امام سره یو رکعت پیدا شي نو یو رکعت چه بل وکړي قعده کول ضروري دی. او پاتې نور دوه رکعتونه به په بله قعده سره اداء کوي.

(آپ کی مسایل ص۲۹۰ ج ۳)

منسئله : ځوک چې د ماښام له دریو رکعتونونه له امام سره دوه رکعته پیدا کړي نو هغه به په قعده کې له امام سره صرف التحیات ولولي او بیا به خاموش کښیني بیا چه کله دغه پاتې یو رکعت پسی اداء کړي نو هلته به ټول هر څه ولولي. (فتاوی دارالعلوم ص۲۹۳ ج ۳، غنیة المستملی ص۴۲۱)

مسئله : او که چیرې یو رکعت پیدا کړي بیا په نورو دوارو رکعتونو کې به ناسته کوي او التحیات وایي. (فتاوی دارالعلوم ص۲۹۶ ج ۳، فتاوی رحیمیه ص۲۲۲ ج ۲)

مسئله : ځوک چه په څلور رکعتي لمانځه کې مثلاً : ماسپښين ، مازیګر له امام سره صرف یو رکعت پیدا کړي نو دغه سړی به امام له سلام ګرځولو وروسته خپل پاتې رکعتونه داسې اداء کړي چه ولاړ به شي ثناء او تعوذ به ووایي الحمدلله او سورة به ورپسې ووایې ، رکوع به وکړي او بیا به سجده وکړي التحیات ته به کښیني ځکه چه د دې شفعې بل رکعت خو هغه دی شویدی له امام سره . له التحیات وروسته به پورته شي ، الحمد او سورة به ووایي ، رکوع او سجده به وکړي ، دا به یې دریم رکعت شي له سجدې وروسته به فوراً څلورم رکعت ته پورته شي او یوازې الحمدلله به ووایي . رکوع او سجده به وکړي دا یې څلورم رکعت شو ، تشهد ، درود شریف او دعاء به ووایي ، سلام به وګرځوي . (فتاوی دارالعلوم ص۲۹۷ ج ۳، ردالمختار ص۵۵۷ ج۱)

مسئله : که څوک د مازیګر په لمانځه کې له امام سره یو رکعت پیدا کړي نو د امام له سلام ګرځولو وروسته چې یو رکعت وکړي قعده به کوي او بیا به دوه رکعته نور کوي په اخیره ناسته کې به التحیات ، درود شریف او دعاء ولولي . سلام به وګرځوي.

(فتاوی دارالیوم ص۲۹۶ ج۳ بحواله ردالمختار ص۵۵۷)

مسئله : که چیري له مسبوق څخه په رکعت کې کوم فرض پاتې شي او د هغه فرض اعاده ونکړي په لمانځه کې ، نو به بیرته له سره لمونځ کوي . (فتاوی دارالعلوم ص۲۹۰ ج ۳، بحواله ردالمختار ص۸۱۱ ج۱)

مسئله : که له چا څخه د ماښام دوه رکعته تیر شوي وي صرف یو رکعت له امام سره پیدا کړي نو هغه دوه رکعته به داسې کوي چه پر دغه اول اول رکعت به کښیني یعنی قعده به کوي که دا ونکړي نو ګویا واجب قعده یې پریښوده . سجده سهو وربانډې واجب ده. که سجده سهو هم ونکړي نو لمونځ به دوباره کوي.

(فتاوی دارالعلوم ص۲۹۷ بحواله ردالمختار ص۶۹۵ ج۱)

مسئله : که پر امام باندې سجده سهو واجب وه ، نو موړي سجده سهو وکړي پر التحیات ناست وی بل څوک راشي په دې حالت کې اقتداء پسې وکړي نو اقتداء یې صحیح ده . سجده سهو به دوباره نه کوي.

(شامی ص۵۲۶ ج۱)

مسئله : که چیري څوک مسبوق وي (یعنی څو رکعته ځنې تیر شوي وي بیا له امام سره شریک شي د امام له سلام ګرځولو وروسته خپل پاتې لمونځ هم پوره کړي. او بیا وروسته دا معلومه شي چه د امام

لمونځ په څه وجه فاسد شوی دی. نو د دغه مسبوق لمونځ هم صحت نلری ځکه چه بنائیی اصلاً صحیح شوی نه ده.
(فتاوی دارلعلوم ص۳۱۹ ج۳ بحواله ردالمختار ص۵۵۳ ج۱)

مسئله : د مسبوق لپاره حکم داده چه کله له امام سره شریک شی، ثناء اوتعوذ به نه وایی اوکله چه یی وروسته خپل پاتی لمونځ راګرځاوه نوهلته به ثناء اوتعوذ وایی. که قرائت جهری وی که خفیه په دواړوکې همداسی حکم دی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۹۲ ج۳، بحواله ردالمحتار ص۴۵۶ ج۱)

مسئله : که څوک تنها لمونځ کوی او وخت هم د جهری لمانځه وی نو افضل داده چې په زوره قرائت وایی په دی شرط که نوروته دا په زوره قرائت ویل تکلیف نه رساوه.

مسئله : که د ټولو لمونځ قضاء شوی وی، نوپه راګرځیدلوکې به یی امام په زوره قرائت وایی. (هدایه ص۷۲ ج۱، شرح نقایه ص۸۲ ج۱)

مسئله : که چیري مسبوق په هیره له امام سره سلام وګرځوی، که یو طرف ته وی که دواړوخواوته نوپکارده چه دی بیرته ولاړشی اوپاتی رکعتونه پوره کړی، په هغه سلام ګرځولو سره یی لمونځ نه فاسد یږی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۹۳ ج۳، ردالمختار ص۵۸۱ ج۱، فتاوی محمودیه ص۱۳۰ ج۲،)

مسئله : که چیري مسبوق په هیره سلام وګرځوی، خوبل څوک یی ورپه یادکړی اوبیا ولاړشی نوپه سجده سهوسره یی لمونځ صحت لری. په دی شرط چه د بل چاپه ویناعمل نه بلکې پخپله یی په همدغه حالت کې ور یادکړی اوبیاپردغه خپله یادونه باندی عمل وکړی او ولاړشی. یعنی که ده ته بل څوک دا ورپه یادکړی چه رکعتونه ئې ځنی تیرکړی نودی سمدستی ولاړشی، مطلب یی داشوچه د هغه

پروینایی عمل وکړ اوپه دی سره د ده لمونځ فاسدیږی. اوکه چیري دی په دغه وخت کې چه دابل سړی یی ورپه یادکړی، په عین حال کې دی داسی لږفکر وکړی ګویاپخپله داورپه یادشود اوپه همدغه خپل یادیی عمل وکړ، نولمونځ یی صحیح دی خوسجده سهوبه کوی.
(فتاوی دارالعلوم ص۳۹۳ ج۳، ردمختار ص۵۸۱ ج۱، فتاوی محمودیه ص۱۳۰ ج۲)

مسئله : مسبوق که په هیره سلام وګرځوی، نوپرته له دی چې خبری وکړی یاد دعاء لپاره لاس پورته کړی، د پاتی لمانځه لپاره به ولاړیږي خو که د دعاء لپاره یی لاس پورته کړی وی اوپه عربی یی دعاء لوستل پیل کړی وی نولمونځ یی صحیح دی په اخیره کې به سجده کوی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۸۲ ج۳، ردالمختار ص۵۶۰ ج۱، باب الاستخلاف)

په مسبوق پسی اقتداء کول

مسئله : هغه سړی چه څو رکعتونه ځنی تیرشوی وی، اوبیا د امام ترسلام ګرځولو وروسته د خپل پاتی لمانځه د پوره کولو لپاره ولاړشی، اوپه دی حالت کې بل څوک راشی په ده پسی اقتداء وکړی نودا اقتداء یی صحیح نه ده. ځکه چه یو سړی هم مقتدی او هم امام کیدای نشی. (فتاوی دارالعلوم ص۳۷۶ ج۲)

سوال : که چیري پریوه ځای دوه ۲ نفره له اما سره په جماعت کې شریک شی او دواړه له سلام ګرځولو وروسته د پاتی لمانځه لپاره ولاړ شی خویوه ته پخپل لمانځه کې شک وی. نودا خپل ملګری ګوری (یعنی هغه ته فکرکوی) اود هغه په څیر خپل رکعتونه پوره کوی، نوپه دی صورت کې د دغه مسبوق سړی لمونځ صحت لری؟

خواب : په دغه صورت کې د ده لمونځ صحیح دی او را اګرځیدلو ته یې ضرورت نشته. البته که هغه ملګری ته د خپل امام په ستر ګه ګوری یعنی د اقتداء په نیت لمونځ پسی پوره کوی ، نو بیا صحت نلری او لمونځ به را اګرځوی. (فتاوی رحیمیه ص۱۳۸ ج۱، بحواله درالمختار مع شامی ص۵۵۸ ج۱)

سوال : په حرم شریف کې د حج پر مهال اکثراً خلک د ډیروالی لامله په لارکې کې درېږی او هغه خلک چه مسبوق وی یعنی رکعتونه ځنې تیروی ، نو هغه پاتی لمونځ کول ډیر ورته مشکل وی ځکه چه دا مخکنی خلک د وتلو کوشش کوی ، او همدا راز نور هم داسی مقامات راځی ، نو سړی به څه چل کوی؟

جواب : په داسی حالاتو کې که چیري سړی داسی وکړی چه له امام سره په اخیره قعده کې صرف التحیات ترعبده ورسوله پوری ولولی. او بیا ولاړ شی خپل پاتی لمونځ په چټکې سره پوره کړی نو څه حرج نشته، لمونځ یې صحت لری.

خو که دومره وخت مخکې ولاړ شی چې د التحیات په اندازه نه وي کښینستلی لمونځ یې فاسد دی. (کبیري ص۴۳۹، فتاوی رحیمیه ص۱۳۶، ج۱)

مسئله : د اخترونو او جمعی او داسی نور اجتماعی ځایونو کې که ځای ډیر تنګ وی نو د وروستی صف خلک د مخکې صف د خلکو پر شاګانو سجده لګولای شی. (شرح نقایه ص۷۹ ج۱، کبیری ص۲۸۶)

یادونه : له دغو دوو پورتنیو مسئلو څخه دی هر وخت فایده وانه خیستله شی ځکه چه عامه خلک په یو ډول سرګردانی کې را ایساریږی - محمد رفعت قاسمی غفر له)

پر مسبوق باندی د سجده سهوی حکم

مسئله : مسبوق که په هر حال کې له امام سره شرکت وکړی ، که امام سجده سهو کوی ، دی به هرو مرو سجده سهو ورسره کوی یعنی امام که د دې مسبوق له ګډون څخه مخکې غلط شوی او که وروسته. خو که پر امام باندی سجده نه وی. پر مسبوق باندی هغه وخت سجده سهو لازمه شی چه دی د امام له سلام ګرځولو وروسته د پاتی لمانځه لپاره پورته شی. په هغه وخت کې به دی خپله جدا سجده سهو کوی ځکه چه په دغه وخت کې دی د منفرد (تنها لمونځ کوونکې) حکم لری. (فتاوی دارالعلوم ص۳۹۱ ج۴، درمختار ص۶۸۳ ج۱، وغیره....)

پر منفرد او مقتدی باندی د سجده سهو حکم

مسئله : د واجب د پرېښودلو په وجه پر منفرد باندی هم سجده سهو واجبیږی او مقتدی باندی هم. مګر پر مقتدی باندی د خپلی غلطی له کبله نه بلکې د امام د خطایی په وجه ورباندی لازمه ده. یعنی که امام د خپلی غلطی په وجه سجده کوی نو پر مقتدی باندی لازمه ده چه د هغه پیروی به کوی. او پر مسبوق باندی لازمه ده ، که څه هم مسبوق مقتدی بلل کیږی. خو هغه وخت به یې کوی چه خپل پاتی لمونځ پوره کوی ، ځکه تر دې مخکې اداء کول یې بیا د امام مخالفت راځی.
(درمختار ص۶۸۳ ج۱، آپ کی مسایل ص۳۶۴ ج۳)

مقیم ، مقتدی به په مسافر امام پسی سجده سهو څنګه کوی؟

مسئله : که چیري یو مقیم په مسافر امام پسی د لمانځه اقتداء وکړی چه په دی حال کې له امام څخه داسی غلطی وشوه چه سجده سهو ورباندی لازمه شوه. نو اوس به دغه مقیم مقتدی څه کوی؟

په دی کې دوه قوله دی: یوداچې دی دې له خپل امام سره سجده سهو وکړی او د امام له سلام ګرځولو وروسته دی خپل پاتی رکعتونه پوره کړی.

دویم قول دادی چه دغه مقیم مقتدی به په سجده سهو کې د امام پیروی نه کوی بلکې هغه وخت چه خپل پاتی دوه رکعتونه هم پوره کړی بیا دی سجده سهو کوی. (درمختارص۶۸۴ج۱)

پر لاحق باندی دسجده سهوی حکم

مسئله : لاحق (هغه څوک دی چې له امام سره ئې په تکبیرتحریمه کې اشتراک کړی وی خو بیا د څه عذر په وجه له لمانځه وتلی او بیرته ورسره ګډ شوی وی، دی ته لاحق وایی) نو دغه به سجده سهو د لمانځه په اخیره کې هم کوی، که څه هم یوځل یی له امام سره هم وکړی. ځکه چه په لومړی سرکې ده داسی عزم کړی ؤ چې په ټولو ارکانو کې به د امام پیروی کوی، نوله امام سره سجده سهو به یی هغه اراده پوره کول وی او خپله جدا سجده به یی د سهوی (غلطی) د اصلاح په وجه وی. (درمختارص۶۸۴ج۱)

مسئله : که چیرې کوم سړی لاحق هم وی او مسبوق هم مثلاً د یو څو رکعتونو له تیریدلو وروسته له امام سره شریک شوی وی او له همدی شرکته وروسته یی څو رکعتونه له منځه ولاړشی، نو هغه ته پکار ده چې لومړی خپل هغه رکعتونه اداء کړی چې له شرکته وروسته ورڅخه تیرشوی وی یعنی په هغو کې چې دی لاحق بلل کیږی. له دی وروسته که چیرې جماعت بیاهم باقی وو نو بیادی په هغه کې شریک وی او که نه نو خپل پاتی لمونځ دی پوره کړی، خو په هغه کی به د

امام د متابعت خیال ساتی وروسته له هغه چې خپل هغه رکعتونه اداء کړی چې په هغوی کې دی مسبوق دی.

مثال : د مازیګر په لمانځه کې د یوه رکعت له تیریدلو وروسته څوک له امام سره شریک شو خو له شرکته وروسته یی اودس مات شی ، دی د اوداسه لپاره ولاړشی په دغه حالت کې لمونځ ختم شی. نودی به اول هغه دری رکعتونه اداء کوی چه له شرکته وروسته ځنی تیرشوی وی ، اوبیا به هغه رکعت اداء کوی چه تر شرکت مخکې ورڅخه تیر شوی وی. اودغه دری واړه رکعتونه به د مقتدی غوندی اداء کوی یعنی قرائت به نه وایی اود دی ذری رکعتونو په اول رکعت کې به قعده کوی ځکه چه دغه د امام دویم رکعت دی. او امام په دی کې ناسته کړی وه. بیابه په دویم رکعت کې هم ناسته کوی ځکه چې د غه دویم رکعت شو. اوبیابه په دریم رکعت کې هم ناسته کوی ځکه چه دغه د امام څلورم رکعت دی. او امام پکې قعده کړی وه اوبیایی سلام ګرځولی وو. له دی وروسته به هغه رکعت چه د ده له شرکت څخه مخکې ورڅخه تیرشوی وو، اداء کوی اوپه رکعت کې به هم ناسته کوی ځکه چه دغه رکعت د ده څلورم رکعت دی اوبل دا چې په دغه رکعت کې به دی د مقتدی غوندی نه کوی ځکه چه په دی رکعت کې دی مسبوق دی یعنی د منفرد حکم لری. دلته به قرائت هم وایی.

(علم الفقه ص۹۷ج ۲، ردمختارنمازمسنون ص۱۲۸)

مسئله : په صلوة الخوف کې لومړۍ ډله د لاحق حکم لری ،یعنی خپل پاتی یو یادوه رکعته به بې له قرائت اداءکوی. او دویمه ډله بیا

د مسبوق حکم لري چې خپل پاتې رکعتونه به د منفرد غوندې اداء کوي. (نمازمسنون ص۸۲۷—۸۲۸)

همداراز که کوم مقیم شخص په مسافرامام پسې لمونځ کوي نوهغه سړی د امام ترسلام ګرځولو وروسته لاحق دی.

(بحواله مسلم ص۲۲۰ ج۱، اعلاء السنن ص۳۷۶)

که امام له سلام ګرځولو څوشیبې وروسته سجده سهو وکړي نومسبوق به څه کوي؟

مسئله: که چیري پرامام سجده سهو واجب وه، خوهیره یې وه، دواړوطرفونوته یې سلام وګرځاوه، په دې حال کې مسبوق دخپل پاتې لمانځه لپاره ولاړشي وروسته امام ته وریه یاد شي اوسمدستي سجدې ته ولاړی، نومسبوق به په دغه حالت کې بیرته راوګرځي اوسجده سهو به له امام سره وکړي، په دې شرط چې سجده یې کړې نه وي. که یې سجده کړې وه، بیابه نه راګرځي، خپل لمونځ به پوره کوي اوکه را وګرځي نولمونځ یې فاسدیږي. اوکه چیري یې سجده هم کړې نه وي خوبیاهم له امام سره سجده سهو کولوته را ونه ګرځي، بیایې هم لمونځ صحت لري خوپه اخیره کې به سجده سهو کوي.

(فتاوی عالمګیری ص۶۶ ج۱)

مسئله: که چیري یومسبوق له امام سره سجده سهو ونکړي او دخپل پاتې لمانځه لپاره ولاړشي خوپه دغه پاتې لمانځه کې بیالـه ده څخه هم کومه غلطي وشي نوپه اخیرکې یوه سجده کول ورته کافي دي. د اولې اودویمې دواړو غلطیو لپاره. البته که دغه مسبوق سلام ته له انتظارکولو پرته ولاړشي، ګنهګار دی. (فتاوی عالمګیری ص۶۶ ج۱)

که په لمانځه کې له خطاکیدلو وروسته دامام اودس هم مات سي؟

مسئله: که چیري یوامام په لمانځه کې سهوشي، له دې وروسته حدث (بې اودسی) هم ورته ورسیږي، اوامام یومسبوق مقتدي خپل خلیفه یانائب وګرځوي نوترسلام ګرځولوپورې دی دغه مسبوق لمونځ پوره کړي خوسلام به نه ګرځوي، څه وخت چې دسلام ګرځولو وخت شي نوهغه به یوبل تن چه مدرک وي (یعنی له امام سره یې پوره لمونځ نیولی وي) هغه به مخ ته کړي، هغه مدرک چې راشي که سجده سهو کوي، د هغې خطاچې له امام څخه صادرشوي وه، نودغه مسبوق به هم سجده سهو ورسره وکړي. بیابه خپل پاتې لمانځه ته ولاړشي. (عالمګیری ص۶۶)

په لمانځه کې د بې اودسۍ بیان

په لمانځه کې که چیري څوک بې اودسه شي په حدث اکبرسره نولمونځ یې فاسد دی. اوکه په حدث اصغرسره بې اودسه شي نوله دوو حالوبه خالي نه وي یابه اختیاري وي اویابه غیراختیاري. که اختیاري وي نولمونځ فاسد دی. مثلاً څوک په لمانځه کې قصداً په قهقه سره وخاندي، یاپه بدن کې دیوځای په وهلوسره یې له بدن څخه وینه ووزي، یایې هوا ووزي عمداً او داسې نور.... په دې ټولوصورتونوکې یې لمونځ فاسدیږي. ځکه چې دا ټول افعال دا نسان په اختیارسره له سړي صادریږي. اوکه غیراختیاري وي نوبیا دوه صورتونه دي یودا چې نادرالوقوع وي لکه په قهقهه سره خندل، لیونی کیدل، بې هوښې راتلل وغیره اوبل داچې کثیرالوقوع وي لکه د هوا وتل، بولې، نجاست مذی اوداسې بل شي... نو د

نادر الوقوع په صورت کې لمونځ فاسدیږي او که کثیر الوقوع وي نو بیا نه فاسدیږي. بلکې هغه سړي ته اختیار لري چې له بې اودسۍ وروسته اودس وکړي ځپل لمونځ پسې پوره کوي او که اودس کوي بیا له سره لمونځ کوي. خو که داسې وکړي نو أفضل او بهتره دا ده.

په دې صورت کې دلمانځه د نه فساد څو شرطونه دي:

(۱)- یو رکن به دحدث (بې اودسۍ) په حالت کې ادا کوي نه.

(۲)- کوم رکن به دتللو په وخت کې اداکوي نه. مثلاً کله چې اوداسه ته ځي یا له اوداسه راځي، د قرآنکریم تلاوت به نه کوي ځکه چې قرائت دلمانځه رکن دی.

(۳)- کوم داسې عمل به نه کوي چې دلمانځه سره منافي وي. او نه به داسې یو فعل کوي چې ځان ساتل ورځخه ممکن وي.

(۴)- د بې اودسۍ له پېښیدو وروسته به له څه عذره پرته دیوه رکن د ادا کولو په مقدار توقف نه کوي. بلکې فورا به د اوداسه لپاره ځي. مګر که عذر وي، سمدستي نشي تلای، مثلاً صفونه ژیات وي او دی خپله په لومړي صف کې تر نورو صفونو راتیریدل ورته ګران وي، بیا که څه وځنډیږي، څه حرج نشته.

(۵)- مقتدي به په هر حال کې او امام به په هغه صورت کې که چیرې جماعت باقي وي، لمونځ پر هغهٔ ځای اداکوي چې اول یې شروع کړی وي.

(۶)- امام که یو داسې څوک دځان خلیفه ګرځوي چې په هغه کې د امامت صلاحیت او ورتیا نه وي.

منفرد که چیرې بې اودسه شي نو هغه ته پکار ده چه فوراً سلام وګرځوي او اودس وکړي او څو مره چې ژر ممکن وي له اوداسه نه دې ځان وزګار کړي مګر اودس به دخپلو ټولو شرائطو سره کوي. او به که نژدې پیدا اکیږي لیرې به نه پسې ځي. له اوداسه وروسته یې خوښه ده لمونځ پر هغه ځای کوي او که هغه ځای ته ورځي چې تر مخه یې پیل کړی وو.

مسئله: مقتدي ته په هرحال کې پکار داده چې خپل ځای ته ورشي او لمونځ تمام کړي که جماعت پاتې وي کنه؟ که چیرې امام مسبوق مقتدي پر خپل ځای خلیفه کړي نو هغه ته پکار ده چې څومره رکعتونه د امام پر ذمه پاتې دي هغه پوره کړي او بیا یو مدرک خپل ځای ته ولاړ شي او د پاتې رکعتونو په ادا ینه کې مصروف شي.

مسئله: که چیرې چاته په اخیره قعده کې له دې وروسته چې د التحیات په قدر کښینستی وي، لیونتوب ورپېښ شي یا حدث اکبر ورپېښ شي او یا عمداً حدث اصغر ورو رسیږي. یا بې هوښه سی او یا په قهقه سره وخاندي نو لمونځ فاسدیږي د دغه لمانځه راګرځول لازمي دي. (علم الفقه ۱۱۱ تر ۱۱۳ ج ۲)

(ددې مسلې د تفصیل لپاره دمؤلف یوبل ترتیب شوی کتاب (مسائل امامت) وګورئ. محمد رفعت قاسمي غفرله)

که امام سورة الناس ولولي نو مسبوق به کوم یو وایي؟

مسئله: که یو سړي د ماښام په لمانځه کې په دویم رکعت کې شامل شو او امام په همدې دویم رکعت کې د الناس سورة (قل اعوذ برب الناس) ووایي نو په دې صورت کې مسبوق ته پخپل پاتې لمانځه کې اختیار ده چې له ټول قرآن شریف څخه چې کوم سورة وایي اوله کومه

ځایه یې وایي. ځکه چې د قرائت په سلسله کې دغه پاتې لمونځ د
ابتداء په حکم کې وي. (فتاوی دارالعلوم ص۳۷۷ ج۳ بحواله درمختار ص۵۵۷ ج۱)

مسئله : د أحنافو مسلک دا دی چې مسبوق چې کوم رکعات د امام
له سلام ګرځولو. وروسته اداء کوي، که څه هم ظاهراً په اخیره کې
اداء کیږي. او د تشهد په لحاظ هغه اخیر دی او له امام سره چې یې
کوم رکعتونه پیدا کړیدي هغوی د تشهد په اعتبار اول دي. او د
قرائت په اعتبار اخیر دی. (نمازمسنون ص۸۳۱، کتاب الفقه ص۷۰۱ ج۱)

د جماعت په راګرځولو کې د نوي لمونځ کولو کې شرکت

مسئله : که چیري د کوم فرض د پاتې کیدو په وجه لمونځ بیرته
راګرځول کیږي، نو دا صحیح ده چې نوي لمونځ کوونکي په هغه کې
ګډون وکړي ځکه چې اول لمونځ راګرځول باطل کیږي او که چیرې
د واجب د پاتې کیدو په وجه لمونځ بیرته راګرزول کیږي نو اوس د
نوي لمونځ کوونکي لپاره شرکت صحیح نه دی. ځکه چې فرض
لمونځ مخکې ادا شوی دی. او دا صرف د تکمیل لمونځ دی.
(فتاوی محمودیه ص۲۶۸ ج۱۰، طحطاوی ص۱۳۲ ج۱، فتاوی دارالعلوم ص۵۱ ج۳، بحواله ردالمختار ۴۲۶ ج۱)

مسئله : که چیري کوم شخص (یا امام) پر ذمه باندې سجده سهو
لازمه وي خو هیره یې شي اداء نکړي نو لمونځ یې ناقص دی.
راګرځول یې ضروري دي. خو د راګرځولو په صورت کې هغه لمونځ
نفل دی او فرض لا له مخکې ادا شوی. دغه دویم ځل لمونځ یې
د تکمیل لپاره ده نو همدا وجه ده چې که چیري دوباره د غه لمونځ په
جماعت سره کیږ او په عین حال کې بل څوک راشي د فرض په نیت

پسې اقتداء وکړي نو د ده لمونځ نه اداکیږي بیابه یې راګرځوي.
ځکه چې په متنفل پسې د مفترض اقتداء صحت نلري.
(مسایل سجده سهو ص۴۷ بحواله شامی ص۴۲۲، فتاوی رحیمیه ص۱۳۶ ج۱، فتاوی محمودیه ص۲۱۷ ج۲)

مسئله : که چیري له اول ناقص لمانځه وروسته سمدستي لمونځ
راګرځوي نو د اقامت اړتیا نشته لومړي اقامت یې کافي دی.
او که څه ځنډ وروسته یې راګرځوي نو بیا به تکبیر یعنی اقامت ورته
کوي. (فتاوی رحیمیه ص۲۱ ج۳، شامی ص۳۷۲ ج۱)

مسئله : که بیا هم په دواړو صورتونو کې دویم ځل اقامت وکړي، څه
حرج نشته. (فتاوی دارالعلوم ص۱۱۰ ج۲، بحواله ردالمختار ص۳۷۱ ج۱)

د دعاء فضائل او آداب

د آنحضرت ﷺ په معتبرو احادیثو کې د دعاء ډېر داسې فضائل
او آداب د تعلیم په توګه بیان کړل شوي دي، چې که څوک هغه
تعلیمات خپل کړي نو بې له شکه چې دا ډول دعاء د کامیابۍ
او فلاح کیلي ګرځي. مګر که چیري څوک یو وخت دغه ټول یا ځینې
آداب پوره نه کړای شي نو پکار دا نه ده چې هغه به نو دعاء پریږدي
بلکې دعاء په هر وخت او هر حال کې مسلمان باید پرینږدی او همیشه
له الله ﷻ د هغه د قبولیت امید ولري.

د دعاء دغه آداب په بیلابیلو احادیثو کې بیان شوي دي. د ټولو
احادیثو رانقلول د دې کتاب حجم زیاتوي نو ځکه موږ دلته صرف د
یوه حدیث مضمون او خلاصه او د هغه کتاب پر حواله اکتفا کوو چې
دغه حدیث له سنده سره پکښې موجود دی.

(۱ - ادب: په خوراک، څښاک، اغوستلو او کتلو کې به له حرامو څخه ځان ساتي. (رواه مسلم، والترمزی عن ابی هریرة رضی الله تعالی عنه)

(۲ - په اخلاص سره دعاء کول، یعنی په زړه کې داسې پوهېدل چې له الله ﷻ پرته بل هیڅوک زما مقصد پوره کولای نشي. (مستدرک حاکم)

(۳ - له دعاء څخه مخکې یو نیک کار کول، او د دعاء په وخت کې د هغه داسې یادونه کول چې یا الله ما دغه فلانی عمل خاص ستا د رضاء پخاطر ترسره کړ، یا الله ته د همدې عمل په برکت زما کارونه را روغ کړې. او زما دعاء قبوله کړې. (مسلم، ترمذی، ابوداؤد)

(۴ - په پاک بدن او پاکو جامو او پاک ځای باندې دعاء کول. (سنن اربعه، ابنی حبان، متدرک حاکم)

(۵ - په اوداسه سره دعاء کول. (صحاح ستة عن ابی موسی الأشعری)

(۶ - د دعاء پرمهال قبلې ته مخ کول. (صحاح ستة عن عبدالله بن زیدبن عاصم رح)

(۷ - پر دوو ځنګنو کښېناستل. (ابوعوانه، سعدبن وقاص رضی الله تعالی عنه)

(۸ - د دعاء په اول او اخیر کې د الله تعالی حمد او ثناء ویل.
(صحاح ستة عن انس رضی الله تعالی عنه)

(۹ - همدارنګه د دعاء په اول او اخیر کې پر نبی کریم ﷺ درود شریف ویل. (ابوداؤد، ترمزی، نسایی، ابن حبان، مستدرک)

(۱۰ - د دعاء په وخت کې دواړه لاسونه غوړول. (ترمذی، مستدرک، حاکم)

(۱۱ - دواړه لاسونه تر اوږو پورې برابر پورته کول. (ابوداؤد، ترمذی، نسائی)

(۱۲ - په ادب او تواضع سره کښېناستل. (مسلم، ابوداؤد، ترمذی، نسائی)

(۱۴ - د خپلې عاجزۍ او محتاجۍ یادونه کول. (ترمذی)

(۱۵ - د دعاء په وخت کې آسمان ته پورته نه کتل. (مسلم)

(۱۶ - د الله تعالی اسماء حسنی او د هغه د ښترو صفاتو په ذکر کول.
(ابن حبان، مستدرک)

(۱۷ - د دعاء په الفاظو کې د قافیه بندۍ له تکیلف څخه ځان ساتل.
(بخاری)

(۱۸ - دعاء که د نظم په بڼه وی نو له ترنم ویلو څخه یې ځان ساتل.
(حصن حصین)

(۱۹ - د دعاء په وخت کې په انبیاء کرام ﷺ او نورو صالحو بندګانو سره توسل کول، یعنی داسې ویل چې: یا الله د دغو مقبولو بندګانو په طفیل سره زما دعاء قبوله وګرځوې. (بخاری بزاز، حاکم)

(۲۰ - دعاء په ټیټ آواز سره کول. (صحاح ستة، عن ابی موسی رضی الله تعالی عنه)

(۲۱ - په هغو دعاګانو سره ډېر دعاء کول چې له آنحضرت ﷺ څخه منقول دی. ځکه چې آنحضرت ﷺ په دین او دنیا کې هیڅ داسې یو حاجت پرې ایښی نه دی چې د هغه لاربښوونه یې کړې نه وی. (ابوداؤد، نسائی، عن ابی بکرة الثقفی)

(۲۲ - په داسې الفاظو دعاء کول چې ډېرې دیني او دنیاوي حاجاتو ته شامل وي. (ابوداؤد)

(۲۳ - په دعاء کې به لومړی ځان، بیا مور او پلار او بیا نو عام مسلمانان یادوی. (مسلم)

(۲۴ - که امام وی نو تنها ځان لپاره به دعاء نه کوی بلکې د جماعت ټول شریکان به ور سره یادوی. (ابوداؤد، ترمذی، ابن ماجه)

روایت: د ابوداؤد روایت چې وایی، کوم امام چې په دعاء کې یوازې خپل نفس یادوی نو هغه خپل قوم سره خیانت وکړ. مطلب دا چې په

لمانځه کې به امام داسې دعاء نه غواړي چې یوازې تر ده پورې
خاص وي مثلاً داسې ووایي « اللهم اشف ابنی » یعنې، ای الله! زما
زوی ته شفاء ورکړې. یا داسې ووایي: « ارجع الی ضالتی » یعنې زما
ورک شوی شی راپیدا کړه. بلکې داسې دعاء به کوي چې
ټولو مقتدیانو ته شامله شي. لکه «اللهم اغفرلی وارحمنی» او یا داسې
نور. « هذا ما افاده شیخنا حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی
رحمه الله، ولشراح الحدیث فیه مقالات یاباها نسق الحدیث والله اعلم»

(۲۵ - په عزم سره به دعاء کوي. (یعنې داسې به نه وایي چې الله! که
ته غواړې زما کار پوره کړې. (صحاح ستة ص۳۲۸)

(۲۶ - په ډېر رغبت، مینه او شوق سره به دعاء کوي.
(ابن حبان، ابوعوانه، عن ابی هریره رض)

(۲۷ - څومره چې ممکنه وي د حضور د برابرولو کوښښ به کوي او د
دعاء د قبولیت به ډېر امیدوار وي. (مستدرک)

(۲۸ - په دعاء کې به تکرار زیات کوي یعنې په څو څو واره به د خپل
حاجت غوښتنه کوي چې لږ تر لږه درې ځله به هرو مرو وي.
(ابوداؤد - ابن السنی)

فائده: - په یوه مجلس کې درې ځله دعاء مکرر کول او یا په
دریو مجلسو کې دعاء تکرارول، دواړه ډول دعاء صادق دي. مګر دا
تکرار د انفراد په حالت کې خاص دی. او په جماعت سره دوعاء
کول، بیا دویمه او دریمه دعاء کول لکه په ځینو خلکو کې چې دا
ډول رواج دی. دا هیڅ ډول ثبوت نه له صحابه، نه له تابعینو او نه له
سلفو څخه لري. په دې توګه د دعاء التزام بدعت دی.

(۲۹ - په دعاء کې به الحاح او اصرار ډېر کوي. (نسایی، حاکم، أبوعوانه)

(۳۰ - د کومې ګناه یا صله رحمي د پرېکولو دعاء به نه کوي.
(مسلم، ترمذی)

(۳۱ - د داسې شي دعاء به نه کوي چې هغه ناشوني وي. (مثلاً ښځه
به داسې نه وایي چې زه دې نر شم او یا د لوړ قد والا سړی به نه وایي
چې زه دې ټیټ شم او یا بالعکس او داسې نور. (نسایی)

(۳۲ - د کوم محال (ناشوني) شي دعاء به نه کوي. (بخاری)

(۳۳ - د دې دعاء به نه کوي چې د الله تعالی رحمت تر خپل ځان پورې
مخصوص کاندي. (بخاری، ابوداؤد، نسایی، ابن ماجه)

د دعاء د اجابت (قبلیدلو) وختونه

(یعنې د دعاء د قبلیدلو خاص وختونه)

لکه څرنګه چې مخکې هم وویل شول چې دعاء هر وخت الله تعالی
قبلوي او مسلمان باید همیشه د دعاء د قبولیت توقع ولري نا امیدي
ونکړي. چې دا یوه لویه ګناه ده. مګر دلته چې د کومو وختونو یادونه
کیږي، دا هغه وختونه دي چې په دې کې دعاء کول ښه فضیلت لري
او د قبلیدلو یې ډېر زیات امید وي. نو پکار ده چې دا وختونه را څخه
ضائع نه شي:

(۱ - شبقدر (د قدر شپه) د روژې مبارکې لس ورځو کې هغه طاق
ورځې لکه ۲۱، ۲۳، ۲۵، ۲۷، او ۲۹ ورځې شپې، او په دوی کې
بیا خاص د ۲۷م شپه ډېر د اهتمام وړ شپه ده باید سړی ډېر محتاط
واوسي یعنې ډېرې دعاء ګانې وکړي. (ترمذی، نسائی، ابن ماجه، مستدرک)

(۲ - د عرفات ورځ: چې دا هم د دعاء دقبولیت لپاره نهایت مبارکه او مخصوصه ورځ ده. (ترمذی)

(۳ - د جمعې شپه او ورځ: دا هم مبارک او د دعاء لپاره مخصوصه اهمیت لرونکي شپه او ورځ ده. (ترمذی،حاکم)

(۴ - د روژې مبارکي میاشت: د روژې مبارکی ټولي ورځي او شپې د خیر او برکت ډکه ډکي دی، په دې ټولو کې دعاء قبلیږي.

(بزار عن عباده بن الصامت رضی الله تعالی عنه)

(۵ - په هره شپه کې د شپې لومړی دریمه برخه (احمد ابو یعلی) وروستی دریمه برخه (مسند احمد) نیمه شپه (طبراني) د شپیلی وخت. (صحاح سته)

(۶ - د جمعه په ورځ یوه ګړی په صحیح احادیثو کې راغلی چې د جمعې په ورځ داسی یوه ګړه شته چې په هغه کې که دعاء وغوښتله شی، قبلیږی مګر د دغی ګړی په تعین کې اقوال او روایات مختلف دی. د محققینو په نزد فیصله دا ده چې دغه ګړی د جمعې په ورځ ګرځی او راګرځی، کله یو وخت او کله بیا په بله شیبه کې راشی. خود نورو صحابه وو او تابیعینو له اقوالو څخه د دوو وختونو ترجیح ثابتیږی:

(۱ - یو هغه وخت چه امام خطبې ته کښینی او بیا له لمانځه څخه د فارغ کیدو ترو ختنه پوری. (مسلم عن ابی موسی الأشعری رح والنووی)

یادونه: مګر د خطبې په منځ کې که دعاء کوی نو په ژبه به یی نه وایی چه دا منع ده. بلکې په زړه کې به یی دعاء کوی. یا هغه دعاګانی چه خطیب یی کوی پر هغوی باندی په زړه کې آمین وایی

او دویم د ماز یګر وخت دی، ترلمر لویدو پوری.

(ترمذی،احمدعن عبدالله بن سلام رح ورجعه الترمذی وغیره)

فائده: نو هر صاحب حاجت ته پکار ده چې دواړه وخته په دعاء کې مشغول و اوسی ځکه چې د دومره لوی نعمت د ترلاسه کولو لپاره دومره لږ وخت ځان مصروف ساتل څه مشکل نه دی. (والله سبحانه وتعالی اعلم)

د دعاء د مقبولیت ځینی خاص حالات

(۱ - د آذان پر مهال. (ابو داؤد،مستدرک)

(۲ - د آذان او اقامت تر منځ مهال. (ابوداؤد،ترمزی،نسائی،ابن ماجه)

(۳ - د حی علی الصلوة، حی علی الفلاح نه وروسته د هغه چا لپاره دعاء کول چې په څه مصیبت کې ګرفتار وی، ډېره مجرب او مفیده ده. (مستدرک)

(۴ - د جهاد په میدان کې د صف برابرولو پر مهال. (ابن حبان.طبرانی،موطا)

(۵ - د جهاد په ډګر کې د سختي جګړې په حالت کې. (ابوداؤد)

(۶ - له فرض لمانځه وروسته. (ترمذی،نسائی)

(۷ - د سجدې په حالت کې. (مسلم،ابوداؤد،نسائی،مګر په فرض لمانځه کې نه)

(۸ - د قرآنکریم د تلاوت وروسته. (ترمذی،اوخصوصاً د قرآن دختم نه وروسته، طبرانی،ابویعلی) او په خاصه توګه د تلاوت کوونکي دعاء د اوریدونکي په نسبت زیاته مقبوله وی. (ترمذی،طبرانی)

(۹ - د زمزم د ابو څښلو پر مهال. (مستدرک،حاکم)

(۱۰ - مړي ته د حاضریدلو په وخت کې. یعنی څوک چې چاته په داسی حالت کې ورشی چې هغه د ځکندن په حال کې وی. نو که دغه سړی دا مهال دعاء وکړی هم یې الله تعالی نه زدوي. (مسلم وسنن اربعه)

(۱۱ - د چرګ د بانګ کولو پر مهال. (بخاری،مسلم،ترمذی،نسائی)

(۱۲ - د مسلمانانو د اجتماع پر مهال. (صحاح سته عن عطیة الانصاریة)

(۱۳ - د ذکر په مجلس کې. (بخاری،مسلم،ترمذی)

(۱۴ - چې امام «ولاالضالین» وایی پر دا مهال.(مسلم،ابوداؤد،نسائی،ابن ماجه)

یادونه :- ظاهراً له دې نه د امام جزری هغه حدیث دی چې ابوداؤد په باب التشهد کې ذکر کړیدی«و اذا قرأغیرالمغضوب علیهم ولاالضالین،فقولوا آمین. یحبیکم الله تعالی» یعنې کله چې امام ولاالضالین ووایی نو تاسی آمین وایاست ،الله تعالی به ستاسی دعاګانې قبولې کړي. له دې نه معلومه شوه چې په دې ځای کې له دعاء څخه صرف آمین ویل مراد دی.

نوري دعاګانې مراد نه دی.(آمین هم په زړه کې سو که ویل بهتر دی

(۱۵ - د اقامت پر وخت. (طبرانی،ابن مردویه)

(۱۶ - د باران اوریدو پر مهال . (ابوداؤد،ابن مردویه عن سهل بن سعدالساعدی) امام شافعی رحمه الله په کتاب الام کې فرمایي چې ما له ډیرې صحابه اوتابعینو څخه دا عمل اوریدلی دی چې دباران اورویدو پر وخت به یی په خصوصیت سره دعاء غوښتله.

(۱۷ - پر بیت الله شریف باندی د نظرلګیدلو پر وخت. (ترمذی وطبرانی)

د سورة الانعام په دې آیة کریمه کې:

« واذاجاء تهم آیة قالوا لن نؤمن حتی نؤتی مثل ماأوتی رسل الله الله أعلم حیث یجعل رسالته»

که چیري دلته د دوو «الله» دنومونو ترمنځ دعاء وشی ،هغه هم مقبوله وی. امام جزری رحمه الله فرمایی: چې ما دې څوځله

تجربه کړیده اوله ډیرونورو علماؤ څخه دا منقوله ده چې دا یو مجرب عمل دی.

د دعاء د قبلیدلو خاص ځایونه

په ټولو متبرک مقاماتو کې د دعاء دمقبولیت زیات امید شته. حضرت حسن بصری رحمه الله د مکې اوسیدونکو خلکوته په یولیک کې لیکلی چې: په مکه مکرمه کې (۱۵) ځایونه د دعاء دمقبولیت لپاره مجرب دی: په «طواف» کې اوله «ملتزم» سره (یعنی دبیت الله اوحجراسود ترمنځ چې کوم ځای دی) اوپه «میزاب رحمت» کې (یعنی دبیت الله شریف د پرناله لاندی) اوپه (بیت الله شریف کې دننه) او د«زمزم له څاه» سره اود صفا اومروه» دڅوکوپرسر. او د « سعی» په میدان کې چې د صفا اومروه ترمنځ دی. اوپه «مقام ابراهیم» کې (یعنی دابراهیم مقام ترشا او په «عرفات» کې اوپه «مزدلفه» کې په «منی» کې. اود درې واړه جمروسره. (جمرات) هغه درې ډبرې دی چې په منی کې نصب کړل شویدی،اوحجاج کرام یې په شګو ولی. امام جزری رحمه الله فرمایی چې که د آنحضرت ﷺ په حضور کې (یعنی د هغه مبارک د مقدسی روضې سره دعاء نه قبلیږی نوبل به چیري قبلیږی.

هغه خلک چې دعاء ئې زیاته مقبوله وی

«مضطر» یعنې د یو مصیبت ځپلي شخص دعاء ډیر ژر قبلیږی. (بخاری،مسلم،ابوداؤد)

«مظلوم» که څه هم فاسق اوفاجر وی ،دعاء یې نه ردیږي. (مسنداحمد،بزار،ابن ابی شیبه) بلکې مظلوم که کافر هم وی،دعاء یې نه ردیږی. (مسنداحمد،ابن حبان)

د پلار دعاء : یعنې د اولاد په حق کې د مور او پلار دعاء (ابوداؤد، ترمذی، ابن ماجه)

دعـادل باچادعـاء ، هـم مقبولـه وی. (ترمذی،ابن ماجه،ابن حبان) د نیـک سړی دعاء هم مقبوله وی. (بخاری،مسلم،ابن ماجه) د هغـه اولاد دعـاء هم نه رديږی چې د مورا و پلار فرمانبردار وی.

د مسلمان مسافر دعاء هم ښه مقبوله وی .(ابوداؤد،ابن ماج،بزار) د روژتی سړی دعـاء هـم مقبولـه وی چې د افطار (روژه ماتی) پرمهال دعـاء وکړی (ترمذی،ابن ماجه،ابن حبان).

غایبانه دعاء: یعنی چې یو مسلمان د بل مسلمان لپاره په غائبانه توګه دعاء وکړی، الله تعالی یی قبلوی . (مسلم،ابوداؤد،ابن ابی شیبه).

د حاجیانو دعاء: دحج پرمهال چې تر خو خپل وطن ته بیرته راځی دعاء ګانی کوی ،قبلیږی. (جامع ابی منصور)

پـه یـو صـیح حـدیث کـې راځـی چـه نبـی کـریم ﷺ بـه د پریشـانی اومشـکلاتو پرمهـال دعـاء قنـوت کـاوه او دعـاء بـه یـی کولـه.یعنـی دسهار لمانځه په دویم رکعت کې تر رکوع وروسته امام په لوړ آوازسره دا دعاء لوستله او لمونځ کوونکو به آمین وایه. د دې دعـاء لپاره نه تکبیر ویل کیږی او نه لاس پورته کیږی. له دعاء وروسته به تکبیر ووایی امام او مقتدیان به سجدې ته ولاړشی.

نومـوړې دعـاء پـه حصـن حصـین شـریف او د احـادیثو پـه نورو کتابونو کې هم موجوده ده. همدارنګه له اهل علم خلکو څخه یی هم معلومولاشی. بنده محمدشفیع عفی الله عنه فی یوم عاشوره سنة ۱۳۸۱ھ)

دا سقاط د حیلی شرعی حیثیت

دا چې فوت شوی (قضـاء شـوی)لمونځونـه ،روژې،حج،زکوة او داسی نورو واجباتو اوفرائضو ادا ینه یا کفاره څنګه کیږی چې

دهغې په وجه سړی له ګناه څخه خلاص شی،ددې ټول تفصیلی بحثونـه دفقهـی پـه کتـابونو کې موجـود دی. چـې دهغـوی لنډیز،اوخلاصه پـه مختصرډول دلتـه ذکرکیږی ترڅوعامـه خلک ورڅخه ضروري استفاده وکړی.

په اوسني وخت کې ډیری داسی ښاری اوصحرایی خلک شته چې «دور» یا «اسقاط »ګرځول یې یو رسم ګرځیدلی دی ،اوځینی ناخبره خلک بیا دا ګمان کوي چې په دیې سره سړی د ټول عمر له قضائي لمونځونو ،روژو، حجونو اوزکاتونو له مسؤلیة خلاصیدای شی.او دا رسم داسی ضروري ګنی لکه تجهیز اوتکفین یو ډیر خاص فرض رکن چې وی. څوک چې یـی نـه کوی،هغـه ډیرېد ګنی او تورونـه ورباندی لګوی.

بی لـه شکه چې د فقهـاؤو پـه کـلام کې د دوراواسقاط صورتونه ذکرشویدی. مګر هغه چې له څه شرایطو سره ذکرشویدی پـه هغوی باندی عوام نه پوهیږی اونه د هغوشرائطو څه خیال ساتی. بلکې د فوت شده فرائضو او واجباتو په اړه ټول احکام نورله پامه غورځوی اویوازی دغه رسم د ټولو څخه د خلاصون یوه ښه کامیابه نسخه ګني .په داسی حال کې که چیری دغه رسم ورواج بلکل کافی وګڼل شی او په یو څو پیسو باندی دغه کارحاصیلیدای شی ،تو بیا څه اړتیاده چې سړی په ژوند کې ددې عباداتو دا محنت او زحمت پرځان تیروی .په هرصورت نود دې مسئلې په اړه څه زمانه وړاندی دیوه سترعالم حضرت مولانامفتی محمد حسن صاحب چې دجامعه اشرفیه لاهور مهتمم اوبانی دی؛ د نوموړي څخه دا پوښتنه وشوه چې هغه یی

دجواب دلیکلو دنده ماته وسپارله چې ما هم په ښه تفصیل او
استدلال سره جواب ورته ولیکه ،او ډیره می دا مناسبه وګڼله چې
دعوامو د اصلاح لپاره دیوې ورې رسالې په بڼه چاپ شی ،نوچونکه
دلته یې هم له موضوع سره ازخ لګاوه او د خلکود پوهاوی لپاره هم
مناسب دی ؛ دا دی دلته یې لیکو:

الاستفتاء

د دې مسئلې په باره کې علماء کرام څه فرمایی چې زموږ په سیمه
کې حیله رواج شوې ده ،هغه په داسی شکل چې له جنازې وروسته
څه خلک دائره جوړه کړی ،د مړی وارث یو قرآن شریف او څه پیسی
په دستماله کې غوټه کړی پردې خلکوئی ګرځوی. دکلی د
مسجد امام چې دلته په خلکو کې ناست وی دا غوټه ور واخلی او دا
الفاظ ووایی:

كل حق من حقوق الله تعالى من الفرائض والواجبات والكفارات
والمنذورات بعضها اديت وبعضها لم تود الان عاجز عن ادائها واعطيتک هذه
المنحة الشريفة على هذه النقودات فی حيلة الاسقاط رجاءً من الله تعالى ان
يغفر له.

او د یو وبل په ملک کې یې ورکوی بیرته یې ځنی اخلی څو درې
ځله پردی دائره باندې راوګرزی بیایی نیمی کړی نیمه برخه د کلی
امام ته ورکړی او نیمه یې پر غریبانو تقسیم کړی. د یو مسجد امام
چې زید دی ؛ هغه دا مروجه حیله پریښوده او وایی چې د کتاب
او شریعت له مخی د دې هیڅ ثبوت نشته لهذا دا بدعت دی.

د زید پر دې کار باندې خلک زید ملامته وی له دې سره سره چې زید
حنفی مذهبه دی خو خلک یې وهابی بولی او د دې حیلې پر جواز
باندې د پلرونو او نیکه ګانو په عمل استدلال کوی نو آیا زید پر حق
دی که پر باطل ؟

د دې مروجه حیلې حکم څه دی زید د همدې رواج او التزام د
ختمولو شرعاً حقدار او مصیب دی او که نه ؟ دا رنګه ځینی صورتونه
داسی وی چې له مشترکې ترکې څخه روپې راوړلې کیږی په داسی
حال کې چې ځینی وارثان موجود هم نه وی ، او کله کله خو یتیمان هم
په دې منځ کې وی ، نو آیا دغه مال په دې شکل د حیلې لپاره راوړل
کیدای شی که نه ؟ او دغه ناست خلک یې اخیستلای شی که نه؟ «
بینوا بالدلائل الشرعية »؟

الجواب :- د دور یا اسقاط حیله ځینی فقهاء کرامو د داسی یو
شخص لپاره جائزه بللې ده چې له هغه څخه څو لمونځونه ،روژی
او یا داسی نور. عبادات اتفاقاً پاتی شوي وی خود قضاء راوړلو
موقع یې نه وی موندلی او بیا یې د مرګ پر مهال وصیت کړی وی.
ولی د ده ترکه مال دومره نه وی چې د ټولو فوت شویو لمونځو او
روژو فدیه وګرځولای شی. داسی نه چې د هغه په ترکه کې مال
موجود وی هغه مال وارثین را واخلی ،سره تقسیم یې کړی. ویې
خوری او څه لږ پیسی راواخلی دا حیله ورباندې جوړه کړی ، خدای
او خلکو ته فریب په ورکړی. په درمختار ،شامی او د فقې په
نورو کتابونو کې دا په صراحت سره ذکر شوی او ورسره یې د حیلې
شرائط هم واضح کړی چې کومې پیسې چې چا ته د صدقې په توګه

ورکولی کیږی ؛ هغه به د دې روپو حقیقي مالک ګرځول کیږی یعنی هغه چې څه غواړی هغه په کولای شی ،داسی نه چې په یوه لاس کې ورکولی شی او په بل لاس کې یې فوراً څنی کش کړی او یوه لوبه یی څنی جوړه کړې وی. لکه دا نن سباچې یو عمومي رواج ګرځیدلی دی .دا یولغواو عبث حرکت دی ،په دې سره نه مړي ته کوم ثواب رسیږی اونه د هغه ذمه له فرائضو او واجباتو څخه خلاصه شوه ،نه یی کفاره ادا شوه. یوازی د دغه عمل سرته رسونکي وربانڈی ګنهګار شوو.

د ابن عابدین په رسائل کې پردې مسئله: باندی یوه مستقله رساله لیکل شوی چې د «منة الجلیل» په نوم یاد یږی ،په هغی کې راغلی چې :

«ویجب الاحتراز من ان یدیرها اجنبی الا بوکالة کماذکرنا وان یکون الوصی اوالوارث کما عملت ،ویجب الاحتراز من ان یلاحظ الوصی عنددفع الضرة للفقیر الهزل اوالحیلة بل یحب ان یدفعها عازماً علی تملیکلهامنه حقیقة لا تحیلا ملاحظاً ان الفقیر انا ابی عن هبتها الی الوصی کان له ذلک ولایجبر علی الهبة »

(تومنة الجلیل فی اسقاط ماعلی الذمة من کثیر وقلیل خاتمه رسائل ابن عابدین شامی ص۱۲۵ج۱)

خلاصه دا چې د دې حیلی ابتدایی بنیاد ممکن دی چې د شریعت د صحیح قواعدو سره سم وی مګر دا نن سباچې څنګه رواج او التزام دی ،دا بی له شکه چې ناجائز او نادرست عمل دی.

حتی چې د ډیری مفاسدو باعث ګرځی چې څو یی په لاندی ډول ذکر کیږی

(۱)- ډیر خله دا ټولی پیسی وی چې دغه پیسی ګرځولی کیږی دا د میت له متروکه مال څخه وی ، او وارثین اکثراً یا موجود نه وی

او یا ځینی نابالغ ماشومان وی نو دا مشترکه سرمایه له اجازې پرته استعمالول حرام دی. په حدیث کې راځی « لایحل مال امرء مسلم الابطیب نفسه منه » همدارنګه نابالغ خو که اجازه هم وکړی ،د اعتبار وړ نه ده. شرعاً جواز نلری او ولی ته یی هم په دا ډول تبرعاتو کې د ماشوم له لوری د اجازی ورکولو اختیار نشته ،بلکې په داسی ځایونو کې د هغه مال خرڅ کول حرام دی. د قرآنکریم صریح نص موجود دی:

« إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا »

ترجمه: کوم خلک چې د یتیمانو مال په ظلم سره خرڅ کوی ،هغوی په خپلو نسونو (ګیډو) کې اور اچوی.

نو له دې نه ثابته شوه چې د داسی مال ورکول او اخیستل دواړه حرام دي.

(۲) که بالفرض دا شروط هم پرځای شوو مثلاً مال مشترک نه وی یا ټول وارثین بالغان وی او له ټولو څخه اجازه هم ترلاسه شوی وی نو په دی صورت کې بیا دا معلومول آسانه نه دی چې آیا دغو ټولو په ښه خاطر او خوښه سره ددې اجازه کړی ،او که یی د سبا د پیغور څخه د ځان ساتلو پخاطر دا کار کړی. که داسی وی نو د مذکور حدیث د تصریح په آساس دا ډول اجازه کالعدام داسی ده ،هیڅ اعتبار نلری.

(۳)- او که فرضاً دا خبره هم نه وی دا ټول مشکلات حل وی. نو بیا هم له مفاسدو څخه خالی کیدای نشی ،مثلاً:

د حیلې فقهی صورت داسی دی چې چا ته اول ځل دغه قرآن او نقدی پیسی ورکولی شی ،نو د هغه ملک به یی ګرځوی یعنی په ښه وضاحت سره به ورته وایی چې اوس ته مالک مختار شوی ،څه

چې دی زړه غواړي ورباندې کولای شي. بیایې هغه پخپله خوښه بې له کومه لحاظ د مړي له طرفه کوم بل شخص ته په همغه ډول ورکړي او هغه یې مالک وګرځوي. او بیایې هغه همداسې دریم تن او هغه یې بیا څلورم ته په دې شکل پسې ورکړي، یعني چې هر یو یې داسې مالک وګرځي چې هغه که هر څه وغواړي ورباندې کولای شي، که وغواړي له ځان سره یې یوسي هم کولای شي مګر دا اوسني مروج رسم داسې نه دی. اول خو کوم چاته چې ورکول کیږي نه هغه دا فکر کوي چې دا زما شوی او نه یې دا ورکونکي په دې خاطر ورکوي چې بس دا د همدې سړي چې دا پیسې یې ورته ورکړي، هغه له دې ځای ولاړ شي پرخپله مخه ځي، نو دا نور خلک به اجازه ورکړي، نه هیڅکله نه. نو په دې صورت کې تملیک صحیح نشو چې تملیک صحیح نه شو نو ګواکې فدیه ادا نشوه.

نو نتیجه دا شوه چې دا عمل بې کاراو بې فائدې عمل دی.

(۴)- په دغه مذکور صورة کې دا هم ضروري ده چې کوم سړی مالک ګرځول کیږي هغه به مصرف صدقه وي، صاحب د نصاب به نه وي. مګر دلته د دې هیڅ خیال نه ساتل کیږي. عموماً د مساجدو امامان چې صاحب نصاب هم وي، د هغوی په وسیله دا کار کیږي. په همدې وجه هم دا کاروبار غلط دی سړي ته یې هیڅ ګټه نه رسیږي.

(۵)- او که بالفرض د مصرف صدقه په برخه کې هم صحیح انتخاب شوی وي، او هغوی ته مسئله: پوره معلومه وي. چې هغه د دې پیسو له ترلاسه کولو وروسته د هغه مالک مختار وبولي. او په دې

تو که یې دویم، دریم، څلورم ان تر اخیري شخص پورې ورسیږي نو اخیري سړی خو بې هرومرو مالک وي.

له هغه څخه بېرته اخیستل، نیمایي امام ته ورکول او نیمایي نوره پر غریبانو ویشل، دا د بل چا په ملک کې د هغه له اجازې پرته تصرف کول دي. چې دا یو ظلم او حرام عمل دی. د پورتني حدیث د تصریح په استناد.

(۲)- او که فرضاً دغه اخیري شخص بیا له زړه څخه پخپله خوښه دغه پیسې بېرته دوی ته وسپاري او هغه یې تقسیم کړي د ده په خوښه. نو بیا هم دا ډول حیله د هر مړي لپاره په هر وخت کې ضرورت ګرځول او د تجهیز او تکفین په درجه کې له واجباتو څخه شمیرل یعني د واجب په درجه کې هغوی ته اعتقاد لرل، دا احداث فی الدین بلل کیږي. چې د شریعت په اصطلاح دې ته بدعت ویل کیږي. او هغه له خپل ځان څخه په شریعت کې ترمیم او زیاتونه ده. نعوذبالله)

همدارنګه یو بل نقصان چې له دغې حیلې سره تړلی دی، هغه دا چې په عوامو خلکو کې ځینې جاهلان او ناخبره خلک د دې جرات کوي چې ټول عمر به نه لمونځ کوي، نه به روژه نیسي، نه به حج کوي، نه به زکوة ورکوي او دا ګمان به کوي چې له مرګه وروسته به د څو پیسو په خرڅولو سره دا هرڅه بېرته ترلاسه کړي او له ګناه به بې خلاص وي.

چې دا نو په اصل کې د ټول دین د بنیاد د ړنګولو مترادف دی. الله تعالی دې مونږ ټولو مسلمانانو ته د دین او شریعت صحیح لاره راوښیي او د رسول کریم ﷺ د سنت طریقې اتباع دې را نصیب کړي.

محمد شفیع عفا الله عنه ۲ ربیع الاول سنة ۲۰ ه

د لمانځه، روژې، او نورو .. د فدیې مسائل

مسئله : کوم سړي چې د لمانځه ، روژې ، حج یازکوة څه وصیت کړی وی نو دا وصیت د هغه له ترکې څخه صرف یوه دریمه برخه جاری کول پر وارثانو لازم دی. که له دې څخه زیات وصیت وی یعنی که د یوی دریمې برخی څخه یی د زیات وصیت کړی وی نو بیا د ټولو وارثانو پر رضامندی او خوښی باندی موقوف دی. که چیرې هغوی ټول یا ځینی یی اجازه ونکړی نو له مشترکه ترکې څخه د هغه وصیت پوره کیدای نشی. او که چیرې په دې وارثانوکې کوم نا بالغ وی ، د هغه اجازه هم معتبره نه ده. د هغه پر حصه باندی د میت هغه وصیت چه تر یوی د ریمې برخی یې زیات کړی وی ، اثر نشی غورځولای.
(هدایه ،عالمگیری،شامی اوداسی نور.....)

مسئله : که چا وصیت کړی وی او مال هم دومره ورڅخه پاتی شوی وی چې د هغه په دریمه برخه کې ټول وصیتونه پوره کیدای شی نو د وصی او وارثانو پر ذمه واجب داده چې دغه وصیت به پوره کوی او په دې کې به کوتاهی نه کوی. یعنی که راولاړ شی چې د میت مال هم موجود وی ، دوی د هغه د روژو او لمونځو لپاره د حیلې میلې لاره جوړه کړی او مال یی پخپلو منځوکې سره وویشی نو ګناه به یی د دوی پر ذمه وی.

مسئله : د وصیت کولو په صورت کې به د واجباتو او فرائضو د ادایني صورت داوی:

(۱)- د هری ورځی لمونځونه به د وترو سره شپږ حسابیږی او د هر لمانځه فدیه به پاوکم دوه سیره غنم او یا د هغوی قیمت وی یعنی

دیوی ورځی د لمونځونو فدیه به لس نیم سیره غنم او یا د هغوی قیمت وی.

(۲)- د روژې فدیه هم پاوکم دوه سیره غنم یا د هغوی قیمت دی. د رمضان المبارک د روژو برسیره ، که بله یعنی د نذر روژه وی د هغه هم فدیه شته.

(۳)-زکوة چې د څومرو کالو وی او د څومره مقدار مال وی ، هغه به حساب کړی له هغه قراره به یی اداء کړی.

(۴)- که فرضی حج یی اداء نشو کړای نو د میت له مکان څخه دی د حج بدل لپاره څوک ولیږل شی چې ټول مصارف او خرچې به یی ضرور اداء کوی.

(۵)- که د چا قرض ورباندی وې نو د هغه دحق سره سم به یی ورته اداء کوی.

(۶)- څومره صدقة الفطر چې شوی وی ، د هریوه په بدل کې به پاوکم دوه سیره غنم یا د هغه قیمت ورکوی.

(۷)- که قربانی ځینی پاتی شوی وی ، نود هغه کال په قیمت دی د یوې اوزې یا د غوایی د یوې حصې د قیمت اندازه ولګوي ، صدقه دی کړی. (منة الجلیل)

(۸)- که سجده تلاوت ورڅخه پاتی شوی وی ، نو احتیاط په دې کې دی چې د هرې سجدې په بدل کې به پاوکم دوه سیره غنم یا د هغه قیمت اداء کوی.

(۹)- که د فوت شده لمونځونو یا روژو حساب معلوم نه وی نودې تخمینی حساب وکړی دا ټول احکام په هغه صورت کې دی چه په هغه کې میت وصیت کړی وی.
او د وصیت په اندازه یې مال پری ایښې هم وی. او که وصیت یې نه وی کړی او یایې د وصیت د ادائینې مطابق مال نه وی پری ایښې، نوپر وارثانو باندی د هغه د فرائضو او واجباتو فدیه اداء کول لازم نه دی. مگر که پخپله خوښه د همدردی په وجه څه ورکړی په دې لاره کې، نود ثواب موجب هرو مرو گرځی.

بنده محمدشفیع عفی الله عنه

محرم الحرام ـــ کراچی

تمت بالخیر بفضل الله تعالی

۲۰ـ۲ـ۲۰۰۶

ستاسو ددعا محتاج دنور القرآن اداری خادم «ابوخالد»